تەڭرىتاغ

1995·1

TANGRITAG

ISSN 1004-1745

ئۇيغۇر كىتاب تورپېكىتى
www.uyghurkitap.com

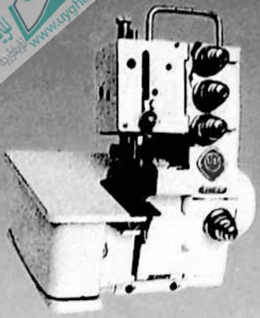

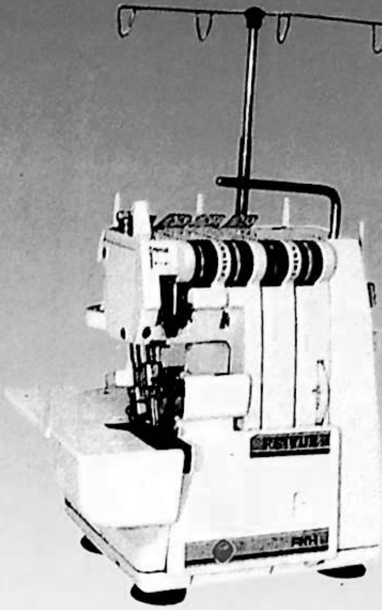

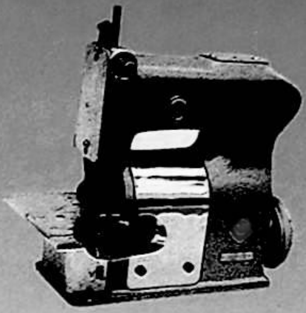

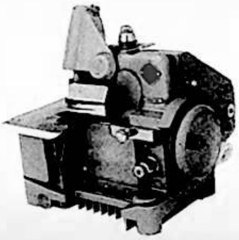

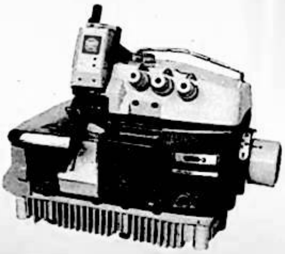

FEIYUE

جېجياڭ فېيۆ كىيىم تىكىش ماشىنىسى سانائىتى شىركىتى

فېيۆ كىيىم تىكىش ماشىنىسى سانائىتى شىركىتى جۇڭگودىكى سانائەتتە ئىشلىتىلىدىغان كىيىم تىكىش ماشىنىسىنى ئىشلەپچىقىرىش بازىلىرىدىن بىرى. ئىگىلىگەن يەر مەيدانى 180 مىڭ كۋادرات مېتىر. لاھىيىلەش، قۇيۇپ ياساش، مېتال پىششىقلاپ ئىشلەش، قۇراشتۇرۇش، تەكشۈرۈپ ئۆلچەش قاتارلىق بىر يۈرۈش مۇكەممەل ئىشلەپچىقىرىش سىستېمىسىغا ئىگە. چورلاش ماشىنىسى ئىشلەپچىقىرىشتا مەملىكەت بويىچە ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدۇ، ھەمدە ئۈزلۈكسىز تىرىشىپ يېڭى مەھسۇلاتلارنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈپ، كارخانىنىڭ ئىلمىي باشقۇرۇلۇشى ۋە مەھسۇلات سۈپىتىنىڭ يۇقىرى كۆتۈرۈلۈشىگە ئەھمىيەت بېرىپ، ئۈچ يىل ئىچىدە يىللىق ئىشلەپچىقىرىش مىقدارى 500 مىڭ دانىدىن ئاشىدىغان سانائەتتە ئىشلىتىلىدىغان كىيىم تىكىش ماشىنىسىنى ئىشلەپچىقىرىش، ئېكسپورت قىلىش بازىسى قىلىپ شەكىللەندۈرىمىز.

دەۋر روھى، يەرلىك خۇسۇسىيەت،
ياشلار ئالاھىدىلىكى، مىللىي ئۇسلۇب
1995-يىل 1-سان

تەڭرىتاغ

قوش ئايلىق ئەدەبىي ژۇرنال

مۇندەرىجە

پوۋېست

قاغجىرىغان قەلب .... قادىر ئارسلان 1

ھېكايىلەر

ئاي يۈتكەن كېچە .... ئۆمەر قادىر 62
بۆرە ۋە ئادەم .... توختى ئايۇپ 29
گۆركار .... ئابدۇراخمان ئابدۇكېرىم 55
ئېچىرقاش .... ئەنۋەر مۇھەممەت 56
ساۋاقدىشىم .... ئالىمجان ياسىن 57
قول سائەت .... ئالتۇنگۈل رەجەپ 58
كۈتۈش .... ئەختەرنىسا غوپۇر 61
سىرلىق ھەيكەل (ئىزلەنمە ھېكايە) .... ئوسمان ھوشۇر 24

شېئىرلار

مۇھەببەت ۋە جاراھەت .... ئابدۇقادىر ھەمدۇللا 49
ئىككى شېئىر .... پەرھات باھايىدىن 49
يىراق خىلۋەت سەھرادا ئانام .... ئۈمىد تەۋەللۇت 50

ئىزلىنىش، سىناق، يېڭىلىق

ئابدۇرىشىت ئېلى، مەخلىك كېرەم، ئابدۇكېرىم ھاپىز، سەمەت ئابدۇراخمان
مېھرىگۈل ئابدۇخالىق، ئابدۇۋايىت مۆلجەرى، تويغۇنجان ئابدۇللا، ئۆمەرجان ئوبۇل... 51

ۋەتەن ۋە بۇرچ

مىللەت ساپاسى ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت .... ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر 17

يۈزمۇ-يۈز

ئەدىبلەر ئارا سۆھبەت .... نىيازئىمىن قۇربانى 44

دۇنيا شېئىرىيىتىدىكى يېڭى نەمۇنىلەر

شېئىرلار .... ئۆمەر مۇھەممەتئىمىن تەرجىمىسى 77

ئەدەبىي ئاخبارات

ئازاب دېڭىزىدىكى مەھبۇس .... جاك چېكگۆك 80
غوپۇر قادىر تەرجىمىسى

نەسرلەر

نەسرلەر .... ئابدۇكېرىم ناسىر 102

تەرمىلەر

مىسرالاردىن تەرمىلەر 103

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئەدەبىي ئۇچۇرلار 104

بۇ ساندىكى قىستۇرما سۈرەت ۋە ھۆسنخەتلەرنى ئابلىمىت ئابلىز، ئەكبەر سالىھ ئىشلىگەن.

باش مۇھەررىر: ھەبىبۇللا مۇھەممەت
مەسئۇل مۇھەررىر: پولات ھېۋزۇللا
مۇھەررىرلەر: ئەركىن نۇر، سەنەۋەر ئۆمەر، ئالىم خالىدىن
مەسئۇل كوررېكتور: خەلچەم ئابلىمىت

قاغجىرىغان قەلب

(پوۋېست)

قادىر ئارسلان

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

5

ھەر بىر ئايال زاتى ئۈچۈن قىلچە چۈشەنمەيدىغان، قىلچە كۆڭلى بولمىغان تاتونۇش بىر ئەرنىڭ ئىلكىگە چۈشۈشتىنمۇ ئازابلىق ئىش بولمىسا كېرەك. بىراق خۇدا بىزنى شۇنداق ياراتقان ئوخشايدۇ، كۆنمەسكە ئىلاجىمىز بولمايدىكەن. كاتتا تويلۇقلار، ھەشەمەتلىك توي، ياسىداق ئۆي ماڭا قىلچە خۇشاللىق بېغىشلىيالمىدى. بىراق ئۆي تۇتقانىكەنمەن، ئالىمجان بىلەن ئىناق ئۆتۈشۈم، دىيانەتلىك ئايال بولۇشۇم لازىم. مەن ئۇنىڭ ئۆيىنىڭ بوسۇغىسىدىن ئاتلىغاندا ئەنە شۇنداق ئويلىغانىدىم، قانداقلا بولمىسۇن، مېنى. ئاۋۇندۇرىدىغان بىردىنبىر نەرسەمدىن مەھرۇم قالغىنىم يوق. ئۇ

بولسىمۇ ئۆزۈم سۆيگەن كەسپىمنى ئىشلەش ئىدى.

تويدىن ئون كۈن ئۆتكەندىن كېيىن ئىشقا چۈشمەكچى بولدۇم.

— نېمىگە ئالدىرايسەن؟ — دېدى ئالىمجان تۇنجى قېتىم قوپاللىق بىلەن «سەن» لەپ، — بەك تاقلىغۇڭ كېلىپ كېتىۋاتقان ئوخشىمامدۇ؟

مەن ئۇنىڭدىن بۇنداق زەھەرلىك گەپنىڭ چىقىشىنى كۈتمىگەنىدىم.

— نېمە دېگەنلىرى بۇ؟ — دېدىم مەن رەنجىگەن ھالدا، — رۇخسەت ۋاقتىم ئېشىپ كەتتى، ئەمدى خىزمەتكە چۈشمىسەم سەت ئەمەسمۇ؟

— ئۆمەكتىكى بىرەر كومشاغا بېلىگنى ئوتتۇزغىلى كۆڭلۈڭ ئالدىراپ كېتىۋاتقاندۇ-ھەقەچان! — دەپ ھۆرپەيدى ئۇ.

مەنمۇ بوش كەلمەي ئېغىز سالدىم. ئىككىمىز تالاش-تارتىش قىلىپ تۇرغىنىمىزدا، بىرەيلەن دادامنىڭ ئۆلۈم خەۋىرىنى ئېلىپ كەلدى. شۇنىڭ بىلەن بۇ ماجىرا بېسىلىپ قالدى. بىز چوڭ ئۆيگە چاپتۇق...

رەھمەتلىك دادامنىڭ يىلى توشقۇچە مېنىڭ كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىشىم مۇمكىن بولمىدى. ئۆمەككە بېرىپ باشقىلارنىڭ رەپتىسىنى كۆرۈش، ئىشلارغا ئانچە-مۇنچە قارىشىپ قويۇشتىن باشقا ئىشىم يوق ئىدى.

ئۆيدە مەن بارغانچە كەمسۆز بولۇپ كېتىۋاتاتتىم. ئالىمجان ماشىنا پارىكى بولۇپ قالسىلا، جانلىنىپ ماشىنىنىڭ مەن ئۇقمايدىغان ئاللىقانداق زاپچاسلىرى، ماشىنا خىللىرى توغرىسىدا توختىماي سۆزلەپ كېتىدىغان، باشقا ھېچقانداق گەپ خۇش ياقمايدىغان كىشى ئىدى. شۇڭا بىزنىڭ ئارىمىزدا تۈزۈككىنە پاراڭمۇ بولۇنمايتتى، ئەر-خوتۇن ئوتتۇرىسىدىكى ئىللىق سۆزلەر، قىزغىن مۇناسىۋەتلەردىن ھەرگىز ئېغىز ئاچقىلى بولمايتتى. مەن ئوقۇغان، مۇھەببەت، ئائىلە دېگەنگە ھېسسىياتچان قەلب بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغان بولغاچقا، مەن بىلەن بىر ياستۇققا باش قويغۇچى، مەن بىلەن ئائىلىۋى تۇرمۇش سەپىرىدە ياندىشىپ ماڭغۇچىنىڭ مېنىڭ بىلەن مۇڭدىشىشىنى، ماڭا مېھىر-مۇھەببەت، سۆيگۈ لەززىتى بېرىشى كېرەك دەپ قارايتتىم. لېكىن ئالىمجان بۇلارنىڭ ھېچقايسىسىنى چۈشەنمەيدىغانلاردىن ئىدى. كېچىلىرى خورەك تارتىپ ياتقان ئالىمجاننىڭ يېنىدا غېرىبسىنىپ ياتقان چاغلىرىمدا پۈرقەت ئېسىمگە كېلەتتى. بەزىدە مەن ئۇنىڭ چىرايىنى كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەلمەي قىينىلىپ كېتەتتىم. ئەمما ئۇ پۈتۈن بەدىنىمنى ئالدىرىماي سىلاۋاتقاندەك، قۇلىقىمغا تاتلىق سۆزلەرنى پىچىرلاۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى. ئاشۇ سىلاشلاردىن ئىختىيارسىز تولغىنىپ، نازلىق ئىڭرىۋەتكىلى تاس قالاتتىم. ئاشۇ تاتلىق سۆزلەر قەلبىمنى شېرىن تۇيغۇلارغا چۆمۈلدۈرەتتى... چۆچۈپ كۆزۈمنى ئېچىپ قارىسام، يەنە شۇ قاراڭغۇ ئۆي، كىشىنى بىزار قىلىدىغان خورەك ئاۋازى... بىر خىل ئاچچىق سېزىم ئىچىمنى ئېچىشتۇراتتى. تۇرۇپلا مەن ئۆزۈمنى ئېرىمگە خىيانەت قىلىۋاتقاندەك ھېس قىلىپ قالاتتىم-دە، قورقۇش ئىچىدە بۇنىڭغا تۇۋا قىلغاندەك نېمىلەرنىدۇر پىچىرلايتتىم.

دادامنىڭ يىلى توشۇپ ئىككى ھەپتە ئۆتمەيلا قىزىم خەمدەننى تۇغدۇم. قىرقىنى ئاپامنىڭكىدە ئۆتكۈزدۈم. ئالىمجان بۆشۈك تويىنى كاتتا ئۆتكۈزۈپ مېنى ئۆيگە ئەكىلىۋالدى. ئۇ مېنىڭ ئۈچۈن كىيىم-كېچەك، زېبۇ-زىننەتنى يېتەرلىك قىلغان بولسىمۇ، بۇ نەرسىلەر مېنى خۇشال قىلالمىدى. ئەمما

www.uyghurbooks.com

مەن: «ئەمدى بالىلىق بولدۇق، مۇناسىۋىتىمىز قويۇقلىشىپ قالسا، ئائىلىمىز ئىللىقلىققا تولسا ئەجەب ئەمەس» دېگەنلەرنى ئويلىدىم.

مەن يەنە بىرەر ئايدىن كېيىن ئىشقا چۈشۈشۈم كېرەك ئىدى. ھېلىمۇ ئۆلۈم-يېتىم، تۇغۇت ئىشلىرى بىلەن بىر يېرىم يىلغا يېقىن ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتتىم. بىر قېتىم ئۆمەككە بارغىنىمدا ئۆمەك باشلىقى يوغىناپ قالغان قورسىقىمغا قاراپ قويۇپ بېشىنى چايقىغىنىچە: «ھەي شەھىدە، شەھىدە، مۇسىبەت بىلەن ئويۇنغا قاتنىشالمىغىنىڭىزمۇ يېتەر ئىدى، ئەمدى بالىلىق بولسىڭىز يەنە قانچىلىك ۋاقتىڭىز ئۆتۈپ كېتەر» دەپ مېنى بەك خىجىل قىلىۋەتكەنـ دى. ئەمدى مەن بالدۇرراق ئىشقا چۈشمىسەم بولمايتتى. بىراق بۇنىڭ ئۈچۈن خەمدەگە قارايدىغان ئادەم لازىم بولاتتى. ئاپام قاراپ بەرسۇن، دەي دېسەم ئۇنىڭ سالامەتلىكى ياخشى ئەمەس، ئەڭ ياخشىسى، سەھرادىن قولى-پۇتى چاققان، چېچەن قىزدىن بىرنى تاپقىنىمىز تۈزۈك ئىدى.

بۇ خىيالنى ئالىمجانغا ئېيتتىۋېدىم، ئۇنىڭ قاپاقلىرى تۈرۈلۈپ كەتتى:

— سېنى جاپا تارتىپ قالمىسۇن دەپ بالىغا قارايدىغان قىزنىڭ يولىنىمۇ قىلىپ قويدۇم، — دېدى ئۇ توڭلۇق بىلەن، — ئەمما مەن ئۇنى سېنى ئۇسسۇل ئوينىۋالسۇن دەپ ئەكىلەي دەۋاتقىنىم يوق...

— نېمە دېگەنلىرى بۇ؟ — دېدىم مەن ئەرۋاھىم ئۇچۇپ، — مېنىڭ ئوقۇغان كەسپىمـ مۇ ئۇسسۇل، ھازىرقى خىزمىتىممۇ شۇ، يەنە كېلىپ مەن ئۇنى ياخشى كۆرىمەن!

— ياخشى كۆرىمەن؟ — ئۇ كۆزىنىڭ ياختىسىنى چىقىرىپ چەكچەيدى، — شۇمۇ گەپ بوپتۇ. بىر ئەرنىڭ ئىلكىدىكى خوتۇن ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە ئىش قىلىدىغان ئىش نەدە بار ئىكەن؟ بىلىپ قوي، مەن نېمە قىلىمەن دېسەڭ ھە دەپ بېشىنى لىڭشىتىپ تۇرىدىغان ئۇنداق يۇمشاق باش ئەرلەردىن ئەمەس!

— ئۇنداق ئادەم بىلىپ تۇرۇپ مېنى نېمىشقا ئالغان؟ — دېدىم مەن جەھلىم قېتىپ.

— مەن سېنى ئادەم قىلىپ ساۋاب تاپىمەن دەپ ئالغان، شۇنداق قىلىشقا كۆزۈم يېتىپ ئالغان، ئۇقتۇڭمۇ؟ ئوقۇغان بولساڭ نېمە بوپتۇ، ئوقۇغىنىڭ سېنى بىر تۆمۈر تاۋاققا ئىگە قىلىپ قويدى. ئەمدى خوتۇن خەققە لايىق كېلىدىغان باشقا ئىشنى قىلساڭمۇ بولۇۋېرىدۇ. ئۇسسۇل ئوينىمىسا قارنى ئاچ، ئۇستى يېلىڭ قالىدىغاندەك قىلىۋاتقان گېپىنى قارا بۇنىڭ! يۆتكىلىدىغان يېرىڭنىمۇ تەييار قىلىپ قويدۇم، شۇ يەرگە بېرىپ ئىشلەيـ سەن.

— ياق، ياق! — دەپ يىغلىۋەتتىم مەن، — بۇ مۇمكىن ئەمەس. مەنمۇ بىر ئادەم، ئۆز ئىشىمغا ئۆزۈم ئىگە بولۇشۇم كېرەك. مەن ھېچ يەرگە يۆتكەلمەيمەن.

مەڭزىمگە تەگكەن كاچاتنىڭ زەربىدىن سوپىغا يىقىلىپ چۈشتۈم. بۆشۈكتىكى خەمدە قىقىراپ يىغلاپ كەتتى.

— ئۆزۈڭگە ئۆزۈڭ ئىگە بولامسەن تېخى؟ — دېدى ئالىمجان دىمىغىنى قېقىپ، — ياخشى، شۇنداق قىل، ھازىر ئۆيدىن چىق، بالىدىن كەچسەڭلا بولدى، مەن خېتىڭنى بېرىمەن!

كاللام ۋاراڭشىپ كەتتى، مېنى بىر ۋەھىمە بالىدىن ئايرىلىپ قېلىش ۋەھىمىسى ئورىۋالدى. مەن ئۆمۈلگىنىمچە بېرىپ بۆشۈككە ئېسىلدىم ۋە:

— ياق-ياق، بالا مېنىڭ!... — دەپ ئېچىنىشلىق نالە قىلدىم...

ئاخىرى يەنىلا مەن يېڭىلدىم. ئىسمى

جىسمىغا ئازراقمۇ ماس كەلمەيدىغان ئەر غالىب كەلدى...

شۈنداق قىلىپ، هازىرقى ئىدارەمدە ئىشلەپ قالدىم. يىلدا بىرنەچچە قېتىم ئېچىلىپ قالىدىغان يىغىننىڭ تەييارلىقى بىلەن پاتپاراق بولمىساق، قالغان ۋاقىتتا ئاساسەن ئىشخانىدا گېزىت ئوقۇش، ئېپقاچتى پاراڭلارنى قىلىش بىلەن كۈنلىرىمىز ئۆتەتتى. ھەرھالدا ئىشخانىغا كەلسەم ئايگۈلدەك سۆزمەن چوكانلارنىڭ قىزىق پاراڭلىرى بىلەن كۆڭلۈم بىرئاز ئېچىلىپ قالاتتى.

ۋاقىت دېگەن ئاجايىپ نەرسىكەن، ئۇنىڭ ئۆتۈۋېرىشىگە ئەگىشىپ ئادەم ئۆزى خالىمىغان تۇرمۇش شەكلىگىمۇ كۆنۈپ قالىدىكەن. مانا مەن شۇنداق بولدۇم، ئېرىمنىڭ قوپال مۇئامىلىسى، ماڭا نورمال بىر ئىشتەك گويا شۇنداق قىلمىسا بولمايدىغاندەك بىلىنىدىغان بولۇپ قالدى. بالىلىق چاغلىرىمدىكى گۈزەل خاتىرىلەر، سەنئەت مەكتەپتىكى ئۇنتۇلماس چاغلار خۇددى بىر چۈشتەك بىلىنەتتى. بىراق بۇ چۈش تۇرۇپ-تۇرۇپ مېنى ئويچان قىلىپ قوياتتى. «بىز ئايال خەق نېمىدېگەن بىچارە-ھە؟! — دەپ ئويلاپمۇ قالاتتىم مەن بەزىدە، — ئوخشاشلا ئىنسان نامى، ئىنسان پەزىلىتى بىلەن دۇنياغا تۆرەلگىنىمىز بىلەن، ئىنسان سۈپىتىدە ياشىشىمىزنىڭ يولى تار بولىدىكەن...»

ئالىمجان مېنىڭ ئىلگىرىكى قىز ساۋاقداشلىرىم بىلەن بېرىش-كېلىش قىلىشىمىغىمۇ يول قويمايتتى. ئىدارىدىكى ئاياللار چاي ئۆتكۈزۈپ قالسىمۇ ئادىمە تېچىلىكنى قىلىپ قويۇپلا ئۆيگە ئالدىرىشىمغا توغرا كېلەتتى. سەللا كېچىكىپ قالسام، ئۇ باستۇرۇپ كىرەتتى-دە، ئاياللار ئالدىدا قىلچە يۈز-خاتىرەمنى قىلماي تىل سالاتتى ۋە خۇددى بىرەر يەردە سەۋەنلىك ئۆتكۈزۈپ قويغان بالىسىنى ئالدىغا سېلىپ ماڭغاندەك ياندۇرۇپ كېلەتتى. «ياناللا، شەھەردە، ئېرىڭىز سىزنى ئەجەبمۇ ياخشى كۆرىدىكەن، — دەپ زاڭلىق قىلىشاتتى بەزى ئاياللار، — ھەتتا بىز ئاياللاردىنمۇ كۆنلەيدىكەن ئەمەسمۇ!»

مەن ئۇلارنىڭ سۆزلىرىنى هار ئالسامۇ، جاۋاب بېرىشكە لايىقىدا سۆز ئاچالمايتتىم. ئالىمجاننىڭ بۇ قىلىقلىرىنى ياخشى كۆرۈشتىن دېگىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلەتتىم. ئۇ پەقەت خوتۇننى مۇشۇنداق چىڭ تۇتسام تاپتىن چىقىپ كەتمەيدۇ دېگەنگە ئەقىدە قىلىپلا شۇنداق قىلاتتى. ئەگەر ئۇ راستىنلا مېنى ياخشى كۆرگەن بولسا، مىجەزى ئوڭلۇق، كەيپى چاغ كۈنلەردە بولسىمۇ بىرنەچچە ئېغىز ياخشى سۆز قىلىپ كۆڭلۈمنى كۆتۈرۈپ قويغان بولاتتى. شۇڭا، ئۇ مېنىڭ كىيىم-كېچەكىم، زىبۇ-زىننىتىم ئۈچۈن يېتەرلىك پۇل ئاجراتسىمۇ، بۇ ئىش مېنى خۇش قىلالمايتتى. مەن بۇنداق بىمەنە تۇرمۇشقا كۆنۈپ قالدىم دېگىنىم بىلەن، مەن يەنىلا ئىللىق مۇئامىلىگە، ئوتلۇق مۇھەببەتكە تەشنا ئىدىم. بىراق ئالىمجان بۇنى چۈشەنمەيتتى، ئەسلا چۈشەنمەيتتى.

بىر كۈنى ئالىمجاننىڭ يېقىن ناھىيىدىكى ئاچىسىنى يوقلاپ قويماقچى بولۇپ ئەتىگەندىلا ئاپتوبۇسقا ئولتۇرۇپ يولغا چىقتۇق. ئالدىمىزدىكى ئورۇندۇقتا يېشى قىرىقتىن ئاشقان، ئورۇق، جىۋەك بىر ئايال ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ ئۇستىبېشى ئادەتتىكىدەك بولۇپ، كۆزلىرىدىن بىر خىل سىپايدىلىق چىقىپ تۇراتتى. ئاپتوبۇس قوزغىلىپ ئانچە ئۆتمەيلا ئۇ يانچە ئولتۇرۇۋېلىپ ئېغىز ئاچتى:

— ئىككىلىرىمۇ ناھىيىگە ماڭغان ئوخشىمامدۇ؟

— ھەئە، تۇغقان يوقلاپ، — دېدىم

مەن مۇلايىملىق بىلەن ۋە ئۆز يولىدا سوراپ قويدۇم، — سىلىچۇ؟

— ھە-ھەي سىڭلىم، قىزىمنىڭ غېمىدا كېتىۋاتىمەن، — بۇ ئايال پاراڭچى ئايال ئوخشايدۇ، تۆكۈلۈپلا كەتتى، — بىر چىراي-لىق، بىر ئوبدان چوڭ بولغان قىزىم بار ئىدى. شەھەردە نى-نى لايىقلار چىققان، دادىسى دېگەن گالمۇش سىڭلىمنىڭ بالىسىغا بېرىمەن دەپ ئىككىسىنى چېتىپ قويدى. كۈيئوغۇل بالىمۇ ياۋاش، قولىدا ياغاچچىلىق ھۈنىرى بار ئوبدان بالا. بىراق قىزىمنىڭ قېيىن ئانىسى — ئېرىمنىڭ سىڭلىسى يامان جادۇ. تويدىن بېرى قىزىمغا كىيىم-كېچەك قىلىپ بەرگىلى قويماپتۇ. ئۆتكەن ھېيتتا تېخى ئاران بىر كويچەن ھېيتلىق بېرىپتۇ.

— لامزەللە!

ئالىمجاننىڭ چىش يىرىقىدىن چىقارغان بۇ سۆزى بىلەن چۆچۈپ كەتتىم. ئايالمۇ ئۇنىڭ تىللىشىنى ئۆزىگە ئېلىپ ئۆكۈپ كەتتى.

— سىلىنىڭ ئۇ كۈيئوغۇللىرى تازا لامزەللىكەن! — دېدى ئالىمجان چىشىنى غۇچۇرلىتىپ، — خوتۇن دېگەنگە كىيىم-كېچەك دېگەننى قىلىپ بېرىپ تۇرىدىغان گەپ، گەپنى ئاڭلىماي غىدىك-پىدىك قىلسا ساۋىداپ تۇرىدىغان گەپ. ئوغۇل بالا دېگەن شۇنداق بولمىسا ئۆينى ئۆي قىلغىلى بولامدۇ!

بۇ سۆزلەر خۇددى ماڭا قارىتىپ ئېيتىلىۋاتقاندەكلا قىلاتتى.

كۆز چاناقلىرىم ياشقا تولدى. مەن قۇچىقىمدىكى خەمىدەنى ئەركىلەتكەن بولۇپ ئولتۇرۇۋالدىم.

— بەلەن گەپ قىلدىلا ئۇكام، بەلەن گەپ قىلدىلا، — ئالىمجاننىڭ سۆزى ئايالغا يېقىپ كەتتى بولغاي، ئۇ ئالدىراپ سۆزلەپ كەتتى، — ئەر كىشى دېگەن سىلى دېگەن-دەك بولسا بولىدۇ. مانا بىزنىڭ ئەرمۇ ئاچچىقى كېلىپ قالسا مېنى تازا سالىدۇ، ئاغرىق دەردىدە ۋاي-ۋايلاپ ياتسام بىرەر پارچە رەختىنى كۆتۈرۈپ كېلىپ، خاپا بولما خوتۇن، مىجەزىمنى بىلسەن دەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن مېنىڭمۇ ئاغرىقىم توختاپ قالغاندەك بولۇپ قالىدۇ، ھى-ھى-ھى... خوتۇن كىشى ئەر دېگەنگە يەيمەن، كىيىمەن دەپ تەگمىسە نېمە قىلغىلى تېگىدۇ؟ كۈيئوغلۇمنى لامزەللە، دېدىلە، ئۇ دېگەنلىرىمۇ توغرىدۇ. ئەمما زە ئاۋۇ جادۇ يامان جادۇ. ھەممە ئەسكىلىكنى قىلىۋاتقان شۇ. مانا ئەمدى قىزىمنى ئاجراش-تۇرۇۋالاي دەپ ماڭدىم. قىزىمغۇ ئېرىگە سەل تارتىنىشقاندەك قىلىدۇ. تارتىنىشقىنى بىلەنمۇ بىكار، ئۇنىڭ ئۇستىبېشىغا ئىگە بولالمايدىغان ئۇ بىرنېمىلەرنىڭ خىزمىتىنى قىلىدىغان قىزىم يوق مېنىڭ...

بۇ پاراڭلارنى ئاڭلاۋېتىپ كاللامغا غەلىتە بىر خىيال كەلدى: « ئالىمجان ئەسلىدە مۇشۇ ئايالغا كۈيئوغۇل بولۇشقا لايىق ئىكەن-دۇق...»

شۇغىنىسى، خىيال دېگەن خىيال ئىكەن. تەقدىر دېگەن بۇ رەھىمسىز سېھىرگەرنىڭ خىيالىدىكى ئىشلارنى ھېچكىم ئالدىن چۈشىنىپ بولالمايدىكەن. ئۇ كىشىلەرنىڭ ئىنچىكىرەك ئويلاپ كۆرسە تولىمۇ قىسقا بىلىنىدىغان ھاياتى مۇساپىسىگە خىلمۇ خىل قاپقان ۋە توساقلارنى قۇرۇپ، تاماشا كۆرىدىكەن.

ئەگەر مەن ئالىمجانغا: « ماڭا سىزنىڭ كىيىم-كېچەك، زىبۇ-زىننىتىڭىز كېرەك ئەمەس، بىزنى تەقدىر قوشقانىكەن، ماڭا ياخشى مۇئامىلە قىلىشنى ئۆگىنىۋېلىڭ، ماڭا شۇ كېرەك » دەپ باقسام، ئۇنىڭ مېنى ئالجىپسەن دېيىشى، ئاشۇ قىلىپ بەرگەنلىرىم ياخشى مۇئامىلە قىلغانلىقىم ئەمەسمۇ دېيىشى تۇرغان

گەپ. ئۇنىڭ نەزەرىدە مەنمۇ ئۇنىڭ بىر مۈلكى ئىدىم. ئۇ بۇ مۈلۈكنى قانداق قىلمەن دىسە، شۇنداق قىلىشقا ھەقلىق ئىدى.

بۇنداق تۇرمۇشقا كۆنۈپ قالدىم دىگىنىم بىلەن، يىشىم ئۇلغايغانچە ئويلايدىغانلىرىم كۆپىيىپ كىتىۋاتاتتى. تۇرمۇشۇمنىڭ بىمەززىلىكە-نى، روھىي دۇنيارىمنىڭ قۇرۇقلۇقىنى، ئالىمجان بىلەن ئارامدىكى ھاڭنىڭ بارغانچە كىڭىيىپ كىتىۋاتقانلىقىنى تىخىمۇ چوڭقۇر تونۇپ يىتىۋاتات-تىم. بۇ خىل ھىسسىيات بۇنىڭدىن يىرىم يىل ئىلگىرى يۈز بەرگەن ئىش بىلەن تىخىمۇ كۈچىيىپ كەتتى.

شۇ كۈنى ئىككى بالام مەكتەپكە كەتكە-نىدى. ئىككى كۈن بۇرۇن سەپەردىن قايتىپ كەلگەن ئالىمجان ئۆيدە قالدى. مەن ئىشقا بارسام، ئىدارىدە سوماي بەرمەكچى بولۇپ قاپتۇ. مەن تۈك ئەكىلىش ئۈچۈن ئۆيگە ياندىم. يولدا ئۇچراپ قالغان تونۇشۇمنىڭ گىپى تۈگمەي يىرىم سائەتتەك ھايال بولۇپ قالدىم.

ھويلىنىڭ ئىشىكىنى ئىچىپ ئۆينىڭ ئالدىغا كەلدىم. « ئۇ ئۇخلاۋاتقاندۇ ھەقچان، ئۇيقۇسىنى بۇزۇپ قويسام ئىغىزىدىن نىجاسەت تۆكۈلمىسۇن يەنە » دەپ ئويلاپ بىخەتەر قۇلۇپنى ئاۋايلاپ ئاچتىم. ئۆيگە كىرىپ كارىۋات ئۈستىدە پوملاقلاشقان ئىككى يالىڭاچ بەدەننى كۆرۈپ تۇرۇپلا قالدىم. ئۇنىڭ بىرسى مىنىڭ ئىرىم، يەنە بىرى بولسا چاچلىرى چۇۋۇلغان، ئىسكەتسىز بىر ئايال ئىدى، ئىرىم ماڭا قاراپلا قالدى، ئايال بولسا يوتقان ئىچىگە كىرىپلا كەتتى.

ئون يىلدىن بىرى مەن يىتىپ كەلگەن بۇ ئورۇن بۇلغانغانىدى. مىنىڭ يۈگۈرۈپ بىرىپ ئاۋۇ پاخشا باش خوتۇننى يوتقاندىن سۆرەپ چىقىپ چاچلىرىنى يۇلغۇم كەلدى. لىكىن

نىمىشقىدۇر مەن ئۇنداق قىلمىدىم. مەن ئارقامغا بۇرۇلدۇم-دە، ئىشىكنى « تاققىدە » يىپىپ چىقىپ كەتتىم.

مەن ئۇدۇل ئاپامنىڭكىگە كىتىۋاتىمەن. كاللامنى ئەلەم قوچۇماقتا. « ئۇنىڭدىن قىلچە خۇشاللىق كۆرمىگەن بولساممۇ شۇنچە يىلدىن بىرى ئۇنىڭ ئىززىتىنى قىلىپ كەلدىم، ھەۋەسلىرىمنىمۇ قۇربان قىلدىم. ھالا بۈگۈنگە كەلگەندە ئۇ مۇشۇنداق... — مەن نەپرەت بىلەن ئويلاناتتىمەن، — مەن ئۇنى كۈنلە-ۋاتامدىم؟ ئۇ كۈنلەشكە ئەرزىمدۇ؟ ياق-ياق، ئۇ ئادەم ئەمەس، ھەقىقىي تۇرمۇشنىڭ نىمىلىكىنى بىلمەيدىغان بىر ياۋايى بۇقا...»

چىرايىم بەك ئۆزگىرىپ كەتكەن بولسا كىرەك، ئىشىكتىن كىرىشىمگە ئاپام ئۆز يىشىغا ماس كەلمەيدىغان چاققانلىق بىلەن ياتقان يىرىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— نىمە بولدۇڭ، نىمە ئىش بولدى؟ — دىدى ئۇ ھودۇقۇپ.

مەن ئاپامغا ئىسىلىپ يىغلىۋەتتىم. ئۇ : « نىمە ئىش بولدى؟ » دەپ ھەيرانلىق بىلەن تەكرار-تەكرار سورايتتى. مەن بولسام بولغان ئىشنى قانداق ئىيتىشنى بىلمەيت-تىم. مىنىڭ ئاپامغا :« بۇلارنىڭ ھەممىسگە سەن سەۋەبچى. مىنى بەختىمدىن، كەسپىم-دىن ئايرىغانمۇ سەن » دەپ تاپا-تەنە قىلغۇم، شۇ ئارقىلىق ئاچچىقىمنى چىقىرىۋالغۇم كەلدى. لىكىن ئۆز ۋاقتىدىمۇ تىگى-تەكتىدىن ماڭا يامانلىق ئويلىغان ئەمەس. ئويلىدى دىگەندىمۇ ئۇ يەنىلا ئانا. مىنىڭ ئۇنداق گەپلەرنى ئىغىزدىن چىقىرالىشىم مۇمكىنمۇ؟

يىغلاۋىرىپ سەل يەڭگىللەپ قالغاندەك بولۇپ قالدىم. ئاندىن ئاپامغا بايىقى ئوياتلىق ئىشنى سۆزلەپ بەردىم، ئاخىرىدا :

— بولدى، شۇنچە يىل چىدىدىم، ئەمدى

چىدىغۇچىلىكىم قالمىدى، ئاجرىشىمەن! — دېدىم.

ئاپام ئۈندىمەي ئولتۇرۇپ كەتتى، ئۇنىڭ ئۇھ تارتىشىدىن بۇ ئىشنىڭ ئۇنىڭغىمۇ ئېغىر كەلگەنلىكىنى بىلىنىپ تۇراتتى.

— سەت ئىش بوپتۇ، — دېدى ئۇ ئاخىرى ھەسرەتلەنگەن ھالدا بېشىنى گىلدىڭشىتىپ، — ھە-ھەي بالام، بىز ئاياللار شۇنداق ئاجىز يارىلىپ قاپتىكەنمىز، شۇنىڭغا باقماي كۆڭۈل-كۆكسىمىز شۇنداق كەڭ. ئادەم دېگەن خام سۈت ئەمگەن، ئازمايدۇ دېگىلى بولامدۇ. ئالىمجانمۇ شۇ تاپتا قىلغىنىغا پۇشايمان قىلىپ، ئۆز گۆشىنى ئۆزى يېگۈدەك بولۇپ ئولتۇرىدىغاندۇ. ئاراڭلاردا ئىككى بالا بار ئەمەسمۇ؟ شۇلارنى دەپ بولسىمۇ ئۇنىڭ بىرمەر قېتىملىق سەۋەنلىكىنى كەچۈرۈۋەتسەڭ نېمە بولىدۇ؟!

ئاپامنىڭ بۇ گەپلىرى ماڭا زادى ياقمىدى. مەن ئۆز گېپىمدە چىڭ تۇرۇۋالدىم، ئاپام جىمىپ قالدى.

مەن ئاچچىقتىن پۇچۇلىنىپ تۇرغىنىم بىلەن ئەركىن كۈنلەرنىڭ يېقىنلىشىپ قالغانلىقىنى ھېس قىلىپ كۆڭلۈمنى بىر خىل ئازادىلىك تۇيغۇسى ئوراشقا باشلىدى.

كەچقۇرۇن خەندە بىلەن زۇلپىقار: «دادام ئاپاڭلارنى ئەكىلىڭلار دەپ بىزنى ئەۋەتتى، ئاپا كېتەيلى» دەپ يېتىپ كېلىشتى. ئاپام:

— سىلەرمۇ بۇ يەردە قونۇڭلار، — دېدى كەيپى ئۇچۇپ، — ئاپاڭلارنى ئەكەتكۈسى كەلسە يولىنى قىلىپ ئەكەتمەمدۇ، تېخى چوڭ بولماپتۇ داداڭلار. ئاپاڭلارنى ئەكىلىڭلار؟ شۇمۇ گەپمىش تېخى!

شۇ تۇرغىنىمچە ئاپامنىڭكىدە ئۈچ - تۆت كۈن تۇرۇپ قالدىم. ئارىدا ئۇرۇق-تۇغقانلار كېلىپ كېتىپ يۈرۈشكە باشلىدى، تۈگىمەس ۋەز-نەسىھەتلەر بېشىمنى گاراڭ قىلىۋەتتى. بىر ياقتا ئىككى بالامنىڭ يىغىسى... قانداق بولغىنىمنى بىلمەيمەن، يەنىلا مەن بوشاپ قالدىم.

يەنە شۇ كۆڭۈلسىز ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. ئالىمجاننىڭ چىرايىغا قارىغۇمۇ كەلمەيتتى، ئۇ بۇرۇنقىدىن يۇمشاپ قالغاندەك قىلاتتى، لېكىن بۇمۇ ماڭا تەسىر قىلالمىدى. ھەر قېتىم ئاشۇ كارىۋاتنى كۆرگىنىمدە، مېنى بىر خىل يىرگىنىش تۇيغۇسى چىرمىۋالاتتى. مەن بالىلىرىم بىلەن يېتىشقا باشلىدىم. كېچىلەردە ئۇنىڭ پۇتۇمنى نوقۇشلىرىدىن چۆچۈپ ئويغىنىپ كېتەتتىم. ئۇ مېنى ئاشۇ كارىۋاتقا چاقىرىپ ئاۋارە ئىدى، لېكىن مەن قەتئىي رەت قىلاتتىم. ئۇمۇ بالىلارنىڭ ئويغىنىپ كېتىشىدىن قورقۇپ، بىردەم پۇشۇلداپ تۇرۇپ باقاتتى-دە، ئۆز خانىسىغا كىرىپ كېتەتتى.

بىر كۈنى كەچتە ئىشتىن كەلسەم، بالىلار ئاپامنىڭكىگە كېتىپتۇ. مەن ئۇلارنى دادىسىنىڭ ئەۋەتكەنلىكىنى پەملىدىم. «ئۇخلىماي چۈش كۆرۈپسەن» دەپ ئويلىدىم مەن نەپرەت بىلەن.

لېكىن شۇ كېچىدە ئۇ مېنى سۆرەپ چۈشۈپ كۆتۈرگىنىچە خانىسىغا ئەكىرىپ ھېلىقى يىرگىنىشلىك كارىۋاتقا ئاتتى. مېنىڭ تىپچەكلەشكىنىم كارغا كەلمىدى، مەن ئېلىشىۋېرىپ ئاخىرى ھالىمدىن كەتتىم.

ئۇ يەنە ئۇيقۇغا كەتتى، مەن ئۆز-ئۆزۈمدىن نەپرەتلەنگەن ھالدا كارىۋاتتىن چۈشۈپ، تاشقىرىقى ئۆيگە يېنىپ چىقتىم، شۇ ئەسنادا مەن باسقۇنچىلىققا ئۇچرىغاندەك بىر خىل ئازابلىق ھېسسىياتتا ئىدىم. توغرا، مەن باسقۇنچىلىققا ئۇچرىدىم، گەرچە ئۇ مېنىڭ ئېرىم بولسىمۇ، مېنىڭ مەيلىم، مېنىڭ ھېسسىياتىم بىلەن قىلچە ھېسابلاشقىنى يوق.

شۇنداقكەن، بۇنىڭ باسقۇنچىلىقتىن نېمە پەرقى؟ مېنىڭ مۇشۇنداق خورلۇق تارتىۋاتقانلىقىمغا ئون يىل بوپتۇ. بۇنى نېمىشقا بۇرۇن ئويلاپ يەتمىگەندىمەن؟! بىراق ئويلاپ يەتسەممۇ نېمە ئامالىم بار؟!

مەن ياستۇققا يۈزۈمنى يېقىپ ئاچچىق-ئاچچىق يىغلىدىم...

«... ھەي، سەن راستىنلا نادانكەنسەن! ...»

ئايگۈلنىڭ بۇ ئەيىبلەشلىرى ئارتۇقچە ئىدى. چۈنكى مەن نادانلىق قىلغانلىقىمنى ئاللىقاچان بىلىپ بولغان، بەلكى بارغانسېرى چوڭقۇر چۈشەنمەكتە ئىدىم.

6

سەمەر ئاكا بىزنى ئۆيىگە چاقىرغانىدى. ئالىمجان سەپەرگە چىقىپ كەتكەن بولغاچقا كەچتە باللىرىمنى ئاپامنىڭكىگە ئاپىرىپ قويۇپ يەنە ئۆيگە قايتىپ كەلدىم. نېمىشقىلىقىنى بىلمەيمەن، ئون يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم كۆڭۈل قويۇپ تارىنىپ ياساندىم. كۆڭلۈمدە قورقۇنچتىن ئەسەر يوق ئىدى.

سەمەر ئاكامنىڭكىگە بارغىنىمدا، ئۆيدە ئەسقەركام بىلەن سەمەر ئاكا، يەنە پەتلەنگەن كەپكە كىيگەن، تاۋاق يۈزلىرى مايلىشىپ پارقىراپ تۇرىدىغان، ئورا كۆزلىرى تەكەببۇرلۇق بىلەن چاقناپ تۇرىدىغان خامسېمىز بىر كىشى ئولتۇراتتى. سەمەر ئاكىنىڭ ئايالى خالىدە بىلەن ئايگۈل ئاشخانا ئۆيدە ئالدىراش ئىدى.

— ۋاي كېلىنىڭ شەھەردە سىڭلىم، — دېدى خالىدە ھەدەم يۈز بېقىشىپ كۆرۈشۈپ بولۇپ، — سەمەر ئاكىڭىز سىزنى كېلەلمەيدىغان بولدى دەپ ئەنسىرەپ ئولتۇراتتى.

ئايگۈل، بولدى، قالغان ئىشنى ئۆزۈم قىلىۋېتىمەن. ئىككىڭلارمۇ ئۆيگە كىرىپ مېھمانلار بىلەن ئولتۇرۇڭلار.

دەستىخان مول ئىدى. لېكىن ئايگۈل ئىككىلەن تازا ئېچىلىپ-يېيىلىپ ئولتۇرالمىدۇق. چۈنكى ئاشۇ ئورا كۆزنىڭ ئادەمنى يەۋېتىدىغاندەك قاراشلىرى بىزنى ئوڭايسىزلاندۇراتتى، خېلى كۈنلەردىن بېرى ئاغزىغا بىرنەرسە سېلىپ باقمىغاندەك ماچىلداشلىرى كۆڭلۈمنى ئېلىشتۇراتتى. بىردىنلا ئالىمجان ئېسىمگە كېلىپ قالدى. ئۇلار ئىككىسىنىڭ تاماق يېيىشى نېمانچە ئوخشاپ كەتكەن-ھە؟! ... ئورا كۆزنىڭ ئايالىمۇ بىر بىچارە خوتۇنغۇ دەيمەن...

ئەسقەركامدىكى سالاپەت، پاكىزلىق ۋە سۇبات ئورا كۆز بىلەن روشەن سېلىشتۇرما بولۇپ، كۆڭلۈمدە ئاللىقانداق ھېسلارنى ئويغىتاتتى.

قورۇملار كەلتۈرۈلگەندىن كېيىن، سەمەر ئاكا ئۈچ رومكىغا ئاق ھاراقنى تولدۇرۇپ قويۇپ، بىرئاز تەكەللۇپ سۆزلەرنى قىلدى، ئاندىن ئاياللارنى تونۇشتۇرۇپ بولۇپ:

— ئەسقەرنى ئايالدار تونۇيسىلەر، ئەمدى بۇ بۇرادىرىمنى تونۇشتۇرۇپ قوياي، بۇ ئاغىنەم بىزنىڭ ناھىيىدىن، كىچىكىمىزدىن بىر مەھەللىدە بىللە ئويناپ چوڭ بولغان، بۈگۈن ۋىلايەتكە خىزمەت بىلەن كەپتىكەن، يۇرتلۇق ئاغىنەمنى يوقلاپ قوياي دەپ ئۆيگە كەپتۇ.

— «ياخشى مېھمان ئاش ئۈستىگە» دېگەن شۇ-دە! — دەپ خىخىراپ كۈلدى ئورا كۆز ئاغزىدىكى گۆشنى چايناۋېتىپ.

«ياخشى مېھمان سەن بولساڭ، يامان مېھمان قانداق بولار» دەپ ئويلاپ قالدىم مەن. شۇ تاپتا بۇ كىشىگە ئىچ-ئىچىمدىن ئۆچ بولۇپ كېتىۋاتاتتىم. ئەسقەركامغا قارىسام، مىيىقىدا كۈلۈپ ئولتۇرۇپتۇ.

— ئاداش، — دېدى سەمەر ئاكا نۇرا كۆزگە قاراپ، — ئۈرۈمچىلىكلەر مېھماندارچىلىقتا كىشىلەرنى مەنسىپى بىلەن تونۇشتۇرۇشنى ياقتۇرمايدۇ. شۇڭا، ئەسقەرنىڭ ئالدىدا مەنسىپىڭنى ئاتاپ يۈرمىسەمۇ بولار.

— ئۈرۈمچىلىكنىڭ ئادىتى ئۈرۈمچىدە ئاقىدۇ. بىزمۇ مۇشۇ يەرنىڭ ئادىتى بويىچە ياشايمىز-دە، — دېدى نۇرا كۆز چايناۋاتقان گۆشنى «غۇرتتىدە» يۇتۇۋېتىپ، — سېنى ئاۋارە قىلماي، ئۆزۈمنى ئۆزۈملا تونۇشتۇرۇۋېتەي، مەن ناھىيىلىك يېزا ئىگىلىك ئىدارىسىنىڭ باشلىقى.

— ھەقىچان مۇئاۋىن باشلىقى. شۇنداقمۇ يا؟

ئەسقەركامنىڭ كۈلمەي تۇرۇپ ئېيتقان بۇ سۆزى بىزنى كۈلدۈرۈۋەتتى. نۇرا كۆز ھېچنېمىنى چۈشەنمىگەندەك بىردەم ھاڭۋېقىپ قالدى. ئاندىن ئەسقەركامغا قاراپ ھىجايدى:

— ئاپتونوم رايوندىن كەلگەنلەرزە چاقچاقنى كېلىشتۈرۈپ قىلىدۇ جۇمۇ.

«ما خۇشامەتنى كۆر» دەپ قۇلىقىمغا پىچىرلىدى ئايگۈل.

— سەنمۇ ئۈرۈمچىلىكنى دوراپ رومكىدا ھاراق قۇيىدىغان بولۇۋاپسەن-دە، — دېدى نۇرا كۆز سەمەر ئاكامغا نەشتەر سانجىپ، — ئىستاكان يوقمۇ، سىركاي بولسىمۇ مەيلى، تۆگىنى چۆچەكتە سۇغارغاندەك، بۇ كىچىككىنە بىرنېمەڭ جاننى قىينايدىكەنغۇ زادى.

سەمەر ئاكا ئاچچىق كۈلۈپ قويدى ۋە بىر ئىستاكاننى ئېلىپ تولدۇرۇپ ھاراق قۇيۇپ نۇرا كۆزنىڭ ئالدىغا قويدى.

— سەنچۇ؟ ئەسقەرجانچۇ؟ — نۇرا كۆز يەنە «ئەركىلىدى»، — سىلەرمۇ ئىستاكاندا ئىچىڭلار، ئوغۇل بالىدەك ئىچىشىپ باقايلى.

سەمەر ئاكا ساھىبخان بولۇش سۈپىتى بىلەن «شەپقەت» تىلەپ قۇتۇلدى. ئەسقەركام بولسا ئىستاكاننى قەتئىي رەت قىلدى. نۇرا كۆز بىردەم تىركىشىپ بېقىپ، ئاخىرى:

— بوپتۇ، ئۆزۈم ئىچەي، بۇ جاھاندا ئوغۇل بالىدىن مەنلا قالغان ئوخشايمەن، — دەپ ئىستاكاننى ئاغزىغا كەپلىدى.

سەمەر ئاكىنىڭ ئۆڭۈپ-تاتىرىشىدىن بۇ مېھماننىڭ تازا خۇش ياقمىغانلىقى بىلىنىپ تۇراتتى. دېمىسىمۇ، ئۇ سورۇننىڭ كەيپىنى ئۇچۇرۇۋەتكەنىدى. كەينى-كەينىدىن كۆتۈرۈلگەن ئىككى ئىستاكان ھاراق بىلەن ئۇنىڭ مولۇننىڭكىدەك نۇرا كۆزلىرى تېخىمۇ ئىچكىرىلەپ كەتكەندەك تۇراتتى. مايلىشاڭغۇ يۈزىدە تەر تەپچىرەپ كۆڭۈلنى ئاينىتاتتى. ئەسقەركام يەنە شۇ سالاپىتى، ئورۇنلۇق سۆزلىرى بىلەن كىشىدە ھۆرمەت تۇيغۇسىنى قوزغايتتى.

— شۇنداق پەيزى ناخشىلارنى قويۇۋاتسەن ئۈنئالغۇڭدا، تانسا-پانسا ئوينىمايمىزمۇ، — دېدى نۇرا كۆز تىلىنى چايناپ ۋە تەستە ئورنىدىن تۇرۇپ بىزگە تىكىلدى.

ئايگۈل ئىككىيلەن بىر-بىرىمىزگە يېپىشىپ قالدۇق. خۇدا ساقلىسۇن بۇ يىرگىنىشلىك مەخلۇقتىن... بىراق، خۇدا ساقلىمىدى، نۇرا كۆز ماڭا قول ئۇزاتتى.

— مەن... مەن تانسا ئۇقمايمەن، — دېدىم مەن ئالدىراپ ۋە سەمەر ئاكىغا قۇتۇلدۇرۇپ قېلىشنى ئىلتىجا قىلىۋاتقاندەك قارىدىم.

— ئاداش، بۇ سىڭلىم راستىنلا تانسا بىلمەيدۇ، — دېدى سەمەر ئاكا ئالدىراپ، — ئايگۈلگۇ بىلەتتى، ئەمما پۇتىنى قايرىۋاپتىكەن، بۇ يەرگىمۇ تەستە كەلدى.

سەمەر ئاكا بىراقلا ئىككىيلەننى قۇتۇلدۇرۇپ قالدى. بىز مىننەتدارلىق نەزىرىمىز

بىلەن ئۇنىڭغا قارىدۇق،

ئۇرا كۆز سەمەر ئاكىغا چەكچەيگىنىچە بىرھازا تۇرۇپ قالدى، ئاندىن قوللىرىنى پۇلاڭلىتىپ:

— شۇ بىرنېمىلىرىڭنى مېنىڭدىن ئاياۋاتسەن-- ھە! سېنىمۇ بىلىپ قويدۇم... ناھىيىدە تانسىغا تارتسام، ياق دېيەلەيدىغان خوتۇن يوق. شۇنداق قولۇمنى سوزسام، بىلمەيدىغانلىرىمۇ بىلىدىغان بولۇپ كېتىدۇ. ياق، دەپباقسۇنچۇ قېنى، نېمە قىلىۋېتەمەنكىن... بولدى، خوش، مەن كەتتىم، — دېدى-دە، دەلدۈگىنىچە ئۆيدىن چىقىپ كەتتى.

سەمەر ئاكا «ئولتۇرساڭ بولاتتى»، «خاپا بولما ئەمسە» دېگەندەك سۆزلەر بىلەن ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇپ قايتىپ كىردى.

— بىمەھەل كېلىپ تازا ئېلىشتۇردىڭىز بۇ ئاغىنەم، — دېدى ئۇ خىجىل بولغاندەك كۈلۈپ، — ئەسقەر، رەنجىپ قالمىغانسەن، بىزنىڭ ئادەملىرىمىز مانا مۇشۇنداق...

— بولدى قوي، — دېدى ئەسقەركام ئۇھسىنىپ، — ھەيران قالغۇچىلىكى يوق. بىزنىڭ ئادەملىرىمىزنىڭ ئادەم بولۇشىغا خېلى چاغلار بارغۇ-تېخى!

مەن ئەسقەركامنىڭ كۆزلىرىدىن بىر خىل ئەلەم ئۇچقۇنىنى كۆرۈپ قالدىم. ئۇنىڭ سۆزلىرىگە نۇرغۇن-نۇرغۇن ھەسرەتلەر يوشۇرۇنغاندەك قىلاتتى.

— سىلەرمۇ بايىقى ئىشلارنى ئەستىن چىقىرىۋېتىڭلار، — دېدى سەمەر ئاكا، — ئەمدى ئېچىلىپ-يايراپ ئولتۇرساڭلار بولىدۇ.

— سىزگە ئەمەس، ئىستاكانىڭىزغا رەھمەت ئېيتساق بولغۇدەك، — دېدى ئايگۈل كۈلۈپ، — ئەگەر رومكا بىلەنلا ئولتۇرغان بولساڭلار، ئۇرا كۆز ئاغىنىڭىز پۈتۈن بىر ئاخشامنى ھارام قىلىۋېتەتتىكەن.

ھەممەيلەن قاقاقلاپ كۈلۈشۈپ كەتتۇق. كەيپىيات جانلاندى. سەمەر ئاكا بىلەن خالىدە ھەدەم بىر پەدە تانسا ئوينىغاندىن كېيىن، ئەسقەركام ئالدىمغا كېلىپ بېشىنى ئېگىپ سالام قىلدى. مەن ھەم خۇشال بولدۇم، ھەم ھودۇقتۇم. ئون يىلدىن بېرى تۇنجى قېتىم تانسىغا چۈشۈشۈم ئىدى. يات، ئەمما يېقىملىق بىر ئەركەكنىڭ قوللىرى تۇنجى قېتىم قولۇم ۋە بېلىمدىن تۇتقىنىدا، قورۇنۇش ئارىلاش شېرىن سېزىم ۋۇجۇدۇمنى ئورىۋالدى. ئۇزاقتىن بېرى تانسا ئويناپ باقمىغانلىقىمدىنمۇ ياكى ھودۇققانلىقىمدىنمۇ، دەسلەپكى بىرنەچچە قەدەمدە ئازغىنىپ كەتتىم. بارا-بارا تېتىكلە-نىپ، ئۇسسۇل نىرۋىلىرىم ئويغىنىپ كەتتى. ئۆيدە ۋالىس مۇزىكىسى ياڭرىماقتا، ئەسقەركام ئىككىيلەن چۆرگىلىمەكتىمىز. ھەر قېتىم كۆزلىرىمىز ئۇچراشقاندا، مەن ئۆزۈم ئۇچۇن تونۇش كۆزلەرنى كۆرگەندەك بولاتتىم. ئۇنىڭ قۇۋۋەتلىك، ئىسسىق قوللىرىدىن مېنىڭدىن ئۇزاقتا قالغان گۈزەل ئەسلىمىلەرنى ئىزدەپ تاپاتتىم. شۇ ئەسنادا ئون يىللىق كۆڭۈلسىز ئىشلار پۈتۈنلەي ئۇنتۇلغانىدى...

تام سائىتى ئون ئىككى قېتىم داڭ ئۇرغاندا، مەن يەنە بىر رېئاللىققا قايتىپ كەلدىم. مەن بۇ كۆڭۈللۈك، ئۇنتۇلغۇسىز كېچىنىڭ مەڭگۈ داۋاملىشىشىنى نەقەدەر ئارزۇ قىلاتتىم-ھە! لېكىن بۇ مۇمكىن ئەمەس ئىدى. مېنىڭ يەنە كېتىشىم، ئازابلىق تۇرمۇشقا تولغان ئاشۇ ئۆيگە قايتىپ بېرىشىم كېرەك ئىدى.

سەمەركام ھەرقانچە زورلىسىمۇ ئەسقەركام قونۇپ قېلىشقا ئۇنىمىدى. «ياتاققا باراي» — دەپ تۇرۇۋالدى ئۇ.

— بوپتۇ ئەمسە، — دېدى سەمەر ئاكا، — ئۇنداق بولسا، شەھەدەنى سەن ئاپىرىپ

قوي، ئۇنىڭ ئۆيى مېھمانخانىنىڭ قېشىدا.

مېنى بىر خىل خۇشاللىق تۇيغۇسى چۇلغىۋالدى. نېمىشقىدۇر ئەسقەركامغا بولغان يېقىنلىق ھېسسىياتى قەلبىمدە كۈچىيىپ كېتىۋاتاتتى. ئۇنىڭ بىلەن بىللە مېڭىشتىن ئازراقمۇ ئەنسىرىمەيدىغاندەك قىلاتتىم.

— شەھىدە، ساھىبخانىلارنىمۇ يېتەرلىك ئاۋارە قىلدۇق. ئەمدى ئۆيگە كېتىۋالايلىمۇ؟ — دېدى ئەسقەركام كۈلۈپ.

ھەممىيلەن كۈلۈشۈپ كەتتى. مەن قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدىم. لېكىن تولىمۇ سىلىق ئاھاڭدا ئېيتىلغان، كېلىشتۈرۈپ قىلىنغان بۇ چاقچاقتىن قەلبىم يايراپ كەتتى. ئارقىدىنلا كۆڭلۈم غەش بولدى. چۈنكى ئالىمجان ئېسىمگە كېلىپ قالغانىدى. ئەگەر ئۇمۇ شۇنداق ئاھاڭدا سۆز قىلىشنى بىلگەن بولسا ياخشى بولماسمىدى؟ لېكىن، ئۇ بۇنى بىلمەيتتى، قوپاللىقتىن باشقىنى بىلمەيتتى.

— چاقچاقنى چەكتىن ئاشۇرۇۋەتتىممۇ-نېمە، — دېدى ئەسقەركام ئەپۇ سورىغاندەك ئاھاڭدا، — رەنجىمەڭ، بەزىدە ئارتۇقچە گەپ قىلىپ قويىدىغان دەردىم بار مېنىڭ.

— ياقەي، — دېدىم مەن ئالدىراپ.

— سىزدەك ئەردىن رەنجىگەن ئايال ئۇچىغا چىققان ئەخمەق ئەسقەركا، — دېدى ئايگۈل ئۆزىنى كۈلكىدىن توختىتىۋالالمىغان ھالدا، — تانسىنى شۇنداق ياخشى ئوينايدىكەنسىز، گەپ-سۆزنىمۇ شۇنداق قاملاشتۇرۇپ قىلىدىكەنسىز. بىزنىڭ ئەرلەرمۇ سىزدەك بولسا چېچىكىمىز چاي بولۇپ كېتەتتى دەڭا.

ئەمدى قىزىرىش نۆۋىتى ئەسقەركامغا كەلگەنىدى. «قىزارماڭ، ئەسقەركا، — دەپ ئويلىدىم مەن، — ئايگۈل توغرا ئېيتتى، مېنىڭ كۆڭلۈمدىكى گەپلەرنى ئېيتتى.»

سەمەركام بىلەن خالىدە ھەدەم ئايگۈلنى ئاپىرىپ قويغىلى ماڭدى. ئەسقەركام ئىككىيلەن ئۇلار بىلەن دوقمۇشتا خوشلىشىپ يولىمىزغا قايرىلدۇق. توك پات-پات «قېچىپ» كېتىدىغان بۇ شەھەرنىڭ كوچا چىراغلىرىمۇ ئۇيقۇدا بولۇپ، ئەتراپ قاراڭغۇلۇق قوينىدا قالغانىدى. بىز ئاستا مېڭىپ كېتىۋاتىمىز.

نېمىگىدۇر پۇتلىشىپ سەنتۈرۈلۈپ كەتتىم. شۇ ھامان ئەسقەركام بىلىكىمدىن تۇتۇۋالدى، بولمىسا يىقىلىپ چۈشەتتىممىكىن-تاڭ.

— ئەجەب قاراڭغۇ-ھە، — دېدى ئۇ پەس ئاۋازدا، — قولىڭىزنى بىلىكىمدىن ئۆتكۈزۈۋېلىڭ. تارتىنماڭ، سىزنى ئۆيىڭىزگە ساق-سالامەت ئاپىرىپ قويمىسام، ئەتىلىككە سەمەرگە قانداق جاۋاب بېرىمەن.

نېمىشقىدۇر مېنىڭدە قورۇنۇش يوقالغانىدى. مەن قولۇمنى ئۇنىڭ بىلىكىدىن ئۆتكۈزدۈم.

تەكشى قەدەم بىلەن كېتىۋاتىمىز. بۇ نېمىدېگەن راھەت-ھە! ئۆرۈمچىدە ئوقۇۋاتقان چېغىمدا پاترۇشكىلىشىپ كېتىۋاتقان ئەر-خوتۇنلارنى كۆرۈپ قالسام، ئۇلارغا ھەۋەس بىلەن قاراپ قالاتتىم، ئۆزۈمنىڭ كەلگۈسىنىمۇ شۇنداق كۆز ئالدىمغا كەلتۈرەتتىم. لېكىن بۇنداق بەخت ماڭا نېسىپ بولمىدى. ئەر-خوتۇن بىر يەرگە ماڭساق، ئالىمجان خۇددى خوجايىندەك قولىنى ئارقىغا قىلىپ گىدىيىپ ماڭسا، مەن گويا ئۇنىڭ مالىيىدەك ئارقىسىدىن ئەگىشىپ مېڭىشقا مەجبۇر ئىدىم. ئاشۇنداق مېڭىش بىلەن ئون يىلنى ئۆتكۈزۈپتىمەن. تۇۋا، شۇمۇ كۈن بولدىمۇ-ھە؟!

رودىپايىدەك چاپلاشقان بۇ كۆڭۈلسىز خىيالنى ئۆزۈمدىن قوغلاشقا تىرىشتىم.

— توغرىدىن-توغرا سورىغىنىمنى ئەيىبكە بۇيرۇماڭ، شەھىدە، — تۇيۇقسىز ئەسقەركام ئېغىز ئاچتى، — كۈلۈپ تۇرسىڭىزمۇ كۆزىڭىزدىن بىر خىل مەيۇسلۇك چىقىپ تۇرىدىكەن.

ئىمشقا شۇنداق؟ قارىغاندا ئائىلە تۇرمۇشىڭىز كۆڭۈللۈك ئەمەسقۇ دەيمەن.

قانداق ئىشكىنتاڭ، مەن گويا ئۇنىڭ شۇنداق سوئال سورىشىنى كۈتۈپ تۇرغاندەك، دەردىمنى بىراقلا تۆكۈۋەتتىم، ئۆزۈمنىڭ پۇشايمانلىرىنى يوشۇرماي ئېيتتىم. پەقەت پۈرقەت توغرىسىدىكى سىرنى ئاغزىمدىن چىقارمىدىم.

دەسلىپىدە ئۆزۈمنى تۇتۇۋېلىپ سۆزلىگەن بولساممۇ، كېيىن سۆزلىرىم ياشقا ئايلىنىپ كەتتى. ئۇنىسىز يىغىدىن ۋۇجۇدۇم تىترەيتتى. مەن سۆزلەيتتىم، ياش تۆكەتتىم. ئىچ-ئىچىمە-دىن ئۆرلىگەن پىغان قەلبىمنى ئۆرتەيتتى.

بىز توختاپ قالدۇق، مەن ئەسقەركامنىڭ قولى يەلكەمدىن قۇچاقلىغانلىقىنى سېزىپ قالدىم. لېكىن مەن ئۆزۈمنى قاچۇرمىدىم. ئىمشقىدۇر ئۇنىڭ بۇ ھەرىكىتى ناھايىتى تەبىئىي بىر ئىشتەك بىلىنىپ كەتتى.

— بولدى، يىغلىماڭ، كۆڭلىڭىزنى بۇزماڭ، — دېدى ئۇ ئېچىنغان ئاھاڭدا، — ھايات دېگەن شۇنداق ئادالەتسىز بولىدىكەن... كۆڭۈل يارىڭىزنى ئاتىلاپ قويۇپتىمەن-دە، ھەي، مېنىڭ دۆتلۈكۈم!

مەن يىغلاشتىن توختىدىم. شۇ تاپتا ئىچ-قارنىم بوشاپ قالغاندەك بولۇپ قالغانىدىم. مەن ئۇنىڭ يەلكىسىگە باش قويدۇم. بىردىنلا ئۇ مېنى چىڭ قۇچاقلىۋالدى. ئۇنىڭ يەڭگىل ھاسىرىشىدىن جىددىيلەشكەنلىكى بىلىنىپ تۇراتتى. ئۇ يۈزىنى چېچىمغا يېقىپ ھىدلىدى. قوللىرى دۈمبەمنى سىلىماقتا، ئۇنىڭ بارماقلىرى-نىڭ ھەرىكىتىدىن ۋۇجۇدۇم يايرىماقتا، ھەر بىر ھۈجەيرىلىرىم ئويغىنىپ راھەتلىنىپ كېرىلمەكتە. بىردىنلا لەۋلىرىمىز چاپلىشىپ قالدى. ئۇتلۇق سۆيۈشلەردىن ۋۇجۇدۇمغا ئون يىلدىن بېرى ئۇنتۇلغان شېرىن سېزىملار تارقالماقتا. مەن گويا سەنئەت مەكتەپنى پۈتتۈرگەن چاغلىرىمغا، ئاشۇ گۈزەل چاغلارغا قايتىپ بارغاندەك بولۇپ قالدىم. ئون يىلدىن بۇيان تۇنجى قېتىم ئۆزۈمنىڭ ھەقىقىي بىر ئايال، ھېسسىياتقا باي ئايال ئىكەنلىكىمنى ھېس قىلدىم.

يىراقتىن ئاڭلانغان ۋېلسىپت قوڭغۇرىقىنىڭ ئاۋازى بىزنى ئېسىمىزگە كەلتۈردى. قارىسام، ئۆيۈمنىڭ يېنىدىلا تۇرغانىكەنمىز. بىز ئالدىراپ خوشلاشتۇق. ئەسقەركام ياتىقىنىڭ نومۇرىنى ئېيتىپ بەردى-دە، ئالدىغا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

مەن ئۆيگە كىرىپ، يېشىنمەيلا ئۆزۈمنى كارىۋاتقا تاشلىدىم. بايىقى شېرىن سېزىملار ۋۇجۇدۇمدىن تېخى كەتمىگەنىدى. لەۋلىرىمنى ئۇنىڭ ئۇتلۇق سۆيۈشلىرىنىڭ قىزىقى تېخىمۇ قىزدۇرۇپ تۇراتتى. توۋا، ئادەمنىڭ ھاياتىدا ئاجايىپ ئىشلار يۈز بېرىپ تۇرىدىكەن-ھە! تاسادىپىي تونۇشۇش، تاسادىپىي قۇچاقلىشىش-لار... ھايات شۇنداق تاسادىپىيلىقلارغا تولغانمىدۇ؟

«مەن خىيانەت قىلدىممۇ؟» تۇيۇقسىز كاللامغا كەلگەن بۇ ئوي مېنى چۆچۈتۈۋەتتى. مەن ئەرلىك ئايالغۇ، باشقا بىر كىمنىڭ قۇچىقىدا راھەت ئىزدىشىم خىيانەت ئەمەسمۇ؟ شۇنداق، مەن خىيانەت قىلدىم!

مېنى پۇشايمان تۇيغۇسىدەك بىر سېزىم بېسىۋالدى. شۇ ئەسنادا مەن ئىككى قەلبى بار بىر كىشىگە ئايلىنىپ قالدىم. بىر قەلبىم: «سەن بۇزۇق، سەن خىيانەت قىلدىڭ، سەن گۇناھكارسەن» دەپ ئەيىبلەيتتى. يەنە بىر قەلبىم بولسا: «ياق، توغرا ئە-مەس، سېنى خىيانەت قىلدى دېگەن تەقدىردىمۇ، بۇنىڭ سەۋەبكارى سەن ئەمەس، سەن ئېرىڭدىن مېھر-مۇھەببەت

كۆتۈپ ئۇنى يىلنى سادىقلىق بىلەن ئۆتكۈزدۈڭ، لېكىن كۆتكىنىڭگە ئېرىشەلمىدىڭ، ئاياق-ئاستى قىلىندىڭ. سەن پەقەتلا ئىنتىقام ئالدىڭ، شۇڭا سەۋەبكار سەن ئەمەس، ئېرىڭ» دەپ ئاقلايتتى. بىر قەلبىم: « ياق، سەن ئايالسەن، سەن پېشانەڭگە پۈتۈلگەننى كۆرۈشۈڭ كېرەك» دەپ دوق قىلسا، يەنە بىر قەلبىم: « مېھىر-مۇھەببەت ئىنسانلار ئۈچۈن ئادەم ئاتام، ھاۋا ئانامدىن باشلانغان. ئەرمۇ، ئايالمۇ مېھىر-مۇھەببەتتىن تەڭ بەھرىمەن بولۇشقا ھوقۇقلۇق. ھاۋا ئانىمىزنىڭ جەننەتتىنىڭ مېۋىسىنى ئوغرىلىقچە يەپ قويغانلىقىنىڭ دەردىنى ئۇنىڭ جىنسداش ئەۋلادلىرى ئاخىر زامان بولغۇچە تارتامدىكەن؟! بىراق بۇ گۇناھنى ئادەم ئاتىمىزمۇ سادىر قىلغانغۇ! » دەيتتى.

ئىمشقدۇر بارا-بارا خىيانەت تۇيغۇسى مەندىن يىراقلاشتى، تاتلىق ئەسلىمەلەر قايتىپ كېلىپ مېنى ئەللەيلەشكە باشلىدى.

7

مەن ئەسقەركامىنىڭ ياتىقىغا كىرگىنىمدە، ئۇ بىرنەرسە يېزىۋاتقانىكەن. مېنى كۆرۈپ ئالدىراپ ئورنىدىن تۇردى ۋە ئوڭايسىزلانغان ھالدا:

— كېلىڭ، — دېدى.

مەن قىزارغان ھالدا سالاملاشتىم ۋە سافاغا ئاۋايلاپ ئولتۇردۇم.

ئارىدىكى بىردەملىك تىمتاسلىقتىن كېيىن، ئەسقەركام بېشىنى يەردىن كۆتۈرمەي:

— ئاخشام رەنجىپ قالمىغانسىز-ھە، سەل كەيپ بولۇپ قالغان ئوخشايمەن، ئەدەبسىزلىك قىلىپ قويۇپتىمەن، — دېدى دۇدۇقلاپ.

بۇ سۆزلەرنى ئاڭلاپ يۈرىكىم سىقىلدى، كۆزلىرىمگە « ۋىللىدە» ياش كەلدى. مەن ئىچىمدە ئۆز-ئۆزۈمچە: « ياتاقتا كىرگىنىمدە ئۇ قۇچىقىنى ئېچىپ ماڭا يۈگۈرۈپ كېلىدۇ» دەپ ئويلاپ كېتىپتىمەن. ئەسلىدە، كىچىكىدىكى ئىشلار كەيپچىلىكنىڭ كارامىتى ئىكەن-دە! تۇۋا، ئەرلەرنىڭ ھەممىسلا شۇنداق بەغەرەز بولامدىغاندۇ؟!

ھەن ئىمىلەرنىدۇر دېمەكچى بولۇپ بېشىمنى كۆتۈرگىنىمدە كۆزلىرىم ئۇنىڭ كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى.

— يەنە يىغلاي دەۋاتامسىز؟ — دېدى ئۇ ئالدىراپ، — راست گەپنى قىلسام، ھېلى دېگەنلىرىم كۆڭلۈمدىكى گەپلىرىم ئەمەس. مەن پەقەت... ھەي، نېمە دېسەم بولار...

ئۇنىڭ چاقناپ تۇرغان كۆزلىرىدىن سەمەمىيلىك نۇرلىرىنى كۆرۈپ، بايىقى خىياللىرىم ئاللىقاياقلارغا غايىب بولدى، قەلبىم يەنە بەخت بۇلىقىغا چۆمۈلدى. مەن كۈلۈمسىرىدىم. ئۇ مېنىڭ ئالدىمغا كېلىپ يەكتىز بولدى-دە، تىزىمغا بېشىنى قويدى. مېنىڭ بارماقلىرىم ئۇنىڭ بۇدۇر چاچلىرى ئارىسىدا ئويناشقا باشلىدى.

— ئاخشام مەن شۇنداق جىق گەپ قىلىپ كېتىپتىمەن، — دېدىم مەن ئۆز-ئۆزۈمگە سۆزلىگەندەك تۆۋەن ئاۋازدا، — لېكىن سىز ئۆزىڭىز توغرۇلۇق بىرەر ئېغىزمۇ گەپ قىلمىدىڭىز، بايا دېگەنلىرىڭىزنى ئاڭلاپ پۇشايمان قىلىپ قالغان ئوخشايدۇ، خىيانەت قىلغانلىقىدىن ئازابلىنىۋاتقان ئوخشايدۇ، دەپ قاپتىمەن. ئۇنداق يېرىڭىز بولسا، مېنىڭ كۆڭلۈمنى ئاياپ ئولتۇرماي ئوچۇق دەۋەرسىڭىز بولۇۋېرىدۇ، مەن خاپا بولمايمەن.

— بىلەمسىز، شەھىدە، — دېدى ئۇ بېشىنى تىزىمدىن كۆتۈرمەي ھەسرەتلىك

ئاھاڭدا، — مەنمۇ مېھىر-مۇھەببەتكە تولغان ئائىلىگە تەشنامەن. شۇ ئائىلىگە ئۆمۈرۋايەت سادىق بولۇپ ئۆتسەم دەيمەن. بىراق ئارزۇ دېگەن پەقەت ئارزۇدىنلا ئىبارەت. ئەر كىشى دېگەن يېشى قىرىقتىن ئاشقاندىلا ئاندىن ئۆزىنىڭ قەدىر-قىممىتىنى تونۇشقا باشلايدۇ. ئۆزىنىڭ پات ئارىدىلا قېرىلىق دەۋرىگە قەدەم قويىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يۈرىكى مۇجۇلىدۇ. بۇ ياشتىكى كىشىلەرگە قېرىلىق ئۆلۈمدىنمۇ قورقۇنچلۇق بىلىنىدۇ. شۇڭا بۇ كىشىلەر ئائىلىسىدىكىلەرنىڭ قەدىر-لىشىگە، مېھىر-مۇھەببىتىگە ھەممىدىن بەك تەشنا بولىدۇ. ئەگەر ئۇلارنىڭ ئاياللىرى شۇنى چۈشىنەلىسە، ئۆزلىرىنىمۇ، ئەرلىرىنىمۇ بەختلىك قىلالايدۇ. ياشلىقتىكى بىشەملىكى بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغانلىرى بولسا، ئەرلەر كۆتۈرەلمەيدۇ. شۇنىڭ بىلەن، باشقا جايدىن مېھىر-مۇھەببەت ئىزدەشكە، ئۆزىنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى بوشلۇقنى توشقۇزۇشقا ھەرىكەت قىلىش باشلىنىدۇ. بۇ چاغدا بۇ ئەرلەرنى خىيانەت تويغۇسىمۇ ئازابلىيالمايدىغان بولىدۇ. ئۇلارنى ئازابلايدىغىنى پەقەت شۇنچە يىل ئۆي تۇتۇپ، تۇرمۇشنىڭ ئېغىر يۈكىنى تەڭ تارتىپ كېلىۋاتقان ئاياللىرىنىڭ ئۆزلىرىنىڭ قەلبىنى، ئويلىغانلىرىنى، ھەسرىتىنى، ئارزۇ-تىلەكلىرىنى چۈشىنەلمىگەنلىكىدىن ئىبارەت ئېغىر دەرد بولىدۇ. ئۇلار ئۆمرىنىڭ قالغان مۇساپىسىنى قوش ئۆكۈز بولۇپ تۇرمۇش-نىڭ يار-يار ھارۋىسىنى تەڭ تارتىپ مېڭىشى كېرەك. چۈنكى ئۇلارنى بالىلار بىر-بىرىگە باغلاپ تۇرىدۇ. بەزى-بەزىدە ئۇلارنىڭ ئارىسىدا تەكەللۇپ سۆزلەر بولۇشى مۇمكىن، ئەمما مېھىر-مۇھەببەت بولمايدۇ...

ئەسقەركامنىڭ ئاۋازى تىترەپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ بېشىنى ئىككى ئالقىنىمنىڭ ئارىسىغا ئېلىپ يۈزىنى ئۆزۈمگە قاراتقىنىمدا، كۆزلىرىدە لىغىلداپ تۇرغان ياشنى كۆرۈپ قالدىم-دە، ھەممىنى چۈشەنگەندەك بولدۇم. مەن تېخى بەختسىزلەر ئاياللارنىڭ ئىچىدىلا چىقىدۇ دەپتىمەن.

مەن ئۇنىڭ لېۋىگە لېۋىمنى باستىم...

بىز ھەر كۈنى دېگۈدەك ئۇچرىشىپ تۇراتتۇق. ھەر قېتىم ئۇچراشقىنىمىزدا پاراڭنىڭ يېڭى-يېڭى تېمىلىرى تېپىلىپ تۇراتتى. كىشىلىك تۇرمۇشتىن ئىبارەت بۇ مۇرەككەپ تېپىشماقنىڭ جاۋابلىرى ھەققىدىكى كۆزقاراشلىرىمىز ئوخشاش چىقاتتى. ئىككىيلەنلا ئائىلە تېمىسىدىكى پاراڭدىن ئۆزىمىزنى قاچۇراتتۇق. چۈنكى بۇ تېما بىزگە كۆڭۈلسىز ئەسلىمىلەرنى باشلاپ كېلەتتى. بۇ كۈنلەردە مەن گويا ئالەمجاننى پۈتۈنلەي ئۇنتۇپ كەتكەندەكلا قىلاتتىم، ئۆزۈمنى تېخى تۇرمۇش قۇرمىغان، يېڭىدىن مۇھەببەت بېغىغا كىرىپ قالغان ھېسسىياتچان، بەختىيار بىر قىزدەك ھېس قىلاتتىم. ھەتتا يۈرەكتىمۇ كۆز ئالدىمدىن غايىب بولغانىدى. ئەس-يادىم ئەسقەركام بىلەن بىللە بولۇش، ئۇنىڭ يېقىملىق سۆزلىرىنى ئاڭلاش، ئۇنىڭ ئوتلۇق سۆيۈشلىرىدىن لەززەت ئېلىشتىلا قالغانىدى. بىراق كېچىلىرى يالغۇز قالغىنىمدا مېنى يەنىلا غېرىبلىق باساتتى، ئىختىيارسىز يىغا تۇتاتتى. شۇ تاپتا مەن ئەسقەركامنىڭ يېنىمدا بولۇشىنى، ئۇنىڭ كۆكسىگە قولۇمنى يېقىپ يۈرىكىنىڭ دۈپۈلدىشىنى، شۇ دۈپۈل-دەشلەردىن ئۇنىڭ قەلبىدىكى سۆزلەرنى ئاڭلاشنى ئارزۇ قىلاتتىم.

بۈگۈن چۈشتىن كېيىن ئىشقا كېلىۋاتقىنىمدا، ئالەمجاننىڭ بىر خىزمەتدىشى ئۇچراپ قېلىپ، ئالىمجاننىڭ بۈگۈن سەپەردىن قايتىپ كېلىدىغانلىقىنى ئېيتتى. ئەمدى مېنىڭ ۋېلىسىپىت مىنگۈدەكمۇ ماجالىم قالمىدى. مەن ۋېلىسىپىتنى

يېتىلەپ كېلىۋاتىمەن، كاللامدا تۈرلۈك-تۈمەن خىياللار. ماڭا يېڭىدىن نېسىپ بولغان كۆڭۈللۈك ھايات مەڭگۈ داۋاملىشىدىغاندەكلا بىلىنگەنىدى. شۇم خەۋەر مېنى سەگەكلەشتۈردى، ئۆزۈم قىلچە خالىمىساممۇ، يەنە رېئاللىققا قايتىپ كېلىشىم كېرەك ئىدى. ئەمدى ئەسقەركام بىلەن ئارامخۇدا ئۇچرىشالمايمەن... تۇۋا، ھايات دېگەن شۇنداق رەھىمسىزمىدۇ؟! مېنى بەخت بۆشۈكىدە ئەللەيلىگەن، تۇرمۇشنىڭ، دۇنيانىڭ گۈزەللىكىنى ھېس قىلدۇرغان ئاشۇ كۈنلەر ئاخىرلاشقانمىدۇ؟! تەقدىر مەن بىلەنلا قېرىشامدىغاندۇ؟!

ئىشخانىغا كىرىپ ئۆزۈمنى ئورۇندۇققا تاشلىدىم. مېنىڭ يىغلىغۇم كېلەتتى، لېكىن يىغلىيالمايتتىم. ئۈمىدسىز خىياللار مېنى يالغۇزلۇق قوينىغا تاشلاپ، ھىجران ئوتىدا پۇچۇلايتتى.

شۇ يوسۇندا قانچە ۋاقىت ئولتۇرغىنىمنى بىلمەيمەن، ئىشىكنىڭ چېكىلىشى بىلەن ئېسىمگە كەلدىم. بۇنداق چېكىش ماڭا ناھايىتى تونۇشلۇق ئىدى. چۈنكى ئەسقەركامنىڭ ئىشىك چېكىشى ئۆزگە ئوخشاش ئالاھىدە ئىدى.

مەن ئالدىراپ ئەينەككە قاراپ ئۆزۈمنى تۈزەشتۈردۈم. مەن پەرىشان قىياپەتتە ئۇنى كۈتۈۋېلىشنى خالىمايتتىم.

ئىشىكنى ئاچتىم. بۇ راستىنلا ئەسقەركام ئىدى. ئۇ ئاشۇ سېھىرلىك كۆزلىرى بىلەن ماڭا تىكىلدى. بۇ كۆزلەردە مېھىر-مۇھەببەتتىن باشقا، بىر خىل ھەسرەت ئالامىتىنىمۇ چىقىپ تۇرغانلىقىنى كۆرۈپ يۈرىكىم «قارتتىدە» قىلىپ قالدى. ئۇمۇ ئالىمجاننىڭ قايتىپ كېلىدىغانلىقىدىن خەۋەر تاپقانمىدۇ؟

ئۇ ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرۇپ ماڭا يەنە تىكىلدى. كۆزلىرىدە يەنە ھەسرەت نۇرلىرى...

— نېمە بولدى، تېزرەك دېسىڭىزچۇ، — دەۋەتتىم مەن تىتىلدىغان ھالدا.

ئۇ ئۈندىمەي يانچۇقىدىن بىر تېلېگراممىنى چىقىرىپ، تىترىگەن قوللىرى بىلەن ماڭا ئۇزاتتى. تېلېگراممىغا: «جىددىي ئىش چىقىپ قالدى، دەرھال قايتىپ كېلىڭ» دېگەن سۆزلەر يېزىلغان بولۇپ، بۇ ئۇنىڭ ئىدارىسىدىن ئەۋەتىلگەنىدى.

«ئازاب قايتىپ كېلىدىكەن، بەخت كېتىدىكەن!» دېگەن ئوي كاللامدىن «يالت» قىلىپ ئۆتۈپ كەتتى. قولۇمدىكى تېلېگراما ئۈستەل ئۈستىگە چۈشتى. مەن كۆزلىرىمگە «لىققىدە» ياش ئېلىپ:

— قاچان يولغا چىقىسىز؟ — دېگەن سۆزنى ئارانلا ئېيتالىدىم.

— ئەتە سەھەردە، — دېدى ئۇ بوغۇق ئاۋازدا ۋە كۆزلىرىنى مېنىڭدىن قاچۇردى.

ئارىغا جىمجىتلىق چۈشتى. ئىككىيلەنلا «خوش» دېگەن سۆزنى ئېيتىشتىن قورقاتتۇق. ماڭا شۇ سۆزنى ئېيتسىلا يۈرىكىم يەرگە چۈشۈپ ئەينەك پارچىلىرىدەك چېچىلىپ كېتىدىغاندەكلا بىلىنەتتى. شۇ تاپتا مېنىڭ ئۆزۈمنى ئۇنىڭ باغرىغا تاشلاپ: «كەتمەڭ!» دەپ توۋلىغۇم كېلەتتى. بىراق بۇنداق قىلىش مۇمكىن ئەمەس ئىدى.

مېنىڭ ئۇنىڭغا دەيدىغان نۇرغۇن-نۇرغۇن گەپلىرىم بار ئىدى. لېكىن ھېچقايسىسىنى دېيەلمىدىم. چۈنكى ئاغزىمنى ئاچسىلا، ئاغزىمدىن گەپتىن بۇرۇن يىغا ئېتىلىپ چىقىدىغاندەكلا قىلاتتى.

ئۇ تەستە ئورنىدىن تۇردى ۋە:

— مەن بېرىپ قايتىش تەييارلىقىنى قىلاي، — دېدى.

مەن ئۈن-تىنسىز ئۇنىڭغا ئەگىشىپ سىرتقا چىقتىم.

— خوش ئەمسە، — دېدى ئۇ دەرۋازا ئالدىدا، — مەن سىزنى ئۇنتۇيالمايمەن، بىللە ئۆتكەن كۆڭۈللۈك مىنۇتلارنى ھەردەم ئەسلەپ تۇرىمەن.

— مەنمۇ سىزنى ئۇنتۇيالمايمەن، — دەۋەتتىم مەن ئىختىيارسىز.

بىز يەنە جىم بولۇپ قالدۇق. خوش دېيىش ئاسان بولغىنى بىلەن، ئايرىلىش نەقەدەر قىيىن-ھە!

— شۇنداق قىلىپ كېتەمسىز؟... كۆڭلىڭىزنى رەنجىتكەن يەرلىرىم بولسا ئەپۇقىلارسىز... — يەنە ئېملەرنىدۇر دېمەكچى ئىدىم، بىراق كېپىمنىڭ بارغانسېرى لاۋزىلىشىپ كېتىۋاتقانلىقىنى تۇيۇپ قالدىم-دە، سۆزدىن توختاپ يانغا قارىۋالدىم.

مېنى يەنە يىغا تۇتتى، ئەمما شۇ تاپتا ياش تۆكسەم بولمايتتى. چۈنكى مەن ئۇنى يىغا بىلەن ئۇزىتىپ، كۆڭلىنى پاراكەندە قىلىشنى خالىمايتتىم. ئۇنىڭ ئۇستىگە، ئۆتكەن-كەچكەنلەر قىزىقسىنغان ھالدا بىزگە قارىشىۋاتاتتى.

— خوش ئەمسە، — دېدىم مەن ۋە شۇ سۆزنى ئېيتىۋېتىپ ۋۇجۇدۇمنى تىترەك باستى، چۈنكى بۇ سۆز ئايرىلىشتىن دېرەك بېرەتتى.

— سالامەت بولۇڭ، — دېدى ئۇ سەل ئالدىرىغاندەك. بەلكىم ئۇ خوشلىشىش ۋاقتىنى سوزۇش بىلەن مېنىڭ كۆڭۈل ئازابىمنى كۈچەيتىۋېتىشنى خالىمىغاندۇ.

— سىزگىمۇ ئاق يول بولسۇن.

— خۇدا بۇيرۇسا يەنە كۆرۈشىمىز، شۇنداقمۇ يا؟

ۋۇجۇدۇم يەنە تىترەپ كەتتى مەن ئۇنىڭ ھېچكىمنىڭكىگە ئوخشىمايدىغان ئالاھىدە ئۇرغۇ بىلەن ئېيتىدىغان ئاشۇ «شۇنداقمۇ يا» دېگەن سۆزىگە ئامراق بولۇپ قالغانىدىم. بۇ قېتىمقىسى ئاخىرقى قېتىم ئاڭلىشىم بولۇپ قالارمۇ؟!

«كەتمەڭ، يەنە بىر نەچچە كۈن تۇرۇڭ» دەۋەتكىلى تاس قالدىم. لېكىن بۇنىڭ پايدىسى يوق ئىدى. بۇنداق قىلىش پەقەت ھەسرەتنى كۈچەيتەتتى، خالاس.

ئۇ كەتتى. مەن ئىشخانىغا قايتىپ كىرىپ، ئىشىكنى تاقىدىم-دە، يۈزۈمگە ياغلىقىمنى باسقىنىمچە بۇقۇلداپ يىغلاشقا باشلىدىم. بۇ يالغۇزلۇق يىغىسى ئىدى، بۇ ھىجران يىغىسى ئىدى. بۇ ياش ئەمەس، قاغجىرىغان بىر قەلبنىڭ چاك-چاك يېرىلغان ئاراشلىرىدىن بۇلدۇقلاپ چىقىۋاتقان قان ئىدى.

خورازلارنىڭ چىللىشى بېسىلغىلىمۇ خېلى بولدى. شەرق ئاقارماقتا ئىدى. مەن تېخىچە سۆگەتتۈل تۈۋىدىكى سۇپىدا ئىككى تىزىمغا ئېڭىكىمنى تىرىگىنىمچە ئولتۇرۇپتىمەن. تېگى يوق خىياللار ماڭا ھەمراھ...

تۇيۇقسىز دەل-دەرەخلەر شىلدىرلاپ كەتتى. كۈزنىڭ سالقىن شامىلىدىن تېنىم شۈركىنىپ كەتتى. ئۆيدىن ئاڭلىنىۋاتقان بوغۇق، يېقىمسىز خورەك مېنى خىيالدىن ئويغاتتى. مەن كۆزلىرىمنى كۆككە تىكتىم. يۇلتۇزلار غايىب بولغان، پەقەت نۇرلۇق چولپانلا يىراقتا ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇمۇ ماڭا ئوخشاش تەنها ئىدى. ياشتىن كۆزلىرىم خىرەلەشتى، بۇ چاغدا چولپانمۇ ياش تۆكۈۋاتقاندەك تۇيۇلۇپ كەتتى. تۇيۇقسىز كاللامغا بىر غەلىتە خىيال كەلدى: شۇ تاپتا ھەسرەتلىك نەزەرى بىلەن چولپانغا بېقىپ خىيالغا پاتقان، ياش تۆكۈۋاتقان ماڭا ئوخشاش قانچىلىغان ئايالار ھويلىسىدىكى سۆگەتتۈل تۈۋىدىكى سۇپىدا ئولتۇرىدىغاندۇ...

مىللەت ساپاسى ۋە ئەدەبىيات-سەنئەت

(ماقالە)

ئابدۇرېھىم ئۆتكۈر

1

«گېزىت خەۋەرلىرىدە ئېيتىلىشىچە، جۇڭگو ئاھالىسىنىڭ ساپاسى دۇنيادا 102-ئورۇندا تۇرىدىكەن.» («شىنجاڭ ياشلىرى» ژۇرنىلى 1994-يىل، 10-سان، 26-بەت)

مىللەتنىڭ ساپاسى مەسىلىسىدە خېلىدىن بېرى ئويلىنىپ يۈرگىنىمدە، يۇقىرىدىكى سانلىق مەلۇمات مېنى قاتتىق چۆچۈتۈۋەتتى. بىر نەچچە مىڭ يىللىق مەدەنىيەتكە ئىگە خەنزۇ خەلقىنى ئاساسىي گەۋدە قىلغان جۇڭگو ئاھالىسىنىڭ بۈگۈنكى ساپاسى دۇنيا بويىچە باشقا ئەللەر خەلقلىرىنىڭ ساپاسىغا سېلىشتۇرغاندا 102-ئورۇندا تۇرىدىغان بولسا، جۇڭگو ئاھالىسىنىڭ بىر قىسمى بولغان بىز ئۇيغۇرلارنىڭ ساپاسى قانچىنچى ئورۇندا تۇرىدىغاندۇ دېگەن سوئال يۈرىكىمنى لەرزىگە سېلىۋەتتى. ئۈرۈمچىدىن تارتىپ ئاپتونوم رايونىمىزدىكى بىرقانچە چوڭ شەھەرلەرنىڭ كوچا-كويلىرىدا، ئىدارە، مەكتەپ، زاۋۇت، كان-كارخانا ۋە جامائەت سورۇنلىرىدا، يېزا-كەنتلەر ئارا مەھەللە، ئائىلىلەردە كۆز بىلەن كۆرۈپ، قۇلاق بىلەن ئىشتكەنلىرىمنى ئەسلىگەنسېرى بۇ سوئالنىڭ سالمىقى ماڭا تاغدەك ئېغىر بىلىنمەكتە.

دەرۋەقە، ئەقلى-ھوشى جايىدا بولغان ھەربىر ئادەم بۇ سوئال ئۈستىدە جىددىي ئويلىنىپ بېقىشنى چوقۇم ھېس قىلىدۇ. ئۇيغۇرلارنىڭ مىللىي ساپاسى زادى قانداقراقكىن، قانچىنچى ئورۇندا تۇرىدىكىن؟ جۇڭگو ئاھالىسىگە ئورتاق بولۇپ قالغان 102-ئورۇندىمىدۇ، ياكى ئۇنىڭدىنمۇ تۆۋەنمىدۇ؟ مۇبادا شۇنداق بولۇپ قالغان بولسا، ئەمدى قانداق قىلىش كېرەك؟

2

ئەرەبچىدىن تىلىمىزغا كىرىپ سىڭىپ كەتكەن «سۈپەت» ۋە «ساپا» دېگەن سۆزلەرنىڭ يىلتىزى بىر بولسىمۇ، «سۈپەت» سۆزى كۆپىنچە مەھسۇلات ياكى ئىش-ئەمگەكنىڭ ياخشى-يامانلىق دەرىجىسىنى ئۆلچەشكە ئىشلىتىلىدۇ. «ساپا» سۆزى بولسا ساپ، پاكىز، بىغۇبار (كىرسىز) ۋە شاد-خۇراملىق، خۇشال كەيپىيات دېگەن مەنىلەردە بولۇپ، ئاساسەن ئىنساننىڭ ئىچكى دۇنياسىغا، يەنى سەزگۈ ئەزالىرى بىلەن پسىخىك (روھىي) ھالىتىنىڭ خۇسۇسىيەتلىرىگە قارىتىلىدۇ. دېمەك، ئىنساننىڭ ساپاسى ئۇنىڭ پسىخىك (روھىي) ھالىتىنىڭ قانداقلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

مىللەت ساپاسى دېگىنىمىزمۇ دەل مىللەتنىڭ پسىخىك (روھىي) ھالىتىگە قارىتىلغان. ئىنساننىڭ پسىخىك (روھىي) ھالىتى ئىجتىمائىي ئەمەلىيەتتىن كېلىپ چىقىدىغان بولغاچقا، ئۇنىڭ

ساپاسمۇ ئىجتىمائىي مۇھىت ۋە ئەمەلىيەت ئىچىدىكى سۇبيېكتىپ پائالىيەتچانلىقى بىلەن پەيدىن-پەي ئۆسۈپ يېتىلىدۇ ۋە يۈكسىلىدۇ، ئۇنىڭ ئەكسىچە بولغاندا پەيدىن-پەي تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. قايسى مىللەت بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئۇنىڭ ساپاسىمۇ دەل شۇ جەرياننى بېشىدىن كۆچۈرۈپ، ياكى ئۆسۈپ يۈكسىلىدۇ ياكى تۆۋەنلەپ كېتىدۇ. بىر مىللەتكە مەنسۇپ كىشىلەرنىڭ كىم بولۇشىدىن قەتئىينەزەر — مەيلى باي، مەيلى گاداي، مەيلى سىپاھ، مەيلى پۇقرا، مەيلى دانا، مەيلى نادان بولسۇن، ئۇلارنىڭ ساپاسى ئاخىر نەتىجىدە شۇ مىللەتنىڭ ساپاسىنى شەكىللەندۈرىدۇ. دېمەك، مىللەت ساپاسىنىڭ ياخشى-يامان ياكى يۇقىرى-تۆۋەن بولۇشى شۇ مىللەت ئەزالىرى روھىي دۇنياسىنىڭ قانداقلىقى بىلەن بەلگىلىنىدۇ. يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، غەپلەت ئۇيقۇسىدىن ئويغىنىشقا باشلىغان ياكى ئويغانغان ھەربىر ئۇيغۇرمۇ باشقا ئاڭلىق مىللەت كىشىلىرىگە ئوخشاش ئۆز مىللىتىنىڭ ساپاسى ھەققىدە ئويلانماي تۇرالمايدىغان بولۇپ قالماقتا. مىللەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئۆزىنى تونۇش، ئۆزىنى ئادىللىق بىلەن ئېتىراپ قىلىش، مىللەت ۋۇجۇدىدىكى ئىللەتلەرنى يوشۇرماي ئېچىپ تاشلاپ، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش يوللىرىنى تېپىش لازىملىقىنى چۈشىنىپ يەتمەكتە. مىللەت ۋۇجۇدىدىكى ئىللەتلەر مىللەتنىڭ غەم-قايغۇسى سۈپىتىدە شەخسىي پاراڭلاردىن تارتىپ جامائەت سورۇنلىرىغىچە، ئائىلە ھاياتىدىن تارتىپ ھەرخىل ئىجتىمائىي پائالىيەتلەرگىچە مۇھىم بىر سۆھبەت تېمىسى بولۇپ قالماقتا. بۇ خۇشاللىق بىلەن قارشى ئېلىشقا، مەدھىيىلەشكە تېگىشلىك ياخشى باشلىنىش. تالانتلىق يازغۇچىمىز ئەختەم ئۆمەرنىڭ «يىراق قىرلاردىن ئانا يەرگە سالام» ناملىق ئەدەبىي ئاخباراتىنىڭ جامائەت ئىچىدە شۇنچە زور تەسىر قوزغىشى — بۇ ئەسەر بېسىلغان «شىنجاڭ مەدەنىيىتى» ژۇرنىلى بىلەن «ئاسىيا كىندىكى» گېزىتىنىڭ ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى مەخسۇس رىسالىنىڭ قولدىن قولغا ئۆتۈپ، پارچە سېتىلىش باھاسىنىڭ ئۆرلەپ كېتىشى، ھەتتا بۇ گېزىت-ژۇرناللارنى سېتىۋالمىغان كىشىلەرنىڭ مەزكۇر ئەسەرنى كۆپەيتىش ئاپپاراتىدا كۆچۈرۈپ ئېلىپ، مۇھىم ماتېرىيال سۈپىتىدە ساقلاپ قويۇشلىرى، ئۇنىڭغا لېنتىلىرىنىڭ نەچچە مىڭلاپ سېتىلغانلىقىغا قارىماي يەنىلا يېتىشمەيۋاتقانلىقى، ئاشخانا، چايخانا ۋە ماشىنا بېكەتلىرىدە يۈزلىگەن كىشىلەرنىڭ بۇ ئۇنئالغۇ لېنتىلىرىنى زوق-شوق بىلەن ئاڭلاشلىرى، قىسقىسى ھەممە يەردە مۇشۇ ھەقتە پاراڭ بولۇۋاتقانلىقى ھەرگىز تاسادىپىي ھالەت ئەمەس. دېمەك، كىشىلەر مىللەت ساپاسى بىلەن مىللەت تەقدىرىنىڭ نەقەدەر زىچ ئالاقىدار ئىكەنلىكىنى بىرقەدەر چۈشىنىپ يەتكەندەك قىلىدۇ. بۇ، ھەممىمىز خۇشال بولۇشقا ئەرزىيدىغان ئىش.

ئىللەت تۈزەلمىسە مىللەت تۈزەلمەيدۇ دېگەن سۆز خۇددى قۇياش نۇرىدەك روشەن ھەقىقەت بولۇپ قالدى. دەر ھەقىقەت، مىللەت ئۆز ۋۇجۇدىدىكى ئىللەتلەردىن قۇتۇلمىسا، ئۇنىڭ ساپاسى تۆۋەنلەپ كەتمەي نېمە بولسۇن!

ئېيتايلۇق، جۇڭگوچە سوتسىيالىزم قۇرۇش فاڭجېنى يولغا قويۇلغاندىن بۇيان، بىر قىسىم كىشىلەر ھالال يول بىلەن بېيىشقا باشلىدى ۋە ئۇلارنىڭ كۆپچىلىكى ۋەتەن — مىللەتنى ئۇنتۇماي، تاپقان پۇلىنى مائارىپ ۋە مەدەنىيەت ئىشلىرىنىڭ تەرەققىياتىغا مەردانىلىق بىلەن سەرپ قىلىپ، جەمئىيەت ۋە مىللەتنىڭ روناق تېپىشىغا قىممەتلىك ھەسسىلەرنى قوشماقتا.

ئۇلاردىن ئەل رازى، خۇدا رازى! بىراق، شۇنداق كىشىلەرمۇ پەيدا بولماقتىكى، ئۇلار بېيىغانسېرى خۇدىنى بىلمەي، ئەقەللىي ئادىمىيلىك سۈپىتىنىمۇ يوقىتىپ قويماقتا. بۇ خىلدىكى ئىشلارغا مىسال ناھايىتى كۆپ. پەقەت ئايرىملىرىنى قەيت قىلىپ ئۆتۈشلا كۇپايە.»

مەلۇم شەھەردە ياشاۋاتقان X جان «مەدەنىيەت ئىنقىلابى» يىللىرىدا ئەپلەپ-سەپلەپ گازىر-پۇرچاق سېتىپ يۈرەتتى. بۇ ئىشمۇ ئاقمىغاندىن كېيىن، خوتۇنىنىڭ مىڭبىر جاپادا تەييارلاپ بەرگەن ئۆپكە-ھېسىپ، كاللا-پاچاقلىرىنى سېتىپ جان بېقىپ يۈردى. ئۇ چاغلاردا ئەمدىلا بىر بالىنىڭ ئانىسى بولغان خوتۇنى ئۇنىڭغا ياش ھەم چىرايلىق كۆرۈنەتتى، ئۇلار كەپكە ئوخشاپ كېتىدىغان كىچىككىنە قاراڭغۇ ئۆيدە ناھايىتى ئىناق ئۆتۈشەتتى. «تۆت كىشىلىك گۇرۇھ» يوقىتىلىپ زامان ئوڭشالغاندىن كېيىن، ئەل-يۇرت قاتارىدا X جاننىڭمۇ بەختى ئېچىلىپ، تەلىيى ئوڭدىن كېلىۋەردى. بىرنەچچە يىل ئىچىدە ئىككى دۇكان ۋە بىر چوڭ قورۇ-جاينىڭ خوجايىنى بولۇپ قالدى. بارغانسېرى كۆزىگە ياغ تولۇپ، ئۇزۇن يىللاردىن بۇيان ھەممە جاپا-مۇشەققەتنى تەڭ تارتىشىپ كەلگەن ۋە تۆت بالىنى تۇغۇپ ئۆستۈرۈپ، ئۆينى گۈلدەك تۇتۇپ كېلىۋاتقان خوتۇنى ئەمدى ئۇنىڭغا سەت، قېرى ھەم ئاغرىقچان كۆرۈنىدىغان بولۇپ قالدى. ھەتتا خوتۇنىنىڭ يۈزىدىن يۈزىگە «سېنىڭدىن كۆڭلۈم سۇ ئىچمەيدۇ» دەپ سەتەڭلەرگە پۇل خەجلەپ كۆڭۈل ئاچىدىغان، سەتەڭلەرنى ئۆيدە قوندۇرىدىغان بولۇۋالدى. خوتۇنى بۇنىڭغا نارازىلىق بىلدۈرسە، «چىدىمىساڭ، تالاق خېتىڭنى ئال» دەپ خوتۇنىنى تۆت بالا بىلەن ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىش كويىغا چۈشتى. بۇ نېمىدېگەن رەزىللىك!

مەلۇم ئالىي مەكتەپنىڭ بىر قىز ئوقۇغۇچىسى ياشلار ئارىسىدا مودا بولۇپ قېلىۋاتقان تۇغۇلغان كۈننى خاتىرىلەشنى ئۆز ساۋاقداشلىرىدىن نەچچە ھەسسە داغدۇغىلىق ئۆتكۈزۈش نىيىتىگە كېلىپ، ئۆزىنىڭ تۆت يىللىق يىگىتىدىن بىرنەچچە مىڭ يۈەن سورايدۇ. يىگىت بۇنچە كۆپ پۇلغا كۈچى يەتمەيدىغانلىقىنى ئېيتىپ ئۆزرە سورايدۇ. ھېلىقى قىز يۈزىنى داپتەك قىلىپ «پۇلىڭىز بولمىسا، سىزگە خوش ئەمدى!» دەيدۇ-دە، تۆت يىللىق مۇھەببىتىنى يەرگە ئۇرۇپ، ياش بىر سودىگەرنىڭ قوينىغا ئۆزىنى ئاتىدۇ. يارەببىم، بۇ قانداق مۇھەببەت بولغىنى!

باشقا بىر ئالىي مەكتەپتە ئوقۇۋاتقان... دېگەن يىگىت ئۆز يۇرتىدىكى دوستلىرىدىن بىرىنىڭ مۇشۇ مەكتەپكە ئوقۇشقا كېلىدىغانلىقىنى ئاڭلاپ، ئۇنىڭغا يازغان خېتىدە مۇنداق دېگەن: «مېنىڭ ساڭا تەۋسىيەم شۇكى، داداڭ پىخسىق ئادەم بولسىمۇ، بىر ئىلاج قىلىپ جىقراق پۇل بىلەن كېلىشكە تىرىش ۋە بۇندىن كېيىن ھەر ئايدا چوقۇم پۇل ئەۋەتىپ تۇرۇشقا ۋەدە ئال. پۇلۇڭ كۆپ بولسا بىزنىڭ مەكتەپتە جەننەت ھۆرلىرى ئارىسىدا ياشايسەن، توي قىلماي تۇرۇپمۇ خوتۇنلۇق بولۇۋېرىسەن. مېنىڭ ھازىر تۆت خوتۇنۇم بار دېسەم، مۇبالىغە قىلغان بولمايمەن.»

«ئەھۋال شۇ، — دەيدۇ مەزكۇر مەكتەپنىڭ ئوقۇتقۇچىسى ... ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ، — باشقا مىللەتلەر ئوقۇغۇچىلىرى كۈندۈزنى كېچىگە ئۇلاپ، قاتتىق تىرىشچانلىق بىلەن ئىلىم ھاسىل قىلماقتا. ھەتتا دەرستىن سىرتقى ۋاقىتلىرىنىمۇ بوش ئۆتكۈزمەي، كىتاب ئوقۇش، چەت

ئەل تىللىرىنى ئۆگىنىش بىلەن مەشغۇل، بىز ئۇلارنى مۇۋاپىق دەم ئېلىشقا ئۈندەپ ئاۋارە. بىزنىڭكىلەرنىڭ خېلى كۆپ قىسمى بولسا گارمون، تانسا، ھاراق-شاراب، قارتا، بىليارت ھەتتا «ئىشق-مۇھەببەت» تاماشاسى بىلەن بەنت. مۇنداق ئوقۇغۇچىلاردىن نېمە ئۈمىد كۈتكىلى بولسۇن!»

غۇلجا شەھىرىنىڭ خەنبىڭ يېزىسىدىكى بەزى دېھقانلار ئۆزىگە تەقسىم قىلىپ بېرىلگەن شەخسىي تېرىلغۇ يەرلىرىگە ئىشلەشكە ھورۇنلۇق قىلىپ، كۆچمەنلەرگە سېتىۋېتىپتۇ. بۇ يېڭى يەر ئىگىلىرى زور تىرىشچانلىق بىلەن ئىگىلىك باشقۇرۇپ، يېڭى-يېڭى باغ-ھويلا ۋە كۆكتاتلىقلارنى ئەھيا قىلىپ كۈندىن-كۈنگە بېيىۋېتىپتۇ. ھېلىقى دېھقانلار بولسا، يەر ساتقان بەش-ئون تەنگە پۇلنى خەجلەپ بولۇپ، ئەمدى ئۆزىنىڭ بۇرۇنقى زېمىنىدە ياللىنىپ ئىشلەشكە باشلاپتۇ. بۇ يالغۇز غۇلجىدىلا ئەمەس، باشقا ۋىلايەت-ناھىيىلەردىمۇ مەۋجۇت ئەھۋال. مۇنداقمۇ ھاماقەت بولامدۇ كىشى!

بەلكى سىز كوچا-كويلاردا تىلەمچىلىك قىلىپ يۈرگەن «بىچارە»لەرگە سەدىقە بېرىدىغانسىز. سىزنىڭچە، ئۇلارنىڭ ھەممىسى راستىنلا مۇھتاجلىقتىن تىلەمچىلىك قىلىشقا مەجبۇر بولغانمىدۇ؟ ياق! تەپسىلىي تەكشۈرۈپ كۆرگەنلەرنىڭ ئىگىلىگەن ئەھۋاللىرى شۇنى ئىسپاتلىماقتىكى، بىر قىسىم مېيىپلارنى ھېسابقا ئالمىغاندا، بۇ بىچارە قىياپەتلىك كىشىلەرنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى ئۆز يۇرتلىرىدا ھالال ئەمگەكتىن قېچىپ، چوڭ شەھەرلەردە ئېقىپ يۈرگەن تىرىكتاپ ھورۇنلار ئىكەن. ئەمەلىيەتتە، پۇت-قولى ساق، ئۆزى ساغلام كىشىلەر ئۇچۇن بۇگۈنكى جەمئىيىتىمىزدە قىلىدىغان ئىش تېپىلمايدۇ دېسە، بۇنىڭغا كىم ئىشىنىدۇ؟ ھەتتا شۇنداق ئەھۋاللارمۇ باركى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرى خوتۇن-بالىلىرىنى بىچارە قىياپەتتە كوچىغا چىقىرىپ تىلەمچىلىك قىلدۇرۇش بەدىلىگە ئۆزلىرى كەيپ-ساپا ۋە قىمار ئويناش بىلەن كۈن ئۆتكۈزىدىكەن، بەزىلىرىنىڭ بانكىدا ئامانەت پۇللىرىمۇ بار ئىكەن. دېمەك، مۇنداق ئادەملەر تىلەمچىلىكنى، ئەمەلىيەتتە قىزىلكۆزلۈكنى ئۆزىگە كەسىپ قىلىۋالغان.

بۇلتۇر كۈز سىم-سىم يامغۇر يېغىۋاتقان بىر كۈنى، كۆرۈنۈشىدىن ئەللىك ياشلار چامىسىدىكى بىر تىلەمچى مەندىن سەدىقە سورىدى، مېنىڭ يانچۇقۇمدا پارچە پۇلۇم بولمىغانلىقتىن ئۇنىڭغا ئۆزرە ئېيتتىم. ئۇ يەنىلا قولىنى سۇنۇپ بېزىرىپ تۇردى. مەن ئۇنى ئىشەنمەي قالمىسۇن دەپ، يانچۇقىمدىكى پۇللارنى كۆرسەتتىم. ئۇ مېنىڭ قولىمدىكى بىر ئەللىك يۈەنلىك، تۆت ئون يۈەنلىك پۇلغا بىر قارىۋالدى-دە، «مەن پارچىلاپ بېرەي» دەپ قوينىدىن بىر دەستە قەغەز پۇل چىقاردى، قارىسام ھەممىسلا بەش يۈەنلىك، ئىككى يۈەنلىك ۋە بىر يۈەنلىك پۇللار ئىكەن. مەن ئۇنىڭدىن نەپرەتلىنىپ، «سىز مېنىڭدىن بايراق ئىكەنسىز تەقسىر» دەپ يولۇمغا راۋان بولدۇم. شۇ ئارىدا يېنىمدىن بىر تاكسى ماشىنىسى ئۆتۈپ قالدى. كۆڭلۈم بىرنېمىنى تۇيغاندەك ئارقامغا بۇرۇلۇپ قارىسام، ھېلىقى بىچارە قىياپەتلىك تىلەمچى بىخىرامان ھالدا تاكسىغا چۈشۈۋېتىپتۇ. مەن «تووۋا» دېگەن پېتىم يولۇمنى داۋام قىلدۇردۇم.

بىزدە ھەتتا شۇنداق كادىرلار باركى، بىر ئولتۇرۇشىدا ئوتتۇز-قىرىق يۈەن پۇلنى ھوتۇلكا

ئۇچۇن سىخىيلىك بىلەن خەجلىسە خەجلىيدۇكى، كىتاب سېتىۋېلىشقا ياكى گېزىت-ژۇرناللارغا مۇشتىرى بولۇشقا بەش-ئون تەنگە خەجلەشكە كۆزى قىيمايدۇ. كىتاب ئوقۇغىسى كەلسە، باشقىلارنىڭكىنى ئارىيەتكە ئالىدۇ ياكى ئوقۇمايلا قويىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بەزى كىتابخانا خادىملىرىدا «مىنزۇ تۈگىجى بولكەن شۇ» (مىللىي يولداشلار كىتاب ئوقۇمايدۇ) دېگەن چۈشەنچە پەيدا بولۇپ قالغان.

ھەممىدىن يامىنى «ئاق ئالۋاستى» ئاپىتى! ئېنىق مەلۇماتلارغا قارىغاندا، «ئاق ئالۋاستى» نىڭ چاڭگىلىدا ھالاك بولۇۋاتقان ياش ئەۋلادلارنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكى ئۇيغۇر پەرزەنتلىرى ئىكەن. بۇ ئاپەتنىڭ دەھشىتىدىن ۋەيران بولۇۋاتقان ئائىلىلەرنىڭ مۇتلەق كۆپچىلىكىمۇ ئۇيغۇر ئائىلىلىرى ئىكەن. بۇ نېمە ئۈچۈن؟ باشقا مىللەت پەرزەنتلىرى بۇ ئاپەتتىن ئۆزىنى ساقلاشقا بىرقەدەر ئىقتىدارلىق بولغان يەردە، ئۇيغۇر پەرزەنتلىرى نېمە ئۈچۈن «ئاق ئالۋاستى» نىڭ مەسۇم قۇربانلىرى بولۇپ قېلىۋاتىدۇ؟ مۇشۇنداق كېتىۋەرسە، بۇنىڭ ئاقىۋىتى نېمە بولىدۇ؟ بۇ ھەقتە ئويلانماي، ئۇنىڭغا تەدبىر-چارە تاپماي تۇرۇش مۇمكىنمۇ؟ «ئاق ئالۋاستى» خۇددى بىر جىددىي يۇقۇملۇق كېسەللىك مىكروبىغا ئوخشايدۇكى، كىمنىڭ يەدىنى زەئىپ، ياكى كېسەللىككە قارشىلىق كۈچى ئاجىز بولسا، ئۇنىڭغا ئاسان يۇقىدۇ. شۇڭا، ساپاسى تۆۋەن ئادەم، ياكى مىللەتمۇ بۇ بالاغا ئاسان دۇچار بولىدۇ. دېمەك، «ئاق ئالۋاستى» نىڭ ئۇيغۇر پەرزەنتلىرىگە ھەممىدىن كۆپرەك «چاپلىشىپ ئېلىشى» مۇ تاسادىپىي ھال ئەمەس.

يۇقىرىدىكىدەك مىساللارنى يۈز-يۈزلەپ كەلتۈرۈش مۇمكىن. مەيلى يۇقىرىدا ئېيتىلغانلار بولسۇن، مەيلى ھازىرقى رېئال جەمئىيەت تۇرمۇشىدا يامراپ كېتىۋاتقان ھەشەمەتچىلىك، سۆلەتۋازلىق، ئىسراپچىلىق، مەنمەنچىلىك، ھەسەتخورلۇق، سۇخەنچىلىك، بىدئەت ۋە خۇراپاتلىققا ئوخشاش تۈرلۈك-تۈمەن ئەخلاقىي بۇزۇلۇشلارنىڭ ھەممىسى تېگى-تەكتىدىن ئېيتقاندا، مىللەتنىڭ ساپاسىغا بېرىپ تاقىلىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن مىللەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈش بۈگۈنكى كۈندىكى مۇھىم ۋەزىپىلەرنىڭ بىرى، دەۋر تەرەققىياتىنىڭ تەقەززاسى ۋە مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، مىللەت ھاياتلىقىنىڭ مەنىۋى كاپالىتى بولۇپ قالدى.

3

مىللەت ساپاسىنى ئۆستۈرۈش ئالدى بىلەن مىللەتنىڭ پسىخىك (روھىي) ھالىتىدە چوڭقۇر ئىسلاھات دولقۇنىنىڭ مەيدانغا كېلىشىگە باغلىق. مىللەت پسىخىكىسىدىكى (روھىي ھالىتىدىكى) ئىللەتلەرنى تۈزەتمەي ياكى تۈگەتمەي تۇرۇپ، ئۇنىڭ ساپاسىنى ئۆستۈرۈش مۇمكىن ئەمەس. پسىخىك ئىللەتلەرنى تۈزىتىش ياكى تۈگىتىش پەقەت تەربىيە بىلەنلا ئەمەلگە ئاشىدۇ. تەربىيە — بىر تەرەپتىن تەربىيە بېرىشنى، يەنە بىر تەرەپتىن تەربىينى قوبۇل قىلىشنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. تەربىيە ۋە تەربىيىلەش — يىغىپ ئېيتقاندا، مائارىپ ۋە مەدەنىيەت مەسىلىسىدۇر، ياكى مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى دېمەكتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ پارتىيە ۋە دۆلەت مەنىۋى مەدەنىيەت قۇرۇلۇشى مەسىلىسىنى ئەڭ مۇھىم مەسىلىلەر

قاتارىدا تۇتۇپ، بۇنىڭغا قاتتىق ئەھمىيەت بەرمەكتە. جەمئىيەتنىڭ، مىللەتنىڭ ئاڭلىق ئەزالىرىمۇ بۇنى ئۆزىنىڭ ئەڭ مۇھىم بۇرچى ۋە مەجبۇرىيىتى ھېسابلىماقتا.

ماقالىنىڭ ئۆزىراپ كەتمەسلىكى ئۈچۈن، تۆۋەندە پەقەت مىللەت ساپاسىنى ئۈستۈرۈشتە ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئويناۋاتقان ۋە ئويناشقا تېگىشلىك بولغان رولى ئۈستىدىلا ئىككى ئېغىز گەپ قىلماقچى ۋە تەكلىپ بەرمەكچىمەن.

ئوقۇتقۇچى ۋە ئەدەب-سەنئەتكارلار، بولۇپمۇ يازغۇچىلار — ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرلىرى دېگەن سۆزلەر مىللارچە قېتىم تەكرارلىنىپ، ھەممىگە ئايان بىر ھەقىقەت بولۇپ قالدى. ئىنسانىنىڭ، جۈملىدىن ھەربىر مىللەتنىڭ ساپاسى، ئالدى بىلەن ئۇنىڭ روھىي ھالىتى مەسىلىسى بولغانلىقتىن، ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرلىرى بولغان كىشىلەرنىڭ بۇ مەسىلىدە قانداق مۇھىم رول ئوينايدىغانلىقى ئۆزلۈكىدىن مەلۇم. شۇنداق ئىكەن، مىللەت ساپاسىنى ئۈستۈرۈشتە ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدىكىلەرنىڭ ئالدىغا قويۇلغان ۋەزىپىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىمۇ ئارتۇقچە ئىزاھات تەلەپ قىلمايدىغان مەسىلىدۇر.

يېقىنقى يىللاردىن بۇيان، ئەدەبىيات-سەنئەتنىڭ ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە يۈزلىنىشىدە خېلى زور ئىلگىرىلەشلەر كۆرۈلدى. بۇنىڭ ئەمەلىي ئۇنۇممۇ خېلى زور بولماقتا. مېنىڭچە، ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە قارىتىلغان ئەسەرلىرىمىزنىڭ تېماتىك مەزمۇنىنى تېخىمۇ كونكرېتلاشتۇرۇپ، پۈتۈن جەمئىيەتنىڭ، بولۇپمۇ ياش ئەۋلادلارنىڭ ساپاسى مەسىلىسىنى ئاساسىي مەزمۇنلارنىڭ بىرى قىلىشاق تېخىمۇ ئۇبدان بولاتتى. يۇقىرىدا ئېيتقىنىمىزدەك بۇ مەسىلە بۈگۈنكى كۈننىڭ ئەڭ مۇھىم ۋەزىپىسى ۋە دەۋر تەرەققىياتىنىڭ جىددىي تەقەززاسى بولۇپ قالدى. جەمئىيەتنىڭ، بولۇپمۇ ياش ئەۋلادلارنىڭ ساپاسى مەسىلىسىدە ئالدى بىلەن كۆڭۈل بۆلۈشكە تېگىشلىك كونكرېت مەسىلە ئەخلاق تەربىيىسىدىن ئىبارەت.

ئۇيغۇر خەلقىنىڭ ۋە باشقا مىللەتلەرنىڭ تارىختا ئۆتكەن بۈيۈك دانىشمەنلىرى، قايسى دەۋر بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، جەمئىيەت تەرەققىياتىنىڭ مۇھىم بىر ئامىلى ئىنسانىنىڭ ئەخلاق-پەزىلەت جەھەتتىكى ساپاسىدۇر دەپ قارىغانىدى. ئۇيغۇر خەلقىنىڭ XI ئەسىردە ياشىغان بۈيۈك مۇتەپەككۇر شائىرى يۈسۈپ خاس ھاجىپ بولسا، راتسىئونال (ئەقلگە مۇۋاپىق) جەمئىيەتنىڭ مەيدانغا كېلىشىدە ئەقىل، بىلىم، ئەردەم (پەزىلەت) ۋە ئادىل قانۇن ئەڭ ئاساسلىق ئامىل دەپ تېخىمۇ ئېنىق ھۆكۈم چىقارغان. ئۇنىڭ قارىشىچە، ئىنساننى ھايۋانلاردىن پەرقلەندۈرىدىغان ئاساسىي ئامىل ئەقىل، بىلىم ۋە ئەخلاق-پەزىلەتتۇر. مۇشۇ شەرتلەر ئىنساننى مەنىۋى كامالەتكە يەتكۈزىدۇ. مەنىۋى كامالەتكە ئېرىشكەن ئىنسانلاردىن تەركىب تاپقان جەمئىيەتتە ئادىل قانۇن يولغا قويۇلسا، بۇ جەمئىيەت راتسىئونال بىر جەمئىيەت بولالايدۇ، مۇنداق جەمئىيەت تىنچ — ئاسايىشلىقتا ياشاپ توختاۋسىز روناق تاپىدۇ؛ ئەكسىچە بولغاندا، ئۇ جەمئىيەت پەيدىن-پەي ھالاكەتكە قاراپ ماڭىدۇ.

بۈگۈنكى جەمئىيەتتە ئىنسان، جۈملىدىن ئومۇمىي مىللەت ساپاسىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىۋاتقانلىقىغا سەۋەب بولۇۋاتقان ئامىل — مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا—ئىجتىمائىي ئەخلاقنىڭ بۇزۇلۇۋاتقانلىقى ۋە ئىنسانىي ئەخلاق-پەزىلەت ۋە قانۇن ئۆلچەملىرىگە ھەقىقىي رىئايە ئەمەل قىلىنمايۋاتقانلىقىدىن باشقا نەرسە ئەمەس. شۇنداق ئىكەن، بىزنىڭ ئەسەرلىرىمىز

ئىجتىمائىي مەسىلىلەرگە، بولۇپمۇ ئىجتىمائىي ئەخلاق تېمىسىغا قارىتىلمىسا بولامدۇ؟ ئەلۋەتتە بولمايدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ مۇشۇنداق تېمىلاردا خېلى كۆپ ئەسەرلەر يېزىلىشقا باشلىدى. بۇ ياخشى باشلىنىش. بىراق، مۇنداق ئەسەرلەر مەيلى سان ۋە مەيلى سۈپەت جەھەتتىن بولسۇن تېخى ئېھتىياجنى قاندۇرۇشتىن خېلى يىراق. ئۇنىڭ ئۈستىگە، بەزى ئەسەرلىرىمىز بىر قىسىم چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ ئەسەرلىرىگە (مەسىلەن: مۇھەببەت ۋە جىنسىي مۇناسىۋەت تېمىسىدىكى ئەسەرلەرگە) تەقلىد قىلىنىپ ياكى ئۇلاردىن ئىلھاملىنىپ يېزىلغاچقا، مۇنداق ئەسەرلەر ئىجابىي تەسىر كۆرسىتىشتىن تولاراق سەلبىي رول ئوينىماقتا. بىز ئۇلارنى دوراپ يۇرمىسەكمۇ، شىياڭگاڭ ۋە بەزى چەت ئەللەردىن كىرگۈزۈلگەن تېلېۋىزىيە تىياتىرلىرىدىكى بىر قىسىم كۆرۈنۈشلەردىن خەلق كۆپچىلىكى يېتىپ ئاشقىدەك دەرىجىدە بىزار بولماقتا ئىدى. چەت ئەل كىشىلىرىنىڭ مۇھەببەت ھەققىدىكى قاراشلىرى ۋە ئىستېتىك (گۈزەللىك) تۇيغۇسىنىڭ قانداقلىقىدىن قەتئىينەزەر، بىزنىڭ ئېسىل مىللىي ئەنئەنىمىزدە مۇھەببەت قانچىكى نەپىس ۋە ھايالىق بولسا شۇنچە گۈزەل بولاتتى.

مۇھەببەت تېمىسىدىلا ئەمەس، تۇرمۇشنىڭ ھەممە جەھەتلىرىدە «ھايا»، «نومۇس» ۋە «ئىنساب» دېگەن ئىنسانىي خىسلەتلەر نەزەردىن ساقىت قىلىنىپ قالىدىغان بولسا ئىنسانىنىڭ ھايۋاندىن ھېچقانداق پەرقى قالمىغان بولىدۇ. جەمئىيىتىمىزدە يۈز بېرىۋاتقان بىرمۇنچە ناچار ئەھۋال ۋە كەيپىياتلارنىڭ مەنىۋى يىلتىزىنى ھاياسىزلىق، نومۇسسىزلىق ۋە ئىنساپسىزلىققا ئوخشاش رەزىل ئىللەتلەردىن ئايرىپ قارىغىلى بولمايدۇ.

يىغىپ ئېيتقاندا مەيلى شەخس ۋە مەيلى بىر مىللەت بولسۇن، ئۇنىڭ ساپاسىنىڭ تۆۋەنلەپ كېتىشى، ئالدى بىلەن پسىخىك (روھىي) ھالىتىنىڭ بۇزۇلغانلىقىدىن كېلىپ چىقىدۇ. روھىي ھالەتنى تۈزىتىش ياكى بۇزۇلۇشنىڭ ئالدىنى ئېلىش تەربىيە ۋە تەربىيىلىنىش بىلەن، بولۇپمۇ ئەخلاق-پەزىلەت تەربىيىسى بىلەن ئەمەلگە ئاشىدۇ. چۈنكى ئەخلاق (ئەردەم-پەزىلەت) ئىجتىمائىي ئىدىئولوگىيىنىڭ بىر تەركىبىي قىسمى بولۇپ، ئۇ ئەزگۈلۈك (ياخشىلىق) بىلەن يامانلىق، گۈزەللىك بىلەن خۇنۇكلۇك، ھەققانىيلىق بىلەن ھەققانىيەتسىزلىك، ئادىللىق بىلەن شەخسىيەتچىلىك، سەممىيلىك بىلەن رىياكارلىق كەبى ئەخلاقىي چۈشەنچىلەر ئارقىلىق كىشىلەرنىڭ ئىش-ھەرىكىتى ۋە خۇي-پەيلىنى باھالايدۇ، كىشىلەر ئارا مۇناسىۋەتنى تەڭشەيدۇ. ھەرخىل تەربىيە ۋە جامائەت پىكرىنىڭ كۈچى ئارقىلىق كىشىلەردە مۇئەييەن ئېتىقاد (ئىشەنچ)، ئادەت ۋە ئەنئەنىنى ۋۇجۇتقا كەلتۈرۈش رولىنى ئوينايدۇ. پارتىيە ۋە دۆلەت تەشەببۇس قىلىۋاتقان پۈتۈن خەلق تەقەززا بولۇۋاتقان ئەخلاق شەخسىيەتچىلىكتىن خالىي بولغان گۈزەل ئەخلاقتۇر. ھەر بىر كىشى ۋەتەن، مىللەت ۋە خەلق مەنپەئەتىنى، شان-شۆھرىتىنى ۋە ئىززەت-ئابرويىنى ئۆزىنىڭكىدىن ئەلا بىلىدىغان ئەخلاقىي پەزىلەتنى ئۆزىدە يېتىلدۈرەلىسە مىللەتنىڭ ساپاسى چوقۇم يۈكسىلىدۇ. بۇ غايىنىڭ ئەمەلگە ئېشىشىدا ئىنسان روھىنىڭ ئىنژېنېرلىرى — ئوقۇتقۇچىلارنىڭ، ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەرنىڭ رولى چوڭ.

سىرلىق ھەيكەل

ئۇسمان هوشۇر

I

ئۇ مۇكچەيگەن بېلىنى ئىككى قولى بىلەن چىڭ قاماپ تۇتۇپ، ئازراق رۇسلىنىۋالغاندىن كېيىن ئالدىدا تۇرغان بۇ ھەيكەلگە بىر هازاغىچە سىنچىلاپ قارىدى. گالستۇك ئۇنىڭ بويىندا ئارتۇقچە بىر نەرسىدەك كېلىنى بوغۇپ، ھەرىكىتىگە كاشىلا بولۇۋاتاتتى. پەقەت كۆزلىرىدىلا يېنىپ تۇرغان كۈچلۈك بىر ئوت مۇكچەيگەن جىسمىغا هارارەت بېغىشلاپ، ئۇنى قانداقتۇر بىر نەرسىگە ئىنتىلدۇرۇپ تۇرغاندەك قىلاتتى. بىردىنلا ئۇ نېمىدىندۇر رايى يانغاندەك قولىنى سىلكىدى-دە، ئۆينىڭ ئىچىدە ئۇياقتىن-بۇياققا مېڭىشقا باشلىدى، شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنى يالغۇزلۇق ۋە غېرىبلىقنىڭ مەھكۇم قۇلىغا ئايلىنىپ، خۇددى ئۆمۈچۈك تورى ئىچىگە چۈشۈپ قالغان چىۋىندەك ھېس قىلىشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ھەيكەل بىلەن ھەپىلىشىپ ئۆتكەن پۈتكۈل هاياتى خۇددى جانلىق بىر كارتىنىدەك كۆز ئالدىدىن ئۆتۈۋاتاتتى. بىردىنلا ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى بىر خىل قورقۇنچلۇق سېزىم چۇلغىۋالدى. « ھەيكەلتىراش، رەسساملار باقى ئالەمگە بارغاندا پەرۋەردىگار راستتىنلا ئۇلارنىڭ ياسىغان نەرسىلىرىگە جان كىرگۈزۈشكە قىستاپ ئازابلامدىغاندۇ؟ پەرۋەردىگارغا شەك كەلتۈرگەن دەپ ئوتلۇق گۈرزى ئاستىغا ئېلىپ تاۋلامدىغاندۇ؟ ئەگەر شۇنداق بولسا...» ئۇنىڭ تېنىگە قورقۇنچ ئولاشتى. تەنهالىق ئۇنى بارغانسېرى ھەرخىل خىياللارغا سالاتتى. ھەيكەلتىراشلىقتا كامالەتكە يەتكەنسېرى بۇنىڭ ئۈچۈن تۆلىگەن بەدەللىرى ھەققىدە كۆپ ئويلىنىدىغان بولۇپ قالدى. كىشىلەرنىڭ مەسخىرىلىرىگە، جاپاغا باش ئەگمەي پۈتۈن ۋاقتىنى، زېھنىنى، ياشلىقىنى ھەيكەلتىراشلىققا بېغىشلىۋەتتى. ھەتتا ئىللىق بىر ئائىلە قۇرۇشقىمۇ قادىر بولالمىدى.

ئەمدى ئۇنىڭغا هايات مەنىسىزدەك بىلىنىشكە، هاياتتىن بىر خىل خورلۇق ھېس قىلىشقا باشلىدى. شۇ ياشقىچە هاياتتىن ھېچقانداق لەززەت كۆرمىگەن، مۇھەببەت ئىلاھىنىڭ نەزەرىدىن چۈشۈپ قالغان بۇ جىسمىدىن يىرگىنىپ، ئۆزىچە سەسكىنىپ كەتتى. ئەنە ئۇ ئۆزى غايىبانە ئارزۇلاپ، ئۇزاقتىن بۇيان ئەجىر سىڭدۈرۈپ كېلىۋاتقان نازاكەت ئىلاھى ھەيكىلى، كىم ئۇنىڭ قەدرىگە يەتتى؟ ئۇنى قانچە-قانچە قېتىملاپ بازارغا سالدى. ئەمما كىشىلەر ئۇنىڭغا قاراپ قويۇش ئۇياقتا تۇرسۇن، ئەكسىچە ھەيكەلتىراشقا ھەرخىل تىل-ئاھانەتلەرنى ياغدۇردى. ئۇ ئۆي ئىچىدىن نېمىندۇر ئىزدەۋاتقاندەك قىلاتتى. شۇ تاپتا ئۆي ئىچىدە رەتسىز تۇرغان ھەيكەللەر سېپى ئۇنىڭ پۈتكۈل هاياتىنىڭ ھەجۋى كۆرۈنۈشى بولۇپ، مەسخىرە بىلەن كۈلۈشۈۋاتقاندەك، ئۇنى مازاق قىلىۋاتقاندەك كۆرۈنۈپ نېرۋىلىرى چىڭقىلىشقا، كۆزلىرىگە قىزىللىق تېقىلىشقا باشلىدى. بىردىنلا ئۇ ئۆينىڭ ئۇلۇگىدا

تۇرغان پالتىنى ئالدى-دە، ئاغزىغا كەلگىنىچە ۋارقىراپ ھەيكەللەرنى ئۇرۇپ، چاققىلى تۇردى.

— ھۇ نىجىس مەلئۇنلار! سەنلەر مېنىڭ پۈتكۈل ھاياتىمنى نابۇت قىلىشتىڭ! گۈلدەك چىرايىمنى خازان قىلىپ، كۆز نۇرلىرىمنى خىرەلەشتۈردۈڭ، جىسمىمنى شورلۇقتا ئايلاندۇرۇپ، سۆيگۈ-گۈلخانلىرىمنى ئۆچۈردۈڭ. ئاھ، پەرۋەردىگار! قېنى ئۇ مېنىڭ گۈلدەك ياشلىقىم! قېنى مېنىڭ بەختىم؟ مانا ئەمىسە مەلئۇنلار ساڭا! پۈتكۈل بەختىمنى قايتۇر!

ئەسەبىي سەۋدايىلىق ئۇنى خۇددى گۈدەكلەردەك چاققانلاشتۇرۇپ قويغانىدى. ئۇ ئالدىغا ئۇچرىغانىنى ئۇرۇپ-چېقىپ يۈرۈپ ئۆزىنىڭ نازاكەت ئىلاھى ھەيكەلىنىڭ ئالدىغا كەلگەنلىكىنى سەزمەي قالدى. نازاكەت ئىلاھى ئۇنى سېھىرلەپ قويغاندەك قولىدىكى پالتىمۇ ئىختىيارسىز ھالدا يەرگە چۈشۈپ كەتتى. نازاكەت ئىلاھى ئۇنىڭغا كۈلۈمسىرەپ قاراۋاتقاندەك بىلىنىپ كەتتى. «ئاھ، شەھلا كۆز جانان» ئۇ يېرىك ئالقانلىرى بىلەن ھەيكەلنىڭ يۈزىنى سىلاشقا باشلىدى. ھاياجاندىن تىترەۋاتقان ۋۇجۇدى خۇددى كەچكۈز شامىلىدىكى ئاجىز ياپراقتەك سىلكىنەتتى. ئۇ بىردىنلا تىزلىنىپ ئولتۇرۇپ، نازاكەت ئىلاھىنى چىڭ تۇتۇپ تۇرۇپ پەرياد ئۇرۇشقا باشلىدى.

— ئاھ، پەرۋەردىگار! پۈتكۈل ئۆمرۈم يىگانىلىك، غېرىبلىق ئىچىدە ئۆتۈپ سەنئەت كۈللى ۋۇجۇدۇمنى ئەسىر قىلىپ، ئايال زاتىغا ئورۇن بەرمەي كەتتى. مانا پەقەت ئالدىمدا تۇرغان بۇ ھەيكەلگىلا ئۆز سىرلىرىمنى ئىزھار قىلىپ، ئۇنى ۋۇجۇدۇمدىكى بارلىق ئەقىدە-ئېتىقادىمغا، ئىنتىلىش ئىستەكلىرىمگە، سۆيۈنۈشلىرىمگە، قايغۇ-شادلىقلىرىمغا شېرىك قىلىپ كەلدىم. ئۇ مېنىڭ تەسەۋۋۇرۇمدىكى ھۆر-پەرى، مېنىڭ سۆيگۈ قۇياشىم! ئاھ، پەرۋەردىگار! قۇدرىتىڭنى ئىشقا سېلىپ بۇ ھەيكەلگە جان ئاتا قىلىپ، ئاخىرقى ئۆمرۈمدە تىلەكلىرىمگە يەتكۈزسەڭ، قۇرۇپ قاقشال بولغان جىسمىمغا سۆيگۈ بىلەن ھارارەت ئاتا قىلساڭ!

ئۇنىڭ يىغىدىن بوغۇلۇپ كەتكەن ئاۋازى خۇددى گېلىغا پىچاق سۇرۇلۇۋاتقان قېرى سەركىنىڭ مەرىشىگە ئوخشاش ئېچىنىشلىق ئىدى. خېلىدىن كېيىن ئۇ ئېسىگە-كەلگەندەك بېشىنى كۆتۈرۈپ ئەتراپىغا قارىدى. ئۆيىنىڭ ئىچى بەئەينى بىر خارابىلىقتا ئايلانغان بولۇپ، باش ۋە قوللىرىدىن ئايرىلغان ھەيكەللەر ئېچىنىشلىق جەڭنىڭ گۇۋاھچىسىدەك قالايمىقان چېچىلىپ ياتاتتى. پەقەت شۇندىلا ئۇ ئۆزىنىڭ باياتىن قىلغان ئەخمىقانە ئىشلىرىنى ئېسىگە ئېلىپ ئۆكۈندى. ئەنە، بەرباپ چېلىۋاتقان ئايالنىڭ بېشى چېقىۋېتىلگەن، ئۇسسۇلچى قىزنىڭ بىر بىلىكى چېپىلىپ كەتكەن، ئاھ، ماۋۇ ئېچىنىشلىق قىسمەتنى! باياتىنقى چاڭگالدا ئاۋۇ يازغۇچىنىڭ باشقا يېرىگە زەرەر يەتمەي، كۆزلىرى ئويۇلۇپ كېتىپتۇ ئەمەسمۇ؟ بۇ ئېچىنىشلىق مەنزىرىدىن گاڭگىراپ قالغان ھەيكەلتىراش بىرھازا غىچچە نېمە قىلارىنى بىلەلمەي تۇرۇپ قالدى. ئۇنى ھەممىدىن بەك ئۆكۈندۈرگىنى بېشىغا دوپپا كىيگەن كىچىك ئۇرۇمە چاچلىق قىز بىلەن يەنە بىر سەنئەتكارنىڭ ھەيكىلى ئىدى. ئۇ

بۇ ھەيكەللەر ئۇچۇن قانچە كېچىلەر كىرپىك قاقماي ئىشلىگەن، كۈنلەپ-كۈنلەپ تاماق يېيىشنىمۇ ئۇنتۇپ، تالاي قېتىم ھوشىدىنمۇ كەتكەن ئەمەسمىدى؟ ھالسىراپ كەتكەن ھەيكەلتىراش پۈتۈن ئۆزۈۋېتىلگەن ئۆرۈمە چاچلىق قىزنىڭ ھەيكىلىنى قولىغا ئېلىپ، يۈزىگە يېقىپ تۇرۇپ ئۈنسىز يىغلاشقا باشلىدى. شۇ تاپتا ئۇنىڭغا بۇ ھەيكەل تاتلىق ئۇيقۇدا ياتقان، شېرىن چۈش كۆرۈۋاتقان ئوماق قىزدەك تۇيۇلۇۋاتاتتى. بىردىنلا ئىللىق بىر سېزىم ئۇنىڭ ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سېلىپ، تومۇرلىرىدىكى قانلار سىلكىنىۋاتقاندەك بەدىنىنى ئىختىيارسىز تىترەپ، يۈرىكى تېز-تېز سوقۇپ كەتتى. «خوتۇن...بالا...» دېدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە پىچىرلاپ، ئۇنىڭ قورۇلۇپ، ياغاقلىشىپ كەتكەن چىرايىدە بىلىنەر-بىلىنمەس تەبەسسۇم جىلۋە قىلىپ، خۇنۇك كۆزلىرىدە ئاجىز بىر ئۇچقۇن چاقنىدى. ئۇنى قانداقتۇر بىر غايىبانە كۈچ ئۆزىگە تارتىپ تۇرغاندەك قۇچىقىدىكى كىچىك قىزچاقنىڭ ھەيكىلىنى تېخىمۇ چىڭ قۇچاقلىدى-دە، قەدەملىرىنى سۆرەپ نازاكەت ئىلاھى ھەيكىلىنىڭ ئالدىغا كەلدى. قىزىق ئىش، ھەيكەل ئۇنىڭغا قاراپ كۈلۈۋاتقاندەك، قوللىرىنى ئۇنىڭغا سۇنۇۋاتقاندەك تۇيۇلدى. ھەيكەلتىراش ئىختىيارسىز ھالدا ئارقىسىغا ئىككى قەدەم داجىپ كۆزلىرىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ يەنە ھەيكەلگە قارىدى، پاھ، ماۋۇ كارامەتنى قاراڭ، ئەنە، ئەمدى ئۇ ھەيكەل ئىككى قولى بىلەن كۆكرىكىنى تۇتۇپ تۇرۇپ، بېشىنى سىڭايان قىلىپ كۆزلىرىدىن ياش تۆكۈۋاتىدۇ. گاھ-گاھ بېشىنى چايقاپ ئۆزىنىڭ پىغانلىق ھېسسىياتىنى ئىپادە قىلىۋاتقاندەك قىلىدۇ. ئەنە ئۇ قۇچىقىنى كېرىپ ئۆزىنى ھەيكەلتىراشنىڭ قوينىغا ئېتىشقا تەييارلىنىۋاتىدۇ.

— ئاھ، مېنىڭ پەرىشتەم!

بىچارە ھەيكەلتىراش خۇددى چوغقا تاشلانغان قىلدەك ھەر يانغا تولغىنىپ بىردەمدىن كېيىن ھوشىدىن كەتتى. نازاكەت ئىلاھى بولسا ئاستا ئېگىلىشىپ ئۇنىڭ ياغاق يۈزىنى سىلىدى. ئۇنىڭ بېشىنى تىزىغا ئېلىپ ياخپىيىپ كەتكەن چاچلىرىنى سىلاپ، يۈزىنى-يۈزىگە ياقتى. لېكىن ھەيكەلتىراش قانداقتۇر بىر ئۇزۇن چۈش كۆرۈۋاتقاندەك ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز ياتاتتى.

II

ئۇ ھوشىغا كەلگەندە ئاللىقاچان تاڭ ئاتقان بولۇپ، پەنجىرىدىن چۈشۈۋاتقان كۈن نۇرى نازاكەت ئىلاھى ھەيكىلىنىڭ يۈزىنى يورۇتۇپ، ئۇنى تېخىمۇ نەپىس تۈسكە كىرگۈزۈۋەتكەنىدى. بۇ زاتستىلا بىر ئىلاھى ھەيكەلدەك ھەيكەلتىراش ئۇنى ئۆز قولى بىلەن ياسىغانلىقىغا ھېچ ئىشەنگۈسى كەلمەيتتى. ئەمما نازاكەت ئىلاھى بولسا ئۇنىڭغا ھېچبىر ئىپادىسىز قاراپ تۇراتتى. «ئاخشامقى ئىشلار چۈشۈم ئوخشايدۇ» دېدى ئۇ ھەيكەلدىن بىردىنلا رايى يېنىپ. كۆڭلى غەشلىككە تولغان ھەيكەلتىراش تاماكا چېكىش ئۈچۈن يانچۇقنى ئاختۇرۇۋېدى، تاماكىسى تۈگەپ قاپتۇ. ئۇ نائىلاج يەردىن ئۆزى چېكىپ تاشلىۋەتكەن

تاماكا قالدۇقلىرىنى تىرىۋېلىپ ناھايىتى ئەسلىكتە بىر ئورام تاماكا قىلدى. تاماكىنى تۇتاشتۇرۇۋېلىپ، قېنىپ-قېنىپ بىرقانچە قېتىم شورىدى. شۇئان بۈگۈن ئۆتكۈزۈلىدىغان كۆرگەزمە ئېسىگە كەلدى--دە، چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ قويۇن يانچۇقىدىن كىرلىشىپ كەتكەن سائەتنى ئېلىپ كۈن نۇرىغا تۇتۇپ قارىدى. ئىدىشتىن بىر چىنە سوغۇق سۇنى ئېلىپ، شىرە ئۈستىدىكى قېتىپ كەتكەن نانلار بىلەن ناشتىغا تۇتۇندى. لېكىن بوشاپ كەتكەن چىشلار چويۇندەك قېتىپ كەتكەن ناننى يۇمشىتالايدىغاندەك ئەمەس ئىدى. ئۇ قولىدىكى ناننى تاشلاپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى-دە، داد بېسىپ مەينەتلىشىپ كەتكەن كونا ئەينەكنى قولىغا ئېلىپ، چاچلىرىنى قولى بىلەن ئاندا-مۇندا تۈزەشتۈرگەندىن كېيىن، ئۆزىنىڭ بىردىنبىر تەۋەررۈكى بولغان كونا گالستۇكنى بوينىغا تاقاپ، نازاكەت ئىلاھى ھەيكىلىنى چاقلىق جازىغا ئورۇنلاشتۇرۇپ كۆرگەزمىخانىغا قاراپ ماڭدى.

بۈگۈنكى بۇ خەلقئارالىق كۆرگەزمە ئالاھىدە جانلىنىپ كەتكەن بولۇپ، كۆرگەزمە زالىغا ھەرقايسى دۆلەتلەردىن كەلگەن داڭلىق ھەيكەلتىراشلارنىڭ ئەسەرلىرى، مەشھۇر سۈرەتلەر قويۇلغانىدى.

تەبىئەت مەنزىرىلىرى، ئۇچار قۇشلار، گۈل-گىياھلار، ھاشارات-ھايۋاناتلار ئىچىدە يەنىلا يالىڭاچ بەدەن تەسۋىرلىرى كۆزگە ئالاھىدە چېلىقىپ تۇراتتى، لېكىن ھەيكەلتىراشنى ھېچقايسىسى قىزىقتۇرالمىدى. نېمىشقىدۇر كۆرگەزمىخانىدىكى بارلىق نەرسىلەر چاكىنا، ئەرزىمەس بىرنېمىلەردەك تۇيۇلۇپ پەقەت نازاكەت ئىلاھى ھەيكىلىلا بىباھا يادىكارلىقتەك بىلىنىدى. ئەمدى ئۇ ئۆزىنىڭ بۇ ھەيكىلىنى كۆرگەزمىگە ئېلىپ كەلگەنلىكىگە سەل پۇشايمان قىلىشقىمۇ باشلىدى. نازاكەت ئىلاھىدىن ئايرىلىپ قالىدىغاندەك بىرخىل ۋەھىمە ئۇنىڭ بېشىدا ئەگىپ يۈرگەندەك قىلاتتى. بىردىنلا ئۇ ھەيكەلنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇپ، ئىككى قولىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ ھەيكەلگە ئىلتىجا قىلىشقا باشلىدى.

— ئەي، گۈزەللىك ئىلاھى، سەن مېنىڭ يىگانە جىسمىنى ئىللىتقۇچى ئاتەشگاھ، سەن تەنھا ۋۇجۇدۇمنىڭ ئارامگاھى، سۆيگۈم ئاسمىنىدىكى ئاي، سەن مېنىڭ ئېتىقادىمنى يۈكسەكلىككە يەتكۈزگۈچى مەبۇدە! مەن بارلىق مەۋجۇداتلار ئىگىسى بولغان بۈيۈك تەڭرىدىن سېنىڭ جىسمىڭغا جان، ئېتىقاد، ھېسسىيات، سەزگۈ تىلەيمەن، ئىلاھىم تىلەكلىرىمگە يەتكۈزگەي!!

ئۇ پۈتۈن ئىخلاسى بىلەن ئۆز ئىشىغا بېرىلىپ كەتكەچكە بىر توپ ئۆزۈن پېردجىلكلەرنىڭ يېنىغا كېلىپ قالغىنىنىمۇ سەزمەي قالدى.

— پاھ، ماۋۇ ساراڭغا قاراڭلار، ئۆزىچە بىرنېمىلەرنى دەپ پىچىرلاۋاتىدىغۇ؟

— ياق، ياق، چاچ-ساقاللىرىنىڭ ئۆسۈپ كەتكىنىگە قارىغاندا ئۇ بىر مەجنۇن ئوخشىمامدۇ؟

— بەس،— دېدى كۆزلىرى قىزىللىق بىلەن تولغان يوغان سەللىلىك ئادەم تومپىيىپ چىققان قورسىقىنى سىلاپ تۇرۇپ،— بۇ بىر مۇرتەد، كۆرمىدىڭلارمۇ، ئۆزى ياسىۋالغان بۇتقا تەلمۈرۈپ ئولتۇرغىنىنى، بۇ ئىنسان سىياقىنى يوقاتقان مەخلۇق!

ئۇنىڭ دەھشەتلىك ئاۋازىدىن چۆچۈپ

كەتكەن ھەيكەلتىراش چاچراپ ئورنىدىن تۇرۇپ، يېنىدىكى ناتونۇش ئادەملەرگە ھەيرانلىق بىلەن قارىدى.

— بۇ نېمە؟ — دېدى ھېلىقى يوغان سەللىلىك ئادەم ھەيكەلتىراشقا قولىنى شىلتىپ تۇرۇپ.

ھەيكەلتىراش ئېغىزىنى ئاچقىچە يوغان سەللىلىكنىڭ ھەمراھلىرى تۇشمۇ-تۇشتىن چۇرقىرىشىپ كەتتى.

— تەقسىر، بۇ شەرىئەتنى تەرك ئېتىپ يۈزىگە چۈمبەل تارتمىغان بىر بەتبەشىرە ئايالنىڭ بۇتىغۇ؟

— قاراڭلار، ئۇنىڭ يۈز-كۆز، ئېغىزلىرىنى بويىۋالغىنىنى. تۇرقىدىنلا بىر بۇزۇق ئايال ئىكەنلىكى چىقىپ تۇرمامدۇ؟

— ئۇنىڭ كۆكسى بىلەن ساغرىسىغا قاراڭلار تېخى! تۇفى! ئىپلاس خوتۇن! ئۇ بىزنىڭ ئېتىقادىمىزنى تەۋرىتىپ ئىمانىمىزنى بۇلغىماقچى!

ئۇزۇن پېرىجىلىكلەر ھەيكەلتىراشنى قىستاپ بىر چەتكە چىقىرىپ قويۇپ، قاز-يامغۇردەك تىل-ئاھانەت ياغدۇرۇپ ھەيكەلگە يوپۇرۇلۇپ كېلىشتى.

— ئۇرۇپ، چېقىڭلار بۇ بۇتنى، ئوت قويۇپ كۆيدۈرۈڭلار!

لېكىن يوغان سەللىلىك بىلەن بىللە ھاسىلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ، دەۋەيلىشىپ كېلىشكەن بۇ كىشىلەر ھەيكەلگە يېقىنلاشقانسېرى ھەيكەلگە جان كىرىۋاتاتتى. ھەيكەلتىراشنىڭ ئۆمۈرلۈك قان تەرى، قەلبىگە توپلانغان گۈزەللىككە بولغان ئىنتىلىشلىرى بۇ ھەيكەلگە بىر نۇرانە تۇس بەخش ئەتكەنىدى. بۇ ھەيكەلنىڭ يۈزىدىكى ھەر بىر ئىنچەكە تەركىبلەردە خۇددى تىرىك ئادەمنىڭ چېھرىدە ئەكس ئەتكەن گۈزەللىكلەر چاقنايتتى. نازاكەت ئىلاھىنىڭ چېھرىدىن بىرخىل مەسۇملۇق، مېھرى-مۇھەببەتلىك دۇنياغا بولغان ئىشەنچ، پاكلىق ئىچىدىكى غۇرۇر، ئىنشقىلىپ ئادەمنىڭ ئەقلىنى لال قىلغىدەك سېھىرلىك ئالامەتلەر ئىپادىلىنەتتى. ھەيكەلگە يوپۇرۇلۇپ كەلگەن بۇ كىشىلەر بىردىن توختاپ قېلىشتى. ھەيكەلگە جان كىرىپ ئۇلارغا تىكىلگەندەك قىلاتتى. ھەيكەلتىراش ھەيكەلگە ئۆزىنى ئاتتى. نازاكەت ئىلاھى ئۇنىڭ يۈرەك پارىسى ئىدى. ئۇ نازاكەت ئىلاھىنى كۆتۈرۈپ چىڭ قۇچاقلىغىنىچە كۆرگەزمىخانىدىن ئۇچقاندەك چىقىپ كەتتى. ئۇنىڭ ئارقىسىدىن چىققان بىر توپ قىز-چوكانلارنىڭ مەسخىرىلىك كۈلكىلىرى يىراقتىن ئاڭلىنىپ تۇراتتى.

— قاراڭلار، ئاۋۇ بۇزۇقلارنى!

— ھۇ ھاياسىز شەرمەندىلەر! ئىزا تارتىشماي كېتىشىۋاتقىنىنى!

ئۇلارنىڭ كېيىنكى سۆزلىرى ھەيكەلتىراشنىڭ قۇلىقىغا كىرمىدى. شۇ تاپتا ئۇ ئۆزىنىڭ قۇچىقىدا تۇرغان نازاكەت ئىلاھى ھەيكىلىنى پۈتكۈل ھاياتىدا ئېرىشەلمەي كېلىۋاتقان مۇقەددەس نەرسىسىدەك باشقىلارنىڭ تارتىۋېلىشىدىن تەشۋىشلىنىپ چىڭ قۇچاقلاپ كېتىۋاتاتتى. ئۇ ئۆزىنىڭ ئېرىشمەكچى بولغان نەرسىسىگە ئېرىشكەن، ئۆز تىلەكلىرىگە يېتىۋاتقان ئادەمدەك بەختلىك ئىدى. ئۇلار بارغانسېرى يىراقلىشىپ چەكسىز بوشلۇق ئىچىگە سىڭىپ كەتتى.

بۆرە ۋە ئادەم

(ھېكايە)

توختى ئايۇپ

1

ئەتىگەن. قىش شىۋىرغىنى ئاستا-ئاستا توختىغاندىن كېيىن، قار توختىماي يېغىپ تۇردى. تۇرۇلۇپ-تۇرۇلۇپ يەرگە لەيلەپ چۈشۈۋاتقان قار ئۇچقۇنلىرى ئىرماش-چىرماش ۋە شەپىسىز ئىدى. ئۇ تاغلارغا، تاغلارنىڭ يانباغىرلىرىغا ۋە ئورمانلىق دالىلارغا لەيلەپ چۈشمەكتە ئىدى.

... قار پەسەيدى. ئەتراپ شۈك ئان خۇددى قېلىن جۇۋا ئىچىدە يانپاشلىنىپ قاتتىق ئۇيقۇغا كەتكەن بوۋايدەك تىنجىپ قالدى. قۇياش تۇمانلىق كۆكتە ئاق-ساغۇچ چەمبەرسىمان دائىرە ئىچىدە كۆزنى چېقىپ تۇرغىنىغا قارىماي يەنىلا ھارارەتسىز ئىدى. نېمىشقىدۇر ئارزۇ قىلىۋاتقاندەك، نېمىگىدۇر تەلپۈنۈۋاتقاندەك غەمكىن ھەم خىيالچان كۆرۈنەتتى.

پەقەت زېمىنلا خاتىرجەم، تاغلار

بۇرۇنقىدەك مەزمۇت، مەغرۇر ۋە سەلتەنەتلىك ئىدى. ئۈستىگە قاردىن بىر قەۋەت ئاپئاق يېپىنچا ئارتىۋالغان قارامتۇل ئورمانلار جىمجىت سۈكۈتكە چۆمگەن هالدا ئۆز نەسەبىنىڭ ئاجايىپ كەچمىشلىرى، هايات شاۋقۇنلىرى، ئوت، قان ۋە ياش ھەققىدىكى جەڭنامىلەر بايان قىلىنغان تەسىرلىك قىسسەلەرنى ئاڭلاۋاتاتتى. ئاھ، ئاشۇ ئورمانلارنىڭ يىلتىزلىرى، زېمىن باغرىنى نەچچە گەز چوڭقۇرلۇققىچە قۇچاقلاپ، باغرىغا تېڭىپ ياتقان ئاشۇ تىرەن يىلتىزلار...! ئۇ ئاشۇ قىسسەلەرنى تاغ-تاشلاردىن تارتىپ تاكى زېمىننىڭ ئوتلۇق باغرىدىكى قىزغۇچ لاۋىلىرىغىچە يېزىپ قالدۇرغان... ئاققۇلار تاغلار ئۈستىدىن تالاي قېتىم ئۇچۇپ ئۆتتى، تالاي شامال، بورانلار ئۇچۇپ توگىدى. ئەمما يىلتىزلار ئاشۇ قىسسەلەرنى ئېيتىشتىن ھېلىمۇ توختىمىدى...

دالا تۈزدەك ئاپئاق، پاكىز ۋە چىرايلىق ئىدى. ئۇنىڭ مېھرىبلىك باغرىدا تۇمەنمىڭ جانلىق ئانا سۈتىگە تويۇنغان بوۋاقتەك بىر تاتلىق ھۇزۇرلىنىۋاتاتتى. بىرلىرى ئىنلىرىدا خاتىرجەم تۈگۈلگىنىچە ئۇيقۇغا كەتكەن، بىرلىرى ئىللىق، ئەمما قاراڭغۇ ئۆڭكۈرلەردە شوخلۇق بىلەن تىپىرلىشاتتى. ئۇلارنىڭ يۇلتۇزدەك چاقناپ تۇرىدىغان ئۆتكۈر كۆزلىرى ئالدىدا قاراڭغۇلۇق ۋە تۈن زۇلمىتى ھېچقانچە نەرسە ئەمەس ئىدى. ئۇلار قورقۇش، قاباھەت ۋە تەھدىتنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى بىلمەيتتى، پەقەت ئانا باغرىدىكى سەبى جانلىقلا ئاشۇنداق خاتىرجەم ئۇخلىيالايتتى، شېرىن تۇيغۇلارنى ھېس قىلالايتتى...

چەكسىز دالا باغرىدىكى بۇ تىنىمسىز تىپىرلاشتىن ئويغىنىپ، ۋۇجۇدى شېرىن بىر غىدىقلىنىشتىن جىمىرلاپ كەتتى. « ئاھ، تەڭرى...! مەن ھامىلدار بوپتىمەن، بىر ئەمەس، تۇمەنمىڭ گىياھ ھەم جانلىقلارغا ھامىلدار بوپتىمەن،— شىۋىرلىدى دالا ھاياجانلىنىپ،— ئەمدى سەن ئۇلارغا ئەمىنلىك ھەم ھاياتلىق ھوقۇقى ئاتا قىلغىن...! »

نىھايەت، تەڭرى بەخش ئەتكەن بەخت-ئەمىنلىك ۋە ھاياتلىق ھوقۇقى پەقەت تاغلارغىلا تەئەللۇقتەك قىلاتتى. چۈنكى ئۇ شۇنچە مەغرۇر، مەزمۇت ۋە سەلتەنەتلىك ئىدى! پەقەت مۇشۇ روھى بارلىقلا ئەمىنلىك ۋە ھاياتلىق ھوقۇقىنىڭ قۇرۇماس يىلتىزى بولالايتتى. ئەنە، قاراڭلار ئاشۇ تاغلارغا! ئۇ دېڭىزنىڭ دەھشەتلىك دولقۇنلىرىدەك تۈرۈم-تۈرۈم، كۈچ ۋە ماتانەتتە ھېچقانداق تەڭدىشى يوقتەك... ئۇنىڭ پايانى نەگىچە سوزۇلغان بولغىيدى؟ بۇنى قۇياشمۇ، ھاۋامۇ ۋە يوگۇرۈك شاماللارمۇ ئېيتىپ بېرەلمەيتتى.

2

تاغلار... ئۇلارنىڭ گۈگۈم قاراڭغۇلۇقى ئاستىدىكى ئېگىز-پەس دۆمبەللىرى، چوقچىيىپ تۇرغان قورام تاشلىرى گاھىدا يەرگە چۆكۈپ پوم كۆشەۋاتقان توگىلەرنى، گاھىدا تىزگىن سېرىپ تىپىرلاپ تۇرغان ئۇچقۇر ئاتلارنى، گاھىدا بولسا قۇلاقلىرىنى دىڭ تۇتۇپ ئوۋ كۈتۈپ ياتقان بۆرىلەرنى ئەسلىتەتتى.

— ھۇ...ۋ...ۋ...!

پەقەت مۇشۇ ئاۋازدىنلا ئۇلارنىڭ قورام تاش ئەمەس، قورام تاش ئۈستىگە مەيدىسىنى يېقىپ ئوچۇق دالىدىن كۆز ئۈزمەي قاراپ ياتقان بۆرىلەر توپى ئىكەنلىكى مەلۇم بولدى. بۆرىلەرنى ئۇنىڭ سوزۇپ ھۇۋلىغان ئاۋازىلا بولمىسا، تاغلارنىڭ چوقچىيىپ تۇرغان قورام تاشلىرىدىن پەرق ئېتىش زادى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. يەلكىسى ۋە بوينىدىكى

كۆكۈش، ساغرىسى ۋە مەيدىسىدىكى ئاقۇش تۈكلىرى پېتىۋاتقان قۇياشنىڭ ئاداققى نۇرلىرىدا خۇددى قاردىن يالاڭاچلىنىپ قالغان قورام تاشلاردەك سۇس قىزغۇچ رەڭدە تاۋلىناتتى.

ئىككى پۇتىنى ئالدىغا سوزۇپ، كۆكۈش ئۆتكۈر كۆزلىرىنى پەسكە تىككىنىچە توپ ئىچىدە ياتقان چىشى بۆرە نېمىگىدۇر تاقەتسىزلەنگەن بولۇپ كۆكرىكىنى كۆتۈرۈپ زۇڭزىيىپ ئولتۇردى، ئاندىن ئۇچلۇق تۇمشۇقىنى ئاسمانغا تىك كۆتۈرۈپ، خۇددى يەنە بىرنەرسىدىن ئاغرىنغاندەك سوزۇپ هۇۋلىۋەتتى. هۇۋلاش بىلەن تەڭ ئاغزىدىن ئېتىلىپ چىققان ئىسسىق هور تېخى بېشى ئۈستىدە تارقاپ ئۈلگۈرمەيلا تاغ ئارىسىدا بۇ هۇۋلاشنىڭ ھەيۋەتلىك ئەكس ساداسى ئاڭلاندى. بۆرىلەر توپى مۇشۇ هۇۋلاشتىنمىكىن بىردىنلا جانلىنىپ كەتتى. جايىدا تىنىمسىز غىڭشىپ، قىزغۇچ، يۇمشاق ۋە شالپەردەك نېپىز تىللىرى بىلەن ئېغىزلىرىنى، ئاقۇش تۈكلىرى پاخپىيىپ كەتكەن كەڭ كۆكرەكلىرىنى يالاپ قويدى. بۆرىلەرنىڭ ئېغىزىنىڭ ئىككى يېنىدا بىر-بىرىگە تىكلىشىپ تۇرغان ئىككى جۈپ ئوق چىشى تولمۇ ئۆتكۈر ئىدى. بۆرىلەر تىللىرىنى پەسكە ساڭگىلاتقان چاغدا ئۇنى ئاستىنقى بىر جۈپ ئوق چىشى خۇددى لەمپە ئاستىدىكى تۈۋرۈكتەك كۆتۈرۈپ تۇراتتى.

شۇۋرغان كۈچەيدى. بۆرىلەر ئۆزىنىڭ پەۋقۇلئاددە ئۆتكۈر سېزىملىرى بىلەن سوغۇق شامالدىن پەستىكى قوتانلاردىكى قىغلارنىڭ نەمخۇش ھىدىنى، قويلارنىڭ قېلىن يۇڭلىرى ئارىسىدىكى تەر، يېڭى سۈت ۋە ئىللىق نەپەسلىرىنىڭ تونۇش پۇراقلىرىنى تېزلا پەرق ئېتىۋالدى. شۇئان ئۇلارنىڭ چىشلىرى ئارىسىدىن قويۇق شۆلگەي چېپىلداپ ئېقىشقا باشلىدى. ۋۇجۇدىدا ئۇلغىيىۋاتقان ئەسەبىي تەقەززالىق يۈرىكىنى قىزىتىپ قانلىرىنى ئۇرغۇتۇۋەتتى.

قاچانلاردا، قاياقلاردىن كېلىشتىكىن، تاغ ئارىسىدا تۇساتتىنلا كىيىم-كېچەكلىرى، تەقىي-تۇرقى بىر-بىرىگە ئوخشىمايدىغان، بۆرىلەرگىمۇ، بۇغا-مارال ۋە كەكلىك، قىرغاۋۇللارغىمۇ ناتونۇش غەلىتە ئادەملەر پەيدا بولۇپ قالدى. كۆرۈنۈشىدىن ئۇلارنىڭ مالچى، ئوۋچى ياكى ياغاچ كەسكۈچىلەر ئىكەنلىكىنى بىلىپ بولمايتتى. ئۇلار قەدىمى يەتكەنلا يەرنى كولاپ نېمىنىدۇر ئاختۇرۇپ، ياپپېشىل ئوتلاقلارنى تىلغاپ، ئويتەي-توكتەي قىلىۋەتتى.

ئۇلار شۇنچىلىك ۋەھشىي ھەم ئۆز نۆۋىتىدە شۇنچىلىك پەم-پاراسەتلىك ئادەملەر ئىدىكى، ئۇلارنىڭ قولىدىن بۇ يەرنىڭ سەگەك، ھوشيار چىل، كەكلىكلىرىمۇ، ئولا، قىرغاۋۇللىرىمۇ ۋە تۈلكە، توشقان، بۆرسۇق، ھەتتا ئاياغلىرى بوراندەك تېز بۇغا، كېيىكلىرىمۇ قېچىپ قۇتۇلالمىدى. شۇڭا ئەمدى بۇ تاغ ئارىسىنى قورقۇنچ، قاباھەت، ھاياتسىزلىقنىڭ ۋەھىمىلىك جىمجىتلىقى ۋە توپان بالاسى چاغلىرىدىكىدەك مۇدھىش قەھەتچىلىك قاپلاپ كەتكەنىدى. بۇ قەھەتچىلىك بىلەن تەڭ بۆرىلەر ئاچلىقتىن ئادەتتىن تاشقىرى قۇتراپ كەتتى. ئۇلار ئۆزىگە تېگىل بولغان ھاياتلىق ھوقۇقىنى قوغداش ئۈچۈن ئەمدى توپتوغرا ئاشۇ ئادەملەرنىڭ نېسىۋىسىگە — ئۆز بالىلىرىدەك ئاسراپ بېقىۋاتقان قوي، كالىلار توپىغا ھۇجۇم قىلىشقا، ئۇلارنىڭ قولىدىن بۇ ئولجىلارنى تارتىۋېلىشقا تاييارلانماقتا ئىدى. تەلەپ ۋە تەقەززالىق خۇددى پاراقشىپ قايناۋاتقان قان كەبى بۆرىلەرنىڭ تومۇر-تومۇرلىرىدا ئۇخچۇپ، ھېچنەرسە بىلەن بېسىپ بولمايدىغان دەھشەتلىك بىر كۈچتىن كۆكرەكلىرى بۇرتۇپ كۆتۈرۈلۈشكە باشلىدى. كۆزلىرىدە ۋەھشىيانە

كۆكۈش سوغۇق نۇر چاقناپ كەتتى. ئەمما
ئۇلار سەۋر-تاقەتنىڭ ئىمىلىكىنى، نۇرغۇن
ئولجا ۋە مول ئىمەتنىڭ ئەڭ دەسلەپتە
ئاشۇنىڭدىن كېلىدىغانلىقىنى بىلەتتى. ئۇلار
قاراڭغۇ چۈشۈشىنى، ئادەملەرنىڭ كۆزلىرىنىڭ
بىرەر نەرسىنى ئېنىق قىلالمايدىغان چاغنىڭ
كېلىشىنى ئىتائەتچانلىق بىلەن كۈتمەكتە
ئىدى. قاراڭغۇلۇقنىڭ مۇدھىش سايىسى
دەسلەپتە تاغ قاپتاللىرىنى، جىرالارنى ئەڭ
ئاخىرىدا كەڭ كەتكەن قارلىق داللارنىمۇ
يۇتۇپ كەتتى. بۆرىلەر ئاشۇ قاراڭغۇلۇق
بىلەن تەڭ كۈچىيىۋاتقان تىمتاسلىق ئىچىدە
پەستىكى قوتانلارنى بارغانسېرى روشەن
ئىلغا قىلىشقا باشلىدى. ئۇلار قايسى قوينىڭ
قوتان ئىچىدە قانداق ياتقانلىقىنى، قايسىبىرلىرى-
نىڭ جىمجىت ئۇڭدەك ئىچىدە كۆشەپ،
قايسىبىرلىرىنىڭ ئېرىنچەكلىك بىلەن تامغا
سۈركىلىۋاتقانلىقىنى، ھەتتا ئۇلارنىڭ پۇشۇل-
داۋاتقان نەپەسلىرىگىچە سېزىپ تۇراتتى.
شۇ ھامان ئۇلارنىڭ كۆزلىرىدىكى نۇر خۇددى
قورام تاشلارنى ئېرىتىپ تېشىۋەتكۈدەك دەرى-
جىدە چاقناپ كەتتى. بۆرە كۈچۈكلىرى جايىدا
تىنىمسىز ئايلىناتتى، سەۋرسىزلىك بىلەن
غىڭشىپ قوياتتى. ھەممىسىنىڭ كۆزى كالتە
قۇيرۇق ئانا بۆرىدە ئىدى. ئانا بۆرە ئەمدىلا
كۆتۈرۈلۈۋاتقان ئايغا، ئاندىن پەسكە — قوتانلار
تەرەپكە قارىدى. ئۇنىڭ كۆكۈش يايىلىرى
تىك كۆتۈرۈلگەنىدى، نەپەسلىرى بۇرۇن
تۆشۈكلىرىدىن شىددەت بىلەن ئېتىلىپ
تۇراتتى. كۆزلىرى خاتىرجەم ئەمما قەھرلىك
ئىدى. قۇلاقلىرى خەنجەردەك تىكلىشىپ
كەتكەنىدى. بۇلار ئۇنىڭ ئوۋغا تەييارلىنىۋاتقان
چاغدىكى ۋۇجۇدىدا ئەكس ئېتىدىغان روشەن
ئالامەتلەر ئىدى. ئۇ پەسكە سەگەكلىك
بىلەن تىكىلگىنىچە تاشتەك قېتىپ تۇردى،
ئاندىن قىيا تاش ئۈستىدىن پەسكە ئەپچىللىك
بىلەن سەكرەپ چۈشتى. شۇ ھامان بۆرە
توپى خۇددى نەچچە ساداقتىن تەڭلا
قويۇۋېتىلگەن ئوقيادەك پەسكە شىددەت
بىلەن تەڭلا تاشلاندى...

بۆرىلەر ھاياتلىق ھوقۇقى ۋە ھايات
لەززىتىنىڭ ئۆملۈك ۋە جاسارەتتىن كېلىدىغانلىقى-
نى بىلەتتى. بۆرىلەر بىلەن تەڭ تاغ
ئۈستىدىن غايەت زور قار كۆچمىسى پەسكە
شىددەت بىلەن غۇلاشقا باشلىدى. گۈلدۈرماما
ئاۋازىدەك گۈلدۈر-غالاپ، قاراس-قۇرۇستىن
تاغ ئىچى لەرزىگە كېلىپ، تاغ-تاشلار،
ئورمانلار تىترەپ كەتتى. خۇددى تاغ
كەلكۈنىنىڭ بوغۇق ھۆركىرەشلىرىدەك ئۈزۈل-
مەس بىر سادا بۇ زۇلمەت باسقان زېمىندا
خېلىغىچە ئاڭلىنىپ تۇردى.

بۆرىلەر قورۇق يىلتىز ۋە تاشلار ساڭگىلاپ
قالغان، سۇ ياللاپ كەتكەن تىك قىرغاقتىن
پەسكە سەكرەپ چۈشۈپ ئۈستى بىر قەۋەت
قېلىن مۇز تۇتقان دەريا ئۈستىدىن ئېھتىيات
بىلەن يورغىلاپ ئۆتۈشتى-دە، ئوچۇقچىلىقتىن
تېزلا غايىب بولدى. مۇز ئۈستىدىكى كۆلتۈك
قاردا ۋە داللاردا پەقەت ئۇلارنىڭ گۈلدەك
چېكىم-چېكىم ئىزلىرىلا قالدى...

3

پاجىئە كۆزنى يۇمۇپ-ئاچقىچە يۈز بەردى.
ھېچنەرسە — ئادەملەر، قوي، كالا ۋە
تۆگىلەرمۇ ئېسىنى يىغىشقا ئۈلگۈرەلمەي قالدى.
بۆرىلەر قوتانلارغا تۇيۇقسىز چىققان قارا
بورانىدەك شىددەت بىلەن تاشلىنىشتى. قويلار
ئېسىنى يىغىپ، كۆزلىرىنى ئېچىپ بولغىچە
بۆرىلەرنىڭ ئۆتكۈر چىشلىرى كىكىرتەكلىرىنى

چايناپ، كاناي ھەم قىزىلتۆڭگەچىلەرنى ئۈزۈپ ئۆلگۈرگەنىدى. كاھىلىرى قويلارنىڭ لىغىلداپ تۇرغان يوغان قۇيرۇقلىرىنى بىرلا چىشلەپ ئۈزۈۋالدى. قوتان ئىچى ئۆپۈر-تۆپۈر، ئەنسىز مەرەش، خىرقىراش، ئىڭراش ۋە ئىسسىق قان ھىدى بىلەن تولدى...

تاشقىرىقى قوتاندىكى لاپاس ئاستىدا كۆزلىرىنى يېرىم يۇمغىنىچە ئېرىنچەكلىك بىلەن چۆپ كۆشەپ ياتقان تاغىل ئۆينىڭ ھالىغا ۋاي! بىر جۈپ بۆرە قاشا ئۈستىدىن بۇ قوتانغا ئوقتەك ئېتىلىپ كىرگەن چاغدا ئۇ چۆچۈپ كۆزىنى ئېچىپ ئاغزىدىكى چالا-بۇلا چايىنغان ھەلەپنى ئالدىراپ يۇتتى. مۇشتۇمدەك چوڭلۇقتىكى قاتتىق بىر مۇنەك ئۇنىڭ قىزىلتۆڭگۈچىدە تومپىيىپ، خۇددى دوملاۋاتقان توپتەك ئاشقازانغا كىرىپ كەتتى. ئۇ ھاپەلا-شاپىلا ئورنىدىن تۇرۇپ، ئۆزىنى مۈڭگۈزى بىلەن ھىمايە قىلغىنىچە، موزىيىنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن بىر جۈپ بۆرە بىلەن ئېلىشىۋاتقان تاغىل ئىنەككە ھېسسىياتسىز نەزەرى بىلەن قاراپ تۇردى. ئۇنىڭ ئاي نۇرىدا پارقىراپ تۇرغان يوغان كۆزلىرىدە قورقۇش، بىچارىلىق ۋە قانداقتۇ خاتىرجەملىكتىن باشقا نە ئىنەك بىلەن موزايغا ئىچ ئاغرىتىش، نە بۆرىلەرگە قەھر-غەزەپ يوق ئىدى. ئۇ بۇندىن ئۈچ يىل ئىلگىرى مۇشۇ قېرى ئىنەكتىن تۇغۇلغان، تېخى مۇشۇ كۆزگىچە كۆچكە تولغان قالتىس بۇقا ئىدى. گەۋدىسىمۇ بۇقىغا خاس ھەيۋەتلىك ئىدى. بويى تامدەك كېلەتتى، كۆزلىرىدىن ئۆزىگە بولغان ئىشەنچ، كۈچتۈڭگۈرلۈك ۋە ھاكاۋۇرلۇق چىقىپ تۇراتتى. ھۆركىرىگەن چاغدا خۇددى يەر تەۋرىگەندەك، ئۆينىڭ تاملىرى سىلكىنىپ، يەر تىترەپ كېتەتتى. تېخى مۇشۇ يازدا، ئاي چىقمىغان بىر ئاخشىمى ئاجايىپ بىر ئىش يۈز بەرگەنىدى. ئۇ كالا پادىسى بىلەن دەريا بويىدا ئوتلاپ يۈرگىنىدە چاتقاللىق ئارىسىغا مۆكۈنۈپ ئۆزلىرىنى پايلاپ ياتقان بىر توپ بۆرىلەرنىڭ تۇيۇقسىز ھۇجۇمىغا دۇچ كەلدى. بۆرىلەر ئۇلارغا تەرەپ-تەرەپتىن تاشلىنىپ، دەريانىڭ تىك قىيا بىلەن تۇتىشىدىغان تار قاپتىلىغا قىستاپ كەلمەكتە ئىدى. كالىلار توپى پىتىراپ كەتتى، تاغىل بۇقا شۇ چاغدا بىرىدىنلا قەھر بىلەن قۇيرۇقىنى تىك كۆتۈردى-دە، بۆرىلەرگە ھۆركىرەپ ئېتىلغىنىچە ئۇلارنى سۈر-توقاي قىلدى. ئېھتىمال شۇنىڭ راپاۋىتىدىن بولسا كېرەك، كالىلار توپى قورشاۋنى بۇزۇپ، ئوچۇق دالىغا، ئاندىن قوتان تەرەپكە قاراپ قاچتى. قوترىغان بۆرىلەر پەقەت بوغازلىقتىن گەۋدىسى ئېغىرلىشىپ، پۇتلىرى كالامپايلىشىپ قالغان تاغىل ئىنەكنىلا ئىسكەنجىگە ئېلىشقا ئۈلگۈرەلىدى. كۆك يايىلىق ئەركەك بۆرە ئېتىلىپ كەلگەن پېتى ئىنەكنىڭ يانپىشىغا بىرىنچى بولۇپ ئېغىز سالدى. لېكىن ئۇ كۆتۈلمىگەندە بېقىنىغا نەيزىدەك ئۇرۇلغان كۈچلۈك زەربىدىن ھاۋاغا قاڭقىپ ئۇچتى-دە، دەريا قاپتىلىدىكى قاتتىق شېغىللىق ئۈستىگە يىقىلدى. ئۇ ئېسىنى يىغىپ ئۆزىنى ئوڭشىۋالغىچە ئاچا مۈڭگۈزلۈك بۇ غايەت چوڭ ئەسەبىي مەخلۇق ھۆركىرىگىنىچە ئۇنىڭغا قاراپ ئېتىلدى. بۆرە ئەمدى ھەرقانچە قىلسىمۇ ئۇنىڭغا تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىغا كۆزى يەتتى-دە، ئاچچىق ئىڭشىغىنىچە قۇيرۇقىنى چاترىقىغا قىستۇرۇپ، قۇلاقلىرىنى سالپايتىپ ئۆلەر-تىرىلىشكە قارىماي قېچىپ كەتكەنىدى.

يەنە شۇ بۆرە، يەنە شۇ تاغىل بۇقا!

ئەمما بۈگۈن ئاخشام بۇ تاغىل بۇقىغا نېمە بولدى؟ ئۇ بۈگۈن نېمە ئۈچۈن ئۆلۈكتەك ھېسسىياتسىز، توشقاندەك بىچارە؟ پىچاق ئالدىدىكى قويدەك مۆلايىم؟ ئۇ نېمىشقا موزىيىنى ھىمايە قىلىش يولىدا بۆرىلەر بىلەن

كىتاب نۇربېكلى

جان-جەھلى بىلەن تىركىشىۋاتقان بىچارە ئانىسىنى بۇ ياۋايى يىرتقۇچلاردىن قۇتقۇزۇۋېلىشـ تىن ئىبارەت تەبىئىي مېھرلىك سەزگۈسىنى ئۇنتۇپ قالدى؟ ياكى بۇنىڭغا ئادەملەرنىڭ ئۇنى «بۇقا» دېگەن سەلتەنەتلىك نامىدىن مەڭگۈ مەھرۇم قىلىپ، ياۋاش-رايىش كالىغا ئۆزگەرتىپ قويغانلىقى سەۋەب بولدىمۇ؟ ھەئە، بۇنىسى شۇنداق. بۇ قاباھەتلىك كەچمىش تاغىل كالىنىڭ ئاللىبۇرۇن ئېسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكىنى بىلەن تېخى مۇشۇ كۈزدە — يايلاقتا چۈشىن، كۈمۈتلەر ئازلاپ قالغان بىر كۈنى چۈشلۈكى بولۇپ ئۆتكەن. شۇ كۈنى بىر توپ ئادەملەر — بىرسى تاغىل بۇقىنىڭ خوجايىنى — قاشا ئالدىغا كېلىپ نېمىلەرنىدۇر دېيىشتى، تاماكا تۈتۈشۈپ چېكىشتى، كۈلۈشتى. ئاندىن قارىغاي غولىدىن ياسالغان ئۇزۇن ئۇلاقتا گۈنجۈر يەۋاتقان بۇقىنىڭ ئەتراپىغا تۇشمۇ-تۇشتىن ئۇلىشىپ، ئۇنىڭ دۈمبىسى ۋە پۇتلىرىنى ئايلاندۇرۇپ يوغان ئارغامچا بىلەن باغلاشتى-دە، كۈچەپ تارتىشقا باشلىدى. بۇقىنىڭ پۇتلىرى بىردىنلا بوشىشىپ تىك تۇرالماي قالدى. بۇقا ھەيران بولغان ھەم ئاچچىقلانغانلىقتىن ھەر تەرەپكە بار كۈچى بىلەن تېپچەكلەشكە باشلىدى. شۇ چاغدا يەنىلا ئۇنىڭ كېچىكىدىن تارتىپ پەپىلەپ ئۆستۈرگەن خوجايىنى غالىب كەلدى. بۇقا جان-جەھلى بىلەن تېپچەكلەپ، يېنىغا «گۈپ» قىلىپ يىقىلىپ چۈشتى. گويا قوتاننىڭ ئېگىز تېمى غۇلاپ ئۆرۈلۈپ چۈشكەنـ دەك بولدى، بۇقىنىڭ غەزەپلىك ھۆركىرەشلىرىـ مۇ، يۇلقىنىپ تېپچەكلەشلىرىمۇ بىكارغا كەتتى. بۇقا يەنىلا بۇنىڭغا تەن بەرگۈسى كەلمەي مۈڭگۈزلىرىنى يەرگە زەرب بىلەن ئۇراتتى، ئاستىدىكى قىغلارنى تىلغايتتى. غەزەپلىك تىنىقلىرى بىلەن يەردىكى قىغ ئارىلاش

توپىنى پۇرقىرىتىپ توزۇتاتتى. كىملەردۇر ئۇنىڭ مۈڭگۈزىنى كۈچەپ يەرگە باستى، بىرلىرى پۇتلىرىغا ياماشتى. خوجايىنى يېڭىنى تۇردى. ئاندىن يانچۇقىدىن بىسى يالتىراپ تۇرغان ئۇستۇرىنى ئالدى-دە، يۇتىمىسىغا كاپلىۋېتىپ، بۇقىنىڭ كەينى تەرىپىگە ئۆتۈپ كەتتى. بۇقا چەكچىيىپ قالغان كۆزلىرى بىلەن خوجايىنىغا «مېنى قۇتقۇزۇۋال» دېگەندەك يېلىنىش نەزەرى بىلەن قارايتتى. ئەمما ئۇ ئۆزىگە ئەزەلدىن ۋاپادار ئىگىسىنى كۆرەلمەي قالدى. بىر چاغدا ئۇنىڭ ئىككى چاترىقىنىڭ ئوتتۇرىسى تولىمۇ شىرىن قىچىشقاندەك، قانداقتۇر بىرنەرسە قىچىشقان جايىنى تاتىلاۋاتقاندەك تۇيۇلدى. بىراق بۇقا بىر تىنىپ ئۆلگۈرمەيلا قىچىشقان جايى ۋاژ قىلىپ كۆيگەنـ دەك...ياق، يۇلۇنغا پىچاق تەگكەندەك بولۇپ كەتتى. چىدىغۇسىز دەھشەتلىك ئاغرىقتىن بۇقا جان-جەھلى بىلەن تېپچەكلەپ ئېچىنىشـ لىق ھۆركىرىۋەتتى، كۆزلىرىدىن بولدۇقلاپ ياش ئېتىلىپ چىقتى. ئۇ داد-پەرياد كۆتۈرۈپ ھۆركىرەيتتى، تېپچەكلەيتتى، يۇلقۇناتتى، ئەمما نېمىشقىدۇر بۇ ھۆركىرەش بۇرۇنقىدەك دەھشەتلىك، تېپچەكلەش ئىلگىرىكىدەك كۈچلۈك ئەمەس ئىدى. سەزگۈلىرىنى ئازابلاپ قاقشىتىۋاتقان ئاشۇ ئاغرىق بىلەن تەڭ ۋۇجۇدىدىن بۇرۇنقى تەڭداشسىز كۈچ-قۇدرەت يوقاپ كېتىۋاتقاندەك تۇيۇلاتتى، ئۇ ئاخىرىدا ھۆركىرەشتىنمۇ، تېپچەكلەپ يۇلقۇنۇشتىنمۇ قالدى، نېمىدۇر بىرنەرسە يۈرىكىنى تارتىپ سوغۇرۇۋالغاندەك بولدى... خوجايىنى بىر چاغدا ئۇنىڭ يېنىدا پەيدا بولدى، ئۇنىڭ جەينەكگىچە تۈرۈلگەن ئىككى قولى قىپقىزىل قانغا بويالغانىدى. ئالقىنىدا مۇشتۇمدەك چوڭلۇقتىكى ئۇچىدىن قان تېمىپ، ھور چىقىۋاتقان ئىككى تال ئاقۇش بىرنەرسە

لىغىلداپ تۇراتتى. خوجايىننى قاشا سىرتىغا بوينىنى سوزۇپ:

— مەھ...مەھ...مەھ...! — دەپ ئىتلار-نى چاقىردى، قاياقتىندۇر ئىككى ئىت خوجا-يىننىڭ ئالدىغا يۈگۈرۈپ كەلدى ۋە خوجايىنى ئالدىغا تاشلاپ بەرگەن ئۇ نەرسىنى چىشلىگىنىچە قوتاننىڭ ئارقىسىغا ئېلىپ قاچ-تى...

... قانلىق قىرغىن داۋام قىلىۋاتاتتى.

كۆك يايلىق بۆرە تاغىل ئىنەكنىڭ ئالدىدىلا كىچىك موزاينى بوينىدىن قايرىپ يەرگە باستى. ئۇنىڭ قەھرلىك ئۆتكۈر چىشلىرى موزاينىڭ يۇمشاق كېكىرتىكىگە كىرىشىپ كەتكەنىدى. موزاي ئاز دەقىقە ئىڭراپ، تىپچەكلەپ جىم بولۇپ قالدى.

تاغىل ئىنەك قورقۇنچ ۋە ئازاب ئىچىدە ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئۇراتتى. تاغىل كالا قورقىنىدىن قوتاننىڭ بىر بۇلۇڭىغا تىقىلغىنىچە، ئالدىدىكى بۇ ئۆپۈر-تۆپۈر ۋە ئىڭراشقا گويا ئالدىدا ھېچ ئىش بولمىغاندەك پەرۋاسىز، ھېسسىياتسىز ھالەتتە كۆزلىرىنى پارقىرىتىپ قاراپ تۇراتتى...

بىچارە قىرى تۆگىنىڭ ھالى تېخىمۇ ئېچىنىشلىق بولدى. ئۇ قورۇق ئوت-چۆپ دۆۋىسى يېنىدا بۇ ۋەھشىي يىرتقۇچلاردىن قانداق قۇتۇلۇشنى بىلەلمەي ئەندىشلىك بوزلىغىنىچە ئۆزىگە ئېتىلىپ كېلىۋاتقان بۆرىلەرنىڭ باش-كۆزىگە توختىماي يېىن چاچاتتى. بۇرنىدىكى ياغاچ چۈلۈككە باغلاپ قويۇلغان ئىنچىكە كالتە ئارغامچا تۆگىنىڭ بېشىغا ماسلاشقان ھالدا ھەر تەرەپكە چايقىلاتتى. بىر جۈپ بۆرە ئۇنىڭ ياغاچتەك قاتتىق گۆشسىز پۇتلىرىغا ئېغىز سېلىپ ھېچقانچە نەپكە ئېرىشەلمىدى. ئۇلار بىر-بىرى بىلەن شىددەتلىك ئېلىشىۋاتقان چاغدا بۆرىلەرگە تۆگىنىڭ بۇرنىدىكى ھېلىقى كالتە ئارغامچا ياردەم بەردى. ئالدى تەرەپتىن ئېتىلىپ كەلگەن ياش بۆرە خۇددى قىزىق ئويۇن تاپقاندەك ئارغامچىنىڭ ئۇچىنى چىشلەپ تارتىۋىدى، تۆگە شۇ ھامان بېشىنى ئېگىپ، ئېچىنىشلىق بوزلاپ، ھېچبىر قارشىلىقسىزلا بۆرىلەرنىڭ ئالدىغا چۆكتى...

قوتان ئىچىگە بىردەمدىلا قان ھىدى تاراپ كەتتى. بۇ يەردە يەنىلا ياۋاش-رايىشلار بىلەن يىرتقۇچلار ئوتتۇرىسىدا قانلىق قىرغىن داۋام قىلىۋاتاتتى...

ئىسسىق چۈشەكلىرىدە تاتلىق ئۇيقۇغا كەتكەن مالچىلارنى بىرىنچى بولۇپ ئىتلارنىڭ ئەنسىز ھاۋشىغان ۋە ئېشەكلەرنىڭ توختىماي ھاڭرىغان ئاۋازلىرى ئويغاتتى. ئۇلار شۇ چاغدىلا قوتانلىرىغا بۆرە تەگكەنلىكىنى سېزىشتى-دە، ئويقۇچىلىقتا ئۇندەرەپ چاچراپ ئورۇنلىرىدىن تۇرۇشتى. ئۇلار كىيىملىرىنى كىيىشىپ، چىراغلىرىنى يېقىشىپ، مىلتىق، كالتەكلىرىنى كۆتۈرۈشۈپ تالاغا ئېتىلىپ چىققىشقاندىمۇ قىرغىنچىلىق داۋام قىلىۋاتاتتى مىلتىقلاردىن پاڭىلداپ ئوق ئېتىلدى، قىقاس-چۇقان ئاڭلاندى، ئىتلار مالچىلارنى كۆرۈپ غەيرەتلىنىپ قوتانغا قاراپ تېخىمۇ شىددەت بىلەن قاۋاشقا باشلىدى. مالچىلار، قول چىراغ ۋە پەنەرلىرىنى يورۇتۇپ، مىلتىقلىرىنى بەتلىشىپ قوتانغا ئېتىلىپ كىرگەندە بۆرىلەر ئالللىقاچان قېچىپ كېتىشكەنىدى. مالچىلار بۆرىلەرنىڭ قىلىش ئېھتىمالى بولغان ھۇجۇمىغا كېچە-كۈندۈز تەييارلىنىپ تۇرۇشقا قارىماي، بۆرىلەر ئۇلارنىڭ تەسەۋۋۇرىدىنمۇ چاققان كەلگەنىدى. بۆرىلەر قوتانغا قىلغان ھۇجۇمنى قانچىكى تېز قىلغان بولسا، شۇنچىكى تېزلىكتە غايىب بولۇشتى.

قوتاندا ئون نەچچە قوي سۇنايلىنىپ ياتاتتى، ئۇلارنىڭ بەزىلىرىنىڭ تېنىقلىرى

ئۆچكەن، بەزىلىرى خىرقىراپ ئارانلا نەپەس ئالاتتى. بۆرىلەرنىڭ ھۇجۇمىدىن ساق قالغان قويلار بىردىنلا شاشىلىشىپ، مالچىلارنىڭ شەپىسىدىنمۇ ئۈركۈپ، گۈلدۈرلەپ ئۆزلىرىنى ھەر تەرەپكە ئۇرۇشقا باشلىدى. ئۇلار خۇددى كېپىكلەردەك سەكرىشەتتى. ئەتىدىن كەچكىچە كۆشەپ مۈگدەش بىلەنلا ئۆتىدىغان قويلار، ئەمدى خامۇشلارچە ئويقۇسىدىن راستىنلا ئويغانغاندەك قىلاتتى.

مالچىلار يېرىمجان قويلارنى ئالدىراپ بوغۇزلاپ «پۇت ئاتتى» قىلىۋاتقان چاغدا ئاياللار، باللار ئۆلگەن موزاي بىلەن تۆگىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭغا ئىچ ئاغرىتىشىپ ئۇن سېلىپ يىغلاشقا باشلىدى. مالچىلار ئاچچىقىدا مىلتىقلىرىدىن بىرنەچچە پاي ئوق چىقارغاندىن كېيىن تاغنىڭ تېزرەك ئېتىشىنى كۈتۈپ تۇرۇشتى. ئەمما ئەتراپ ئىتلارنىڭ ئەنسىز ھاۋشۇشلىرى، ئېشەكلەرنىڭ ھاڭراشلىرى، ۋارقىراش-جارقىراشلار، نېمىنىڭدۇر ئۆپۈر-تۆپۈر قىلىشلىرى بېسىقماي پۈتۈن بىر كېچە ئەنسىزلىك ئىچىدە ئۆتتى.

4

مىلتىقنىڭ پاڭىلداپ ئېتىلغان ئاۋازى بىلەن مالچىلارنىڭ قولىدىكى قول چىراغ ۋە ئاسمانپەنەرنىڭ يالت-يۇلت قىلىشلىرىدىن چۆچۈگەن بۆرىلەر تاغقا قاراپ ئۆلەر-تىرىلىشىگە قارىماي قېچىشتى. ئۇلار قول چىراغ بىلەن پەنەرنىڭ يورۇقىنى چوقۇم كۆيۈۋاتقان ئوت دەپ بىلىشەتتى. ئۇلار كېزى كەلگەندە ھېچقانداق مۇدھىش كۈچنىڭ خىرىس قىلىشىدىن قورقمىغىنى بىلەن نېمىشقىدۇر ئوت بىلەن سۆرۈلۈپ كېلىۋاتقان ئارغامچىنى كۆرسىلا تىرىك جېنى چىقاتتى.

كالتە قۇيرۇق چىشى بۆرە ھەمراھلىرى قاتارىدا قۇلاقلىرىنى كەينىگە يوپۇرۇپ، بەستىلىك گەۋدىسىنى گاھ پورژىنىدەك قىسىپ، گاھ يىلاندەك ئۇزارتىپ، بىرخىل تېزلىكتە يۈگۈرۈپ كەلمەكتە ئىدى. ئۇ ئالدىدا قارغا كۆمۈلۈپ دالا بىلەن پەرقسىز بولۇپ قالغان دەريادىن ئۆتۈپ، يەنە ئازراق يۈگۈرسىلا قېلىن قارىغايلىق تاغقا ئۇلىشاتتى. ئۇ يەردىن ئۆز ئۇۋىسىغا بارماق ئانچە تەس ئەمەس ئىدى. ئۇ بۇ يىلقى ئۇۋىسى ئۈچۈن تاغنىڭ قاپ بېلىدىكى ئىلگىرىكى يىللاردىكىدىنمۇ ئىشەنچلىك بولغان تەبىئىي ئۆڭكۈرنى تاللىغانىدى. بۇ ئۆڭكۈر ھەم تىك، ھەم ئېگىزگە جايلاشقانلىقى ئۈچۈن ئادەملەرنىڭ بايقىۋېلىشى، بايقىۋالىغاندىمۇ يامىشىپ چىقالىشى مۇمكىن ئەمەس ئىدى. تېخىمۇ ياخشى يېرى، بىرنەچچە تۈپ قېرى ئارچىنىڭ باغجانلاپ كەتكەن قېلىن شاخلىرى ئۆڭكۈر ئاغزىنى يېپىپ تۇراتتى. ئانا بۆرە بۈگۈن ئۇۋىغا باشلاپ چىققان ئىككى كۈچۈكىنى ئۆتكەن يىلى باھاردا دەل مۇشۇ ئۆڭكۈردە تۇغۇپ چوڭ قىلغانىدى. قالتىس ئوۋ بولدى-دە، بۈگۈن ئۇ باللىرىغا قوتانغا قانداق شەپىسىز يېقىنلىشىشنى، يېقىنلاشقاندىن كېيىن قويلارغا ناھايىتى تېز ۋە شىددەت بىلەن ھۇجۇم قىلىش كېرەكلىكىنى، قويلارغا زەرپ بىلەن تاشلىنىپ، ئۇنى يىقىتىپ، كېكىرتىكىنى قانداق چايناپ ئۈزۈۋېتىش كېرەكلىكىنى ئۆگەتكەنىدى. بۇ قېتىم قويلارنىڭ ھالى بۇرۇنقىدەكلا ناھايىتى ئېچىنىشلىق بولدى. ئانا بۆرە ھېچقانچە كۈچ سەرپ قىلمايلا ئالدىدىكى بىر قوينىڭ كېكىرتىكىگە ئېغىز سالغان چاغدا، ئىككى بالىسى قوينىڭ قۇيرۇق ۋە ساغرىسىغا يېپىشىۋاتقان ئۆتكۈر چىشلىرىنى تەڭلا پاتۇرۇشتى. بۇ ياش ئىككى بۆرە ئۈچۈن شۇنىسى ئەجەبلىنەرلىك بولدىكى، بۇ قوي

كويا شۇنداق بىر تەقدىرنى كۈتۈپ تۇرغاندەك ئازراق تىپىرلاش ۋە مەرەشتىن باشقا ھېچقاندــ داق قارشىلىق كۆرسەتمىدى. بۇ ھال ئانا بۆرىنىڭ تولىمۇ ئۆچلۈكىنى كەلتۈرگەنىدى...

بايا مالچىلار مىلتىقلىرىدىن پاك- پۇك قىلىپ ئوق ئۈزگەن چاغدا چوغدەك قىپقىزىل، چىكىتتەك كىچىك بىر نەرسە بۆرىلەرنىڭ بېشىدىن ۋىژ قىلىپ ئۇچۇپ ئۆتكەنىدە ئىككى ياش بۆرە ھەممىدىن بەك ئالاقزادە بولۇشقان. ئۇلار ئەمدى يىتراپ قاياقلارغا كەتتىكىن؟ ياكى ئارقىدا توپقا يېتىشەلمەي تەمتىرەپ يۈرەمدىكىن؟...

ئانا بۆرە قېچىپ كېتىۋېتىپ سۈرئىتىنى ئاستىلاتتى. ئۇ ئەتراپنى ھىدلاپ باللىرىنىڭ تونۇش پۇراقلىرىنى ئىزدەۋاتقان چاغدا، كۈتۈلمىگەنىدە «ۋاق» قىلغان ئاۋاز بىلەن تەڭ يەردىن بىر غۇلاچچە ئېگىزلىككە سەكرەپ كەتتى-دە، قېلىن چاتقاللىق ئارىسىغا يۇرلىشىپ يىقىلدى. شۇئان يەر ئايلىنىپ ئۆڭتەي- توڭتەي بولۇپ كەتكەندەك بولدى. ئالدى ئوڭ پۇتىنىڭ بېغىشىدىن باشلانغان چىدىغۇسىز بىر ئاغرىقتىن ئىڭراپ، پۇتىغا ئېسىلىپ قالغان پولات قاپقانغا غەزەپ بىلەن چەكچىيىپ قارىدى. بۇ نېمە ھال؟ كىچىككىنىلا بىر نەرسە ! چوڭلۇقى تۈلكىچىلىك كەلمەيدىغان بۇ غەلىتە نەرسىنىڭ شۇنچىلىك مۇستەھكەم ۋە غالىبلىقى ئۇنىڭ ئەقلىگە سىغمايتتى. شۇڭا ئۇنى ئېغىز چىشىغا ئېلىپ غەزەپ بىلەن چايناشقا باشلىدى. شۇنىسى ھەيران قالارــ لىقكى، ئۇنىڭ ھېچبىر يېرى بىرەر جانلىق مەخلۇقاتقا ئوخشىمايتتى. ئۇنىڭ نېمىسىدۇر شاراقلايتتى، تاشلارغا تېگىپ جىرىڭشىغاندەك قىلاتتى، ئانا بۆرە ئۇنىڭدىن تېزلا ئادەمنىڭ پۇرىقىنى ھىدلاپ سېزىۋالدى. ئاھ، دەرىخا ! ئۇنىڭ شۇنچە ئۆتكۈر كۆزلىرى، ھوشيار سەزگۈلىرى ۋە نازۇك پۇراش سېزىمىلىرى نېمە ئۈچۈن بۇنى ئالدىن بىلىۋېلىشقا ئاجىز كەلدى؟ ياكى ئۇ بىر قەۋەت قوم ئارىلاش قۇرۇق توپا ئاستىغا كۆمۈپ قويۇلغىنى ئۈچۈنمۇ؟ ياق ! بۆرە ئادەملەرنىڭ تەر ۋە ياغ ئارىلاش غەلىتە پۇراقلىرىنى چوڭقۇر يەر ئاستىدىنمۇ پۇراپ سېزىۋېلىشقا قادىر. توغرىراقى، ئۇ يىتراپ قاياقتىدۇر تەمتىرەپ يۈرگەن ئىككى بالىسىنىڭ غېمىدە سەكپارە بولۇپ، بۇ لەنىتى تەر ۋە ياغ پۇراقلىرىنى ئەستىن چىقارغان. شۇنداقتىمۇ ئانا بۆرە ئادەملەرنىڭ ئۆزىدىن ئەقىللىق ۋە تەدبىرلىك ئىكەنلىكىگە ھەرگىز تەن بەرگۈسى كەلمەيتتى. شۇڭا ئۇ ئۆزىنى ھامان ئۇلاردىن غالىب ۋە بۇ زېمىنغا ھۆكۈمران ئورۇندا سېزەتتى. ئانا بۆرە قاپقاندىن پۇتىنى ئاجرىتىۋېلىش ئۈچۈن يۇلقۇنغانسېرى قاپقان ئۇنىڭ پۇت بېغىشىنى شۇنچە شىددەت بىلەن قىسىشقا باشلىدى. ئۇ قاپقانغا يەنە ئۆچمەنلىك ۋە ھەيرانلىق بىلەن چەكچىيىپ قارىدى. شۇ چاغدا ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن ئېتىلىپ چىققان غەزەپلىك، ئەسەبىي كۆكۈش نۇر قاپقاننىڭ قارامتۇل گىرۋەكلىرىدە چاقناپ كەتتى. قاپقان تاشتەك ئېغىر ۋە قوپال ئىدى. بىر ئۇچى ئۇنىڭغا، يەنە بىر ئۇچى يەرگە چوڭقۇر قېقىۋېتىلگەن تۆمۈر قوزۇققا چېتىپ قويۇلغان. تۆمۈر زەنجىر بۆرە ھەربىر سىلكىنىپ يۇلقۇنغاندا شاراقشىغان ئاۋاز چىقىراتتى. بۆرە خۇدىنى يوقاتقان ھالدا قاپقان بىلەن ئېلىشىپ، ئۇنى قۇۋۋەتلىك چىشلىرى ئارىسىغا ئېلىپ قاراسلىتىپ چايناشقا باشلىدى. ئۇ قىساس ۋە تەڭداشسىز غەزەپ ئارىلىشىپ كەتكەن ئەسەبىي تۇيغۇ ئىچىدە ئۆتشاق چىشلىرىنىڭ پارە- پارە بولۇپ سۇنۇپ، ئۇۋۇلۇپ كېتىۋاتقانلىقىنى سەزمەيتتى. قاپقان ۋە زەنجىر ئۇنىڭ ئاغزىدىن ئاققان شۆلگەي ئارىلاش قىپقىزىل قان بىلەن

بويالدى. بۆرىنىڭ ۋۇجۇدىنى غەزەپ ۋە
ئۆچمەنلىك قاپلىدى. ئاستىدىكى قار ئېرىپ،
قۇمساڭغۇ توپا بىلەن ئارىلىشىپ كەتتى.
بۆرىنىڭ قارا پاتقاققا ئايلىنىۋاتقان توپا
ئۈستىدە تىنىمسىز دومىلىشىدىن، دۈمبىسىنىڭ
كۆكۈش-ساغۇچ، مەيدە ۋە قورساقلىرىنىڭ ئاقۇش
تۈكلىرى قاپقارا لاي بىلەن مەينە تىلىشىپ
كەتكەنىدى. بەدىنىدىن ئوت يالقۇنىدەك
قىزىق ھارارەت ۋە ئاقۇش ھور كۆتۈرۈلەتتى.
كۆزلىرى يۈرەكنى سىرقىرىتىۋەتكۈدەك دەرىجىدە
دەھشەتلىك ۋە قورقۇنچلۇق كۆرۈنەتتى. ساق
قالغان ئوق چىشلىرى يەنىلا بۇرۇنقىدەك
مەزمۇت بولۇپ، خەنجەردەك يالتىراپ تۇراتتى.

دالا جىمجىت، پەقەت يىراقلاردىن
بۆرىلەرنىڭ سوزۇپ-سوزۇپ ھۇۋلىغان ئاۋازى
ئاڭلىناتتى. تۇمانلىق ئاسماندا پىلىلداپ
تۇرغان يۇلتۇزلار ئۇلارنىڭ كۆزىگە خۇددى
ئاينىڭ بارام-تارام كۆز ياشلىرىدەك كۆرۈنەت-
تى. بۇلاردىن كۆڭلى بۇزۇلغان ئانا بۆرىنىڭ
كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش ئاقتى. ئۇ نېمىگە
يىغلىدى؟ نېمىگە ئىدا قىلىپ غىڭشىدى؟
قاپقانغا چۈشۈپ ئىنسانلارنىڭ مەھكۇم ئەسىرى
بولۇپ قالغىنى ئۈچۈنمۇ؟ ياق! ئۇ ھازىرمۇ
ئۆزىنى مەھكۇم تۇتقۇن ۋە يېڭىلگۈچى دەپ
قارىغىنى يوق. بىراق، بىر ئىشنى خاتا
قىلغاندەك... بىر قەدەمنى...ئاشۇ بىر
قەدەمنى خاتا باسقاندەك...

... بۆرە قاپقاننى چايناۋېرىپ ھالىدىن
كەتتى، ئۇ ئاشۇ ھالسىراش ئىچىدە ئۆزىنى
يەنىلا ھەرتەرەپكە ئاتاتتى. ھەمراھلىرىنىڭ
يىراقتىكى ھۇۋلاشلىرىغا قۇلاق سالاتتى.
قۇلاقلىرى شۈنچە سەزگۈر، كۆزلىرى شۇنچىلىك
ئۆتكۈر ئىدى. بۆرە قاپقاننىڭ قاتتىق قىسىشىدىن
ئۈگىلىرى ئېزىلىپ كاردىن چىققان پۇت بېغىشىنى
ۋە قان ئۇيۇپ ئىششىپ كەتكەن تاپىنىنى
ھەدەپ يالاشقا باشلىدى. ئۇنىڭ بىر چاغلار-
دىكى سەزگۈر تاپىنى ئەمدى ھېچنەرسىنى
سەزمەيتتى. ئانا بۆرە تاغ كەينىگە ئولتۇ-
رۇۋاتقان ئايغا تەلپۈنۈپ، بار كۈچى بىلەن
ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈرگۈسى، ئۇنىڭغا قوغلاپ
يەتكۈسى كېلىپ، قاپقاننى جان-جەھلى
بىلەن چىشلەپ چايناشقا باشلىدى. ئېلە-
شىپ-ئېلىشىپ ھالىدىن كەتكەندىن كېيىن،
ئۆزىنى قاپقان ئۈستىگە تاشلاپ بىر پەس
جىم بولۇپ قالدى. ئۇ ئەمدى ئۆلۈم
بىلەن ھالاكەتنى رايىشلىق بىلەن
كۈتۈۋاتامدۇ؟ شۇنداق قىلىشقا مەجبۇرمۇ؟
ياق! ئۆلۈم — ھالاكەت ئەمەس!
ئۆزىگە ئەبەدىي ۋە مۇقەددەس بولۇپ
تۇيۇلىدىغان روھتىن جۇدا بولۇشلا
ھەقىقىي ھالاكەت! ئانا بۆرىنىڭ
ھالاكەتكە ھەرگىز تەن بەرگۈسى
كەلمەيتتى. ئۇنىڭ تومۇرلىرىدا ئوخچۇپ
ئېقىۋاتقان قانىنىڭ شىددەتلىك ئەۋجىدە
ئادەتتىن تاشقىرى ۋەھشىيلىك ئەكس
ئېتىپ تۇراتتى...

قارلىق دالا ئاستا-ئاستا يورۇپ ئاندىن
تاغ ئۈستىدە قۇياش پارقىرىدى. ئۇنىڭ تال-تال
قىزغۇچ نۇرلىرى قار ئۈستىدە جىمىرلاپ، بۆرىنىڭ
كۆزلىرىنى چېقىشقا باشلىدى. شۇۋىرغان
ھۇشقىتىپ بارغانسېرى كۈچەيمەكتە ئىدى.
ئۇ ئەتراپتىكى قارلارنى ئۇچۇرۇپ بۆرىنىڭ
باش-كۆزىگە زەرب بىلەن ئۇراتتى. دەريا
تەرەپتىن مۇزنىڭ سوغۇق ئەۋجىدىن چاراسلاپ
يېرىلغان ئاۋازى كېلەتتى. شۇ چاغدا بۆرە
دەممۇدەم ئۇرۇلۇۋاتقان شۇۋىرغاندىن تونۇش
پۇراقنى سېزىپ قالدى ۋە ھوشيارلىق بىلەن
بېشىنى كۆتۈرۈپ، تۇمشۇقىنى شۇۋىرغانغا
تۇتتى: شۇنداق... ئادەم! يەنە ئاتنىڭ
پۇرىقى! دېمەك، كۈن چىقىش بىلەن تەڭ

بۇياققا قاراپ ئادەملەرنىڭ ئاتلىق كېلىۋاتقانلىقى ئېنىق! ئاھ، بۇ ئادەملەر...! ئۇلار ھازىرلا كېلىدۇ، دەسلەپتە ئۆز ئامتىكە تەنتەنە قىلىشىپ قاقاقلاپ كۈلۈشىدۇ. ئاندىن ئاتلىرىدىن سەكرەپ چۈشۈپ بۆرىنىڭ تېرىسىنى سويۇپ، ھوشۇقىنى كېسىۋالىدۇ-دە، گۆشىنى قاغا-قۇزغۇنلارغا تاشلاپ بېرىدۇ. مانا بۇ بۆرە ئۈچۈن چىدىغۇسىز خورلۇق ۋە ھاقارەت! ئانا بۆرە بۇلارنى ئويلاپ قايتىدىن كۈچ-قۇۋۋەتكە تولدى ۋە پۇت بېغىشىنى قاپقان قىسقان يەرنىڭ سەل ئۇستۇنرەكىدىن شىددەت بىلەن چايناشقا باشلىدى. ئۇنىڭ ساق قالغان ئېزىق چىشلىرى يەنىلا ئۆتكۈر ۋە قۇۋۋەتلىك ئىدى. ئۇنىڭ پۇتىنىڭ ئۇستىخانلىرىنى قاراسلىتىپ ئېزىشكە ماغدۇرى يېتەتتى، بۆرە دەسلەپتە ۋۇجۇدىغا شۇرۇلداپ تاراۋاتقان چىدىغۇسىز ئاغرىقتىن قاقشاپ ئىڭراپ كەتتى ۋە ئەنسىزلىك ئىچىدە ئالدىراپ بېشىنى كۆتۈردى. يىراقتىن بىرنەچچە ئاتلىق ئادەم ئۇدۇل بۇياققا قاراپ كېلىۋاتاتتى. «نېمە قىلىۋاتىمەن؟ نېمە قىلىۋاتىمەن شۇ تاپتا؟ ئۆز جىسمىمنى ئۆزۈم چىشلەپ چايناۋاتقىنىم نېمىسى؟ ياكى ئۆلۈمدىن، ھالاكەتتىن قورقۇپمۇ؟
— ھەسرەتلىك ئىڭرىۋەتتى بۆرە. ئەمما ئۇ شۇئان يەنە ئۆز تەبىئىتىگە قايتتى،
— ياق...ياق...ئۆلۈمدىن قورقۇش دېگەن نېمە؟ ئۆز-ئۆزۈمگە شەپقەتسىزلىك قىلىشتىن مەقسەت — روھىمنى ھالاكەتتىن قۇتۇلدۇرۇپ قىلىش...»

بۆرىنىڭ ئۆتكۈر چىشلىرى پۇت بېغىشىنىڭ ئۇستىخانلىرىنى چايناپ پارە-پارە قىلىۋەتكىنى بىلەن پېيىنى چايناپ ئۈزۈۋېتىشكە ئاجىز ئىدى. بۆرىنىڭ يۈرىكى گۈپۈلدەپ سوقۇشقا باشلىدى. ئادەملەر بارغانسېرى يېقىنلاپ كېلىۋاتاتتى. ھەتتا ئۇلارنىڭ سۆزلىشىۋاتقان ئاۋازلىرىمۇ، قورۇق چاتقاللارنىڭ ئاتلارنىڭ پۇتىغا شىپىلداپ ئۇرۇلۇشلىرىمۇ ئېنىق ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇلار بىر چاغدا كۈتۈلمىگەندە چاتقاللىق يېنىدا ئۇياق-بۇياققا دوملاۋاتقان بۆرىنى ئىلغا قىلدى-دە، ھايت-ھۇيت قىلىشىپ ۋارقىرىشىپ ئاتلىرىغا قامچا سېلىشتى. ئاتنىڭ تۇيىقىدىن چاچراپ چىققان قار بۆرىنىڭ ئۈستىگە چېچىلدى. دەل شۇ چاغدا بۆرىنىڭ ئاخىرقى شىددەتلىك چايىنىشى بىلەن تەڭ پۇتىنىڭ پېيىمۇ ئۈزۈلدى. بۆرە دەسلەپتە بار كۈچى بىلەن قاتتىق يۇلقۇنۇپ، ئاتنىڭ ئايىغىدىن ئىككى غۇلاچچە نېرىغا — قار ئازگىلىغا دوملاپ چۈشتى، ئۇ قانداق تېز يىقىلغان بولسا شۇنداق تېزلىكتە چاچراپ قوپۇپ، ئۈچ پۇتلۇق بولۇپ تاغقا قاراپ قاچتى. ئۇنىڭغا شۇنىسى بەك ئايان ئىدىكى، ئەبەدىي تىرىكلىك روھى، ماتانەت ۋە مۇھەببەت ئەمدى ئاشۇ تاغلاردىلا قالغانىدى، ئۇنى پەقەت ئاشۇ تاغلارلا ئۆز پاناھىغا ئالالايتتى..

ئاتلىقلار بۆرىنىڭ ئارقىسىدىن ئىز بېسىپ قوغلاپ كەلمەكتە ئىدى. ۋارقىراشقان، ھۇيقىتقان ئاۋازلىرى ئاڭلىناتتى. مىلتىقتىن پاڭىلداپ ئېتىلغان ئوق بۆرىنىڭ قۇلىقى تۈۋىدىن ۋىژىلداپ ئۇچۇپ ئۆتتى، ئالدىدىكى قارلار بۇركۇت چاڭگىلىدىكى كەپتەر تۈكىدەك توزۇپ كەتتى، نىھايەت، ئاتلىقلار بىلەن ئانا بۆرىنىڭ ئارىلىقى بارغانسېرى ئۇزىراپ بارماقتا ئىدى. بۆرە تاغ باغرىغا ئۇلىشىۋالدى...

5

ئانا بۆرە ئارقىسىدىن قوغلاپ كېلىۋاتقان ئاتلىق ئادەملەرنىڭ قارىسى يوتۇشى بىلەن تەڭ ۋۇجۇدىدىمۇ ئالدىغا بىر قەدەم چامدىغۇدەك كۈچ-مادارنىڭ قالمىغانلىقىنى ھېس قىلدى،

دەك كۈچ-مادارىنىڭ قالمىغانلىقىنى ھېس قىلدى. ھەربىر نەپەس ئالغاندا كېلىدىن خىرقىرىغان ئاۋاز ئاڭلىناتتى. تىلى ئاغزىدىن بىر غېرىچچە ساڭگىلاپ كەتكەنىدى. قورسىقى نەپەس بىلەن ماسلاشقان ھالدا ئىچىگە بىر كىرىپ، بىر تومپىيىپ تۇراتتى. چىشلەپ ئۈزۈۋېتىلگەن ئالدى پۇتىنىڭ بېغىشىنىڭ گۆش-پەيلىرى ئاللىقاچان مۇزلاپ بىر تال تاياقتەك قېتىپ قالغانىدى. ئۇ ئۈچ پۇتلۇق بولۇپ، ئىمجان يىلاندەك تەستە سوزۇلۇپ، تاغ باغرىدىكى قېرى ئارچىنىڭ قېلىن شاخلىرى ئارىسىغا يوشۇرۇنۇۋالدى ۋە ئەتراپقا قۇلاق سېلىشقا باشلىدى. ئەتراپ جىمجىت، كائىنات سوغۇقتىن گويا مۇزدەك قېتىپ كەتكەن...

بۆرىنىڭ قورقۇنچى تېخىچە تۈگىمىگەنىدى، ئۇ بىرخىل ئالاقزادىلىك ئىچىدە تۈگۈلۈپ، ئارچا ئارىسىدا بىر پەس ياتتى، قۇياش ئەتىگەندە تاغ ئۈستىدىن شۇنچە چىرايلىق، تاپ-تازا نۇرلىرى بىلەن كۆزنى چاقنىتىپ پارقىراپ كۆرۈندى. يۇقىرى كۆتۈرۈلگەنسېرى قوغۇشۇن رەڭلىك قېلىن تۇمان ئىچىدە شۇنچە خۇنۇك ۋە نۇرسىزلىنىپ كەتتى.

ۋاقىت ئانا بۆرىنى ئاستا-ئاستا ماغدۇرىغا كەلتۈردى. ئەمما ئۈزۈۋېتىلگەن پۇت بېغىشىنىڭ چىدىغۇسىز ئاغرىقى يەنىلا ئۇنى قىيناپ قاقشاتماقتا ئىدى. بۆرە گويا ئاشۇ ئاغرىق ئازابلىرىنى يالماپ يۇتۇۋېلىپ ئۆز تېنىگە ئاراملىق بەرمەكچى بولغاندەك، پۇت بېغىشىنى ھەدەپ يالاشقا باشلىدى. تىلىنىڭ ئىسسىق ھارارىتى پۇت بېغىشىنىڭ مۇزلىرىنى ئېرىتىپ، سەزگۈلىرىگە بىرخىل ئاراملىق ۋە راھەت بېغىشلىغاندەك بولدى. ئەمما مۇزلىرى ئېرىش بىلەن تەڭ پۇتىنىڭ ئېچىلىپ قالغان قىپقىزىل گۆشىنى كۆرۈپ، بۆرىنىڭ بىردىنلا كۆڭلى بۇزۇلۇپ كەتتى، كۆزلىرىدىن تاراملاپ ياش قۇيۇلدى. نېمىشقا شۇنداق؟ ئەزەلدىن قورقۇشنى بىلمەيدىغان بۇ بۆرە نېمە ئۈچۈن ھازىر مۇشۇ بىچارە ھالغا چۈشۈپ قالدى؟ ياكى ئۇ پۇت بېغىشىدىكى ساڭگىلاپ قالغان گۆش، پەي ھەم ئاستا تەپچىرەپ ئېقىۋاتقان قاندىن كۆڭلى بۇزۇلدىمۇ؟ ھەئە، ئۇنىڭ سەزگۈسىنى بىردىنلا يۇمشىتىپ ئازابلاۋاتقان نەرسە ئاشۇ قان ھەم گۆش... ئۇنىڭ ھەر قېتىم تۇغۇلغان بالىلىرى بەئەينى ئۆز تېنىنىڭ بىر پارچە گۆشىدەك قىپقىزىل ئىدى. بەدىنىدىن ئاجراپ چىققان ئاشۇ گۆش بىلەن بىللە تومۇرلىرىدىن ئىسسىق قېنىمۇ تەپچىرەپ ئاقاتتى... بۆرىنىڭ ئۆمرىدە تۇغقان بالىلىرى سان-ساناقسىز، ئۇلار ئۈچۈن ۋۇجۇدىدا، روھىدا ئاپىرىدە بولغان مېھرى-مۇھەببىتىمۇ بىھېساب ئىدى!

بۆرىنىڭ پۇت بېغىشىدا كۆرۈنۈپ قالغان قىپقىزىل گۆش بىلەن ئارىسىدىن ئاستا تەپچىرەپ ئېقىۋاتقان ئىسسىق قان، پاڭلىداپ ئېتىلغان ئوق ئاۋازى بىلەن قاياقلارغىدۇر پىتراپ كەتكەن ئىككى بالىسىنى ئېسىگە سالدى. خېلىلا چوڭىيىپ ئوۋغا يارايدىغان بولۇپ قالغىنىغا قارىماي، ئۇشتۇمتۇت ئۆزلىرىگە قارىتىپ ئېتىلغان ئوق ئاۋازىدىن قورقۇپ يۈرەكلىرى يېرىلىپ كەتكەندەك بولغان ئاشۇ بىر جۈپ بالىسى شۇ تاپتا نەلەردە تېنەپ-تەمتىرەپ يۈرىدىكىن؟ ئۆز قەۋمىگە قوشۇلۇپ تاغ ئارىسىغا ياكى ئورمانلىقلارغا قېچىپ كەتتىمىكىن؟ ياكى ئۆزلىرى تۇغۇلۇپ چوڭ بولغان ئۇۋىسىنى تېپىپ شۇ يەردە پاناھلىنىپ ياتامدىكىن؟...

يېقىنلا يەردە ئىككى پاي ئوق ئېتىلدى. تاغ ئارىسى جاراڭلاپ كەتتى. ئوق ئاۋازىنىڭ

شىددەتلىك زەربىسىدىن ئارچا شاخلىرى ئۈستىدىكى ئاپئاق قار ئانا بۆرىنىڭ باش-كۆزىگە شىرقىراپ چۈشتى. ئانا بۆرە چەبدەسلىك بىلەن بېشىنى كۆتۈرۈپ ھاۋانى سەگەكلىك بىلەن ھىدلاشقا باشلىدى، دەسلەپتە ئىسنىڭ، قانداقتۇر كۆيگەن بىرنەرسىنىڭ ئاچچىق پۇرىقى، ئاندىن تونۇش، يېقىملىق، ئۆزگىچە بىر پۇراق باشتا ئۈزۈلۈپ-ئۈزۈلۈپ، كېيىن دەممۇ-دەم بۇرنىغا ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. ئاھ، ئۆز باللىرى... پەقەتلا ئۆزىنىڭ! دېمەك ئۇنىڭ بىر جۈپ بالىسىنىڭ مۇشۇ يېقىنلا يەردە ئۆزىگە قاراپ كېلىۋاتقىنى ئېنىق! ئانا بۆرە باللىرىنىڭ تونۇش پۇرىقىنى ھىدلاپ قايتىدىن كۈچ-قۇۋۋەتكە تولدى، ئورنىدىن چاچراپ قوپۇپ، ئۈستىدىكى قار توزۇندىلىرىنى سىلكىپ چۈشۈرۈۋېتىپ، پۇراق كېلىۋاتقان تەرەپكە ئۇچ پۇتلۇق بولۇپ يۈگۈردى. يۈگۈرگەنسېرى ئۇنىڭ بۇرنىغا ئۆز باللىرىنىڭ پۇراقلىرى بىلەن قوشۇلۇپ ئادەمنىڭمۇ، ئاتنىڭمۇ پۇراقلىرى ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. شۇئان بۆرىنىڭ سەزگۈسىدە بىر-بىرى بىلەن گىرەلىشىپ كەتكەن مۇھەببەت ۋە ئۆچمەنلىك تاغ كەلكۈندەك كۆۋەجەپ ئۇخچۇپ كەتتى.

ئانا بۆرە يىراقتىن ئۇلارنىمۇ كۆردى. ئۆشنىسىگە مىلتىق ئارتىۋالغان ئاتلىق ئادەم ئۆلتۈرۈلگەن بىر جۈپ بۆرە بالىسىنى ئارغامچىدا باغلاپ، ئېتىغا سۆرىتىپ، قارلىق تاغ قاپتىلىدا كەلمەكتە ئىدى. ئانا بۆرە دەسلەپتە يۈرىكىنىڭ يېرىلىپ كەتكۈدەك دەرىجىدە قاتتىق دۈپۈلدىشىدىن سېزىملىرىنى يوقىتىپ، جايىدا قېتىپ تۇرۇپلا قالدى. ئەمما يەنە شۇئان چۆچۈپ كېتىۋاتقان كېيىكتەك ھاۋاغا قاڭقىپ، چىغىر يول يېنىدىكى يوغان قىيا تاش ئۈستىگە سەكرەپ چىقتى. غەزەپ ۋە قىساس تۇيغۇسىدىن ئوتتەك يېنىپ كەتكەن كۆزلىرى ئاتلىق ئادەمگە نەيزىدەك تىكىلدى.

سوغۇقتىن دۈگدەيگەن، قاش-كىرپىكلىرىنى قىرو بېسىپ كەتكەن ئاتلىق ئادەم بۆرىگە ئۈچ غولاچچە قالغاندا ئېتىنىڭ بىردىنلا پوشقۇرۇپ ئارقىغا داجىشىدىن چۆچۈپ بېشىنى كۆتۈردى-دە، قىيا تاش ئۈستىدە ئۆزىگە چەكچىيىپ قاراپ تۇرغان چىشى بۆرىنى كۆرۈپ ئالمان-تالمان ئۆشنىسىدىن مىلتىقنى ئالدى. ئەمما ئۇنىڭ كۆزلىرى قورققىنىدىن ئالاق-جالاق بولۇپ كەتكەنىدى. ئات بۆرىدىن ۋەھىمىگە چۈشۈپ جايىدا تىنىمسىز ئايلىناتتى. ياندىكى چاتقاللىق ئارىسىغا ئۆزىنى ئاتماقچى بولاتتى. ئاتلىق ئادەم قولىدىكى تىزگىنىنى بار كۈچى بىلەن تارتىپ ئاتنى ئارانلا باشقۇراتتى. شۇ ئارىدا ئىككى رەقىبنىڭ كۆزلىرى بىر-بىرى بىلەن يالت قىلىپ ئۇچراشتى. گويا چاقماق چېقىۋاتقاندەك بولدى. ئۇلارنىڭ يېرىم تىنىق ئارىلىقىدىكى چەكچىيىپ قاراپ قېلىشلىرى شۇنچىلىك قورقۇنچلۇق ۋە دەھشەتلىك ئىدى. ئۇلار شۇ چاغدا تىللىرى بىلەن ئەمەس، كۆزلىرىنىڭ قەھرلىك يېشىل ئۇچقۇنى ئارقىلىق مۇنداق سۆزلەشتى:

— ھا...ھا... سېنىڭمۇ ئەجىلىڭنىڭ توشقان كۈنلىرىنى كۆرىدىكەنمەن-ھە، توكۇر نىجىس؟! مانا، ھازىرلا ئوقۇمغا يەم بولسەن، ئالدىمدىن ھەرگىز قېچىپ قۇتۇلالمايسەن!

— ئاھ، دەرىخا! نېمانچە رەھىمسىز، قارا يۈرەك مەلئۇنسەن؟ مېنىڭ باللىرىمنى... مېنىڭ يۈرەك پارەمنى نېمىشقا ئۆلتۈرىسەن؟ سېنىڭمۇ باللىرىڭ بولغىيتتى؟

— سەن بىزگە زىياندаш تۇرساڭ، ساڭا نېمىشقا مېھىر-شەپقەت قىلغۇدەكمەن؟

كالىلىرىمنى بوغۇپ ئۆلتۈردۈڭ، يېدىڭ، بىزگە ھەددى-ھېسابسىز زىيان سالدىڭ.

— زىياندېش دېدىڭمۇ؟ خاتالاشتىڭ ئەي ئادەم. بىز ھەممىمىز...سەنمۇ، مەنمۇ، ئۇچار قاناتلاردىن تارتىپ قۇرت-قوڭغۇزغىچە ئۇلۇغ زېمىن ئانىنىڭ بالىلىرى تۇرساق، قانداقمۇ بىر-بىرىمىزگە زىياندېش بولغان بولىمىز؟ سەن قوي، كالىلىرىمىزنى بوغۇپ ئۆلتۈردۈڭ، يېدىڭ دەيسەن؟ ئەمما سەن شۇنى بىلىپ قال، بىز قوي، كالا ۋە تۆگىلىرىڭنىڭ گۆشىنى ئەمەس، ئۇلارنىڭ ئۆلگەن روھىنى ئوزۇق قىلدۇق. سەن ئۇلارنىلا ئەمەس، ھىممىتى مول ئۇلۇغ زېمىن ئانىمىزنىمۇ يالماپ يۇتماقچى بولغىنىڭدا بىز ھاياتلىق ھوقۇقىمىزنى قوغداپ قېلىش ئۈچۈن ساڭا قارشى جەڭ ئېلان قىلدۇق. ئالەم مۇرەببىيسىنىڭ ھۆكۈمى بىلەن زېمىن ئانىمىزنىڭ مېھرى-ھىممىتى جىمى مەخلۇقلارغا تەڭ چېچىلغان، ھالبۇكى سەن ئالەم مۇرەببىيسىنىڭ بۇ ھۆكۈمىنى تەرك ئەتتىڭ، سەن مۇردۋەتلىك بۇ ئۇلۇغ ئانىمىزنىڭ گۆشىنى يەپ، قانلىرىنى شوراپ، ئۇنى جانسىز مۇردىغا، ھۆتمە-تۆشۈك قىلىۋېتىلگەن ھەرە كۆنىكىگە ئوخشىتىپ قويدۇڭ، سېنىڭ ياۋۇزلۇقۇڭ تۈپەيلى زېمىن ئانىمىز ھالاكەت گىردابىدا جان تالاشماقتا، سەن ئاشۇ قىلمىشىڭ بىلەن سەكراتتا ياتقان ئانىمىزغا قايسى يۈزۈڭ بىلەن قارايسەن؟ ئالەم مۇرەببىيسىنىڭ ھەق جازاسىغا ئۇچرايسەن!

— جازا دەمسىنا، ھەي كالتە قۇيرۇق توكۇر بۆرە؟ ئەكسىچە مېنىڭ سېنى ئۆلتۈرگىنىم ئۈچۈن مۇكاپاتلىنىدىغانلىقىمنى بىلمەمسەن؟...بۇلا ئەمەس، تېرەڭنى، يېغىڭنى ۋە ھوشۇقۇڭنى ساتسامۇ - پۇل!...

— پۇل؟ قانداق نەرسە ئۇ پۇل دېگەن؟ ئۇنى يېگىلى بولامدۇ؟

— پۇلنى بىلمەمسەن؟ توغرا...توغرا ئاڭسىز ھايۋان بولغىنىڭ ئۈچۈن پۇلنى نېمە بىلسەن؟ قورسىقىڭ تويسىلا شۇنىڭغا قانائەت قىلىسەن، بىزچۇ، پۈتكۈل تەبىئەتنى، كائىناتنى بويسۇندۇرماقچى بولىمىز.

— بولدى بەس! ھەرقانچە قۇدرەتلىك، ئەقىللىق بولۇپ كەتسەڭمۇ يەنىلا سەن تەبىئەتنىڭ قۇچىقىدا ياشايسەن! ئەجىبا، تەبىئەتنىڭ، زېمىننىڭ جازاسىدىن قورقمامسەن! سىلەر يەر يۈزىدە دەھشەتلىك قىرغىنچىلىق ئېلىپ بېرىۋاتىسىلەر، ھايۋاناتلارنىڭ نەسلىنى قۇرۇتىۋاتىسىلەر. سىلەر مەڭگۈ قانماس ئاچكۆزلۈكۈڭلارغا، تەبىئەت بىلەن ئۈستۈنلۈك تالىشىشتىن ئىبارەت شۆھرەتپەرەسلىكىڭلارغا، تەبىئەت ۋە ئىنسانىيەت ئالدىدىكى مەسئۇلىيەتسىزلىكىڭلارغا تايىنىپ تەبىئەتنى ۋەيران قىلىۋاتىسىلەر، بۇ ئىشلارنى ئەقىللىق ئىنسانلار ھەرگىز كەچۈرمەيدۇ، چۈنكى تەبىئەتنى ۋەيران قىلىش ئەڭ ئالدى بىلەن ئىنسانىيەتنى ھالاك قىلىدۇ. ئالەم مۇرەببىيسى شۇنداق دېگەن: «ئادەملەرنىڭ ئىمانسىزلىقى ئۇلارنى شەپقەتسىزلىككە، ئۆز-ئۆزىنى ئۇنتۇشقا ئېلىپ بارىدۇ. ئۆز-ئۆزىنى ئۇنتۇش بولسا ئۇلارنى مۇقەررەر ھالدا ھالاكەتكە ئېلىپ بارىدۇ».

— ھالاكەت دېدىڭما؟ ھا...ھا...ھا... ئەخمەق بۆرە، بىراق ھالاكەتنىڭ ساڭا ياكى ماڭا مەنسۇپ بولىدىغانلىقىنى ھازىرنىڭ ئۆزىدىلا ساڭا كۆرسىتىپ قويمەن... — ئاتلىق ئادەم ئانا بۆرىنىڭ دەل كۆكرىكىنى چەنلەپ مىلتىقىدىن بىر پاي ئوق ئۈزدى. گۈمبۈرلىگەن ئاۋاز بىلەن تەڭ ئانا بۆرىنىڭ يۈرەك-باغرى «ۋىژ» قىلىپ كۆيگەنىدەك

بولدى، بۆرە جان ئاچچىقىدا قورام تاش
ئۈستىدىن بىر غۇلاچچە ئېگىز سەكرەپ
كەتتى ۋە ۋۇجۇدىدىكى ئەڭ ئاداققى
كۈچىنى يىغىپ ئاتلىق ئادەمنىڭ ئۈستىگە
زەرب بىلەن تاشلاندى. ئىككىسىنىڭ پوملاق-
لىشىپ قار ئۈستىگە يىقىلىشىدىن ئۇركۈپ
كەتكەن ئات دەريا تەرەپكە قاراپ ئوقتەك
تېزلىكتە چېپىپ قېچىپ كەتتى.
مالچىلار بۆرىلەرنى پۈتۈن بىر كۈن
قوغلاپ، ئاتلىرىنى هارغۇزۇپ، ئۆزلىرىنىڭمۇ
كەيپى ئۇچۇپ تېخى بايىلا قوتانغا قۇرۇق
قول قايتىپ كېلىشكەنىدى. ئۇلار ئوۋچىلار
ئاتامانىنىڭ ئېتىنىڭلا قايتىپ كەلگەنلىكىنى.
كۆرۈپ كۆڭلىدە قانداقتۇر بىر كېلىشمەسلىك-
نى سېزىشتى-دە، كەچ كىرىپ قالغىنىغا
قارىماي ئاتلىرىغا مىنىشىپ تەرەپ-تەرەپ-
كە چېپىشتى. ئۇلار ئىز ئىزدەپ قورام
تاش يېنىغا كەلگەندە ئاللىقاچان كەچ
كىرىپ كەتكەن بولۇپ، ئالدىدا ئانا
بۆرە بىلەن ئوۋچىلار ئاتامانىنىڭ بىر-بىر-
رىگە مەهكەم چاپلاشقىنىچە مۇزدەك
قېتىپ قالغان ئۆلۈكى قان بىلەن بويىلىپ
كەتكەن قار ئۈستىدە قارىيىپ كۆرۈنەت-
تى. ئانا بۆرىنىڭ چۇۋۇلۇپ كەتكەن
ئۈچەي-باغرى ئاتامانىنىڭ پۇت-قوللىرىغا
چىرمىشىپ كەتكەنىدى. مالچىلار بۆرىنىڭ
ئوۋچىلار ئاتامانىنىڭ كېكىرتىكىگە مەهكەم
كىرىشىپ كەتكەن ئۆتكۈر ئوق چىشلىرىنى
هەرقانداق قىلىپمۇ ئاجرىتالمىدى.
شۇۋرغان كۈچىيىشكە باشلىدى.
مالچىلارنى يەنە ئەندىشە-تەشۋىشكە
سېلىپ تاغ ئارىسىدىن بۆرىلەرنىڭ سوزۇپ-سو-
زۇپ هۇۋلىغان ئاۋازلىرى ئاڭلاندى:
— هۇۋ...ۋ...ۋ...!

« ئاقسۇ ئەدەبىياتى »غا مۇشتىرى بولۇڭ

هۆرمەتلىك كىتابخان: « ئاقسۇ ئەدەبىياتى » ژۇرنىلى 1980-يىلى نەشر قىلىنغان پەسىللىك
ئەدەبىي ژۇرنال. ئۇ ئۆزىنىڭ رەڭدار سەهىپىلىرى بىلەن ئەدەبىياتىمىزنىڭ بىر ئېقىنى بولۇش
سۈپىتىدە كەڭ كىتابخان ۋە ئاپتورلىرىمىزنىڭ ياخشى هەمكارچىسى بولۇپ كەلگەنىدى. بىراق،
ئۇقۇشماسلىق سەۋەبىدىن بۇ ژۇرنال « 1995-يىللىق گېزىت-ژۇرنال مۇشتىرى قوبۇل قىلىش
تىزىملىكى » دىن چۈشۈپ قالغان.
ژۇرنىلىمىز 1995-يىللىق سانلىرىغا داۋاملىق مۇشتىرى قوبۇل قىلىدۇ. مۇشتىرى بولغۇچىلار
جايلاردىكى پوچتىخانىلار بىلەن ياكى تەهرىر بۆلۈمىمىز بىلەن ئالاقىلاشسا بولىدۇ.
ژۇرنىلىمىز هەر پەسىلنىڭ ئاخىرقى ئېيىنىڭ 20-كۈنى نەشردىن چىقىدۇ.
باهاسى: 1.40 يۈەن.

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

ئەدىبلەر ئارا سۆھبەت

(سۆھبەت خاتىرىسى)

نىيازئىمىن قۇربانى

بازار ئىگىلىكى يولغا قويۇلغاندىن كېيىن ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىمىزدا يېڭى مەسىلىلەر بارلىققا كەلمەكتە. ئاپتورلىرىمىز ئارىسىدىمۇ تېگىرقاش، ئىجادىيىتىنى توختىتىپ قويۇش قاتارلىق ئالامەتلەرمۇ كۆرۈلمەكتە. ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنىڭ بازار ئىگىلىكى شارائىتىدىكى فۇنكسىيىسى ھەققىدە ئويلىنىش ۋە ئىزلىنىشلار بولماقتا. مەن مۇشۇ خىل ئەھۋالنى كۆزدە تۇتۇپ قەشقەردىكى مەشھۇر ئىككى ئەدىبنى زىيارەت قىلدىم.

سوئال: شېئرىيىتىمىزنىڭ ھازىرقى تەرەققىياتىغا قانداق قارايسىز؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: شېئرىيىتىمىز ئۆتكەنكى بىر مەزگىل ئىچىدە ئۆزگىرىش — يېڭىلىنىش، گۈللەپ راۋاجلىنىشتىن ئىبارەت بىر تارىخىي دەۋرنى باشتىن كەچۈرۈپ، ئۇيغۇر شېئرىيىتىنىڭ يېڭى دولقۇنىنى بارلىققا كەلتۈرگەنىدى. ئەنئەنىۋى شېئىرلارنىڭ يېڭىچە روھ بىلەن تاكامۇللىشىپ، ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىك ۋە ئەۋزەللىككە ئىگە يېڭىچە شېئىرلارنىڭ بارلىققا كېلىشى مانا شۇنىڭ ئىسپاتى. بىراق يېقىنقى بىرنەچچە يىلدىن بېرى شېئرىيىتىمىزنىڭ كەلگۈن پەسلى ئاخىرلىشىپ، بىر خىل تۇرغۇنلۇق ھالىتىگە چۈشۈپ قالدى. شۇنداقتىمۇ شائىرلىرىمىز ۋە شېئرىيەت ئىخلاسمەنلىرى يەنىلا تەپەككۇر قىلىش، ئىزدىنىش - تاللاش جەريانىنى باشتىن كۆچۈرمەكتە. بىر مەزگىللىك جىمىلىقنىڭ يېڭىچە پارتلاشنىڭ تەييارلىق باسقۇچى ئىكەنلىكى ھەممىگە ئايان. چوقۇم شۇنداق بىر پەيت يېتىپ كېلىدۇكى، چەكسىز ھاياتىي كۈچكە ئىگە يېڭى بىر مەنىۋى پارتلاش بولۇشى بىلەن شېئرىيىتىمىز تۇرغۇنلۇق، بۇرۇقتۇرمىلىق ھالىتىدىن قۇتۇلۇپ، قاينام-تاشقىنلىققا چۆمگەن ئالتۇن دەۋرنى كۈتۈۋالىدۇ.

تاھىر تالىپ: تۈركىيە ۋە ئوتتۇرا ئاسىيا شېئىرلىرىدىن بىۋاسىتە ئوقۇغانلىرىم، بەزى تەرجىمە شېئىرلاردىن كۆرگەنلىرىمگە قارىغاندا؛ بىزنىڭ شېئرىيىتىمىزنىڭ سەۋىيىسى (ئاز سانلىق شېئىرلار كۆزدە تۇتۇلىدۇ) ئۇنچىمۇ تۆۋەن ئەمەس. بىزدە بىر تۈركۈم ياخشى شېئىرلار بار، بۇ شېئىرلارنىڭ بەزىلىرى چەت ئەلنىڭ ئەڭ ياخشى شېئىرلىرى بىلەن بەسلىشەلەيدۇ.

سوئال: ھازىر بىر قىسىم ئاپتورلاردا ئەسەر يازماي جىم بولۇۋېلىش ئەھۋالى ئېغىر (بولۇپمۇ شائىرلاردا). بۇ ئەسەرلىرىنىڭ كىرىزىسكە ئۇچراۋاتقانلىقىدىنمۇ ياكى قەھرىمانىغا ماھارەت كۆرسىتىش سورۇنىنىڭ پەيدىن-پەي يوقاپ كېتىۋاتقانلىقىدىنمۇ؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: ئەدەبىي ئىجادىيەتتىكى ھەر بىر يېڭى نەتىجە شائىر-يازغۇچىلارنىڭ روھىي دۇنياسىدىكى بىر قېتىملىق يېڭى پارتلاشنىڭ مېۋىسى. يانار تاغ ھەمىشە پارتلاۋەرمىگەنگە ئوخشاش روھىي دۇنيادىكى پارتلاشمۇ نىسپىيلىكتە ئىگە. شۇڭا شائىر-يازغۇچىلارنىڭ ئىجادىي پائالىيىتىدىمۇ دولقۇنسىمان ھالەت مەۋجۇت. لېكىن بەزىلەرنىڭ جىم بولۇۋېلىشىدا يەنە باشقا نۇرغۇن سەۋەبلەرنىڭ (تەپەككۇر ئىقتىدارىنىڭ ئاجىزلىشىشى، شارائىتىنىڭ چەكلىمىسى، روھىي كەيپىياتىنىڭ تۇراقسىزلىشىشى ۋە باشقا سەۋەبلەر) رول ئوينىغان بولۇشىمۇ مۇمكىن. شۇنداقلا شائىرلىرىمىزنىڭ جىم بولۇۋېلىشىدىكى بۇ سەۋەبنى يەنە شېئىرىي ئىجادىيەتنىڭ بازار ئىگىلىكى رىقابىتىدە ئاجىز كەلگەنلىكى ۋە چەتكە قېقىلىۋاتقانلىقىدىن ئىزدەشكىمۇ توغرا كېلىدۇ.

تاھىر تالىپ: ئۆزۈمنىڭ ئەھۋالىدىن قارىغاندا، شېئىر يېزىشتىن بولۇپمۇ شېئىر يازدىم دەپلا شېئىر يېزىپ قويۇشتىن قورقىدىغان بولۇپ قالدىم. چۈنكى ھازىر خەلق «تاللاپ ئىستېمال» قىلىدۇ. ئادەتتىكىلەرنى ياراتمايدۇ. سەل ناچار بولۇپ قالسا ھەتتا يۈزتۇرانە تىللايدۇ. بۇ بىر سەۋەب. ئۇنىڭدىن باشقا نەشرىياتلار نەشر قىلسىمۇ، قىلمىسىمۇ بولىدىغان كىتابلارنى كۆپ چىقىرىپ خەلقنى بىزار قىلىۋەتتى. ئەمەلىيەتتە بىر قىسىم ياخشى كىتابلارغىمۇ ئاپتوردىن زاكاس توپلاشنى تەلەپ قىلىۋاتىدۇ. بۇ ئەھۋال ماڭىمۇ ئېغىر كېلىپ ئەسەر ئېلان قىلماسلىققا مەجبۇرلىماقتا.

سوئال: «تەگرتاغ» ژۇرنىلى كىتابخانلارنىڭ رايىنى سىناش ئارقىلىق ئۈچ شائىر، ئۈچ يازغۇچى ۋە ئۈچ ئوبزورچىنى ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان شائىرلار، يازغۇچىلار ۋە ئوبزورچىلار دەپ خۇلاسىلىدى. بۇنىڭغا قانداق قارايسىز؟ تەسراتىڭىز قانداق؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: «تەگرتاغ» ژۇرنىلى ئۇيۇشتۇرغان كىتابخانلارنىڭ رايىغا ياقىدىغان شائىر ۋە ئەدەبىي ئوبزورچىلارنى تاللاش پائالىيىتى ئەدەبىياتىمىز مۇنبىرىدە ئېلىپ بېرىلغان تۇنجى قېتىملىق سىناق. بىز بۇ ئارقىلىق تاللاپ چىقىرىلغان قەلەم ئىگىلىرىنىڭ كىتابخانلىرىمىز قەلبىدىكى ئورنىنى ۋە جەمئىيەتتىكى تەسىرىنى روشەن كۆرۈۋالالىدۇق. مەن بۇ خىل يېڭى باشلىنىشنىڭ ئۇنۇملۇك داۋاملاشتۇرۇلۇشىغا تىلەكداشمەن. چۈنكى ئۇ ئەدەبىياتىمىز بىلەن كىتابخانلىرىمىز ئارىسىدىكى مۇناسىۋەتنى، ئەدەبىياتىمىزنىڭ يېڭى يۈزلىنىش ئاساسى ۋە تەرەققىيات يۆنىلىشىنى كۆزىتىپ تۇرۇشقا پايدىلىق. لېكىن شۇنى نەزەردىن ساقىت قىلماسلىقىمىز كېرەككى، كىتابخانلار رايى مەلۇم يازغۇچى ياكى مەلۇم ئەدەبىي ئەسەرنىڭ ئەدەبىيات مۇنبىرىدىكى ھەقىقىي ئورنى ۋە قىممىتىنى باھالاشنىڭ بىردىنبىر ئۆلچىمى ئەمەس. ئاممباب ئەسەرلەرنىڭ تارقىلىش دائىرىسى، كىتابخانلىرىمۇ كۆپ بولۇش بىلەن بىرگە يېڭىچە ئۇسلۇب، يۇقىرى بەدىئىي قىممەتكە ئىگە بىر قىسىم نادىر ئەسەرلەرنىڭ تار دائىرىدە چەكلىنىپ قېلىۋاتقانلىقىنى قانداق چۈشەندۈرۈش مۇمكىن؟!

تاھىر تالىپ: مەن باشقىلارنىڭ ئەسەرلىرىنى ئوقۇغاندا ئادەتتىكى كىتابخان

ياكى ئوبزوورچى نۇقتىسىدا ئەمەس، بەلكى يازغۇچى نۇقتىسىدا تۇرۇپ، يازغۇچىنىڭ تەپەككۇر كۆزى بىلەن ئوقۇيمەن. «رايىنى سىناش»، «ئاۋاز بېرىش» ۋە «سايلام» دېگەنلەرنىڭ ھېچقايسىسىغا ئىشەنمەيمەن. ھەتتا نوبېل مۇكاپاتى بېرىلگەنلەرنىمۇ مۇتلەق توغرا تاللاندى دېگىلى بولمايدۇ. لېكىن بۇ ئاساسىي جەھەتتىن توغرا بولسا كېرەك.

سوئال: پىروزىچىلىقنىڭ ھازىرقى ئەھۋالىغا قانداق قارايسىز؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: «نوقۇل رېئاللىقنى ئەكس ئەتتۈرۈش» نىلا بىر تەرەپلىمىلىك ھالدا تەكىتلەيدىغان قاراشلار ۋە شۇ خىل كونا قېلىپتىكى ھېكايە-رومانلار ئەمەلىيەتتە كىتابخانلارنى قىزىقتۇرالمايدىغان بولۇپ قالدى. ئەدەبىياتنىڭ ۋە جەمئىيەتنىڭ يېڭى يۈزلىنىشىنى سەگەكلىك بىلەن كۆزىتىپ بارىدىغان بىر قىسىم ئىزدەنگۈچى يازغۇچىلار تەرىپىدىن كۆپ قاتلاملىق مەنىگە، سىرلىق تۈسكە ئىگە بىر بۆلەك ئەسەرلەرنىڭ يېزىلىۋاتقانلىقىلا پىروزىچىلىقىمىزنى جانلاندۇرۇپ تۇرماقتا. لېكىن كىتابخانلار قەلبىنى لەرزىگە سېلىپ، ئۇنىڭغا ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولۇپ قالىدىغان نادىر ئەسەرلىرىمىز ھازىرغىچە يوق دېيەرلىك. بۇنىڭ ئۈچۈن مەلۇم ۋاقىت، پىشىپ يېتىلگەن تارىخىي شارائىت ۋە زور دەرىجىدە بەدەل تۆلەش كېرەك.

تاھىر تالىپ: پىروزىچىلىقىمىز چوڭقۇرلۇق جەھەتتە بەزى دۆلەتلەرنىڭكىدىن ئېشىپ كەتتى. ئايرىم سەۋەبلەر تۈپەيلىدىنلا جاھان كېزەلمەيۋاتىدۇ. مەسىلەن، زوردۇن سابىرنىڭ «سىرلىق ئادەملەرگىلا» دېگەن ئەسىرى نادىر جاھان ئەسەرلىرى بىلەن بەيگىگە چۈشەلەيدۇ.

سوئال: يېقىنقى بىر-ئىككى يىل مابەينىدە ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا ئەدەبىي ئاخبارات ۋە ئەدەبىي خاتىرە خېلى كۆپ سالماقنى ئىگىلەپ، كىتابخانلاردا ياخشى تەسىر پەيدا قىلدى. سىز بۇ ژانىرنىڭ ئىستىقبالىغا قانداق قارايسىز؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: ئەدەبىي ئاخباراتنىڭ كىشىلەر دۇچ كېلىۋاتقان رېئال مەسىلىلەرگە قارىتا ئىنكاس قايتۇرۇشى تېز، دەلىللىكى كۈچلۈك بولغانلىقتىن، كەڭ ئاممىۋى ئاساسقا ئىگە. شۇڭا ئۇنى بازار ئىگىلىكى رىقابىتىگە كىرگەن بۈگۈنكى جەمئىيەتنىڭ ئاساسلىق ئەدەبىيات شەكلى دېيىشكىمۇ بولىدۇ. مۇشۇ مەنىدىن ئېلىپ ئېيتقاندا ئۇنىڭ ئىستىقبالى پارلاق.

تاھىر تالىپ: ئادەم ئۆسمۈرلۈك ۋە ياشلىق دەۋرلىرىدە فانتازىيىلىك، رومانتىك — توقۇلغان نەرسىلەرگە بەكرەك قىزىقىدۇ. يېشى چوڭايغانچە چىنلىقى كۈچلۈك بولغان نەرسىلەرگە قىزىقىدىغان بولىدۇ. ئەمما ھازىر ئەدەبىي ئاخبارات بىلەن ئەدەبىي خاتىرىنى ياشلار ۋە ئۆسمۈرلەرمۇ ياقتۇرۇپ قېلىۋاتىدۇ. كىچىكلەرنىڭ بالدۇر ئەقىل تاپقانلىقىدىن چەكسىز سۆيۈنىمەن. بۇ جەھەتتە ئىنىمىز ئەختەم ئۆمەر بۆسكۈچى رول ئويناپ، كىتابخانلارنى رازى قىلماقتا. بۇ ژانىرىمىز ئەدەبىياتىمىزدا زەربىدار قوشۇن ياكى ئاتلىق ئەسكەرلەر قوشۇنى بولۇپ قالغۇسى!

سوئال: ئۆزىڭىزنىڭ ھازىرقى ئىجادىيەت ئەھۋالىڭىز ھەققىدە قىسقىچە سۆزلەپ بەرسىڭىز؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: كىشىلەر تۇرمۇشتىكى ھەرخىل ئارزۇ-ھەۋەسلەردىن تۇغۇلىدىغان نۇرغۇن ئىنتىلىشلەر ۋاقىت جەھەتتىن ئېلىپ ئېيتقاندا پەقەت ئۆتكۈنچى بىر جەريان ھېسابلىنىدۇ، لېكىن ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن شۇغۇللىنىش مەن ئۈچۈن ئۆمۈرلۈك بىر ئىش. مەن شۇ ئارقىلىقلا ئۆزۈمنىڭ مەۋجۇتلۇقىدىن شەپە بېرەلەيمەن. ۋۇجۇدۇمنى ئۆرتەۋاتقان يالقۇنلۇق ئارزۇ-ئىستەكلىرىمنى كۈيلىيەلەيمەن. ئۇ مېنىڭ جاپالىق تۇرمۇشىمغا ھوزۇر بەخش ئېتىدۇ، مېنى قۇت ۋە ئىزگۈلۈككە ئىنتىلدۈرىدۇ. يېقىندىن بېرى يېڭىدىن بىر تۇركۇم رۇبائىيلارنى يازدىم، پات ئارىدا ئۇنى توپلام قىلىپ نەشرىيات ئورۇنلىرىغا سۇنماقچىمەن.

تاھىر تالىپ: مەن خەلققە، كىتابخانلارغا دېمىسەم بولمايدىغان گېپىم بولمىسا، ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ گېپىم تازا ۋايىغا يېتىپ پارتلاپ چىقمىسا، خەلقىمنى ئاۋارە قىلىپ بىرنەرسە يېزىپ يۈرمەيمەن. دېمەكچى بولغان گېپىمنى سوزۇپ، سىرلاپ يۈرمەي، قىسقا، ئۇدۇللا دەيمەن. مەن كىتابخانلىرىمنى ھۆرمەتلەيمەن، كىتابخانلىرىمدىن ئەيمىنىمەن، كىتابخانلىرىمدىن قورقىمەن. ئۇلار مەن ئۈچۈن ئېيتقاندا خۇدا ئەۋەتكەن ئەلچىلەر، ئۇلارنىڭ جازاسى مەن ئۈچۈن ئەڭ چوڭ جازا.

مەن ھازىر يەنىلا «ئادەم» ئۈستىدە ئىزدىنىۋاتىمەن. بۇ توغرىدا بىرمۇنچە ئۇششاق شېئىرلارنى يازدىم. ئادەم ۋە ئادىمىلىك، ئادەمنىڭ ۋەھشىيلىكلىرى ۋە مېھرىبانلىقى توغرىسىدا بىر سيۇژىتسىز لىرىك داستان ئۈستىدە ئىزدىنىۋاتىمەن. مەن يېقىنقى يىللاردىن بۇيان ئۆزۈمنىڭ سۈنئىي ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانلىقىمنى تونۇپ يېتىۋاتىمەن. ۋۇجۇدۇمدا، روھىمدا نۇرغۇنلىغان سۈنئىي نەرسىلەر بارلىقىنى سېزىۋاتىمەن. ماڭا يۇققان يامان نەرسىلەر بەك كۆپ ئىكەن. مەن بۇ توغرىدا تازا يېزىپ، بۇرچۇمنى ئادا قىلىش ئارقىلىق پاكلاپ، ئۇ ئالەمگە كىرسىز قايتىشقا تەييارلىنىۋاتىمەن.

سوئال: ھازىرقى مال باھاسىنىڭ ئۆسۈشى، قەلەم ھەققىنىڭ تۆۋەنلىكى سىزدە قانداق تەسىر پەيدا قىلدى؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: مەن بىر قەلەم ئىگىسى بولۇش سۈپىتىم بىلەن داۋاملىق يېزىشنى ئىرادە، مەقسەت قىلىمەن. قەلەم ھەققىنىڭ ئۆسۈشى ياكى تۆۋەنلىشى توغرىسىدا ئەزەلدىن باش قاتۇرۇپ باققىنىم يوق.

تاھىر تالىپ: ھازىر مال باھاسى ئۆسۈپ كەتتى. يەنە ئۆسۈش-ئۆسمەسلىكىگە ھېچكىم بىرنەرسە دېيەلمەيدۇ. بۇنىڭغا مەن تەن بېرىپ بولدۇم. باشقىلار نېمە بولسا مەنمۇ شۇ دېگەن يەرگە كەلدىم. قەلەم ھەققى مەسىلىسىگە كەلسەك، ئەگەر بىزنىڭ ئەدىبلىرىمىز (غۇرۇرلۇقلىرى) قەلەم ھەققىنى ئويلايدىغان بولسا، ئەسەر يېزىپ يۈرمىگەن بولاتتى. كۆپ ساندىكىلىرى خەلق بىلەن ئورتاقلىشىش ئۈچۈنلا

يېزىۋاتىدۇ. شۇڭا قەلەم ھەققىنىڭ تۆۋەنلىكى ماڭا تەسىر قىلمايدۇ.

سوئال: نېمە ئۈچۈن بازار ئىگىلىكى شارائىتىدا كىتابخانلاردا ماددىي بويۇم ۋە پۇلغا قىزىقىشلا بولۇپ، ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىش سۇسلىشىپ قالىدۇ؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: پۇل شەيئانغا ئوخشاش كىشىلەرنى قىزىقتۇرۇش ۋە ئېزىقتۇرۇش خۇسۇسىيىتىگە ئىگە. كۆڭۈلگە شەيتان ۋەسۋەسە سالسا، ئېتىقاد سۇسلاشقاندەك، پۇلغا چوقۇنۇشمۇ ئوخشاشلا ئىلىم-پەنگە، جۈملىدىن ئەدەبىياتقا بولغان قىزىقىش — ئىنتىلىشنى سۇسلاشتۇرىدۇ. بۇ مەنىۋى گۇمراھلىقنىڭ ئەڭ روشەن ئالامىتىدۇر.

تاھىر تالىپ: بۇ توغرىدا دېيەلىغىنىم، ئۆزبېكىستاندا بىر ەر كىتاب 60-70 مىڭ تىراژدا بېسىلىسمۇ سېتىلىپ تۈگەيدىكەن، ھەممە ئادەمنىڭ ئائىلىسىدە كىتابخانىسى بار ئىكەن. باشقا نۇرغۇن دۆلەتلەردىمۇ شۇنىڭغا ئوخشىشىپ كېتىدىكەن. بۇ كىشىلەرنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى تۇرمۇش سەۋىيىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولسا كېرەك.

سوئال: ئۇيغۇر ئەدەبىياتىنى قانداق قىلغاندا دۇنياغا يۈزلەندۈرگىلى بولىدۇ؟ دۇنياۋى سەۋىيىگە كۆتۈرۈشتە توسالغۇلار بار دەپ قارامسىز؟

ھاجى ئەخمەت كۆلتېگىن: ئەدەبىياتىمىزنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش كۆپ خىل ئامىللارغا باغلىق مۇرەككەپ بىر جەريان. ئەمدىلا بىخ ھالىتىدە تۇرۇۋاتقان بۇ ئەدەبىياتنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈش بىزدىن مۇئەييەن ۋاقىت ھەم ئىنتايىن زور بەدەل تەلەپ قىلىدۇ. بۇنىڭ ئۈچۈن: بىرىنچىدىن، ئىقتىدارلىق تالانت ئىگىلىرىنى بايقاشقا، يېتەكلەش ۋە ئۆستۈرۈشكە ئەھمىيەت بېرىش (چۈنكى ئۇلار ئەدەبىياتىمىزنى دۇنياغا يۈزلەندۈرگۈچى ئاساسىي كۈچ)؛ ئىككىنچىدىن، سېلىشتۇرۇپ ئۆگىنىش ئارقىلىق ئۆزىمىزنى ھەم باشقىلارنى بىلىش، ئۆزلۈكسىز تۈردە ئۆزىمىزنى بېيىتىش؛ ئۈچىنچىدىن، مىللىي روھىمىزنى ئۇرغۇتۇپ، ئۇنى ئەدەبىي ئەسەرلىرىمىزدە ئىپادىلەپ بېرىش مەقسىتىگە يېتىش ئۈچۈن ئەڭ زور دەرىجىدە تىرىشچانلىق كۆرسىتىشىمىز كېرەك. ئەنە شۇ چاغدىلا ئەدەبىياتىمىزنى دۇنياغا يۈزلەندۈرۈشتىن ئىبارەت بىر تارىخىي شارائىت ئاستا-ئاستا پىشىپ يېتىلىدۇ. ئىزدىنىش — ئىلگىرىلەش يولىدا ھەرخىل قىيىنچىلىق، توسالغۇلاردىن خالىي بولۇش قىيىن، ئەلۋەتتە. بىراق كىشى تەۋرەنمەس ئېتىقاد، سۇنماس ئىرادە ۋە يىپادىكارلىق روھىغا ئىگە بولسىلا ھەرقانداق توساقنى بۆسۈپ ئۆتەلەيدۇ.

تاھىر تالىپ: —يەرلىك پۇراق، مىللىي پۇراق قانچە قويۇق بولسا، ئەسەر شۇنچە دۇنياۋىلىققا ئىگە بولىدۇ. راست گەپ قىلىش بۇ ئىككى « پۇراق » نىڭ يادروسى. بۇنىڭغا توسالغۇ بولىدىغان ئامىللارنىڭ بار-يوقلۇقىنى ئۇقمايدىكەنمەن.

جىددىي تۈزىتىش

ھۆرمەتلىك كىتابخان: ژۇرنىلىمىزنىڭ 94-يىللىق 6-سانىدىكى « دۇنيا شېئىرىيىتىدىكى يېڭى نەمۇنىلەر » سەھىپىسىدە (85-بەت) ئېلان قىلىنغان تەرجىمە شېئىرلارنىڭ ئاپتورىنى ئۆمەر مۇھەممەد ئېمىنگە ئۆزگەرتىپ، تۈزىتىپ ئوقۇشچىلارنى سورايمىز.

مۇھەببەت ۋە جاراھەت

ئابدۇقادىر ھەمدۇللا

ھەممىدىن يامان ئىكەن ئايرىلىش دەردى،
يەنىلا چىدىدىم ئۇزاتتىم سېنى.
سەن ماڭدىڭ ئوقۇشقا ئالىي مەكتەپكە،
ئىلىم-پەن كۆكىدە سەن ئۇچقىن قېنى!

سېھىرلىك شۇ گۈزەل كۆزۈڭ يوقالغان،
ئورنىدا ھاياسىز كۆزلەر پىلىلدار.
ئوخشاپسەن ھەزىلكەش ياكى ساراڭغا،
يۈزلىرىڭ، بولۇپمۇ قاپقىڭ رەڭدار.

سۆيگۈڭنى كىر قونماس ساداقىتىڭنى،
ۋەدە ۋە سۆزلىرىڭ قىلغان نامايان.
سەن دېدىڭ: مەن لەيلى سەن گويا مەجنۇن،
سۆيگۈمىزنى ھېچنېمە قىلالماس ۋەيران.

ھېچقانچە دال بولماس تار، قىسقا يوپكاڭ،
يالىڭاچ كۆرسىتەر يوتاڭنى تۈگەل.
ئىشەنمەس بۇ يۇرتنىڭ قىزى دەپ ھېچكىم،
ئۇسسۇل ئوينىغاندەك ماڭساڭ تولغاپ بەل.

ئازايدى خەتلىرىڭ، ئۈزۈلدى ئاخىر،
مەن ئۈچۈن كۆپ كۈنلەر مەنسىز ئۆتتى.
بېرىپ ئۆزۈمگە شۇنداق تەسەللى،
«ساقلا» دەپ ۋاپادار قەلبىمۇ كۈتتى.

سۆزلەيسەن تانسىنى، كارا ئوكەينى...
سەن كەتكەن ئىدىڭمۇ تاماشا ئۈچۈن.
سەن بارغان مەكتەپتە مەنمۇ ئوقۇغان،
ئەجەبكى قىلغىنى سېنى بەك يوچۇن.

ئاقىۋەت تەتىلدە سەن كەلدىڭ قايتىپ،
ۋە لېكىن مەن سېنى تونۇيالمىدىم.
تونۇدۇم ۋە لېكىن ئاشۇ تۇرقۇڭدىن،
بۇرۇنقى سېنى ئاھ ھېچ تاپالمىدىم.

ۋاپايىڭ گۈلىنى سەن قىلدىڭ خاراب،
ئەخلەت ھەم چاۋا دەپ بىلدىڭ سەن بىراق.
سۆيگۈدىن، ۋىسالدىن ئېغىز ئېچىش تەس،
كۆڭۈللەر ئازابتا بولدىغۇ يىراق.

ئىككى شېئىر

ئۇنتۇش

پەرھات باھايدىن

ئۇنتۇپ كەتكىن مېنى ئەبەدىي،
يوللىرىمغا باقما ھەسرەتتە.
كەچمىشلەرگە يېپىلسۇن كېپەن،
ياشايلى بىز مەڭگۈ ئۈمىدتە.

ئۇنتۇپ كەتكىن مېنى ئەبەدىي،
ھەسرەتلەردىن خالاس بولسۇن دىل.
نۇرلۇق ئىقبال چاقىرار بىزنى،
ئالۋۇن كەبى قىلغانچە ۋىل-ۋىل.

ئۈنتۈپ كەتكىن مېنى ئەبەدىي،
«خۇش قال، گۈلۈم ئەمدى خەير-خوش».
ياشاپ ئۆتسەڭ كۈلۈپ دۇنيادا،
بۇيۈك بولار بىزگە بۇ ئۈنتۈش.

بۇ دۇنيادا پەقەت مېنىڭسەن

توسسا ئەگەر چاقماق يولۇڭنى،
يۈرىكىمنى قىلاي پاياندار.
يەللىرىڭنى قوياي مەن تاراپ،
ئەيلە ھەردەم يۈكسەكتە پەرۋاز.

دۇنيا ساڭا كۈلۈپ باقمسا،
مەن كۆرسىتەي ئىللىق خۇشجامال.
چاك-چاك باغرىڭ قانسۇن، ياپرىسۇن،
تومۇزلاردا بولاي شوخ شامال.

قەلبىم ساڭا ئۇتاشقان دىلبەر،
بۇ دۇنيادا پەقەت مېنىڭسەن.
مۇھەببەتكە جېنىم تەسەددۇق،
ياشنار ھايات مۇھەببەت بىلەن.

يىراق خىلۋەت سەھرادا ئانام

ئۈمىد تەۋەللۇت

يىراق خىلۋەت سەھرادا ئانام
مەن شەھەردە ياشايمەن ئەمما.
مېنىڭ ئانام
ئۆمرى ئېتىز ئىچىدە ئۆتكەن
ناھىيە بازىرىنى كۆرمىگەن ھەتتا.
جېنىم ئانا
سېنى ھەجىگە ئاپارمىساممۇ
مەندىن رازى بولاتتىڭ قەۋەت
ئۆز شەھىرىمنى كۆرسەتسەم پەقەت
ئىدارەمدىنىڭ سورىدۇم رۇخسەت.
ئۆز يېنىمغا
ھاپاش قىلىپ ئەكىلەي سېنى
مەن بارغىچە تۇرغىن سالامەت!

شېئىرلار

ئابدۇرېشىت ئېلى

ئالدىراش

سەن كۆرگەن شۇ ئۆيدە مەن ھامان،
تۆكۈلمەن شېخىمدىن يەرگە.
كەلگىنىڭنى بوسۇغام تامان،
سۆزلەر سۈكۈت ئىشكتە، ئەنە...

قىسسە پۈتەر شېرىن خىياللار،
سەن چاقنايسەن يىراق بىر جايدا.
تۇرساقمۇ گەر ئىككىمىز ماڭماي،
ئالدىرايدۇ سائەتلەر تامدا.

بەلكىم

كۆرگەندىمەن سېنى يىراقتا،
شۇندىن بۇيان ماڭغاندۇرمەن ھەم.
ئۇچرىغاندۇر يولدا ئىزلىرىڭ
بەرگەندۇرمەن تۇنجى رەت قەسەم.
بىرگە ئۆتكەن دوستلار دېگەندۇ:
— توختا...توختا...

...ئەي چۈش ئەلۋىدا.
قايتىش نېمە؟
ئۇنتۇلغان ھەمدە
تەكرارلىنار ئۆتمۈش ئالدىدا...

مەڭگۈلۈكتۇر بەلكىم ئۇ دۇنيا...

پەردازسىز شېئىر

مەڭلىك كېرەم

دۇنيا ئاچار چەكسىز نىقابىنى،
ئامرىقىنىڭ ئالدىدا شەكسىز.

* *

تەشنا ئىدى پايانسىز قۇملۇق،
بىر تال
يېشىل چۆپنىڭ مۇھەببىتىگە.

* *

قۇياش
تەلۋىلەرچە قوغلاپ كېلەر
ياز بۇلۇتىنى.

* *

بىز خاتا تونۇپ دۇنيانى پەقەت
ئالدامچى دەپ يۈرىمىز دائىم.

* *

سەن
ساقلاپ كەلدىڭ مېنى ھەر ۋاقىت،
ئاجىز ئارزۇلار ئىچىدىن.

* *

ئېتىقادتىن كۈلگەن ئەقىدەم
قانات كېرىپ قوپال قۇش كەبى
ئۇچۇپ كەتتى دېڭىزغا قاراپ.

* *

يۈرىكىم كۆزۈڭدىن تاپتى ئاسماننى
كۆكسۈڭدىن لېۋىمگە ئاقتى بىر
چاقماق.

* *

يۈرىكىمگە ئولىشىپ تىترەك
بولۇۋالدىم قىپيالىڭاچ.

تام سائىتى

ئابدۇكېرىم ھاپىز

تام سائىتى ئىچىدىن
ھەممە نەرسە چىقماقتا بىر-
بىر...
يوپۇرماقتەك تىترەڭگۈ ئۈمىد.
ساقاللىرى ئاقارغان ئۆلۈم،
ئىھ، چىقىمدى كۈتتۈم تالاي يىل
مەن سېغىنغان گۈزەل سىنتەبىر...

ۋاقىت
يېنىك دەسسەپ سۈكۈتلىرىمگە
قايتماقتا ئۆزىگە ئاستا...
ئۆز-ئۆزۈمگە قايتاي دېسەمۇ
قايتالمىدىم ئۆزۈمگە ئەمما...

ۋاقىت
ئوخشاپ گويا بىر تال سازاڭغا
ئۆمۈلمەكتە يۈرەك قېتىمدا...

ۋاقىت
مەست قۇياشنى بېسىپ ھارۋىغا
كېتىپ بارار تاغ ئارقىسىغا...

ۋاقىت
كونىرىغان تام سائىتىدىن
ئەگىز سۈيىدەك تامچىلىماقتا.
قەلبىمدىكى گۈزەل سىنتەبىر
يوقالماقتا ئايلىنىپ پارغا...

ئىھ، مەنىسىز سادىدا ئاشىقلىق
بەلكىم خاتا تۇغۇلدۇم سەندىن.
شۇڭا زەردەك ۋاللىداپ تۇرغان
ساداقەتنى كۆرمىدىم سەندىن.

ئاداققى ئارمان

مېھرىگۈل ئابدۇخالىق

خوش دېدىم قايرىلىپ ھالسىز شىۋىرلاپ،
خوش دېدىڭ، ئۈزىدىڭ ئاستا ۋە ئاستا.
جىلۋىدار كەچمىشلەر كەتتى يىراقلاپ،
كۆڭۈلدە قالدى ئىز، قالدى مۇڭ ئەمما.

ئۆتمۈشنىڭ زىلتارى ياڭرىسا مۇڭلۇق،
پىنھانە روجەكلەر ئېچىلار قايتا.
خازانلىق يوللارغا كۆمۈلگەن ئىزلار،
قالدۇ تېڭىرقاپ بەلكى تۇماندا.

كۆزۈمدە كۆزۈڭدە پارلىغان قۇياش،
ھەسرەتلىك كۆز ياشقا قالدى چىلىنىپ
روھىمدا ئاداققى ئارمان شولىسى،
خوش دېگەن ساداغا قالدى ئىلىنىپ.

يۈلتۇزلاردىن سورايمەن

ئابدۇۋايىت مۆلچەرى

بىر كۆلكە بار قەلبىمدە پىنھان،
كۆلگىنىم يوق تېخى ھېچقاچان.
بىر سۆيگۈ بار قەلبىمدە تىرەن،
سۆيگۈنۈم يوق چېكىمەن پىغان.

بىر ناخشا بار شۇنچىلىك مۇڭلۇق،
ئېيتالمىدىم، ئېيتىپ باقمىغان.
بىر تىلەك بار قەلبىمدە چوغدەك،
يانغۇسى بار تېخى يانمىغان...

بىر ئۇمۇد بار قەلبىمدە ئەمما،
تىكىلىمەن ئۇپۇققا ئويچان.
كۆكتە يۇلتۇز سورايدۇ مەندىن،
قېنىپ-قېنىپ كۈلەرسەن قاچان؟

ئىككى شېئىر

تۇيغۇنجان ئابدۇللا

ۋىسال جىلۋىسى

ياپراقلاردىن ئەكچىپ يېشىللىق،
ئاڭلانغاندا چېچەك ئۆكسىشى.
قەدىمكى يولنى يېتىلەپ
شاملىڭنىڭ كەلدى تىۋىشى.

ئۇمىدلىرىم چاقنىدى بىردىن،
زارىقىشقا تولدى ھەممە
يەر.

كۆيلىرىمدىن ياشلاندى بارخان،
بۇركۇتلىرىم راسلىماقتا پەر.

كىشنىمەكتە چىلانتورۇقۇم،
بەلكى ھىدنىڭ پۇرىغان چېغى.
ئېخ! ئامرىقىم يېقىنلا يەردە،
مەن زارىققان ئاشۇ دەقىقىنىڭ
كۆرۈنمەكتە ئالتۇن شولىسى.

ئېيتىپ بەرگىن سۆيۈملۈك بوۋا

بىر ناخشا بار تولىمۇ غوۋا —
ئەسلىمەمدە ئىسمى نېمىدى؟
ئېيتىپ بەرگىن سۆيۈملۈك بوۋا،
ئۇنى دەسلەپ ئېيتقان كىم
ئىدى؟

چىراغ ئۆچۈپ قالمىغان كۈلبە،
مېنى ساقلاپ تۇرغىلى نېكەم.

دۇتارىڭنى بېرىپ تۇرغىنا،
چېلىپ بېرەي ئۇلارغا بىر دەم.

پەدىلەرنى قانداق باساتتىڭ،
ئاھ، نېمانچە كەتتىم ھودۇقۇپ.
ئېيتىپ بەرگىن سۆيۈملۈك بوۋا،
ئۇن سەككىزگە كىرگەن بۇ كۆڭلى
مەن كىملەرگە قالدىم ئوخشۇشۇپ.

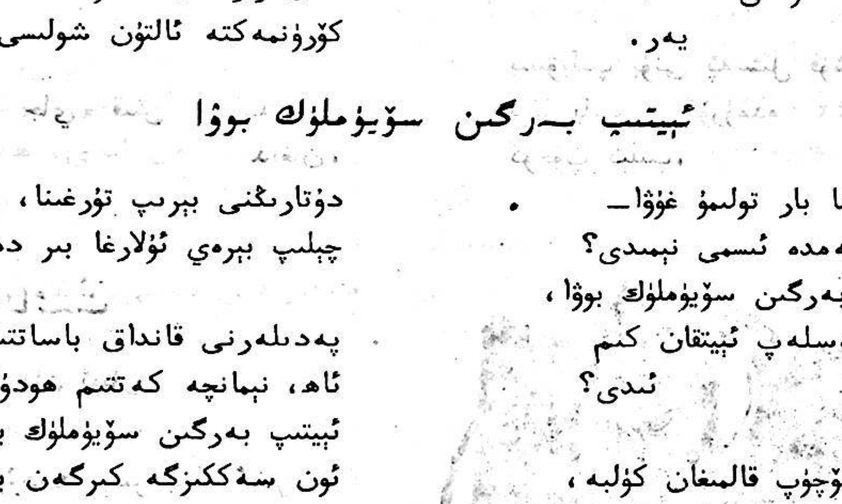

ئۇيغۇر كىتاب تورى www.uyghurkitap.com

شېئىرلار

سەمەت ئابدۇراخمان

كېيىنـك

ئەسلىدە
قۇرت ئىدىڭ بىر تال
ئۆمۈلەپ يۈرگەن.

گۈل توزىغانىدا
ئۈستۈڭگە چۈشكەن ئىككى تال بەرگ
قانات بولۇپ قالغان ساڭا.

ئۈچار گىلەم

قالدىڭ ئىلىنىپ
ئۈچىغا
مېنى تۇغقان دەرەخنىڭ.

ئۈچۈرمايدىغۇ شاخلار سېنى
گويا ئاسمان سېنىڭ ئەمەس-
تەك.

يەسىل قۇشلىرى

كۆزۈم
ئىسسىق جاي قىش كەلمەي-
دىغان،

بىلۈپىلىپ بۇنى پەسىل قۇشلىرى
ئۇۋا ياسىدى كۆزۈمدە
كۆچۈپ كېلىپ.

قانائەت

ئۆمەرجان ئوبۇل

لوم تۆمۈردەك ئېغىر بەك ئېغىر،
نەگە چۈشسەڭ ئورنۇڭ سېنىڭكى.
ئىنسانلارنىڭ سېنى بوۋاقتەك
ئەللەيلىشى بەختىڭ سېنىڭكى.
شۇڭا ئەقىل تېپىپ ئىنسانلار
كۆزۈڭنى تېڭىپ
بېلىڭنى باغلاپ،
كېتىپ قالدى
دېيىش ئۈچۈن ھەممە مېنىڭكى.

گۆركار

ئابدۇراخمان ئابدۇكېرىم (سەمەندەر)

ئۇ ئاغرىق ئازابىغا چىدىماي بوشقىنە ئىڭرايتتى. ھەر قېتىم تولغانغاندا بولسا ئۆزى جىگدە، توغراق ياغاچلىرىدا ياسىۋالغان، بىر ئادەم ئارانلا پاتقۇدەك كارىۋىتى ئۇنىڭ ئاغرىق ئازابلىرىنى تەڭ تارتىشىپ بېرىۋاتقاندەك بىرخىل رىتىمدا غىچىرلاپ بۇ ئۆيدە ھاياتلىقتىن نام-نىشانىنىڭ بارلىقىنى بىلدۈرەتتى.

ئۆيىنىڭ ئىچى غۇۋا يورۇق. كىرلىشىپ ئەسلى رەڭگىنى يوقاتقان بىر كارىۋات، ھۆتمە، تۆشۈك بولۇپ كەتكەن بىر پارچە كىگىز، ئۇ يەر-بۇ يېرىدىن پاختىسى چىقىپ قالغان بىر يوتقان، بىر كۆرپە ۋە ياستۇق ئورنىدا بېشىغا قويۇلغان تېرە جۇۋىدىن باشقا قاپقارا بولۇپ كەتكەن بىر دانە چۆگۈن، گىرۋىكى پۇچۇق ساپال قاچا ۋە بىرنەچچە كەتمەن-گۈرجەك دېگەندەك نەرسىلەر... ئۆمۈچۈك تور باغلاپ ئىسلىشىپ كەتكەن تورۇستىكى بادىرىغا سىم بىلەن ئېسىپ قويغان ئەينەكى يوق كونا پەنەر ئۆي ئىچىنى ئېرىنچەكلىك بىلەن يورۇتۇپ تۇراتتى.

مانا بۇلار ئۇنىڭ پۈتۈن ئۆمرىدە يىققان مال-مۈلكى — بىردىنبىر تەئەللۇقاتى ئىدى.

ئۇنىڭ گۆردىن پەرقلەنمەيدىغان بۇ ئۆيى قەدىمكى زاراتكاھلىقنىڭ قاپ ئوتتۇرىسىغا جايلاشقانىدى. ئۇ بۇ زاراتكاھلىقنىڭ گۆركارى ھەم خوجايىنى ئىدى. بۇ يەردە گۆركارلىق قىلىۋاتقىنىغا توپتوغرا قىرىق ئۈچ يىل بولدى. ئۇ ئانىسىنى ئەسلىيەلمەيتتى. چۈنكى ئانىسى ئۇنى دۇنياغا تەۋەللۇت قىلىپلا ئارىدىن ئۈچ ئاي ئۆتكەندىن كېيىن بۇ ئالەم بىلەن مەڭگۈ ۋىدالاشقانىدى. ئۇ ئانا مېھرىدىن مەھرۇم قىلىپ دادا مېھرىدە چوڭ بولدى. ئۇنىڭ دادىسىمۇ گۆركار ئىدى. ئۇلار تۇرمۇشنى مېيىتلەرنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرىدىن ھەق ئېلىپ قامدايتتى. ئون ئالتە ياشقا كىرگەن يىلى دادىسىنى گۆر كولاۋاتقاندا ياما بېسىۋېلىپ بىئەجەل ئۆلۈپ كەتتى. ئۇ شۇنىدىن باشلاپ تىرىكچىلىك ئۈچۈن ئاتا مىراسى بولغان گۆركارلىقنى قىلىشقا باشلىدى. مانا ھازىر بىر كەم ئاتمىش ياشقا كىرگەن بولسىمۇ ئۇ ئۆمرىدە بىرەر ئايال جىنسلىقنىڭ قولىنىڭ ئۇچىنى تۇتۇپ باققان بەندە ئەمەس. ئاغرىق ئازابىدىن ئۇنىڭ چىرايى بەكلا تاتىرىپ كەتكەنىدى. ئۇ تېخى بىرنەچچە كۈننىڭ ئالدىدا تەمبەل ئىدى. ھەتتا كۈچمەيلا گۆرمۇ قازغانىدى. مانا ئەمدى بىتاب بولۇپ قالغىلى بىرنەچچە كۈن بولۇۋىدى، پۈتۈن ماغدۇرىدىن كەتتى. ئاغزىغا گىيا سالمىغىلى ئىككى كۈندىن ئاشتى.

ئۇ نۇرسىز كۆزلىرىنى ئەستە ئېچىپ ئەتراپقا نەزەر سالدى. ئاۋۇ تورۇستىكى پەنەر چىراغ، گىرۋىكى ئۇچۇپ كەتكەن ساپال ھىجىرلار ئۇنىڭ ئۇزۇن يىللىق ئەتىۋارلىق نەرسىلىرى ئىدى. مانا ئۇنىڭ تۇرمۇشىنى بىر ئۆمۈر قامداپ، جېنىنى جان ئېتىشتىكى بىردىنبىر دەسمايىسى بولغان كەتمەن-گۈرجەكلەر. ئۇ ھازىرغىچە قانچىلىك گۆر قازغاندۇ؟ ئۇ قازغان گۆرلىرىنىڭ سانىنىمۇ بىلمەيتتى. بەلكىم ئاشۇ گۆرلەردە بۇ دۇنيا بىلەن خوشلاشقان نەچچە يۈزلىگەن جەسەتلەر

مەڭگۈلۈك ئۇيقۇغا كەتكەندۇ ! سايمانلارنىڭ ئەگرى- بۈگرى توغراق ياغاچلىرىدىن ياسالغان ساپلىرى تولا تۇتۇۋەرگەچكە پارقىراپ ئەينەك- تەك سىلىقلىشىپ كەتكەنىدى. بىسلىرى بولسا تولا ئىشلەتكەنلىكتىن كۈمۈشتەك پارقىراپ كەتكەنىدى. ئۇنىڭ ئاشۇ سايمانلارنى بىر ئىشلىتىۋالغۇسى، ھېچبولمىغاندا بىر قېتىمدىن تۇتۇپ باققۇسى كېلەتتى. ئەمما ئۇنىڭغا ئورنىدىن قوزغالغۇدەك مادار نەدە؟

تۈيۈقسىز ئۇنىڭ كاللىسىدا بىر ئوي كېلىپ قالدى:« مەن ئالمادىس كۆز يۇمسام مېنىڭ گۆرۈمنى كىم قازار...» ئۇ شۇلارنى ئويلايتتى. ئويلىغانسېرى ئۆكۈنەتتى. ئۆز-ئۆزى- نى ئەيىبلەيتتى:« نېمىشقا بىرنەچچە گۆرنى ئارتۇق قېزىپ قويمىغاندىمەن؟ ياكى مەن ئۆلمەيدىغان ئادەم بولمىسام» . ئۇنىڭ كېسىلى بارغانچە ئېغىرلاشماقتا ئىدى. كۆزلىرىدىن بولسا پۇشايمان يېشى سىرغىپ چۈشمەكتە ئىدى. « گۆر-گۆر-گۆر...مېنىڭ گۆرۈمنى كىم قېزىپ، كىم يەرلىكمە قويار؟ ياكى ...» ئۇ پىچىرلايتتى. ئاۋازى شۇنچە- لىك بوش ھەم زەئىپ چىقاتتى. ئۇنىڭ تىنىقى بارا-بارا پەسلەپ كەتتى. يېنىدا بولسا ئۇنىڭ بىردىنبىر ھەمراھى بولغان كۆك ئاسلان تۈگۈلگىنىچە شېرىن ئۇيقۇسىنى باشلىۋەتكەنىدى.

ئېچىرقاش

ئەنۋەر مۇھەممەت

لېفىت قوزغالدى. ئۇنىڭ يۈرىكىمۇ سەل-پەل ئېغىپ بەدىنى شۈركەندى. لېفىت تېخى پەسكە چۈشمەستىنلا ئىچىدىكى قىزىل چىراغ تۆت رەقەمنى يورۇتتى. ئىشىك خۇددى ئۇ كىچىك چاغلاردا ئوقۇغان چۆچەكلەردىكى « يېرىلىك تېشىم »غا ئوخشاش ئىككى يانغا ئۆزلۈكىدىن تارتىلىپ، ئارقىدىنلا ئالېپتە كىيىنگەن چىرايلىق بىر قىز كىرىپ كەلدى. لېفىت ئىچى مەستخۇشلۇققا چۆمدى. ئۇ بۇنىڭغا باشقا بىر يات پۇراقنىڭ ئارىلىشىپ قالماسلىقىنى تىلىدى. دېگەندەك قىزنىڭ ئارقىسىدىن ئىككىنچى بىر ئادەم كىرمىدى، ئىشىك بەكمۇ سىلىق كىرىشىپ يېپىلدى. ئۇنىڭ كۆڭلى بۆلەكچە يايراپ كەتتى. « ئۇھ » دەپ ئېغىزىدىن ئىسسىق ھور چىقىرىۋەتكىنىنى تۇيماي قالدى. ئارقىسىدىكى ئەينەكتىن قىزنىڭ ئەكسىنى كۆردى. ئۇنىڭ چاچلىرى قارا (بەلكىم بويىغاندۇ) ، كۆزىمۇ، كۆڭلىكىمۇ، سومكىسىمۇ قارا، لېۋى ياقۇتتەك (بويىغانلىقى ئېنىق) ، قېشى ئىنچىكە، يۈزى ئاق ئىدى. سومكا بېغىنى ئىككى قولىدا تەكەببۇرانە تۇتۇپ تۇراتتى.

ئۇ قىزنىڭمۇ ئەينەككە قاراشقا تەمشىلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ كۆزىنى دەرھال قاچۇردى-دە، قىزنىڭ كۆكسىگە تىكىلدى. ئارقىدىنلا نەزەرى پەسلەپ ئۇنىڭ قارا كۆڭلەك يېپىپ تۇرغان ۋە قارا پايپاق تارتىلغان پاچاقلىرىغا، ئاندىن بىر جۈپ ئېگىز پاشنىلىق قارا ئايىغىغا كېلىپ توختىدى. يادىغا ھەرخىل سۈرەتلەر كېلىپ تىزىلدى. ئۇلارغا جان كىردى، مېڭە تەكتىدە قىمىرلىدى. بېشى ۋاللىدە يورۇپ كەتتى. چۈمۈلە، توغرا چۈمۈلە

! چۈمۈلىنىڭ بېشى يۇمۇلاق، بېلى ئىنچىكە، قالغان يېرى ئۆز لايىقىدا تومراق، يوغانراق بولىدۇ. قىزنىڭ پۈتۈن تۇرقى-قىياپىتى ئاشۇ چۈمۈلىگە ئوخشايدۇ. ئۇ كىچىك، ئەۋرىشىم، بىراق كۈچلۈك، قورام تاشتەك يۈرەكلەرنى يەلكىسىگە ئېلىپ ئۆز ئارامگاھىغا بىمالال سۆرەپ كېتەلەيدۇ...

ئۇنىڭ كۆزى قىزنىڭ كۆزى بىلەن تۇيۇقسىز ئۇچرىشىپ قالدى. سۈرمە سۈرۈۋالغان بادام قاپاق، قايرىما كىرپىك ئاستىدىن كۈچلۈك بىر نۇر ئېتىلىپ چىقىپ ئۇنىڭ كۆزىنى خىرە-لەشتۈردى. مۇز چوكىسىدەك بۇرۇن ئاستىدىكى ئاتەش لەۋلەر چوغدەك يېلىنجاپ ئۇنىڭ گۈپۈلدەپ سوقۇۋاتقان يۈرەكلىرىنى كۆيدۈرۈپ، نەپەسلىرىنى سىقتى. ئۇ تاقەت قىلغىدەك مادارىنىڭ قالمىغانلىقىنى سېزىپ باشقا تەرەپكە قارىۋالماقچى بولدى. بىراق خىيالى ئۇنىڭ ئۆز ئىختىيارىغا بويسۇنمىدى، كۆزى قىزغا بىرخىل ئىلتىجا نەزەرىدە داۋاملىق تىكىلىپ تۇرۇۋەردى. ئېڭىدا گۈزەل بىر نەرسە پەيدا بولدى. خىيالى شۇنى ئاختۇرۇپ تاپتى، تەسەۋۋۇرى ئالەمچە كېڭىيىپ جەننەتتەك نۇرانە تۈس ئالدى: قىز قىزىرىپ يەرگە قارىۋالدى. ئۇ يېقىنلاپ باردى، قىزنىڭ يەلكىسىنى چاچلىرى بىلەن قامالاپ تۇتتى، يۈرەكتىن ئىسسىق ئۆتۈپ چاك-چاك يېرىلىپ كېتىۋاتقان لىۋى شەربەتتىن مەلھەم تاپتى. سۇسىز قۇمدا جان ھەلقۇمدا ئۆزىنى ھەر تەرەپكە ئېتىپ پىلتىڭلاۋاتقان بېلىقتەك ئىمجان يۈرىكى تەشنالىققا قاندى. كۆك دېڭىز ئۇنىڭغا كەڭرى قۇچىقىنى ئاچتى. دۇنيا شۇ قەدەر چەكسىز، گۈزەل ۋە بىپايان ئىدى...

دەل شۇ پەيتتە لىفت توختىدى. ئۇنىڭ يۈرىكىمۇ توختاپ قالغاندەك بولدى. قىز چاچلىرىنى سىلكىپ قويۇپ، بەدەنلىرىنى يىلاندەك تولغاپ، چۈمۈلىدەك كىچىكلەپ ئاخىرى كۆزدىن غايىب بولدى.

ساۋاقدىشىم

ئالىمجان ياسىن

كۈگۈم ۋاقتى. ئۆيدە يالغۇز ئولتۇرۇپ تېلېۋىزور كۆرۈۋاتقانىدىم. تۇيۇقسىز ئىشىك چېكىلدى. ئىتتىك ئورنۇمدىن تۇرۇپ ئىشىكنى ئاچتىم. ئىشىكتە ئوتتۇز بەش ياشلار چامىسىدىكى قارامتۇل، شاپ بۇرۇت، ئوتتۇرا بوي بىر كىشى تۇراتتى.

— ياخشىمۇسىز غۇلام ئەپەندى؟

— ياخشىمۇسىز؟ بۇ ناتونۇش مېھماننى دەماللىققا تونۇيالمىغان بولساممۇ سالىمىنى ئىلىك ئېلىپ ئۆيگە باشلىدىم. بىرەر پىيالىدىن چاي ئىچكەچ ئولتۇرۇشتۇق. ئۇ كىشى ئۆزىنىڭ پ ناھىيىسىدىن كەلگەنلىكە-نى، ئىسمىنىڭ ئەكبەر ئىكەنلىكىنى، باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم ئىكەنلىكىنى، سودا ئىشى بىلەن بۇ تەرەپكە ئۆتۈپ، يۇرتىنىڭ سالىمىنى يەتكۈزگەچ مېنىڭ بىلەن كۆرۈشۈپ ئۆتمەكچى بولغانلىقىنى قىسقىلا ئېيتىپ ئۆتتى.

باشلانغۇچ مەكتەپتىكى ساۋاقدىشىم

ئىكەنلىكىنى دەماللىققا ئەسلىيەلمىدىم. بەلكىم شۇنداقتۇر. ئارىدىن ئون بەش يىل ئۆتۈپتۇ. ساۋاقداشلىرىمۇ بىرنەچچە يۈزگە يېتىدىغان تۇرسا، شۇڭىمۇ بەلكىم تونۇيالمىغاندىمەن. خىياللاردىن ئۆزۈمنى يىغىپ پىيالىگە چاي قۇيدۇم. ئىشقىلىپ بىر يۇرت ئەمەسمۇ؟ ئۇنىڭ ئۈستىگە ساۋاقدىشىم ئىكەن، ھەرنېمە بولسا ئىزدەپ كىرىپتۇ. مېھمان قىلىپ قويغۇم كەلدى. ئۆيدە بۈگۈن ئايالىم بولمىغاچقا سىرتقا چىقىشقا توغرا كەلدى. ئۇنىڭغا بىرەر تال تاماكا چەككەش ئولتۇرۇپ تۇرۇشنى، ھازىرلا كىرىدىغانلىقىمنى ئېيتىپ كوچىغا چىقتىم. پىششىق توخۇ گۆشى، ئون نەچچە تال تۇخۇم، بىر بوتۇلكا ھاراق سېتىۋېلىپ ئۆيگە قايتىپ كىردىم. ئەپ-سۇس، ئۆيگە كىرسەم ئۇ مېھمان كۆرۈن-مەيتتى. تېلېۋىزورمۇ ئۆچۈرۈۋېتىلمىگەن، بىرئاز كۈتتۈم. ئۇ كىرمىدى. تويۇقسىز شىرە ئۈستىدىكى ئالقانچىلىك قەغەزگە كۆزۈم چۈشتى.

«غۇلام ئەپەندى، ئارتۇقچە تەشۋىش-لەنمەڭ. ئىسىم-ئادرېسلىرىڭىزنى بىلىش ئاسانغا چۈشمىدى. ئازراق بولسىمۇ بىرەر نەرسىلەر ئۈچۈن سىزنى ئالاھىدە يوقلاپ كىرگەنىدىم. ئاق يوللۇق مېھمان ئىكەن-مەن. قەلبىمدىكىدەك كۈتتىڭىز، ئىشكا-پىڭىزدىكى ئازغىنە پۇلىڭىزنىلا ئالدىم. خەير-خوش!»

خەتنى ئوقۇپ ھاڭ-تاڭ قالدىم. دەرھال ئىشكاپقا قارىدىم. نېمە ئۈچۈن قۇلۇپ سالمىغان بولغىيتتىم. تۆت مىڭ يۈەن...

ئاھ! ئايالىم بىلەن ئىككىمىزنىڭ نەچچە ۋاقىتلاردىن بېرى ئاران تېجەپ يىغقان پۇلىمىز...

شۇندىلا ساۋاقدىشىم ھەم يۇرتلۇقۇم قىياپىتىگە كىرىۋالغان بۇ كىشىنىڭ قانداق ئادەم ئىكەنلىكىنى چۈشەندىم.

قول سائەت

ئالتۇنگۈل رەجەپ

رەڭلىك ئېكراندىكى ئالا-بۇلماچ كىيىم كىيگەن چاڭغا تېيىلىش ماھىرى قار داۋانلىرىدا قاڭقىپ ئۇچۇپ كېتىۋېتىپ بىردىنلا لىپىلداپ سەكرىگىلى تۇردى.

كاماندۇرۇپكىدىن ھېرىپ-ئېچىپ كەلگەن قادىر تېلېۋىزور ئانتىناسىنى تەڭشەش ئۈچۈن تۇتۇش قىلدى. ئۇ ئېڭىشىپ تۇرۇپ تېلېۋىزورنىڭ كەينىگە قارىدى. لېكىن ئويلىمىغاندا ئۇنىڭ پارقىراپ تۇرغان بىر ئەرەنچە سائەتكە كۆزى چۈشتى. ئۇ ئالدىراپ سائەتنى قولىغا ئېلىپ قارىدى-دە، خىرەلەشكەن قارىچۇقىدا رابىيەنىڭ بىلىكىدىن چىڭ قۇچاقلىۋالغان قارىمۇتۇق، چۈپۈرلۈق بىلەكتە مۇشۇ لەنىتى سائەتنىڭ چىكىلداپ مېڭىۋاتقانلىقى... ئەكس ئەتكەن-دەك بولدى.

قادىرنىڭ قولىدىكى سائەت يېنىڭ تىترەيتتى. تىترەك بىردەمدىلا ئۇنىڭ پۈتۈن بەدىنىگە تارىدى-دە، چىشلىرى كىرىشىپ، كۆزلىرى چەكچىيىپ كەتتى.

— رابىيە! ھەي رابىيە!

— مانا مەن، نېمانداق قاتتىق ۋارقىرايدى-لا ئادەمنى چۆچۈتۈپ،— دېگىنىچە ئاشخانا ئۆيدىن ئالدىراپ چىققان رابىيە ھۆل قوللىرىنى پەشتامىسىغا سۈرتۈپ، ئېرىگە قاراپ سۈس جىلمايدى. جىلمايدى-يۇ، ئېرىنىڭ سۇرلۇق تەلەتىنى كۆرۈپ قانداقتۇر بىر ۋەھىمىدىن قورقۇپ كەتتى.

— قېنى جاۋاب بەرگىنە، بۇ نېمە؟ كىمنىڭ؟

رابىيە بېشى ئۈستىدە ساڭگىلاپ تۇرغان قول سائىتىگە قاراپ بىرپەس تېڭىرقاپ قالدى-يۇ، دەرھال ئىزاھات بەردى.

— سائەت ئىكەنغۇ؟ ئۆزلىرىنىڭ سائىتى،— دېدى رابىيە تەمكىنلىك بىلەن.

— مەن تېخى ئۆزۈمنىڭ سائىتىنى تونۇيالمىغىدەك ھالغا چۈشۈپ قالمىدىم. راستىنى ئېيت! ئۆيدە كىمنى قوندۇردۇڭ؟ ھۇ شەرمەندە،— دەپ ۋارقىرىدى قادىر.

— نېمە دېدىلە، ئېغىزلىرىنى چايقاپ گەپ قىلسىلا، مەن ئالدىلىرىدا يەرگە قاراپ قالغۇدەك ئىش قىلمىدىم. بۇ گەپ ئېغىزلىرىدىن قانداق چىقتى...— دېدى رابىيە ئۆزىنى تۇتالماي يىغلاپ تۇرۇپ.

— كۆزۈمنىڭ يۇندىسىنى ئېقىتسام ماڭا ئىشىنىدۇ دەپ قالما. ئىش چىڭغا چىقسا مۇشۇنداق قىلىدىغان سېنىڭ ئادىتىڭغۇ. چاپسان ئېيت، زادى كىمنىڭ؟ ھۇ بۇزۇق...— دېدى قادىر ئاغزىنى بۇزۇپ دېۋەيلىدى.

رابىيە ئۇنىڭ بۇنداق قىلىدىغانلىقىنى ئويلاپمۇ باقمىغانىدى. ئۇ ئېرىنىڭ بۇ قىلىقىدىن سەسكەندى، يېرگەندى.

— قادىر مېنى بىكاردىن-بىكار ئەيىبلىمەلە، بەلكىم بالا تالادىن تېپىۋالغاندۇ، بالىدىن سوراپ باقايلى،— دېدى رابىيە ئىشەنچ بىلەن.

— ۋەلى بالام، قېنى سەن؟

— مانا مەن ئاپا،— ئويۇنچۇق تاپانچا كۆتۈرۈپ ئويناپ، تاقلاپ كىرگەن ۋەلى ئاتا-ئانىسىنىڭ كۆڭۈلسىز كەيپىياتىنى كۆرۈپ جىمىپ قالدى.

— جېنىم بالام، يالغان سۆزلىگەن ئادەمنىڭ بۇرنى ئۆزىراپ قالىدىغۇ، راستىنى ئېيت، ئاۋۇ سائەتنى سەن تېپىۋالغانمۇ؟

— ياق ئاپا، مەن سائەت تېپىۋالمىدىم.

— ئاپئاق بالام، راستىنى دە!

— راست ئاپا، مۇئەللىممۇ بىزگە يالغان سۆزلىمەڭلار دېگەن تۇرسا.

«چاك» قىلىپ تەگكەن بىر شاپىلاقتىن رابىيەنىڭ كۆزلىرىدە ئوت چاقنىدى. ئۇنىڭ مەڭزى قۇلاقلىرىغىچە ئوتتا كۆيگەندەك ئېچىشىپ كەتتى.

— ئۆيدىن چىق بۇزۇق! ئۈستۈڭدىن چۈشسەم بولاتتىمۇ ئەمدى؟ يەنە نېمىگە قاراپ تۇرىسەن؟ دەرھال كۆزۈمدىن يوقال!

ئوچۇق ئاسماندا گۈلدۈرماما گۈلدۈرلەپ چاقماق چېقىۋاتقاندەك دەھشەت بىلەن ياڭرىغان بۇ ئاۋاز رابىيەنىڭ ۋۇجۇدىنى لەرزىگە سالدى. رابىيە ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەيلا قالدى. قۇلاقلىرىدىن مېڭە قەسىرىگە بۆسۈپ كىرگەن بۇ سادادىن ئۇنىڭ قەلبى سەسكەندى. كۆز ئالدىدىكى ئالەم خىرەلەشتى.

— ماڭا ئۇۋال قىلمىسىلا قادىر! خۇدا ھەققى، مەن ئەسكى ئىش قىلمىدىم. ماڭا ئىشەنسىلە... — رابىيە بۇقۇلداپ يىغلىدى.

— نېمە؟ ساڭا ئىشىنەمدىم؟ ھەممە ئىش ئايدەك تۇرسا، يەنە ساڭا ئىشىنەمدىم؟ توۋا، نېمە بولۇپ كەتتى بۇ جاھان؟!

— بۇنداق قىلمىسىلا قادىر، بالىغا ئۇۋال بولىدۇ.

رابىيەنىڭ ۋۇجۇدى چىداپ بولماس يىرگىنىشلىك بىر تۇيغۇدىن سەسكەندى، ئۇ ئەمدى گويا قەتئىي نىيەتكە كەلگەندەك ئالدىراپ پەشتامىسىنى يەشتى-دە، سىرتقا قاراپ ماڭدى.

— ئاپا، مەنمۇ كېتىمەن.

— نېمە، سەنمۇ كېتەمسەن؟ بوپتۇ، سەنمۇ كەت! ھەممىڭ كېتىش... — دېدى قادىر. ئۇ بېشىنى قاماللىغىنىچە زوڭزىيىپ ئولتۇرۇپ يىغلىماقچى بولدى-يۇ، ئەمما يىغلىيالمىدى.

* *

ئىش ئۇستىلىدىكى تېلېفون جىرىڭلاپ كەتتى. قادىر قىزىرىپ كەتكەن كۆزلىرى بىلەن تېلېفونغا چەكچىيىپ قارىدى-دە، زەردە بىلەن تۇرۇپكىنى ئالدى.

— ۋەي، مەن قادىر، سىز كىم؟

—...— تۇرۇپكىدىن ئېلىقىپ كۈلگەن بىر ئايالنىڭ نازۇك كۈلكىسىدىن باشقا ھېچنېمە ئاڭلانمىدى.

— ۋەي، ۋەي! ئادەمنى تولا جىلە قىلماي گەپ قىلىڭە، سىز كىم؟

— ۋەي، مەن زۆھرە، نېمانداق توك تېگىلا ئەتكەندە؟

— ھە، زۆھرەمۇ سىز، قانداق ئەھۋالىڭىز؟ تېلېفون ئۇرۇپسىزغۇ؟

— كېچىدىن سىلىنى چۈشەپ قاپتىمەن، شۇڭا تېلېفون ئۇرۇپ باقاي دەپ...

— قانداق چۈشەپ قاپسىز؟ قادىر ئورنىدا ئىختىيارسىز قىمىراپ كەتتى. لەۋلىرىنى ئۈمەنلەپ تۇرۇپكىنى قۇلىقىغا تېخىمۇ چىڭ چاپلىدى.

— ھى... ھى... شۇنىمۇ سوراۋاتقىنىنى قىلىنىڭ، ھازىر دېمەيمەن، ئەسكى...

— قاچان دەيسىز ئەمىسە؟

— دىدارلاشقاندا.

قادىرنىڭ قوشۇمىسىدىكى سىزىقچىلار نەلەرگىدۇ يوقالغانىدى.

— ھە، راست، باغ چىرايلىقمىكەن؟ دەل كەلدىمۇ؟ سىلىگە يارىدىمۇ قادىر؟

— قايسى، قايسى باغنى دەيسىز زۆھرە؟

— دېمىدىمىمۇ، سىلى راستىنلا بېپەرۋا، ھاڭۋاقتىكەنلا، ھېلىقى كۈنى باغۇ، سائەتلىرىنى چۈشۈرۈپ قويۇپلا. ھېلىمۇ ياخشى بىزنىڭ باللارغا ئۇچراپ قالماپتۇ. ئەتىگىنى ئۆيلەرنى تازىلاۋېتىپ كارىۋات ئاستىدىن تېپىۋالدىم. قارىسام بېغى ئۈزۈلۈپ، ئەينەكلىرى چۇل-چۇل سۇنۇپ كېتىپتۇ. شۇنىمۇ تۇيماپتۇق.

قادىر سائەتنىڭ گېپى چىقىش بىلەن تەڭ جىددىيلەشكىنىدىن ئىتتىكلا سورىدى.

— ئۇ سائەت قېنى؟

— نېمە ئالدىرايلا، ھازىر دەپ بېرىمەن. سىلى بىلەن كۆرۈشكىچە سائەتلىرىنى ساقلاۋېرىشتىن ئەنسىرىدىم. ئۆتكەن يىلى قىشتا سېرىق تاشلىق جۇۋىلىرىنىڭ تۈگمىسى ئۆيدە ئۈزۈلۈپ قېلىپ نېمە كۈننى كۆرمىدىم. ئۆيلىرىدىكى لۆمشۈكنىڭغۇ بۇنىڭغا دىققەت قىلغۇچىلىكى يوق. لېكىن ئەتە-ئۆگۈن ئىچىدە ماي يۇراپ تۇرىدىغان زەڭگى قايتىپ كېلىدۇ. شۇڭا مېنىڭ ئەتىسى يېڭى باغدىن بىرنى

ئالماشتۇردۇم. بۇ يىل مودا بولغان يېشىل رەڭلىك فوسفورلۇق قارتىنى ئالماشتۇردۇم. كەچ-كېچىلىرى سەرەڭگە يېقىپ ئاۋارە بولمايدىلا ئەمدى. يەنە كۆزنىكىنىمۇ ئالماشتۇرۇپ قويدۇم تېخى. ئاندىن مەھەللىلەردە تىمىسقىلاپ يۈرۈپ ئېپى كەلگەندە ئويناپ يۈرگەن ئوغۇللىرىنىڭ دوستىدىن بىرىنى پۇل بېرىپ ئىندەككە كەلتۈرۈپ سائەتلىرىنى ئۆيلىرىگە كىرگۈزۈۋەتتىم. مەن ئۇ شۇمنى بۇ مەخپىيەتلىكنى چىڭ ساقلىمساق كۈنلەرنىڭ بىرىدە تىلىڭ تۇتۇلۇپ قالىدۇ، دەپ تازا قورقۇتۇپ قويدۇم دېسىلە. ئۇ .ماڭا ۋەدە بەردى. سائەتلىرىنى تېلېۋىزورلىرىنىڭ كەينىگە قويۇپ قويۇپتىدەك. قانداق سىلى...

قادىرنىڭ كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ يەر-زېمىن چاقپەلەكتەك چۆگىلەپ كەتتى. ئۇنىڭ قولىدىكى تۇرۇپكىمۇ يەرگە چۈشۈپ كەتتى.

— ۋەي... قادىر...

كۈتۈش

ئەختەرنىسا غوپۇر

— ساق-سالامەت بولساق كېلەر يىلى كۆرۈشەيلى!...

— كېلەر يىلى كېلەمسىز؟

— ھەئە. چوقۇم سىزنى كۆرگىلى كېلىمەن. ئۇنىڭغىچە خەت يۈزىدە بولسىمۇ كۆرۈشۈپ تۇرايلى، بولامدۇ؟— سورىدى يىگىت.

— سىزلا خەت يازسىڭىز مەن جېنىم بىلەن يازىمەن دەڭا،— قىزنىڭ كۆزلىرىدە سىماپتەك ياشلار لىغىلداپ تۇراتتى.

— يىغلىماڭ خالىدە، مېنىڭ خېتىمنى كۈتۈڭ، بولامدۇ؟...

— ماقۇل. خوش ئەمسە، ئامان بولۇڭ،— قىزنىڭ كۆزىدىن ياش تۆكۈلۈشكە باشلىدى.

ئاپتوبۇس سىگنال ئۇردى. يىگىت قىزغا ئامانلىق تىلەپ ئاپتوبۇسقا چىقتى. ئاپتوبۇس قوزغالدى. قىز كەينىدىن خېلى يەرلەرگىچە يۈگۈردى. بىراق ئاپتوبۇس قىزنى توپا-تۇمان ئارىسىدا قالدۇرۇپ غايىب بولدى. قىزنىڭ يۈرىكى ھىجراندا ئۆرتىنەتتى.

قىزنىڭ شۇنىڭدىن كېيىنكى تۇرمۇشى ئىنتىزارلىق، ئۈمىد ئىچىدە ئۆتۈشكە باشلىدى. مۆلچەرلىگەن ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. قىزنىڭ كۆزلىرى پوچتاليوننىڭ يوللىرىغا تەشنا ئىدى. ھەتتا ئۇ بىرقانچە قېتىم سۈرۈشتۈرۈۋېدى، خەت يوق بولۇپ چىقتى. ھامان خەت كېلىدىغۇ دېگەن ئىشەنچ بىلەن كۈنلەر ئۆتۈۋەردى. ھەتتا يىگىت دەپ بەرگەن ئادرېس بويىچە خەتمۇ يازدى. بىراق خەتنىڭ ئۆزىمۇ، جاۋابىمۇ يوق ئىدى. كۈنلەر ئۆتتى، ئايلار ئۆتتى. قىز جۇدەپ بىر تېرە، بىر ئۇستىخان بولۇپ قالدى. مۇشۇ شەھەرنىڭ ئۆزىدىلا قىزغا كۆيۈپ، پىشىپ ئۇنىڭ ئوتىدا سەكپارە بولۇپ يۈرگەنلەر ئاز ئەمەس ئىدى. بىراق قىزنىڭ كۆڭۈل رىشتى ئۇلارنىڭ ئارىسىدىن بىرەرسى بىلەن باغلانماي ئاشۇ تۇغقان يوقلاش ئۈچۈن كېلىپ تونۇشۇپ قالغان ياقا يۇرتلۇق يىگىتنىڭ يۈرىكىگە باغلانغانىدى. قىز يىگىتنى ئىنتىزارلىق ۋە ئۈمىد ئىلكىدە كۈتەتتى. قاچانغىچە مۇشۇنداق سەۋرلىك بىلەن كۈتىدىغانلىقىنى ئۆزىمۇ بىلمەيتتى.

ئاي يۇتكەن كېچە

(ھېكايە)

ئۆمەر قادىر

(1)

قۇياش زېمىنغا كۆيدۈرگۈچ نۇرلىرىنى تۆكۈپ، دەرەخ ياپراقلىرى ۋە ئوت-چۆپلەرنى سولاشتۇرۇپ قويغانىدى. ئاپتاپنىڭ كۈچلۈك تەپتىدە تەبىئەت گويا ئۆلۈكتەك جىمجىتلىق ئىچىدە ياتاتتى. پەقەت كۆپكۆك ئاسمان بوشلۇقىدىن پارچە-پارچە ئاق بۇلۇتلار ئاستا ئۈزۈپ ئۆتەتتى. رىشات بىر توپ ئوقۇغۇچىلارنى باشلاپ توپىلىق يولدا كەلمەكتە ئىدى. ئۇنىڭ قەدەملىرى تۇساتتىن توختاپ قالدى. چۈنكى ئالدىدىكى دەرەخقە يۆلەنگىنىچە يىراقلارغا تىكىلىپ تۇرغان بىر ئايالنى بۇ يەردە ئۇچرىتىپ قالىمەن دەپ ئويلىمىغانىدى.

ئون يىل، نېمىدېگەن زور ئۆزگىرىش! ...

ئون يىل ئىلگىرى ھاياجان بىلەن ئۇچراشقان كۆزلەر، بىر-بىرىگە كىرىشكەن بارماقلار، ئۇزاققىچە جۇپلەشكەن ئىسسىق لەۋلەر، چوڭقۇر مۇھەببەت بىلەن سوققان يۈرەكلەر... ھەممىسى ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا كەلمەكتە. ئەينى ۋاقىتتا قىلىشقان يالقۇنلۇق قەسەملەرمۇ رىشاتنىڭ خاتىرىسىدىن كۆتۈرۈلۈپ كەتكىنى يوق. لېكىن ئۇلار ھازىر پۈتۈنلەي ئىككى دۇنياغا ئايلانغان، ۋەدە كونىرىغان. ئەمما ئالىيەگە قارىغانسېرى رىشاتنىڭ قانلىرى قايىندى. يۈرىكىنىڭ سوقۇش رېتىمى تېزلەشتى. ئۇ ئالىيەنىڭ ئالدىغا بېرىپ كۆرۈشۈشنى نەچچە رەت ئويلىغان بولسىمۇ لېكىن ئوقۇغۇچىلار ئالدىدا بىر مەيدان تراگېدىيىنىڭ ئەسلىمىسى يامراپ كېتىشىدىن ئېھتىيات قىلدى. ئەگەر بۇ جايدا ئادەم بولمىغان بولسا ئۇ يامغۇردەك ياش تۆكۈپ تۇرۇپ ئالىيەنى قۇچاقلىغان، ئۇنىڭ بىلەن ھاياجان ئىلكىدە سۆزلەشكەن بولاتتى. ئۇ ئۆزىنى تۇتۇپ تۇرالمىدى. ئېغىزى ئۈمچەيدى، كۆز چاناقلىرىدىن ياش يامراپ چىقتى. ئالىيە بۇلاردىن خەۋەرسىز ئىدى. ئۇنىڭ مېڭىسى سۇيى قۇرۇقدىلىپ قالغان سۇغىغا ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇنىڭ بارلىق تاتلىق خىياللىرىنى، شۇنداق روشەن ئەسلىملىرىنى قانداق ياۋايى كۈچ يۇتۇۋەتكەنلىكىنى كىم بىلسۇن؟! ...

ئوقۇغۇچىلار ئېغىر خۇرسىنغان ھالدا ئاستا يۈرۈپ كەتتى.

— ئالىيە! ... — دېدى رىشات تىترەڭ ئاۋازدا، — بىزنىڭ بۇنداق ئۇچرىشىپ قېلىشىمىزنى زادىلا ئويلىماپتىكەنمەن. مېنى تونۇيالمىدىڭىزمۇ؟

ئالىيە يېردىنلا سەگەكلەشتى.

— رىشات دەيدىغان بىر ساۋاقدىشىڭىزنىڭ بارلىقىنى بىلەمسىز؟ ئۇ ئوننەچچە يىل بۇرۇن، يەنى يەتمىشىنچى يىللىرى سىز بىلەن ئالىي مەكتەپتە بىللە ئوقۇغان، — دېدى رىشات.

ئالىيەنىڭ كۆزلىرى چەكچەيدى. تومۇرلىرى يېرىلىپ كېتىدىغاندەك كۆپتى. يۈرىكى شىددەت بىلەن سوقتى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا سان-ساناقسىز رىشات كەلمەكتە ئىدى. ئۇ بىردىنلا گاچا ئادەمگە ئوخشاپ قالدى. ئۇنىڭ گەپلىرى ئۈزۈۈندىن بېرى ئىچىگە يىغىلىپ قالغان بولغاچقا

ئېغىزىنى ھەرقانچە ئۈمەللىسىمۇ گېپلىغا بىرنەرسە قاپلىشىپ قالغاندەك زوۋان سۈرەلمەيتتى. كۆزلەر كۆزلەر بىلەن ئۇچراشقان، يۈرەك يۈرەك بىلەن قايتا تونۇشقان بۇ پەيتتە ئۇلارنىڭ سېغىنىشلىرى-نى، ئاچچىق قىسمەتلىرىنى، ھاياجىنىنى ئىپادىلەيدىغان سۆز قانداقمۇ ئېغىزىغا كەلسۇن؟! ئۇلار بىر-بىرىدىن ئەھۋ سورىيالمايتتى. چۈنكى نۇرغۇن ئىشلار ئۇلارنى ئەھۋ سوراش ئىمكانىيىتىدىن مەھرۇم قىلغان. ھەر ئىككىسى ئۆز دەردى بىلەن ياشاپ كەلدى. ئۆلگەنلەرنى ئۆزىتىپ قويۇشتى. تۇغۇلغانلارنى بولسا مۇبارەكلەشتى. ئادەملەرنىڭ بەزىلىرىدىن ياخشىلىق كۆردى. بەزىلىرىدىن بولسا يامانلىق كۆرۈپ بۇرنى-قۇلىقىغىچە تويدى. نەچچە رەت ئالماشقان ئەمەلدار كىچىك ماشىنىسى بىلەن غۇيۇلداپ ئۆتۈپ كېتىشتى. ياز كەلدى، كەتتى. يەنە كەلدى. دۇنيا ئۇلارنى ئۇ ئايدىن-بۇ ئايغا، كونا يىلدىن-يېڭى يىلغا ئۇلاشتۇردى. قۇياش نۇرىنى چېچىۋەردى. دەريا سۈيى قۇرۇپ كەتمىدى. لېكىن ئۇلارغا يېتىشمەيۋاتقان نەرسە بەك نۇرغۇن ئىدى. تەقدىر ئۇلارنى ئىككى ئاچا يولدا ئىككى خىل مەيگە ئولتۇرغۇزۇپ يىراق جايلارغا ئېلىپ كېتىۋاتاتتى.

ئۇلار مانا شۇنداق قىلىپ ئون يىلدىن كېيىن ئۇچراشتى. بىرسى قىرىق ئىككى نەپەر ئوقۇغۇچىنى يېتەكلەپ چوڭ شەھەردىن سەھرايى قىيامەتكە پراكتى-كىغا كەلگەن بولسا، بىرسى جاھانغا تۇغۇلغىنىغا مىڭ پۇشايمان قىلىپ كەچكۈزد-كى غازاڭدەك ھەر يانغا ئۇرۇلۇپ خارلانغان ئايال ئىدى.

ئالىي رەختتە كاستيۇم-بۇرۇلكا كىيگەن رىشات بىلەن ئاددىي سەھرا ئايالىغا ئوخشاپ قالغان ئالىيە ئوتتۇرىسىدىكى مۇساپە نېمىدېي-گەن ئۇزۇن؟! ئۇلارنىڭ ھەممە نەرسىسى يۈرىكىگە كۆمۈلگەن. ئۇنى ھېچقانداق كۈچ يىمىرىپ تاشلىغىنى ۋە باشقا نەرسىگە ئايلاندۇرۇپ قويغىنى يوق.

كۈن ئولتۇرۇپ كېتىۋاتاتتى. ئەتراپنى كەچكى شەپەق نۇرى قاپلىغانىدى. يىراقلار-دىن پادىدىن قايتقان كالىلارنىڭ مۆرەشلىرى، ئۇششاق بالىلارنىڭ ۋاڭ-چۇڭلىرى، ئېتىزدىن قايتقان يىگىتلەرنىڭ لەرزان ئاۋازدا توۋلىغان ناخشىلىرى رىشات بىلەن ئالىيەنىڭ مۇڭلۇق خىياللىرىنى ئۈزۈپ قويىدى. بۇ چاغدا پەقەت ئىككىسىلا يالغۇز قالغانىدى.

— سىز بۇ يەرگە قانداق كېلىپ قالدىڭىز؟ — دېدى رىشات ئۇزاق جىمجىت-لىقتىن كېيىن، — نېمىشقا گەپ قىلمايسىز؟ بىز ئايرىلغاندىن بېرى سىزنى ئويلىمىغان كۈنۈم يوق. ئەپسۇسكى... ئالىيە، سىز بۇنداق ئازابلىنىماڭ!

ئالىيە يىغلاۋاتاتتى. نەچچە يىلدىن بۇيان تارتقان ئازاب-ئوقۇبەتلىرى ئۈچۈن يىغلايتتى. ئالىي مەكتەپتە ئوقۇپ ئەڭ ئاخىرىدا ھېچنېمىگە ئەرزىمەيدىغان بىر ئادەمگە ئايلىنىپ قالغانلىقىغا يىغلايتتى. ئۆزى ياخشى كۆرگەن ئادىمى بىلەن ئۆمۈرلۈك ھەمراھ بولالمىغانلىقىغا يىغلايتتى. مۇھەببەت ئۈچۈن، ئاللىبۇرۇن يوقالغان قىزلىق نازاكىتى ئۈچۈن يىغلايتتى.

— يۈرۈڭ، ئۆيگە بارايلى. ئۆيگە بارغاندا سىزگە ھەممىنى بىرمۇ-بىر ئېيتىپ بېرىمەن، — دېدى ئالىيە يىغىدىن ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، — سىزگە تۆكىدىغان دەردىم كۆپ، رىشات!

— بۇ كەچتە ئۆيىڭىزگە بارسام يولدىشىڭىز قانداق قارايدۇ؟ ئەڭ ياخشىسى، كېيىن كۆرۈشەيلى. سىزنى ئايىمىسام بولمايدۇ.

ئالىيە باياتىن قانداق ھەسرەتلىك يىغلىغان بولسا ئەمدىلىكتە شۇنچىلىك ئاچچىق كۈلۈپ كەتتى.

— ساراڭ، مېنى ئېرى بار دەپ كىم دەيدۇ. بىلىپ قېلىڭ، تۇل خوتۇن بولغانلىقىم ئۈچۈن مۇشۇنداق ئەركىنمەن. بىزگە ھېچكىم دەخلى-تەرۇز قىلالمايدۇ، — دېدى ئالىيە ھاسىراپ تۇرۇپ. ئۇ ئازراق ئىچىپ تەڭشىلىپ قالغان ئادەمگە ئوخشاپ قالغانىدى.

رىشاتنىڭ كۆزلىرى ھەيرانلىقتىن يەنە بىر قېتىم چەكچەيدى. ئۇ قەتئىي غەيرەتكە كەلدى-دە، ئۈن-تىنسىز ھالدا باش لىڭشىتتى. ئون يىل بۇرۇن سىنىپ بىلەن ئاشخانا ۋە ياتاق ئارىلىقىدا، بازارلاردا ئۇلار ئەنە ھازىرقىدەك سالماق قەدەم تاشلاپ بىللە ماڭغان. كۈننىڭ ئولتۇرۇشىنى، ئاينىڭ چىقىشىنى تەڭ كۆرگەن.

كەچكى شەپەق نۇرىدا ئۇلارنىڭ ئۇزاپ كېتىۋاتقان گەۋدىسى غۇۋا كۆرۈنۈشكە باشلىدى.

(2)

فاكۇلتېت زالىدا ئۇزىتىش زىياپىتى بولۇۋاتاتتى. ئۇنىئالغۇدىن چىقىۋاتقان تانسا مۇزىكىسىغا ماسلىشىپ يېنىك پىرقىراۋاتقان جۈپ-جۈپ گەۋدىلەر سورۇننى تولىمۇ گەۋدىلەندۈرۈۋەتكەنىدى. پېشقەدەم پروفېسسورلار، ئوتتۇرا ياش مۇئەللىملەر ۋە قىز-ئوغۇل ئوقۇغۇچىلار بىرنەچچە ئۈستەلنى چۆرىدەپ ئولتۇرۇشقان بولۇپ ئۈستەل ھاراق، سوغۇق ئىچىملىك ۋە بىرنەچچە خىل قورۇمىلار بىلەن لىق تولغانىدى. بارغانسېرى ئەۋجىگە كۆتۈرۈلۈۋاتقان چاقچاقلار، قىزلارنىڭ زىل ئاۋازدا ئاۋۇلغان ناخشىلىرى، شېئىر ھەۋەسكارلىرىنىڭ قايناق ھېسسىيات بىلەن ئوقۇغان شېئىرلىرى، ئوغۇل ئوقۇغۇچىلارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى قېتىم بىر-بىرىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن رومكا سوقۇشتۇرۇشلىرى... لېكىن مۇشۇ بەختلىك مىنۇتلار ئىچىدە ئىككى يۈرەك ئەكسىچە تىنىمسىز ئازابلانماقتا، يىغلىماقتا، بىر-بىرىگە باغلانغان بۇ ئىككى يۈرەك مانا مۇشۇ جەزبىلىك سادالارغا تولغان ئۇزىتىش زىياپىتىدىن ھېچقانداق لەززەتكە ئېرىشمىگەن. پەقەت بۇ يۈرەكلەرنىڭ ئاگلاۋاتقىنى پىغان، قىيالماسلىق، ئاچچىق پۇشايمان... ئالىيە تولىمۇ غەمكىن ئولتۇراتتى. ئىككى كۈن ئىچىدىلا ئۇنىڭ چىرايى ئادەمنى ھەيران قالدۇرغىدەك دەرىجىدە ئۆزگىرىپ كەتكەن بولۇپ، گويا سولىشىپ قالغان قىزىل گۈلگە ئوخشاپ قالغانىدى. ئۇ، بۇ يەردە ئۆزىنى ناتونۇش ئادەمدەك ھېس قىلدى. ساۋاقداشلىرىنىڭ كۈلكە سادالىرى، بىر-بىرىگە كۆرسىتىۋاتقان ئاخىرقى ئىلتىپاتلىرى، مۇئەللىملەرنىڭ ھاياجان بىلەن سۆزلىگەن نۇتۇقلىرى ئۇنىڭ ئۈچۈن پۈتۈنلەي ئەھمىيەتسىزدەك تۇيۇلدى. ئۇ مۇشۇنداق روھىي ئازابلارغا قېلىشىنى، ساۋاقداشلىرى ئالدىدا بويۇن قىسىپ بىچارە ھالەتكە چۈشۈپ قېلىشىنى قاچان ئويلاپ باققان-ھە؟

رىشات ئالىيەنى يىراقتىن كۆزىتىپ ئولتۇراتتى. ئۇنىڭ قەلبى چىگىش، مۇرەككەپ ھېسسىياتلار بىلەن تولغان بولۇپ ئۇتتۇرۇۋەتكەن قىمارۋازغا ئوخشاپ قالغانىدى. دۇرۇس، ئۇ

تەقدىرىنى، مۇھەببىتىنى ۋە شېرىن غايىسىنى دوغا تىكىپ ئاخىرىدا بۇلاردىن مەھرۇم بولۇش ئالدىدا تۇراتتى. ئۇ بېلىق كۆزى قىلىپ قۇيۇلغان ھاراقنى كۆپىيدە كۆتۈرۈۋەتتى-دە، ئەلەم بىلەن ئېغىر تىنىپ قويدى ۋە يېڭى مۇزىكا باشلىنىشى بىلەنلا ئوتتۇرىغا چۈشتى. لېكىن ئۇ ئالىيەنىڭ ياش لىغىلداپ تۇرغان كۆزلىرىگە قاراپ ئۆزىنى زادىلا باسالمىدى.

— مەن كۆز يېشىڭىزدىن ھەممىنى بىلىپ تۇرۇۋاتىمەن، — دېدى رىشات ئالىيەنى ئاستا ئايلاندۇرغاچ،— بىز بىر-بە-رىمىزگە مۇھتاج. ئالىيە، بۇ مۇھتاجلىق بىزنىڭ مۇھەببىتىمىزنى، ھېسسىياتىمىزنى يۇغۇرۇۋەتكەن. ئەگەر ھايات بولسامىلا ھامان بىر كۈنى سىز ماڭا مەنسۇپ بولىسىز، بۇ مېنىڭ يۈرەك سۆزۈم ئالىيە. مەن ساۋاقداشلار ئالدىدا، دوستلار ئالدىدا نەچچە يىللىق ئەقىدىمىز ئالدىدا سىزنى ھەرگىز يەرگە قاراتمايمەن. ماڭا ئىشىنىڭ. مېنى كۈتۈڭ. مەن سىزنى ياخشى كۆرىمەن، مەڭگۈ... مەڭگۈ...

رىشاتنىڭ پۇت-قوللىرى بارغانسېرى مۇزىكىغا ماسلاشمايۋاتاتتى. لېكىن ئۇ ھاراقنىڭ كەيپىدە ھەممىنى ئۇنتۇپ توختىماي سۆزلەيتتى، پىرقىرايتتى. ئالىيە بولسا چەكسىز خىياللار قاينىمىغا چۆككەنىدى. ئالىي مەكتەپ ھاياتى بىلەن خوشلىشىش، قاينام-تاشقىنلىققا تولغان شەھەر بىلەن خوشلىشىش، سۆيۈملۈك يىگىتى بىلەن خوشلىشىش ئۇنىڭ يۈرىكىنى مۇجۇۋەتتى.

ئايرىلىش پەيتلىرىنىڭ ئاخىرقى دەقى-قىلىرى يېتىپ كەلگەنىدى. رىشات بىلەن ئالىيە مەكتەپ كۇتۇپخانىسىنىڭ ئارقىسىدىكى خىلۋەت ئورمانلىقتا بىر كىچە كىرپىك قاقماي چىقتى. يېقىنلا جايدا ياڭراۋاتقان گىتار ئاۋازى ئۇلارنى ئازابلايتتى. بارماقلار بىر-بىرىگە نەچچە رەت كىرىشەتتى. ئىسسىق لەۋلەر ئاخىرقى قېتىم قايتا-قايتا جۈپلەشتى. ئالىيە رىشاتنىڭ بوينىغا ئېسىلىپ تۇرۇپ يىغلىۋەتتى. ئۇ تاڭ سەھەردە قايناق ئارمانلىرىنى مۇشۇ شەھەردە قالدۇرۇپ جەنۇبىي شىنجاڭغا سەپەرگە ئاتلىناتتى.

(3)

شۇۋرغان ھۇۋلىماقتا. زېمىن قارغا كۆمۈل-مەكتە. مۇزات دەرياسى ئاللىقاچان قىشلىق ئۇيقۇغا غەرق بولغان. دەريا بويىغا جايلاشقان جىمجىت يېزىلار، شالاڭ دەرەخلەر كەچكى قۇياشنىڭ ئاخىرقى نۇرىدا قارىيىپ كۆرۈنمەكتە. يېزا ئاتخانىلىرىغا قاراپ ئاستا كېتىۋاتقان كالا ھارۋىلىرى، ئېشەك ھارۋىلىرىنىڭ غىچىرلىغان ئاۋازى كىشىنىڭ كۆڭلىگە مۇڭ ۋە چەكسىز ئەلەم ئېلىپ كېلەتتى. ئالىيە كۆك خادانى رەختتىن تاشلىۋالغان كالتە جۇۋىسىنىڭ ياقىسىنى ئېگىز كۆتۈرۈپ قويۇپ ئۇزۇن مېتىرنى قولتۇقىغا قىستۇردى-دە، ئېتىنى ئۇستىگە تۆكۈلگەن قارا پاتقاق دۆۋىلىرىنى ئارىلاپ ئۆتۈپ چوڭ يولغا قاراپ ماڭدى. تەقدىرىنىڭ قىسمەتلىرى ئۇنى نەچچە دومىلىتىپ مۇشۇ يېزىغا ئەكىلىپ تاشلىغانىدى. يېزىدىكى قاقتەك قورۇلۇپ قالغان دېھقانلارنىڭ ئاچچىق كۆز يېشى ئالىيەنى غايەت زور بىر سىرلىق قايىنامغا سۆرەپ كىردى.

بۇ يەردىكى ئەركەكلەر بولسا ناھىيە-لىنىڭ سۇ ئامبىرى قۇرۇلۇشى ۋە تاش ئۆستەڭ قۇرۇلۇشىغا ئارقا-ئارقىدىن كېتىپ قېلىشقانىدى. ئۇلار ئۆز ئۆيىنىڭ دەردى-ئەھۋالىنى بىلىشمەيدۇ. ئاياللىرىنىڭ،

پەرزەنتلىرىنىڭ، نىمە يەۋاتقانلىقىنى كۆرمەيدۇ. نىمە دېيىشىۋاتقانلىقىنىمۇ ئاڭلىمايدۇ، ئىسسىق ئۆيدە ئولتۇرۇپ بىر قاچىدىن ئاشنى مۇڭدىشىپ ئىچەلمەيدۇ. ھەقىقەتەن ئۇلار ھەممىدىن بىخەۋەر. كېلىپ-كېتىدىغانلار بولسا پەقەت يېزىنىڭ، ناھىيىنىڭ باشلىقلىرى. ئۇلار كىچىك ماشىنا بىلەن بۇ يەرگە كېلىپ چوڭ ئەترەت باشلىقلىرىنىڭ قوي سويۇپ «مېھمان» قىلىشلىرى تۈگىگەندىن كېيىن ئاۋايلاپ دەسسەپ ئېتىزلىققا چىقىدۇ-دە، ئەمەلدارلىق كىبىرى بىلەن قول شىلتىپ ئۇ يەر-بۇ يەرلەرنى كۆرسىتىپ قويۇپ كېتىپ قېلىشىدۇ. پۇقراچۇ؟ ئۇلار يەنىلا پۇقرا-دە. ئۇلار يەنىلا بۇيرۇق بويىچە ئىشلىشى كېرەك، چوڭ «كادىر»نىڭ كىچىك كادىرنىڭ «يوليورۇق»لىرىنى بىجانىدىل ئورۇنلىشى كېرەك.

مانا، يېلىك، كونا كىيىملەرنى كىيگەن قىزلار، ئاياللار قارا پاتقاق قاچىلانغان خالتىلارنى كۆتۈرۈپ بولاق بىلەن ئېتىزلىق ئارىلىقىدا تىنماي قاترايتتى. پەقەت مۆلدۈرلەپ تۇرغان كۆزلىرى، ئېغىر-ئېغىر تىنىپ قويۇشلىرى، ئۇلارنىڭ ئادەم ئىكەنلىكىدىن، ھايات ئىكەنلىكىدىن دېرەك بېرەتتى.

ئالىيە كۆز ئالدىدا بولۇۋاتقان ئىشلارغا قانداق باھا بېرىشنى بىلەلمەي گاڭگىراپ قالدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئالىي مەكتەپ بىلەن سەھرا دۇنيانىڭ ئىككى بۇرجىكى بولۇپ كۆرۈنۈپ ئۇزاققا سوزۇلغان ئەسلىمىلىرىنى قالايمىقانلاشتۇرۇۋەتتى. ئۇ ھامان خىيالىدا ئۈرۈمچى بىلەن، ساۋاقداشلىرى بىلەن، قەدەم ئىزلىرى قالغان يېشىل چىمەنلىكلەر بىلەن، قەلبىگە ئاللىقاچان يۇغۇرۇلۇپ كەتكەن سۆيۈملۈك ئادىمى رىشات بىلەن سىردىشاتتى.

ئالىيە مۇزدەك سوغۇق ياتاققا كىرىپ ئوتتۇرىدا بىردەم تۇردى-دە، يەنە سىرتقا چىقتى. ئۇنىڭ قورسىقى ئېچىۋاتاتتى. ئۇ سىرتتىكى ئاشخانىلارنىڭ تاقاق ئىكەنلىكىنى كۆرۈپ يەنە ياتاققا قايتىپ كىردى-دە، ئۈستەلدىكى قېتىپ كەتكەن بىر توغرام زاغرا ناننى قولىغا ئالدى. ئۇ ناننى چىشلىدى-يۇ، ئۆزىنى ئەلەم بىلەن كارىۋاتقا تاشلىدى. دەل شۇ چاغدا قورۇدا ئاتنىڭ تۇياق ئاۋازى ئاڭلاندى. بىردەمدىن كېيىن ياتاققا ئۇزۇن جۇۋا كىيگەن، شاپ بۇرۇتلۇق يېزا باشلىقى ھاشىم ئېپىق كىرىپ كەلدى.

ئالىيە ئىتتىك ئورنىدىن تۇردى.

— بالىلارنىڭ يىغىلىش ئەھۋالى قانداق؟— دېدى ھاشىم ئېپىق قولىنى ئوتى يوق مەشكە قاقلاپ تۇرۇپ.

ئالىيە ھاشىم ئېپىققا قارىماستىن:

— يامان ئەمەس،— دەپ جاۋاب بەردى قوپال تەلەپپۇزدا.

ھاشىم ئېپىقنىڭ كۆزلىرى ئالىيەگە تىكىلگەنىدى. ئالىيە ئۇنىڭ بۇ ئەپتىدىن قانداقتۇر بىر ۋەھىمىنى بىلگەندەك قىلاتتى. شۇڭلاشقىمۇ ئۇنى ئۆچ كۆرۈپ قالغانىدى. ئۇنىڭسىزمۇ بولۇۋاتقان سۆز-چۆچەكلەر ئالىيەنىڭ ئۇنىڭغا بولغان مۇئامىلىسىنى ئۆزگەرتىۋەتكەنىدى. ئەمما ھاشىم ئېپىق ھە دېسىلا ئالىيەگە كۆيۈنگەن قىياپەتتە مۇئامىلە قىلاتتى.

— «قارا پاتقاق» دەپ جۆيلىدىغانلار ئاز ئەمەس. «قارا پاتقاق» دېگۈچىلەرنى بىرقانچە قېتىم ئەدەبلىگەنلىكىمىز ئېسىڭىزدە بار. ئەلا سۈپەتلىك ئوغۇتقا بۇنداق ھاقارەت قىلغانلارنى يۇقىرى رەھبەرلىك ھەرگىزمۇ كەچۈرمەيدۇ. بۇ قېتىم ناھىيىدىن كەلگەنلەرنىڭ باھاسى ناھايىتى ياخشى بولدى. بىز

بۇنىڭدىن كېيىن تېخىمۇ جاپالىق ئىشلەپ تەشكىللىنىش تېخىمۇ چوڭ تەقدىرلىنىشكە ئېرىشىشىمىز لازىم.

ئالىيە جاۋاب بەرمىدى. ئۇ، بۇ يەردىكى ئەمەلدارلارنىڭ ئۆز ئالدىغا جاھان سورايدىغانلىقىنى، دېھقانلارنىڭ ئۇلارغا نۇرغۇن نەرسىلەرنى قۇربان بېرىۋاتقانلىقىنى بىلەتتى. ئەمەلگە، مۇكاپاتقا ئامراق ئەمەلدارلار بىر چاغلاردا سانىنى يالغان مەلۇم قىلىپ، ئاشلىقنى يۇقىرىغا پۈتۈنلەي تاپشۇرۇۋەتكەچكە پۈتكۈل يۇرتنى قەھەتچىلىك قاپلاپ ئاچارچىلىق بولغانىدى.

ئالتۇندەك دانلارغا قاراپ غايەت زور ھاياجانغا ۋە ئىپتىخارغا چۆمگەن دېھقانلار بىرنەچچە كۈن ئۆتمەي ئارا بىلەن گۆرجەكنى قۇچاقلاپ قۇرۇق قول قالاتتى. تاغدەك دۆۋىلەنگەن ئاشلىقلار بىر ئەجدىھانىڭ كېپى بىلەن ئاللىقاياقلارغا توشۇلۇپ كېتەتتى. ئاشلىق ئامبىرىنىڭ ئەتراپىدا ئايلىنىپ يۈرۈپ دۇنيا بىلەن خوشلاشقان بىچارە دېھقانلار، ئانىسىنىڭ ئەمچىكىنى چىشلىگەن ھالەتتە دۇنيا بىلەن خوشلاشقان مەسۇم بوۋاقلار، ئەتراپنى قاپلىغان يىغا-زارلەر...

ئالىيە قانداقلا بولمىسۇن كۈنىنىڭ سېرىقىنى كۆردى. ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ ئالدىدا شۇ چاغدىكى ئەجدىھالارنىڭ بىرى غادىيىپ تۇراتتى. ئالىيە بۇ قان-ياشلىق تارىخقا چەكسىز ئېچىندى. لېكىن ئۆزىنىڭ ئەر بولۇپ يارىلىپ قالمىغىنىغا، شۇڭا قىساس ئېلىشقا قادىر ئەمەسلىكىگە قاتتىق پۇشايمان يەيتتى. بىر قېتىم يامغۇردەك ياش تۆكۈپ تۇرۇپ رىشاتقا ئاتا-ئانىسىنىڭ پاجىئەلىك ئۆلۈمىنى سۆزلەپ بەرگىنىدە، رىشات مۇشتۇملىرىنى چىڭ تۈگۈپ «قىساس ئالىمەن، ھامان بىر كۈنى قىساس ئالىمەن» دەپ ۋەدە بەرگەنىدى. لېكىن ئۇقۇش پۈتتۈرگەنىدىن كېيىن ئۇتتۇرىدىكى ئالاقە ئۈزۈلۈپ قالدى. ئالىيە رىشاتنىڭ يۇرتىغا قايتىپ كەتكەنلىكى ياكى ئۇرۇمچىدە دەۋالىشىپ تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلمەي تىت-تىت بولدى. ئىچ-ئىچىدىن ئازابلاندى. بۇ يەردىكى رەھىمسىز تۇرمۇش ئۇنىڭ شېرىن خىياللىرىنى، ئارزۇلىرىنى ئاستا-ئاستا تىتىپ تاشلاۋاتاتتى. لېكىن ئۇ رىشاتنىڭ ئايرىلىش ئالدىدىكى تەكرار-تەكرار ۋەدىسىگە چەكسىز ئىشىنەتتى. ئالىيە بىرھازا مەڭدەپ قالغانىدىن كېيىن ئەسلىگە كەلدى-دە، ھاشىم ئېيىقنىڭ ئاللىقاچان ياتاقتىن چىقىپ كەتكەنلىكىنى بايقىدى.

قار ئېرىپ يوللار پاتقاقچىلىققا تولماقتا. نەچچە ئايدىن بۇيان ھارۋا سۆرەپ ھالدىن كەتكەن ئېشەك-كالىلار ئۇستى-ئۇستىلەپ تېگىۋاتقان تاياققا پەسەنت قىلماي بەدەنلىرىنى تولغاپ قويۇپ ئاستا كېتىۋاتماقتا. ھېرىپ ھالىدىن كەتكەن دېھقانلار باللىرىنى مەكتەپتىن توختىتىۋېلىشقا مەجبۇر بولماقتا. بۇ پاجىئە ئالىيەنى ھەر كۈنى دېگۈدەك باللارنىڭ ئۆيلىرىگە بېرىشقا مەجبۇر قىلاتتى. ئۇ بۇگۈنمۇ چارچىغىنىغا قارىماي ئائىلە سۆھبىتى ئېلىپ بېرىپ بەزى ئائىلىلەردىن خۇشال، بەزى ئۆيلەردىن كۆڭلى يېرىم قايتىپ چىقتى. ئۇ ياتىقىغا قايتىپ كەلگەندە بولسا ئاللىقاچان قاراڭغۇ چۈشكەن بولۇپ، ھارغىنلىقتىن ئۆزىنى كارىۋاتقا تاشلىغىنىچە ئۇيقۇغا كەتتى. تۈن يېرىم بولغاندا ئاغزىغا بىرنەرسە كەپلەنگەنلىكىنى بىلدى-دە، چۆچۈپ ئويغىنىپ كەتتى. قاپقاراڭغۇلۇقتا تولغان كىچىككىنە ياتاقتا بىر ئادەم ئۇنىڭ بىلەن ھەپىلەشمەكتە ئىدى. ئالىيە قاتتىق تىرەجىدى.

— مەن سىزگە كۆيۈپ... جېنىم ئالىيە، تېنىۋش چىقارماڭ! — ئالىيە ۋارقىرىماقچى

بولغان بولسىمۇ ئېغىزىغا بىرنەرسە كەپلەنگەنلىكتىن ئاۋاز چىقىرالمىدى. ئېغىر گەۋدە چىڭ بېسىۋالغانلىقتىن پۇت-قوللىرىنىمۇ قىمىرلىتالمىدى. ھاسىرىغان، پۇشۇلدىغان ۋە ئىڭرىغان ئاۋازلار قوشۇلۇپ جىمجىت قاراڭغۇلۇق ئىچىگە سىڭىپ كەتتى... ئۇ ئۆزىنىڭ ئاخشام ئىشكنى تاقىمىغانلىقىنى ھېس قىلىپ چاچلىرىنى يۇلدى، بەدەنلىرىنى مورلىدى. قىممەتلىك نەرسىسىدىن ئايرىلىپ قالغانلىقىغا ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلىدى. قىيا يېپىلغان ئىشكتىن سىرتقا كۆز تىكتى. كېچە جىمجىت، تولۇن ئاي نەلەردىدۇ يوقالغانىدى. يىراقتا مۇزات دەرياسى غەزەپ بىلەن ئاقاتتى. داشۆدىكى يېشىل چىملىق، دائىم قىزغىن كۈلكە كۆتۈرۈلۈپ تۇرىدىغان قىزلار ياتىقى، قېرى دەرەخ تۈۋىدە رىشات بىلەن تارتىنىپ تۇرۇپ تۇنجى قېتىم سۆيۈشكەن مىنۇتلار. ئاھ، بۇلارنىڭ ھەممىسى ئالىيە ئۈچۈن مىسلىسىز گۈزەل نەرسىلەر ئىدى. لېكىن مۇشۇ سەھرا، مۇشۇ ياتاق ھەممىنى ھاپ قىلىپ يۇتۇۋەتتى. ئالىيەنىڭ قىزغىن ھېسسىياتى مۇشۇ سەھرادا بەربات بولدى. ئۇنىڭ نالىسىنى ھېچكىم ئاڭلىمىدى، يىغىسىنى ھېچكىم كۆرمىدى. ھاشىم ئېپىقنىڭ يەسكەشلىكىنى تەشكىلگە مەلۇم قىلىپ، ئۇنىڭ ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقىپ ئۆچ ئالماقچىمۇ بولدى-يۇ، يەنە تۇرۇپ قالدى. بۇ چارە بىلەن ئۇ ئەمدى مەڭگۈلۈك قولدىن كەتكەن ئىپپەت-نومۇسنى ئەسلىگە كەلتۈرەلەمدۇ؟ ئۇنداق قىلىدىغان بولسا بۇ ئىش ئالەمگە يېيىلىدۇ-دە، سۆز-چۆچەككە ئايلىنىدۇ. ئەگەر رىشاتنىڭ قۇلىقىغا يەتسچۇ؟... ئۇنىڭ كۆز ئالدىنى قاراڭغۇلۇق قاپلىدى. «ياق-ياق» دەپ پىچىرلىدى ئۇ ئۆز-ئۆزىگە ۋە ئىلاجسىز ھالدا كۆزىدىن قۇيۇلۇۋاتقان ياشنىمۇ سۈرتمەستىن ئايسىز ئاسمانغا قاراپ سۈكۈت قىلدى.

(4)

زېمىن يىغلىۋەتتى. دېھقانلارمۇ بىر-بىرىگە ئېسىلىپ تۇرۇپ يىغلىۋەتتى. قارا پاتقاقنىڭ زېمىنغا ئاتا قىلغىنى ياۋا قومۇشلار بولدى. ئات-ئۇلاغلار بولسا ماغدۇرسىزلىنىپ ئۆلۈپ تۈگەۋاتاتتى. بۇ يۇرتنى يەنە بىر قېتىم قەھەتچىلىك قاپلىدى. ناھىيەدە بولسا مەسىلىسى بارلارنى ئېنىقلاش، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغانلارنىڭ مەسىلىسىنى ئەسلىگە كەلتۈرۈش ھەرىكىتى باشلاندى. ھەممە ئەمەلدارلار ئۆزىنىڭ غېمىگە چۈشۈپ يېزىدىكى پاجىئەنى خىيالىغىمۇ كەلتۈرۈپ قويمايتتى. ھاشىم ئېپىق سەل چۆچۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ تورغا بېلىق تاشلاپ بېرىدىغان ناھىيە ئەمەلدارلىرىنىڭ بەزىلىرى مەسىلە تاپشۇرۇۋاتاتتى. پارىخورلۇقى چېكىگە يەتكەن بەزى ئەمەلدارلار كېيىنكى تەقدىرىدىن قورقۇپ تەرەپ-تەرەپكە پىتراپ كەتتى. مانا ئەمدى ھاشىم ئېپىقنىڭ پاچىقىغىمۇ پىت چۈشتى. ئۇ دولان يۇرتىدىكى ئاكىسىنىڭ پاناھىغا ئېرىشىش نىيىتىگە كەلدى.

قىزلىق نازاكىتى جىلۋىلىنىپ تۇرىدىغان ئالىيە تۇرمۇشنىڭ ھۆكۈمىگە بويسۇنۇپ مەجبۇرىي ھالدا ھاشىم ئېپىقنىڭ ئايالىغا ئايلاندى. ئۇ مۇھەببىتىنى يوقاتقىنىغا ۋە مەڭگۈلۈك جۇدالىقا، مەڭگۈلۈك ھەسرەتكە قالغىنىغا قەلبى ئېچىشىپ قورسىقىدىكى بالىنى چۈشۈرۈۋەتمەكچى بولدى. لېكىن ئاخىرىدا يەنىلا ئۆزىنىڭ بۇ ئىشقا ئاجىز كېلىدىغانلىقىنى ھېس قىلىپ يەتتى. ئۇنىڭ بەدەنلىرى تاياقتىن كۆكەرگەن، يۈزلىرىنى داغلار قاپلىغانىدى. ئۇ ئۆزىدىن يىگىرمە ياش چوڭ بولغان ھاشىم ئېپىق بىلەن ئۈچ ياز ئۈچ قىشنى ئازاب ۋە

ھاقارەت ئىچىدە ئۆتكۈزدى. ئىككى قېتىم قورساق كۆتۈرگەن بولسىمۇ بالا ساق تۇغۇلمىدى. ئۇنىڭ بالىغا ئېرىشىش نىيىتى يوق ئىدى. بىراق ھازىر يېڭى بىر جان ئۇنىڭ يۈرەك-باغرىنى قوچۇپ يورۇق دۇنياغا كۆز ئېچىش ئالدىدا تۇرماقتا ئىدى.

ھاشىم ئېيىق ئالىيەنى ئۆي ئىچىدە خورلىغىنى بىلەن سىرتلاردا ناھايىتى سىپايىلىق بىلەن مۇئامىلە قىلاتتى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ يۇقىرى-تۆۋەن قاتراپ يۈرۈپ، ئەمەلدارلارغا قانچە قېتىم داستىخان سېلىپ ئالىيەنى يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ ئاياللار مۇدىرى قىلىپ تەيىنلىدى. ئالىيە بۇنىڭغا خۇش بولمىدى. پەقەت مەسخىرىلىك كۈلۈپ قويۇش بىلەن بىر توپ غەيۋەتچى خوتۇنلارنىڭ توپىغا قېتىلىپ كەتتى.

ئالىيە ھاشىم ئېيىقتىن قىساس ئېلىش ئۈچۈن بولسىمۇ سۈكۈت قىلىپ يۈرۈۋەردى. ئۇنىڭ گېپىنى يىرمىدى. ئەمما تەنھا قالغان چاغلاردا يوتقاننىڭ بۇرجىكىنى چىشلىگەن ھالدا ئۆكسۈپ-ئۆكسۈپ يىغلايتتى، ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا تۇمانلاشقان بىر دۇنيا يېيىلىپ ياتاتتى. ئاشۇ تۇمان ئىچىدە ئەمەلدارلار، دېھقانلار، بۇزۇق ئاياللار، سىياسىي سۇيىقەستچىلەر ئۆز بەختى ئۈچۈن تور توقۇۋاتاتتى. ئالىيە بۇ خىل رېئاللىق ئالدىدا ئاخىر ئېگىلدى. مۇھەببەت ئۇنىڭ ئۈچۈن يوقالغان بىر نەرسە بولۇپ قالدى. ساۋاقداشلىرى خىيالىدىن ئاستا-ئاستا كۆتۈرۈلدى. رىشات بولسا ئۇنىڭ ئەبجەش قەلبىدە بىر غايىۋى ئىلاھ بولۇپلا لەيلەپ يۈرەتتى.

ھاشىم ئېيىق نەچچە يىلدىن بۇيان توپلىغان مال-دۇنيالىرىنى تەقلەپ خاتىرجەم بولغاندىن كېيىن دەرھال يۆتكىلىش رەسمىيەتلىرىنى بېجىردى. لېكىن ئۇ كۈتۈلمىگەندە ئالىيەنىڭ قاتتىق قارشىلىقىغا ئۇچرىدى. ئۇ ئالىيەنىڭ خېتىنى بېرىۋېتىپ كەتسىمۇ كېتەلەيتتى. لېكىن كۈنلەر ئۆتۈپ ئۆزىنىڭ قىلغان-ئەتكەنلىرىنى خەلقى ئالەمگە يېيىۋېتىشىدىن ئەنسىرىدى. ئەمدىلىكتە مەسىلىسى بارلارنى ئېنىقلاش ھەرىكىتى ناھىيىدىن يېزىغا يۈزلەنگەنىدى.

— ئەسلىدە سەن بىلەن ئادا-جۇدا بولۇپ ئۆزۈملا كەتمەكچى ئىدىم، — دېدى ھاشىم ئېيىق تاماكىنى بىرنەچچە شورىۋەتكەندىن كېيىن، — بىراق سېنىڭ ھازىر ھاي-كۈنىڭ يېقىنلىشىپ قالدى، بالىنى يېتىم قىلىشقا بولمايدۇ. ئۇنىڭ ئۈستىگە سەن مېنىڭ ياخشى خوتۇنۇم...

ئالىيەنى تولغاق ئازابى قىينايتتى. ئۇ توختىماي ئىڭرايتتى، چېكىلىرىدىن تەر قۇيۇلاتتى. ھاشىم ئېيىقنىڭ ياغلىما گەپلىرى بولسا قۇلىقىغا مۇشت ئۇرغاندەك ئاڭلىناتتى.

— مەن ياخشى خوتۇنما؟ — دېدى ئۇ قورساقلىرىنى چاڭگاللاپ تۇرۇپ زەردە بىلەن — مېنى ئالدىماي كۆزۈمدىن يوقىلىڭ. ماڭا ھازىر تىنچلىق لازىم. مەن دولانغا بارمايمەن.

— نېمە؟ سەن تېخى تېرە تاراقشىتىۋاتامسەن، ئۆزۈڭنى بىلىپ دەرھال تەييارلىقىڭنى قىل. مەن ھەممىنى تەقلەپ قويغان، بالا يولدا تۇغۇلسىمۇ مەيلى، لېكىن بۇ يەردىن تېز كېتىشىمىز كېرەك.

سىرتتا لەپىلدەپ قار ياغماقتا ئىدى، ئالىيەنىڭ يىغلاپ قىلىۋاتقان نالىسى تولغاق بىلەن تەڭ كۈچەيدى. ئالىيە دۇنيادا يالغۇزلۇقنىڭ ئۆلۈمدىن ئېغىر ئىكەنلىكىنى تۇنجى قېتىم ھېس قىلدى. مۇزدەك سوغۇق ئۆيدە ئۇ خۇدادىن شاپائەت تىلىدى. خىيالىدا قانچە قېتىم رىشاتنى ياردەمگە چاقىرىپ ئۆزىنى بۇ رەھىمسىز ئازابتىن قۇتۇلدۇرۇشنى ئۈمىد قىلدى. ئاللىقاچان تۇپراق قوينىدا

چىرىپ كەتكەن ئانىسىنى، قىز ساۋاقداشلىرىنى، ئۆلۈمگە داۋا بولىدىغان دوختۇرلارنى مىڭ مەرتىۋە سېغىندى. مىڭ ئۆلۈپ-مىڭ تىرىلىپ ئاخىرى بوشاندى. ئۇ ئېغىر دەرىجىدە ھالسىزلانغانىدى. بوۋاقنىڭ ئاچچىق يىغىسى ئالىيەنى ئەسلىگە كەلتۈردى. ئۇنىڭ كۆزىگە ئىسسىق ياش كەلدى.

ئەل ئايىغى بېسىققاندا ھاشىم ئېيىق ماشىنا بىلەن يېتىپ كەلدى. ئۇ ھايت-ھۇيت دېگۈچە چاپارمەنلەردىن تۆت-بەشىنى يىغىپ نەرسە-كېرەكلەرنى ماشىنىغا باستى-دە، پالەچ ئادەمدەك ياتقان ئالىيەگە قاراپ بېشى قاتتى. ئۇ دەرھال تۇغۇت ئانىسى چاقىرىپ بالىنىڭ كىندىكىنى كەستۈردى، يۇيۇندۇردى. ئاندىن ئالىيەنى، بالىنى چوڭ بىر تېرە جۇۋىغا مەھكەم يۆگەپ ماشىنىغا سالدى. ماشىنا قوزغالدى. لېكىن ئالىيە ھېچنېمىنى تۇيمايتتى. ئۇ يەنە ھوشىدىن كەتكەنىدى. يىراقتا سوزۇلۇپ ياتقان مۇزات دەرياسى، كەڭ قارلىق دالا، ئالىيەنىڭ قىزلىق ھېسسىياتى نابۇت بولغان سەھرا... ئاي يۈتكەن زۇلمەتلىك كېچە قوينىدا بارا-بارا ئارقىدا قالدى. ماشىنا بولسا كۆچلۈك شىۋىرغانغا قارشى ئىلگىرىلىمەكتە ئىدى.

(5)

— شۇنداق قىلىپ دولانغا كېلىپ قالدىم، — دېدى ئالىيە تىترەك ئاۋازدا، — بۇ يەردە بىز مەزگىل پىرىكازچىك بولدۇم. ئۇندىن كېيىن ناھىيىنىڭ بىر باشلانغۇچ مەكتىپىدە ئىشلىدىم. ئۇزۇن ئۆتمەي ھاشىم ئېيىق دېگەن توڭگۇز بالا بىلەن مېنى ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىپ، چىرايلىق بىر قىزغا ئۆيلىنىۋالدى. ئۇ ناھىيىدىكى ئەمەلدار ئاكىسىنىڭ سايىسىدە ھېلىغىچە بىخارامان جاھان سوراپ يۈرىدۇ. مەن بولسام تاشلاندۇق بىر تۇل خوتۇنغا ئايلاندىم. رىشات مەن كەسىپ دېگەننى ئۇنتۇپ كەتتىم. دۇنيادا ئۇنتۇپ كەتكەن نەرسىلىرىمۇ بەك نۇرغۇن. بۈگۈن سىزنى كۆرۈپ ئۆزۈمنى تۇتالمايۋاتىمەن. بىز ئوقۇش پۈتتۈرگەندىن كېيىن بىرەر قېتىممۇ خەت-ئالاقە قىلمىدۇق. ئۇن يىلدىن كېيىنكى بۇ ئۇچرىشىشقا نېمە دېسەم بولار؟

رىشاتنىڭ نېرۋا تالالىرى ئۈزۈلۈپ كېتىدىغاندەك ئاغرىشقا باشلىدى. ۋۇجۇدىنى بولسا پۈتمەس-تۈگىمەس غەزەپ ئىگىلىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرىدىن توختىماي ياش قۇيۇلۇۋاتاتتى.

— نېمە بولدىڭىز رىشات؟ — دېدى ئالىيە رىشاتنىڭ كەيپىياتىدىكى نورمالسىزلىقنى بايقاپ، — مەندىن نەپرەتلىنىۋاتامسىز؟ مەن ھەقىقەتەن ۋىجدانسىز بىر ئايالمەن. مېنى ھېچكىم كەچۈرمەيدۇ.

— بولدى، سۆزلىمەڭ!

قاراڭغۇ بۇلۇتلار قوينىدىن سۇغۇرۇلۇپ چىققان تولۇن ئاي رىشات بىلەن ئالىيەگە ئەگىشىپ چەكسىز ئاسمان بوشلۇقىدا ئاستا ئىلگىرىلەيتتى. ئۇلار قاراڭغۇلۇققا چۆمگەن يېزا يولىدىن يانغا بۇرۇلدى. يىراقتىكى ئىتلارنىڭ ئەنسىز قاۋاشلىرى، قايسىبىر مەستنىڭ ئالتاغىل ئاۋازدا توۋلىغان ناخشىلىرى، دېھقانلارنىڭ ئايدىڭدا يېتىلەپ ماڭغان ئاتلىرىنىڭ كىشنەشلىرى قوشۇلۇپ سەھرا ئاسمىنىدا ياڭرايتتى. ئارىلىقتىكى سۈكۈتنى يەنە ئالىيە بۇزدى.

— ئۆزىڭىز توغرۇلۇق بىر نەرسە دېمەمسىز؟

— دەيمەن، ھەممىنى دەيمەن، — دېدى رىشات بوغۇلۇپ تۇرۇپ، — سىز كەتكەندىن كېيىن ئالتە ئاي خىزمەت ئىزدەپ يۈردۈم.

مەن يالۋۇرمىغان باشلىق ئاز قالدى. ئۇلارنىڭ ئارقىدىن كۈچۈكتەك ئەگەشتىم. كېيىن ئارانلا بىر ئىدارىگە تەرجىمانلىققا ئورۇنلاشتىم. مەن سىزگە خەت يېزىشنى تالاي قېتىم ئويلىدىم. لېكىن نەگە يازىمەن؟ تېڭىرقاپ قالدىم، قەلەم قولۇمدىن چۈشۈپ كەتتى. ئارىلىقتا جەنۇبىي شىنجاڭغا بېرىشقا، سىزنى ئىزدەشكە زادىلا پۇرسەت بولمىدى. دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ يۈرۈۋەردىم. كېيىن داشۆگە ئالمىشىپ چىقتىم. ئون يىل بوراندەك ئۆتۈپ كەتتى. راست ئالىيە بىز كۆپ رىيازەتلەرنى چەكتۇق. مەن بۇ قېتىمقى پراكتىكىدىن قايتىش سەپىرىدە سىزنى ئىزدىمەكچى ئىدىم. چۈنكى مەن سىزنى ئون يىل خىيال قىلىپ كەلدىم. ئون يىل ئاز ۋاقىتمۇ؟ مانا بۈگۈن خۇدا بىزنى ئۇچراشتۇردى. مەن تەقدىرنىڭ كارامىتىگە ھەيران قېلىۋاتىمەن. ئالىيە، بىز...بىز...

ئۇلار باشلانغۇچ مەكتەپنىڭ قورۇسىغا كىرىپ كەلدى. مەكتەپ جىمجىتلىققا چۆككەن بولۇپ، پەقەت چەتتىكى بىر ئۆينىڭ دېرىزىسىلا يورۇق تۇراتتى.

— ئاشۇ مېنىڭ ئۆيۈم، — دېدى ئالىيە قولى بىلەن ھېلىقى يورۇق دېرىزىنى ئىما قىلىپ، — باشقا مۇئەللىملەرنىڭ ئۆز ئالدىغا قورۇ-جايلىرى بار. مەكتەپتە مەنلا يالغۇز ئولتۇرىمەن.

ئاددىي سەرەمجانلاشتۇرۇلغان تار ئۆيدە يەتتە ياشلاردىكى بىر ئوغۇل بالا پۇشۇلداپ ئۇخلىماقتا ئىدى. رىشات بالىغا ئېگىلىپ قارىدى-دە، نېمىشقىدۇر قاپاقلىرى سېلىندى. ئۇ ئۇرۇشتا مەغلۇپ بولغان ئەسكەردەك سالپىيىپ بېرىپ كارىۋاتتا ئولتۇردى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا پەقەت تۇرمۇشنىڭ بوژغۇنلار بىلەن تولغان چوڭقۇر قاينىملا يېيىلىپ ياتاتتى.

— ھە، راست، ئاياللىڭىزنىڭ، باللىرىڭىزنىڭ ئەھۋالىنى سورىماپتىمەن، ئۇلار ياخشى تۇرۇۋاتامدۇ؟ — دېدى ئالىيە ئاشخانا ئۆيدىن بىرنەرسىلەرنى ئېلىپ چىقىپ رىشاتنىڭ ئالدىغا قويغاندىن كېيىن، — بىزنىڭ مەكتەپتىكى ئىشلىرىمىز قىزىق ئىدى. ئۇلارغا ھېكايە قىلىپ سۆزلەپ بەرمىگەنسىز؟

رىشات ئۇزاق سۈكۈتكە چۆكتى. ئاندىن ئالىيەنىڭ كۆزىگە تەلمۈرۈپ قارىدى. ئۇنىڭ قەلبى كۈچلۈك بورانغا دۇچ كەلگەندەك دېڭىز دولقۇنلىرىدەك داۋالغۇيتتى.

— يوق. ئالىيە، ئايالىم يوق، باللىرىممۇ يوق، — دېدى رىشات بېشىنى چايقاپ، — ئۆزۈممۇ بىلمەيمەن. خىزمەت دەۋاسى، تۆۋەنگە چۈشۈپ چېنىقىش، كەسىپ ئالماشتۇرۇش، ئىچكىرىگە بېرىپ ئوقۇش، سىنىپ تەربىيىچىلىكى...يەنە تەتقىقاتقا بېرىلىشتەك ئىشلار بىلەن نۇرغۇن ۋاقىت ئۆتۈپ كەتتى. كېيىن ئويلىسام تۇرمۇشقا رومانتىك ھېسسىيات بىلەن مۇئامىلە قىلىپتىمەن. ئادەمگە يېيىش، ئىچىشتىنمۇ مۇھىمراقى بىر ئىناق ئائىلە ئىكەن. مەن ئۇنىڭغا ئېرىشەلىدىممۇ؟ باشتىن-ئاخىر سىزنى ئويلىدىم. سىزگىلا ئەقىدە باغلىدىم. سىزنى كۈتتۈم. لېكىن مەن ئەمدىلىكتە خاتالاشقانلىقىمنى بىلىۋاتىمەن. مەن مۇھەببەتنى خام خىيالغا ئوخشىتىپ قويۇپتىمەن. سىزنىڭ بالىڭىز بار ئىكەن. مەن ئالدىڭىزدا ئەيىبلىك. ئون يىلنىڭ ئالدىدا بەرگەن ۋەدىلىرىم ئۈچۈن ئەيىبلىك! تۇرمۇشنى ئۇنتۇپ قاپتىمەن. راست، ئالىيە مەن بەك شەخسىيەتچى ئىكەنمەن. مەن سىزنىڭ يوقالغان ئارزۇ-ئارمانلىرىڭىزنىڭ، قايناق ھېسسىياتىڭىزنىڭ جاۋابكارى بولۇشقا تېگىشلىك. مەن ئەرلىك غۇرۇرۇمنى جارى قىلدۇرالمىدىم. مەن چوڭ مەكتەپكە كىرىۋېلىپ كىشىلەرنىڭ

كۆزىگە سىرلىق كۆرۈنۈشىنىلا قوغلىشىپتىمەن. ئەمەلىيەتتە نۇرغۇن بەختسىزلىك مېنىڭ ئاجىزلىقىمدىن، ئىرادىسىزلىكىمدىن پەيدا بوپتۇ. مېنى كەچۈرۈڭ. راست، مېنى كەچۈرۈڭ. بىز ھازىر ئورۇن جەھەتتە ئوخشاش بولمىساقمۇ تەڭ قىممەتكە ئىگە ئادەم. بىزنىڭ مەۋجۇتلىقىمىز قەدىر-قىممەتلىرىمىزنىڭ، ھېسسىياتلىرىمىزنىڭ ۋە غايىمىزنىڭ مەڭگۈلۈك ئىكەنلىكىنى ئاشكارىلاپ تۇرىدۇ. مېنىڭ ئەيىبلىرىم! ...

— رىشات!

ئالىيە ئۆزىنى باسالمىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا بىر بويتاق يىگىت چوڭقۇر ئېچىنىش ئىچىدە نالە قىلىۋاتاتتى. دەھشەتلىكى ئۇلار ئوتتۇرىسىدىكى قولدىن بېرىپ قويغان نەرسىلەرنىڭ مەڭگۈ قايتىپ كەلمەسلىكى ئىدى. شۇنىڭ ئۈچۈنمۇ سېغىنىش، پۇشايمان، مەھكۇملۇق دېگەنلەر تەڭلا يوپۇرۇلۇپ كېلىپ ئالىيەنىڭ ئاجىز قەلبىنى تىلغاپ تاشلىۋەتتى. ئۇلار بىر-بىرىنىڭ كۆزلىرىگە تەلمۈرگەن ھالدا سۈكۈتكە چۆكتى. بالا بىر ياندا پۇشۇلداپ ئۇخلاۋاتاتتى. تۇيۇقسىز سىرتتا شارقىراپ ياغقان يامغۇر ئاۋازى ئاڭلاندى. دېرىزە ئەينەكلىرىگىمۇ يامغۇر تامچىلىرى تارسىلداپ ئۇرۇلۇشقا باشلىدى. رىشات ئاستا ئورنىدىن تۇردى-دە، دېرىزە ئالدىغا كەلدى. ئالىيە رىشاتنىڭ ئۆزىنى مەھكەم قۇچاقلىشىنى، لەۋلىرىگە سۆيۈشىنى تاقەتسىزلىك بىلەن كۈتتى. ئۇنىڭ ئاللىقاچان ئۆلگەن ھېسسىياتلىرى قايتىدىن تىرىلمەكتە ئىدى.

— مەن قايتاي، ئالىيە،— دېدى رىشات ئۇزاق ئويلىنىۋالغاندىن كېيىن،— ماڭا قاراشلىق يەنە نۇرغۇن ئىشلار بار.

ئالىيە باش ئۈستىدە چاقماق چېقىلغاندەك ئەندىكىپ ئورنىدىن تۇرۇپ كەتتى.

— مەن دېگەن بەرىبىر ئەسكى، يارىماس،— دېدى ئالىيە تامغا يۆلىنىپ تۇرۇپ،— راست، خەقلەر مېنى ئاياغ ئاستى قىلدى. ئەخمەق تاپتى. سىز بۇنى مەڭگۈ كەچۈرمەيسىز. لېكىن بۈگۈن مېنى ھەرگىز خاتا چۈشىنىپ قالماڭ. سىز ھاياتىمدا بىردىنبىر ياخشى كۆرگەن ئادىمىم. گەرچە كېچىككەن بولسىڭىزمۇ...ياق، ياق... مەن سىزنى ساقلىيالمىغان بولسامۇ مۇشۇ ئۆيدە قونۇپ قېلىڭ. رىشات نېمىشقا قاچىسىز؟ بۇرۇن مەن سىزگە مەنسۇپ ئىدىمغۇ؟!

— ئالىيە مەن سىزنى چۈشىنىمەن. سىزنى ياخشى كۆرىمەن. لېكىن مېنىڭ ئالدىمدا قىرىق ئىككى نەپەر ئوقۇغۇچى بار. مېنى ئاياڭ. مەن... مەن بۇ يەردە قونسام بولمايدۇ. سىز ئارىلىقتىكى مۇساپىنى بىلىشىڭىز كېرەك.

— بىلىمەن، رىشات. ھەممىنى بىلىمەن،— دېدى ئالىيە رىشاتقا ئېسىلىپ تۇرۇپ،— ماڭا ھازىر سىزلا لازىم. مەن ھاردۇقۇمنى چىقىراي. ئون يىللىق دەردىمنى چىقىراي. سىز ماڭا مەلھەم بولالايسىز. ئۇھ، كۆز ياشلىرىم... جېنىم رىشات، يەنە نېمىشقا قورقىسىز؟ مەندىن نەپرەتلىنىۋاتامسىز-يا؟ جېنىم رىشات، جېنىم...

ئالىيە رىشاتنىڭ بوينىغا گىرە سېلىپ تۇرۇپ ئۇنى سۆيۈشكە باشلىدى. ئۇنىڭ ھېسسىياتى تېگى-تېگىدىن يامراپ چىقىۋاتقان بۇلاق سۈيىدەك ئۇرغۇماقتا ئىدى. لېكىن ئۇ بارلىق ئىدراكىنى ئىشقا سېلىپ ئۆزىنى كونترول قىلىشقا تىرىشاتتى.

— ئاپا!

ئالىيە ئىتتىك بېشىنى كۆتۈردى. رىشات ئۆزىنى پەم بىلەن ئىشىك سىرتىغا ئالدى. بالا ئويغىنىپ كەتكەنىدى.

— نان يەيمەن، — دېدى بالا كۆزىنى ئۇۋۇلاپ تۇرۇپ.

ئالىيە بىر پارچە ناننى بالىنىڭ قولىغا تۇتقۇزدى-دە، رىشاتقا ئەگىشىپ سىرتقا چىقتى. ئاي ئاللىقاچان ئولتۇرۇپ كەتكەن بولۇپ، زېمىن قاراڭغۇلۇققا چۆككەنىدى. شارقىراپ ياغقان يامغۇر كېچىنىڭ جىمجىتلىقىنى بۇزاتتى.

— مېنى كەچۈرۈڭ! — دېدى ئالىيە سوغۇقتىن تىترەپ تۇرۇپ، — مەن سىزگە يامان تەسىر بېرىپ قويدۇم. لېكىن مەن بۇنى ھەرگىزمۇ خاتالىق دەپ قارىمايمەن. ياخشى كۆرۈش، سېغىنىش دېگەنلەر ئادەمنى ئاشۇنداق شەخسىيەتچى، تاجاۋۇزچى قىلىۋېتىدىكەن...

— ئالىيە، جېنىم ئالىيە، مەن سىزنى چۈشىنىمەن. سىزنى ياخشى كۆرىمەن. سىز...

رىشات ئالىيەنىڭ بېلىدىن قورۇپ تۇرۇپ ئۇنى چوڭقۇر ھاياجان بىلەن سۆيۈپ كەتتى. ئالىيە دۇنيادا بەختنىڭ تاتلىق لەززىتىنى ئەمدىلا تېتىۋاتقاندەك قايتىدىن ئىپتىخار تۇيغۇسىغا چۆمدى. ئۇلار بىر دەمنىڭ ئىچىدە ھۆل بولۇپ كەتكەنىدى. ئايسىز كېچە ئاسمىنى تولىمۇ مۇڭلۇق كۆرۈنۈشكە باشلىدى. رىشات يامغۇر سۇيىدە چىلىشىپ تۇرغان پۇتلىرىنى ئاستا يۆتكىدى.

(6)

ھاشىم ئېيىقا تەلەي كېلىۋەردى. ناھىيىدە چوڭ ھوقۇق تۇتقان ئاكىسىغا تايىنىپ يېزىنىڭ ھۆكۈمرانلىرىغا ئايلاندى. ئۇنىڭ خورىكى پۇل ۋە ھوقۇق بىلەن بارغانسېرى چوڭايدى، رەھىمسىزلىك ئۇنىڭ قوللىرىغا تۆمۈر تىرناق ئاتا قىلدى. ھەمىشە قاتتىق سىگنال بېرىپ كېلىپ تۇرىدىغان پىكاپلار ھاشىم ئېيىقنىڭ قەلبىنى يايرىتىۋەتتى. ھايت-ھۇيت دېگىچە كانارغا ئېسىلىپ بولىدىغان پاقلانلار بەدىلىگە ئۇ ئەڭ يېڭى مەنپەئەتلەرگە ئېرىشىپ تۇراتتى.

رىشات ھەممىنى بىلدى. ئۇنىڭ ئالدىدا رەھىمسىز رېئاللىق يېپىلىپ تۇراتتى. قەلبىگە غايەت زور غەزەپ ئوتى تۇتاشتى. ئادەمنىڭ قىسمىتى، تەقدىرىنىڭ پالاكىتى ئەمدى ئۇنى قىيناشقا باشلىدى. ئۇ ياتاقتا تەنھا خىيال سۈردى. ئۇ بۇ يەرگە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنىڭ جەۋھەرلىرىنى توپلىغىلى، دولان خەلقىنىڭ ناخشا-ئۇسسۇللىرىدىن ھۇزۇر ئالغىلى، ياشلىقى قايناپ تۇرىدىغان ئوقۇغۇچىلارنى ئادەملەرنى چۈشىنىشكە، جەمئىيەتنى چۈشىنىشكە يېتەكلىگىلى كەلگەنىدى. ئەپسۇسكى ئۇنىڭ دۇچ كەلگىنى پۈتۈنلەي باشقا نەرسە بولۇپ چىقتى. ئۇ ئالىيەنى ئەيىبلىمەيتتى. ئۆزىدىن نەپرەتلىنىشكە بولسا تېخى ھەقلىق ئەمەس ئىدى. ئاللىبۇرۇن ئۇنتۇلۇشقا يۈز تۇتقان شورلۇق سۆيگۈ ئەمدىلىكتە ئۇنىڭ ۋۇجۇدىغا پەقەت قىساس تۇيغۇسىنىلا ئاتا قىلدى. ئۇ مۇشۇنداق قىلسىلا يۇخادىن چىقاتتى.

روزى ھېيت يېتىپ كەلدى. تەرەپ-تەرەپكە چېچىلىپ كەتكەن ئوقۇغۇچىلار بىر يېزىغا توپلاندى. ئۇن نەچچە كۈنلۈك ئايرىلىش ئۇلارنىڭ قەلبىنى سېغىنىش ھېسلىرىغا ئورىغانىدى. ساۋاقداشلار بىر-بىرى بىلەن قۇچاقلىشىپ كۆرۈشتى. قورۇدىكى ئورمانلىقتا توپلىشىپ ئولتۇرۇشۇپ ناخشا ئېيتىشتى، ئۇسسۇل ئويناشتى. ئۇلارنىڭ خۇشال كۈلكە سادالىرى بۇ چەت

خىلۋەت سەھرانى بۆلەكچىلا جانلاندۇرۇۋەتكەنە-
دى. رىشات ئۆزىنىڭ قايىنام-تاشقىنلىق
ئوقۇغۇچىلىق دەۋرىگە قايتقاندەك ھاياجانلان-
دى. ئۇ يىللار شۇنداق غەمكىن، لېكىن
بەختلىك ئۆتكەنىدى. ئالىيە بىلەن تاتلىق
پىچىرلىشىپ، ۋەدە بېرىشىپ تارتىنىپ تۇرۇپ
سۆيۈشكەن دەملەرنى مۇنۇ ئاي جىمىرلاپ
تۇرغان ئايدىڭ كېچىلەردە، يەنە كېلىپ
بىر توپ ئوقۇغۇچىلار ئارىسىدا ئەسلەش
نېمدېگەن لەززەتلىك-ھە! ئاھ! ياشلىق،
ئاھ، سېغىنغان سۆيگۈ، سەن ھازىر
نەدە؟ بىر چاغلاردا سەن ئۈچۈن يۈرەكلەر
گۆپۈلدەپ سېلىپ، ئىسسىق قانلار شىددەت
بىلەن ئۇرغۇغانىدى. مانا ئەمدى غالىب
ئورۇننى ئىگىلەۋاتقىنى ئاچچىق پۇشايمان،
تەقدىرگە نېمە ئامال؟

ئەتىسى يېزىلىق ھۆكۈمەتنىڭ زالىدا
ئوقۇغۇچىلار ئۈچۈن مەخسۇس سورۇن ھازىرلان-
دى. سورۇندا يەنىلا ھاشىم ئېيىق باشچىلىق
قىلىۋاتاتتى. رىشات قاپاقلىرى سېلىنغان ھالدا
كېچىكىپ كىرىپ كەلدى.

— قېنى، رىشات مۇئەللىم، يۇقىرى
ئۆتسىلە، — دېدى ھاشىم ئېيىق ئەمەلدارلارغا
خاس سالاپەت بىلەن ئاندىن كۆپچىلىككە
قاراپ، — بۈگۈن ئۇلۇغ ئايەم كۈنى. بىز
ئۈرۈمچىدىن كەلگەن ھۆرمەتلىك مېھمانلار
بىلەن بۇ سورۇنغا جەم بولدۇق. مۇشۇ
مۇناسىۋەت بىلەن ھەرقايسىڭلاردىن سەممىي
ھال سورايمەن ھەم ھەرقايسىڭلارغا رەھمەت
ئېيتىمەن، — دېدى.

جوزا ئۈستى تونۇر كاۋىپى، بېلىق
كاۋىپى، ئاق ھاراق، شامپان ۋە بىرنەچچە
خىل سەيلەر بىلەن توشۇپ كەتكەنىدى.
تام بويلاپ قويۇلغان ئورۇندۇقلاردا يېزىلىق
ھۆكۈمەتنىڭ كادىرلىرى ۋە قىز-ئوغۇل
ئوقۇغۇچىلار ئولتۇرۇشقان بولۇپ، سورۇن
قايىنام-تاشقىنلىققا چۆمگەنىدى. بىرمۇنچە
ئۇششاق باللار، شاپاق دوپپىسىنى چوققىسىغا
قوندۇرۇۋالغان دېھقانلار دېرىزىدىن بۇ
ھەشەمەتلىك سورۇنغا قىزىقىپ قارىشاتتى.
ھاشىم ئېيىق ئۇلارغا نەچچە قېتىم ئالىيىپ
قويدى. رومكىلار بىر-بىرىگە ئارقا-ئارقىدىن
سوقۇشتۇرۇلدى. پەقەت رىشاتلا بۇ ئىشتىن
ئۆزىنى چەتكە ئالدى. ئوقۇغۇچىلار شوخ
مۇزىكا ساداسىغا ماسلىشىپ يېنىك پىرقىرايتتى.
رىشات ئۆزىگە تەكلىنىپ تۇرغان بىر پىيالە
ھاراققا قاراپ ئىچ-ئىچىدىن ئۆرتىنىپ كەتتى.
ئۇنىڭ كۆزىگە قان تولغانىدى. ھازىرلا ھاشىم
ئېيىقنىڭ ياقىسىدىن قامالاپ تۇرۇپ ئەل-يۇرتقا
كەلتۈرگەن ئاپەتلىرىگە، سۆيۈملۈكى ئالىيەنىڭ
ياشلىقىنى نابۇت قىلغانلىقىغا نەپرەت ياغدۇرۇش-
نى، ئۇنى بىراقلا شەرمەندە قىلىشنى ئويلىدى.
بىراق بۇنىڭ بىلەن بۇ چەت يېزىدا ھېچنېمىنى
ھەل قىلغىلى بولمايتتى. رىشات ئەڭ ئاخىرقى
قېتىم يوشۇرۇن قىساس شارابىنى ئۆز رەقىبىنىڭ
قولىدىن ئېلىپ كۆپۈلدىتىپ ئىچىۋەتتى. ئوقۇ-
غۇچىلار رىشاتقا ھەيران قالدى. ھېچنېمىنى
چۈشەنمىگەن ھاشىم ئېيىق يەنە لىق
ھاراق تولدۇرۇلغان پىيالىنى رىشاتقا سۇندى.
بىراق بۇ پىيالە ئۇرۇپ يەرگە چۈشۈ-
رۈۋېتىلدى. رىشات سەل تەمتىلىپ قالغا-
نىدى. ئۇ ھاشىم ئېيىقنىڭ مەيدىسىدىن
ئىتتىرىۋېتىپ سورۇندىن چىقىپ كەتتى.
خورلانغان ۋە ھاقارەت ھېس قىلغان ھاشىم
ئېيىق داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى. شۇ كېچىسى
ئالىيە رىشاتنى چالا مەست ھالدا كۆتۈ-
ۋالدى. ئۇنىڭ كىيىملىرى توپا-لايغا مىلەن-
گەن، قاتتىق يىقىلغانلىقتىن پېشانىسى يېرىلىپ
ھۆررەك بولۇپ ئىششىپ چىققانىدى. ئالىيە
رىشاتنىڭ يېرىلغان جايلىرىغا دورا سۈرۈپ

قويدى. شۇ چاغدىلا ئۇ كارىۋاتتا سوزۇلۇپ ياتقىنى خۇددى ئۆزىنىڭ ئۇزۇن يىللىق ئىرىدەك ئىچ-ئىچىدىن سۆيۈنۈپ كەتتى. ئۇ كۆزلىرىدە لىغىلداپ تۇرغان ياش تامچىسىنى ھەرقانچە قىلىپمۇ توختىتىپ قالالمىدى.

(7)

ئون يىل ئىلگىرى ئوقۇغۇچىلارنىڭ شاۋقۇن-سۈرەنلىرى بىلەن قايناپ تۇرىدى-غان ئۇچ قەۋەتلىك ياتاق بىناسى مانا ئەمدىلىكتە پۈتۈنلەي ئوقۇتقۇچىلارنىڭ ئائىلىسىگە ئايلانغانىدى. تار كارىدورنى گاز ئوچاقلىرى، يەشىكلەر، سەي-كۆكتاتلار بىر ئالغان. لېكىن بۇ يەردە ھايات قايناق، ئەر-ئاياللارنىڭ كۈلكە-چاقچاقلىرى، بوۋاقلارنىڭ يىغا ئاۋازى، قايسىبىر ئائىلىدىن ياڭراۋاتقان پەس ئاۋازدىكى ناخشا سادىسى كىشىنى لەززەتلىك ھېسلارغا چۆمۈلدۈرەتتى. بىراق رىشاتلا تەنھا، رىشاتلا مۇشۇ بىنادىكى بىردىنبىر بويتاق بولۇپ، ئازابلىق خىياللار بىلەن نەچچە يىللىنى ئۆتكۈزگەنىدى. ئۇ دولان يۇرتىدىن قايتىپ كەلگىلى ئۇچ ئاي بولدى. ئۇ دېرىزە ئالدىغا كېلىپ يېقىنلا جايدا يېيىلىپ ياتقان كۆلگە قارىدى. كۆل سۈيىگە سىڭىپ كېتىۋاتقان كەچكى شەپەق نۇرى تولىمۇ گۈزەل مەنزىرە پەيدا قىلاتتى. ئۇ يەنە ئىككى كۈندىن كېيىن بېيجىڭغا، بېيجىڭدىن ئەنگلىيىگە ماڭاتتى. ئۇنىڭ ئارمانى رېئاللىققا ئايلاندى. بۇ قېتىم ئۇ لوندون داشۆسىدە ئۇيغۇرشۇناسلارغا ئۇيغۇر مەدەنىيىتىدىن لېكسىيە سۆزلەش ئۈچۈن تەكلىپ قىلىنغانىدى. رىشات ئاجايىپ زور ھاياجانغا چۆمدى. بىراق ئۇنىڭ خىيالىدا ھامان يىراقتىكى دولان يۇرتى، خورلانغان ئالىيە ۋە تېخىچە ھوقۇقىدىن غولاپ چۈشمىگەن ھاشىم ئېيىق پىرقىراپ يۈرەتتى: يۇقىرىغا سۇنغان ئەرزلىرىمۇ سۇغا چۈشكەن تاشتەك جىمىپ كەتكەنىدى. ئۇ تەقدىرنىڭ رەزىل ئويۇنىغا قانداق جاۋاب بېرىشنى بىلمەي گاڭگىراش ئىچىدە ياۋروپاغا قاراپ سەپەرگە ئاتلاندى.

ئالىيە رىشات ئۈرۈمچىگە كەتكەندىن كېيىن ئۇنىڭدىن بىرەر پارچىمۇ خەت تاپشۇرۇپ ئالالمىغىنىغا ئىچى سىقىلىپ، قىشلىق تەتىل ۋاقتىدىن پايدىلىنىپ ئايرىلغىلى ئوننەچچە يىل بولغان بۇ قاينام-تاشقىنلىق شەھەرگە كەلدى. بىراق شەھەر قۇرۇلۇشىدىكى غايەت زور ئۆزگىرىش ئۇنىڭ كۆزلىرىنى ئالا-چەكمەن قىلىۋەتتى. نۇرغۇن كوچىلار، نۇرغۇن بىنالار ئالىيەنى ئېزىقتۇرۇپ قويدى. ئۇنىڭ بۇ شەھەردە رىشاتتىن باشقا ھېچقانداق يۆلەنچۈكى يوق ئىدى.

ئالىيە كەچكە يېقىن رىشات ئىشلەيدىغان ئالىي مەكتەپنىڭ — ئانا مەكتىپىنىڭ دەرۋازى-سى ئالدىدا پەيدا بولدى. ئۇنىڭ قانلىرى قىزىۋاتاتتى. يۈرىكى ھېلىلا ئاغزىغا تىقىلىپ قالىدىغاندەك گۈپۈلدەپ سالماقتا ئىدى. ئاھ، سۆيۈملۈك ئانا مەكتىپىم! مېنىڭ ياشلىقىم، گۈزەللىكىم قالغان مېھرى ئوت ماكان. مەن كەلدىم، ئون يىلدىن كېيىن مەن يەنە سېنى كۆردۈم. مەن كۆز ياشلىرىم قۇرۇپ تۈگىگەندىلا ساڭا ئېرىشتىم! ئالىيە ئۆزىنى شۇنچىلىك بېسىۋېلىپ كۈتۈپخانا ئالدىدىكى تار يول بىلەن ئوقۇتۇش بىناسى تەرەپكە ماڭدى. قاراڭغۇلۇق تاشلىنىپ تۇرغان باغلاردىن قىز-ئوغۇل ئوقۇغۇچىلارنىڭ ۋاڭ-چۇڭلىرى ئاڭلىنىپ تۇراتتى. ئۇ يورۇق دېرىزىلەرگە، شاۋقۇنلۇق سىنىپلارغا تەلمۈرگەنىچە ئۆتكەن

كۆڭلەردىكى كەچۈرمىشلەر قەلبىگە پېسىپ كىرەتتى. كەچ كىرىپ مەكتەپ ئىچى تىنجىشقا باشلىغاندىلا ئالىيە رىشاتنىڭ ياتىقىنى تاپتى. بىراق كونىراپ كەتكەن ئىشىكتە يوغان بىر قارا قۇلۇپ ئېسىلىپ تۇراتتى. ئۇنىڭ يۈرىكى ئېغىپ كەتكەندەك بولدى، نەپەس ئېلىشلىرى جىددىيلەشتى. ئالىيە رىشاتنىڭ ئىككى ئاينىڭ ئالدىدا ئەنگلىيىگە كەتكەنلىكىنى ئاڭلاپ چۆچۈپ كەتتى. ئۇ ئارقىغا ئۈچۈپ چۈشكىلى تاس قالدى-دە، ياندىكى تامغا يۆلىنىۋالدى. ئەمدىلىكتە ئالىيەنىڭ رىشاتقا ئىچ-ئىچىدىن غەزىپى قايناپ تاشتى. مۇھەببەت ئۇنىڭ ئۈچۈن بىردەمدىلا شەرمەندە، ئالدامچى نەرسىگە ئايلىنىپ قالدى. ئۇ كۆزلىرىدىن تۆكۈلۈۋاتقان ياشنى سۈرتمەستىن ئاستا پەلەمپەيگە قەدەم قويدى. قولىدىكى يوغان قارا سومكىدا رىشات ئۈچۈن ئېلىپ كەلگەن مېۋە-چىۋە، تۇخۇم، قاق، ياغلىما توقاچلار بار ئىدى. ئاھ، شورلۇق سۆيگۈ! ئاھ، تەتۈر تەلەي! ئالىيە بىنانىڭ سىرتىغا چىقىپ قاراڭغۇلۇقتا تولغان ئەتراپقا ئەيمىنىپ قارىغانچە تۇرۇپ قالدى. قار لەپىلدەپ ياغماقتا ئىدى. ئۇ ئايسىز بۇ زۇلمەتلىك كېچىدە نەگە بارىدۇ؟ نەدە پاناھلىنىش كېرەك؟ ساۋاقداشلىرىنىڭ ئۆيىگە بارسۇنمۇ؟ ياق، ئۇ بىرەر مېھمانخانىنى ئىزدەش قارارىغا كەلدى.

ئىككى ئاي ئۆتتى. بىراق رىشات قايتىپ كەلمىدى. ئۇ لوندون داشۆسىدە ئىككى يىل بىلىم ئاشۇرۇش ئۈچۈن قېپقالغانىدى. گويا قورقۇنچلۇق چۈشتەك تۇيۇلغان بۇ خەۋەر ئالىيەنى ئەقلىدىن ئازدۇرۇپ قويدى. ئۇ ئىجارە ئالغان ئۆيدىن قوغلاپ چىقىرىلدى، كىيىملىرى مەينەتلەشتى. ساۋاقداشلىرى ئالىيەنى كۆرسە قاچىدىغان بولدى. ئۇنىڭ نېرۋىسى كاردىن چىققانىدى. پۈتۈن بەدەنلىرى سوغۇقتىن دىرىلدەپ تىترەيتتى. بەختسىزلىك ئالىيەنىڭ ھەممە نەرسىسىگە چاڭ سېلىپ ئەنە شۇنداق ھالاك قىلدى.

رىشات ئەنگلىيىدىن قايتىپ كېلىپ ئالىيەنىڭ ساراڭ بولۇپ قالغانلىقىنى ئاڭلىدى-دە، ھوشىدىن كەتتى. ئۇ ھەممىدىن مەھرۇم بولغانىدى. بىر چاغلاردا ئۆزىگە ئىسسىق نەپەسلەرنى، شېرىن ۋەدىلەرنى تەقدىم ئەتكەن گۈزەل قىزچاق بۈگۈنكى كۈندە مۇھەببەت ئۈچۈن ھەممە نەرسىسىنى قۇربان قىلغانىدى. رىشات يىغلاپ چۇقان كۆتۈردى. بىراق ۋاقىت ئۆتكەن، ئىشلار ئۇنتۇلغان، تەقدىر پالەچ ھالەتكە چۈشۈپ قالغانىدى. ئۇ ئالىيەنى يامغۇرلۇق بىر كۈنى كوچىدىن ئاخىرى تاپتى-دە، كىرا ماشىنىسىغا سېلىپ ساراڭلار دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ بەردى. ئالىيە رىشاتنىڭ يۈزلىرىنى مورلىدى، قوللىرىنى چىشلىدى. رىشات ھەممىگە چىدىدى. ئون يىل ئىلگىرى چىن يۈرىكىدىن ياخشى كۆرگەن قىزنى ئون يىلدىن كېيىن كوچىدا تۇتۇۋېلىپ، قوللىرىنى ئارغامچا بىلەن باغلاپ ماشىنىغا سېلىش، يەنە كېلىپ ساراڭلار دوختۇرخانىسىغا ئاپىرىپ بېرىشتەك ئېچىنىشلىق قىسمەت ئۇنى شىددەت بىلەن قىيناشقا باشلىدى.

كېچە ناخشىسى

جالالە

(تۇنىس)

تۈن يېتىپ كەلمەكتە ئالدىراپ-تېنەپ
ئېيتمىغىن ھەسرەتتە مۇڭلۇق ناخشاڭنى

پەقەت بىرخىل ھالىتىڭلا بار
ساناپ بولماس سايەڭنى بىراق
تۈن مىجىقلار تاغ لىباسىنى
يېپىلماقتا دەرەخ بىلىكى
شۇ ۋە تۇمان كەتتى بىرىكىپ
كۆل بىلەن تاغ بولدى بىر تەكشى
يېتىپ كەلدى تۈن
شۇنچە جىمجىت، شۇنچە سۈكۈتتە
سۈكۈناتقا چۆككەن ياقلاردىن
چىقىپ كەلدى بىر ئاۋاز
سۈكۈت مەركىزى
يوقتۇر نۇر ۋە يوقتۇر كۆلەڭگە
سېنىڭ تۇرقۇڭ مېنىڭ يۈرىكىم
تۈن پەردىسى يېپىلسۇن تېزرەك
كۆلەڭگەڭنى كۆرگۈم يوق قايتا

ھەر يەردە بار بولغان
مۇڭلۇق چېھرىڭنى
قوچاقلايمەن سېنى
سېنىڭ بىلەن بولۇشچۇن بىر تەن
يۈرىكىم بىلەن
قوچاقلايمەن بۇ سۈكۈناتنى
قوچاقلايمەن ئۇ ياڭراق ئۈننى
لەرزىگە كەلتۈرەر پۈتكۈل روھىمنى
ئۇ نەقەدەر تىنچ، تەلەيلىك
ھاياتىنىڭ ئۆز ساداسىدۇر ئۇ
تۈن پەردىسى يېپىلغان چاغدا
غەرق بولار
بارچە يىراق، بارچە يېقىنلار
بارچە ئېگىز، بارچە ئويمانلار

قاپقاراڭغۇ تاشقىرىسىدا
سۈكۈناتلىق تىمتاس دالادا
ئېيتما ئۇ ھەسرەتلىك، مۇڭلۇق ناخشاڭنى

تاش ئارىسىدىكى بېلىق

داڤ

(ئامېرىكا)

تاش ئارىسىدىكى بېلىق
ئارزۇ قىلار ماكانلىشىشنى
قايتىپ دېڭىزغا.

بىزاردۇر ئۇ
پەرەز قىلىش مۇمكىن بولغان
ئۇ كىچىك ھەقىقەتنى تەھلىل قىلىشتىن.
ئۇ بىزاردۇر شەبنەملىك كۈندە
ساقلاۋېرىشتىن،
سىڭايان سايىسى تاشلاندى بۇزۇپ
بىر دەستە ئاق نۇرنىڭ مۆھۈرى بىلەن.

دېڭىز-ئوكيان سۈكۈناتلىرى
ئاستا-ئاستا بارار قوزغىلىپ.
بىھاجەتتۇر بۇنىڭ ھەممىسى!
سەۋرچاندۇر، لەيلىگىنىچە

بىر پەستلا كېلىپلا ئۇدۇل
ئايلاندۇرۇپ قويىدۇ ئۇنى
ئۇستىخانلار غۇنچىلىرىغا.
تاش ئارىسىدىكى بىلىق
بىلىپ تۇرار يېڭىلىشىنى
ھاياتلىقنى بەخش ئەتكۈچى
ياردەم-مەدەت بېرەر ئۇنىڭغا.
ئۇ بىلىدۇ چۈمۈلە نىچۈن

زەك قويۇپ لايىھىلەر قارا نىيەتتە
دەپنە مۇراسىمى، قوپال كۆزەللىك
ساپسېرىقتۇر ئۇلار ھالبۇكى.
ئۇ بىلىدۇ ئالىملار نىچۈن
ئىچىدە يوشۇرۇن شادلىقتا چۆمۈپ
سىلاپ كىچىك قۇلاق چۆپلەرنى
سېزىۋالار
تومپايغان قارىغۇلار يېزىقلىرىنى.

جاراھەت ئاغزىدىكى چۈشەنچە

(مىسىر)

ۋاجىدە

توختىمىغىنىسەن،
پايدىسى يوق توختىغىنىڭنىڭ.
تاپىنىمغا سالمايمەن نەزەر...
روھىمدا چوقچايغان ئۇ ئېگىز چوققا
يىللارنىڭ غارىدا تۇرماس گاڭگىراپ.

ئارىسالدىلىقتا قالغاندا پۈتۈك،
تىترەمز مۇزدەك جىملىقتا قولۇڭ،
بىلىمەن، سېنى ھاڭ قىلىدۇ ئۇزۇق...
قورقۇنچتىن قارىيار بىر جۈپ قارىچۇق،
پەقەت ماتەملەرگە بولسەن دۇچار،
ئۇزارغان قانىڭ سىلكىمەستىنلا
ئېگىزلىككە كېتىسەن ئۇچۇپ.
لاي ھەيكەلنىڭ مەبۇدى
يىمىرىلەر چوقۇم
زايا كېتەر ھەيكەلتىراش ئەجرىمۇ.
مەن ئۆزۈم ياسىغان تىراگېدىيە
بىتچىت بولار ھەيكەل ئالدىدا...
پاجىئە يۈز بېرەر،
مەن ئاكا ئامالسىز قالارمەن پۈۋلەپ،
كۆككە ئۆرلىگەنچە كېتەرمەن ئۇچۇپ...

سۆزلىمىگىنىسەن
سۆز دېگەن گاھى ئۇ يارا ئېغىزى،
كۆيۈكى ھەم دەرد-ئازابلارنىڭ،
تۈگىتەلمەس ۋاقىتمۇ ئۇنى

قەدىمكى ئەرەب خەلىپىلىكى كېچىسىدىكى ھېكايە

كۆرسەڭ ئەگەر كوچىدا جەسەت،
قان دېغى ۋە قالدۇق پۇل-قولنى
تۆكۈرمە......؛
چانىقىڭدىن ئاققۇزمىغىن ياش
كۆرسەڭ ئەگەر گېزىتتە سۈرەتكەن
يەر يۈزىگە يامرىغان قاننى،
بۇرنىمىغىن بېشىڭنى،
تۆكۈرمە،
كۆزۈڭ يوقتەك ئۆتۈپ كېتىۋەر.
بىزنىڭ مۇشۇ زامانىمىزدا
كۆرۈش ئۇچۇن ئىشلىنەمدۇ كۆز؟
قىزىلگۈل، ساپ ھاراق ۋە ئىسسىق قانلار
ھەنىنۋاسى بىر يولدىكى يۈك...
تالاشماڭلار، چەكمەڭلار ھەسرەت،

ئېرىشكىنىڭلار قول سودىسى، بەس،
سائەت ئۇنى بېسىپ ئۆتتى قوللار ئالىبلىرىنى،
بىر قىزچاق بار ئىدى مەلىكە ئاتلىق،
بوي-بەستى كېلىشكەن،
ئەمما ساۋاتسىز......
قاراقچىلار تاشلاندى ئاڭا،
ئويلىدى ھەممىسى سېتىشنى ئوبدان.
ئۇلار بەس-بەس بىلەن تىكتى دوغا پۇل،
بىر-بىرىگە قويۇشماستىن يول.
بۇ كىچىك قىزچاق
ئاچالدا يولۇقتى قاتىللىققا،
قاراقچىلار كۆرەڭلەپ تىنتىشتى ئۇنى.
ھودۇقمىغىن..قان سۇرتكەن گېزىت
ئەرزاندۇر بەكلا.
سوقىلاردا ئېزىلگەن ۋۇجۇد
سۇنايلىنىپ ياتىدۇ يەردە،
تالاي جۇپ كۆزلەرنى چىمچىقلاتقۇزۇپ.
بىزنىڭ مۇشۇ زامانىمىزدا
كۆرۈش ئۇچۇن ئىشلىتىلمەس كۆز،
ئاغزىڭنى چوڭ ئېچىپ يېگىن، سۆزلىمە.

تۈكۈرمىگىن،
ھودۇقمىغىن ھەم،
قەدىم ئەرەب خەلپىلىكى كېچىسىدىكى
كىچىك بىر ئىش ئۇ.

مەن ئاڭلايمەن

بلانديانا (رۇمىنىيە)

مەن ئاڭلايمەن
بىراۋ ماڭا ئەگىشىپ كىرىدۇ ئايغا،
ئىزلىرىم ئىچىگە تېرىدۇ گۈللەر،
ئاقىلانە قەدەم — نىلۇپەر،
خاتا باسقان قەدەم — مۆدۈر-دۆك.

مەن ئاڭلايمەن
بىراۋ ماڭا ئەگىشىپ كىرەر قوياشقا،
ئىزىمدا قۇشلارغا باستۇرار تۇخۇم،
ئاقىلانە بىر قەدەم — پاختەك،
خاتا باسقان بىر قەدەم — كاككۇك.

مەن ئاڭلايمەن
بىراۋ ماڭا ئەگىشىپ كىرەر ئەبەدىيلىككە،
ئىزلىرىمغا قويۇپ قويار تىل،
ئاقىلانە بىر قەدەم — قوش پەش،
خاتا باسقان بىر قەدەم — شېئىر.

دادا

ھوقۇقۇم يوق قارار قىلىشقا.
ئايلىنار ئاتوم قوم دانچىلىرىغا،
قوم دانچىلىرى ئايلىنار تاشقا،
تاش ئايلىنار ھەرپكە،
ھەرپ بىخلار يارار، چېچەكلەر،
پەيدا قىلار تاق سۆزلۈك مېۋە،
ھايۋاناتقا ئايلىنار تاق سۆز،
ھايۋاناتلار كويلەر، تۇغىشار.
ھوقۇقۇم يوق قارار قىلىشقا.
ھامىلدار جۇملىنى كۆرگەن چېغىمدا،
بىلمەيمەن پەقەتلا
دادام كىم؟

(تۇمەر مۇھەممەتئىمىن تەرجىمىسى)

ئازاپ دېڭىزىدىكى مەھبۇس

(ئەدەبىي ئاخبارات)

جاك چېگگوك

غوپۇر قادىر تەرجىمىسى

(بېشى ئۆتكەن ساندا)

بەشىنچى باب

يامغۇر يېغىۋاتاتتى.

ئىشىككە يېنىچە يۆلىنىپ تۇرغان دېك‌چۇەنشيۇنىڭ قەلب ئاسمىنىنىمۇ قارا بۇلۇت قاپلىغانىدى.

ئۇ شۇرۇڭنىڭ ئۆزىنى ئەرز قىلغانلىقىنى ئۇققانىدى، بۇ ئۇنىڭغا تاسادىپىي تۇيۇلمىدى. ئوغلىنىڭ ئۆزىنى قويۇۋەتمەيدىغانلىقى، بۇ كۈنىنىڭ بىر كۈنى بولمىسا بىر كۈنى يېتىپ كېلىدىغانلىقى ئۇنىڭغا ئايان ئىدى.

كۈنلەر بىر-بىرىنى قوغلىشىپ ئۆتكەن مۇشۇ ئون يىل ئىچىدە ئۇنىڭ كۆڭلى بىر كۈنمۇ ئارامىدا ئۆتمىدى. ئۇ ھەردائىم ئىككى كۆلەڭگىنىڭ ئۆزىگە ئەگىشىپ يۈرگەنلىكىنى ھېس قىلاتتى. بۇنىڭ بىرى بۇرۇنقى ئېرى شىېن چېڭداۋ، يەنە بىرى ئوغلى شۇرۇڭ ئىدى.

ئۇ ئۆز-ئۆزىنى قاتتىق ئەيىبلىدى، ئۆزىنى دۇنيادىكى ئەڭ ئەسكى، ئەڭ رەزىل ئايال دەپ قاراپ، ئۆلگىنىدىن كېيىن مەڭگۈ قەد كۆتۈرەلمەيدىغان ۋەيلۇن دوزاخقا مەھكۇم بولۇشىنى، جىسمىنىڭ كۇكۇم-تالقان بولۇپ كىشلەرنىڭ تىل-ھاقارىتى ۋە خورلۇقىغا كۆمۈلۈپ

كېتىشىنى كۈتتى.

ئەمما ئۇ يەنىلا پۇشايمان قىلمىدى.

ئۇ ئۆز ھوقۇقىنى ئاخىرى قولغا ئېلىپ، ئۆزى ياخشى كۆرىدىغان ئادەمگە تەگدى. گەرچە مۇشۇنى دەپ ئۇنىڭدىن ئاجرىشىشنى خالىمىغان بىگۇناھ جانغا قەست قىلغان، بۇنىڭ ئۈچۈن ئاتا-بالا مېھرىدىن ئىبارەت غايەت زور بەدەل تۆلىگەن بولسىمۇ شۇنداق قىلدى.

ئۇ نۇرغۇن كېچىلىرى جۇجىڭشىن بىلەن شىنجىڭداۋنىڭ قەبرە بېشىغا چىقىپ، قەغەز كۆيدۈرۈپ تەزىيە بىلدۈرگەنمۇ بولدى.

ئاكىسىغا نۇرغۇن قېتىم پۇل ۋە ئاشلىق بېرىپ شۇرۇڭلارغا يەتكۈزۈپ بېرىشنى ئىلتىجا قىلغانمۇ بولدى.

گەرچە ئۇ ئوغلىنىڭ كەچۈرمەيدىغانلىقىنى بىلىپ تۇرسىمۇ، ئۆز گۇناھىنى مۇشۇنداق ئۇسۇل بىلەنلا تىلىيەلىدى.

يامغۇر يەنىلا ئېزىلەڭگۈلۈك بىلەن ئۈن-تىن چىقارماي يېغىۋاتاتتى.

— جۈەنشيۇ، كارىۋاتقا چىقىپ بىردەم يېتىۋالساڭچۇ، سېنىڭ بىرنېمە يېمىگىنىڭگە ئىككى كۈن بولدى، ھەي...

— جۇجىڭشىن چىرايى تۈتۈلگەن ھالدا ئېغىر خۇرسىنىپ قويدى.

دىڭجۈەنشيۇ كارىۋاتنىڭ يېنىغا قەدەممۇ-قەدەم سىلجىپ بېرىپ ئولتۇرۇۋالغاندىن كېيىن كۆز چانىقىدىكى ياشنى ئېرتىۋەتتى:

— جېڭشىن، بۇ قېتىم باشقا كەلگەننى تارتماي ئامالىمىز يوق ئوخشايدۇ، شۇرۇڭنىڭ مىجەزىنى مەن ھەممىدىن ياخشى بىلىمەن.

ئۇ جۇجىڭشىنغا تىكىلىپ ئېچىنىشلىق تەلەپپۇزدا سورىدى:

— مەن تۈرمىگە كىرىپ كەتسەم پۇشايمان قىلىپ مەندىن نەپرەتلىنەرسەنمۇ؟

جۇجىڭشىن ھاڭۋاققان پېتى دېرىزىنىڭ سىرتىدا ھېچنېمىدىن خەۋەرسىز يېغىۋاتقان يامغۇرغا قارىدى، ئۇ بۇنىڭغا قانداق جاۋاب بېرىشنى بىلمەيتتى. مۇشۇ ئون يىلنى قانداق ئۆتكۈزگەنلىكى ئۇنىڭغا قاراڭغۇ ئىدى. دەككە-دۈككىچىلىك بىلەن غەم-ئەندىشە، پۇشايمان بىلەن مەنىۋى ئازاب ئۇنىڭ ۋىجدانىنى يەتكىچە قىينىغانىدى.

دىڭجۈەنشيۇ ئۇنى تۈرتۈپ قويدى:

— گەپ قىلساڭچۇ.

جۇجىڭشىن ئۇنىڭغا بۇرۇلۇپ دىڭجۈەنشيۇنىڭ مۇزدەك قولىنى ئاستا سىلىدى:

— بىز خاتا قىپتۇق، ئاشۇ ئىشنى قىلمايدىغان كەپكەندۇق. بالىلارنى تازا جاپاغا قويدۇق. شۇرۇڭ بىزنى ئەرز قىلغان بولسا جىنايىتىمىزگە يارىشا جازاسىنى تارتقۇدەكمىز.

دىڭجۈەنشيۇ يەرگە قاراپ ئولتۇرۇپ كەتتى، ئاندىن ياشلىرى تاراملاپ تۆكۈلگەن ھالدا بېشىنى كۆتۈردى:

— ئۇنداقتا سەن مەندىن نەپرەتلىنىدىكەنسەن-دە!

— ياق! — جۇجىڭشىن ناھايىتى كەسكىن جاۋاب بەردى، — مەن كۆڭلۈڭنى چۈشىنىمەن، كېيىن دوزاخقا چۈشۈپ قالساڭمۇ، مەن يەنىلا سەن بىلەن بىرگە بولىمەن. نەپرەتلىنىشكە توغرا كەلسە ئەينى چاغدا سېنى بۇ يولدىن توسۇپ قالالمىغىنىمدىن نەپرەتلىنىمەن، ئەسلىدە باشقا يوللارمۇ بار ئىدى، بۇ تۈيۈق يولدا ماڭمىساق بوپتىكەن!

يامغۇر ئاستا-ئاستا توختىدى. ئۆگزىدىن «تىك... تىك» قىلىپ چۈشۈۋاتقان يامغۇر تامچىسى بوسۇغىنىڭ ئالدىدا بۈژغۈن چاچرىتىپ تۇراتتى. بۇلۇتنىڭ سۈرۈلۈشىگە ئەگىشىپ ئاسمان بارا-بارا سۈزۈلۈشكە باشلىدى. خىرە تۇرغان ئۆي ئىچىمۇ بارغانسېرى يورۇدى. دىڭجۈەنشيۇنىڭ مەھكەم تۈرۈلگەن قاپىقى ئېچىلدى، تاتىراڭغۇ مەڭزىگە سۇس قىزىللىق يۈگۈردى، قۇرۇپ كەتكەن كۆزلىرىدە چوڭقۇر مۇھەببەت چاقنىدى، جۇجىڭشىننىڭ سۆزلىرى ئۇنى بەختىيارلىققا چۆمۈلدۈرۈپ مەست قىلىۋەتكەنىدى.

ئۇ جىمى نەرسىدىن، ھەتتا ھاياتىدىن ئايرىلسىمۇ مەيلى ئىدى، ئەمما ئۆزىگە تەئەللۇق مۇھەببەتتىن ئايرىلىپ قالسا بولمايتتى. جازا مەيدانىغا بېرىپ مىلتىققا دۇچ كەلگەن تەقدىردىمۇ پۇشايمان قىلمايتتى.

ئۇ جۇجىڭشىننىڭ ئىسسىق ئالقانلىرىدىن قوللىرىنى سۇغۇرۇۋالدى:

— قورسىقىم ئېچىپ كەتتى، ئازراق تاماق ئەتكىن!

ئۇ جۇ ئائىلىسىنىڭ ئىشىكى ئالدىدا تۇراتتى.

ئۇ كۆزلىرىنى يېنىش-يېنىشلاپ ئۇۋۇلايتتى.

ئاسمان ئۆكتۈرۈلۈپ، يەر كۆمتۈرۈلۈپ كەتكەندەك ھەممە نېمە ئۇچقاندەك چۆكىلەيتتى. ئۇ خۇددى چۈش كۆرۈۋاتقاندەك ئۆز كۆزىگە ئىشىنەلمەيۋاتاتتى. ئەمما ئوغلى ھەقىقەتەنمۇ كۆز ئالدىدا تۇراتتى. بويى ئۆسۈپتۇ، ئەمما جۇدەپ قاپتۇ. بالىلىق چاغلىرىدىكى گۆدەكلىكىدىن ئەسەرمۇ قالماپتۇ. ئۇ ئوغلىنىڭ كۆزىگە قاراشقا پېتىنالمىدى، ئۇنىڭدىن مۇز، نەپرەت ئۇچقۇنى چىقىپ تۇراتتى. ئۇ ئالدىغا ئېتىلىپ بارغىنىچە ئوغلىنى باغرىغا بېسىپ قانغىدەك پۇرۇۋېلىشنى ئويلىدى، ئەمما قەدىمىنى يۆتكىيەلمىدى.

— ئانا، ياخشىمۇسىز، مەن سىزنى يوقلاپ كەلدىم، — دېدى شۇرۇڭ ئاۋازى تىترىگەن ھالدا.

ئۇ ئانىسىغا بىرىنچى قېتىم قارىغىنىدا ئۇنى تونۇيالمىغىلى تاس قالدى: قىرىق نەچچە ياشتا تۇرۇقلۇق چاچلىرى كۆكۈش رەڭگە كىرگەن، قاپقارا چاقناپ تۇرىدىغان يوغان كۆزلىرى گىرەلىشىپ كەتكەن قورۇقلار دەستىدىن چوڭقۇر ئولتۇرۇشۇپ قالغان؛ ئەسلىدىكى يۇمشاق ۋە ئاپئاق تېرىسى يىرىكلىشىپ سارغىيىپ كەتكەن. ئۇنىڭ قەلبىدە ئىختىيارسىزلا ئاچچىق بىر ھەسرەت ۋە ئەلەم قوزغالدى.

دىلچۈەنشيۇ ئوغلىنىڭ «ئانا» دېگەن سۆزىدىن داڭ قېتىپ تۇرۇپ قالدى، ئارقىدىن بوقۇلداپ يىغلىۋەتتى.

ئانىغا ئۇزۇندىن بۇيان تونۇشلۇق، يەنە كېلىپ ناتونۇش بولغان بۇ سادا ئۇنىڭ كۆڭلىدە ئۇزاق كۆمۈلۈپ ياتقان قان-قېرىنداشلىق مېھرىنى، پەرزەنتلىرىگە بولغان چوڭقۇر سېغىنىشنى ئويغاتتى. قاتتىق پۇشايمان ۋە ئۆز-ئۆزىدىن كايىش تۇيغۇسى قەلبىدە ئۆركەشلەپ كۆۋەجىدى. ئۇ ئىختىيارسىزلا يەرگە قارىۋېلىپ شۇرۇڭنى ئۆيگە تەكلىپ قىلىشنىمۇ ئۇنتۇپ قالدى.

جۇجېڭشىن شۇرۇڭنىڭ كەلگىنىنى كۆرۈپ غىپپىدىلا سىرتقا چىقىپ كەتتى.

ئايرىلغىنىغا ئون يىل بولغان ئانا-بالا بىر-بىرىگە قارىشىپ جىممىدە ئولتۇراتتى، ئۇلارنىڭ مۇرەككەپ روھىي كەيپىياتىنى تىل بىلەن ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايتتى. كۆز يېشى قۇرۇپ كەتكەن ئانا يەنىلا تارام-تارام يىغلاپ ئولتۇراتتى، نەچچە ۋاقتىن تاماكا چېكىپ باقمىغان ئوغلى تاماكىنى ئۇلاپ چېكىۋاتاتتى.

ئاخىرى يەنىلا ئوغلى ئېغىز ئېچىپ ئانىسىغا ھەربىي سەپكە كىرگەنىدىن كېيىنكى ئۆگىنىش، خىزمەت ئەھۋالىنى تونۇشتۇردى. ئىنىلىرى ۋە سىڭلىسىنىڭ بېيجىڭدىكى تۇرمۇش ئەھۋالىنى سۆزلەپ بەردى. ئانىسى:

— شۇرۇڭ، سەن ئىنىلىرىڭ ۋە سىڭلىڭ بىلەن جاپا چەكتىڭ، مەن سىلەرنىڭ ئالدىڭلاردا خىجىلمەن، مېنىڭ ئانا بولۇش سالاھىيىتىم قالمىدى. ئوغلى:

— بىز ھازىر ئۆز كۈچىمىزگە تايىنىپ ياشىيالايمىز، بىزدىن ئەنسىرىمىسىڭىزمۇ بولىدۇ، سىزنىڭ يۈز كېلەلمەيدىغىنىڭىز ئاتام.

— ...

— ئانا، ئون يىل بولدى، قىسمدا ھەمىشە سىزنى سېغىندىم، ئەمما ئاتامنى ئويلىساملا سىزدىن نەپرەتلەندىم. شۇنچە يىللاردىن بېرى سىزنىڭ كۆڭلىڭىز ئارامىدا ئۆتتىما! ئاتامنىڭ قانداق ئۆلگەنلىكىنى سىز تازا ياخشى بىلىسىز، جۇجېڭشىنمۇ تازا ياخشى بىلىدۇ. ئۇ چاغدا كىچىك ئىدىم، ئاتام بىلەن قانچىلىك چوڭ زىددىيىتىڭىز بارلىقىنى بىلمەيتتىم، جۇجېڭشىن بىلەن بولغان مۇھەببىتىڭىزنىڭ قانچىلىك چوڭقۇرلۇقىنىمۇ ئۇقمايتتىم. ئەمما قانداقلا بولۇشىدىن ئاتامنى قەستلەپ ئۆلتۈرمەسلىكىڭلار كېرەك ئىدى، ئۇ نېمىلا دېگەن بىلەن پۈتۈن تىرىك بىر جان-دە! سىز باغرىڭىزنىڭ ئىنتايىن قاتتىقلىقىنى، بەك شەخسىيەتچى ئىكەنلىكىڭىزنى تۇيمىدىڭىزما؟! سىز شەخسىي ئارزۇيىڭىز ۋە مەخپىيىتىڭىزنى دەپ ئېرىڭىزنى ئۆلتۈرۈپ، بالىلىرىڭىزنى تاشلىۋېتىشتىنمۇ ئايانمىدىڭىز، ئەجەبا ئون يىلدىن كېيىنكى بۈگۈنكى كۈندە ۋىجدانەن ئىش قىلىپ گۇناھىڭىزنى يۇيۇش نىيىتىگە تېخىچە كەلمىدىڭىزما!

— ئۆتۈنۈپ قالاي، شۇرۇڭ، ئەمدى سۆزلىمە...

— ئانا، مەن سىزنى ج خ ئىدارىسىگە ئەرز قىلدىم، بەلكىم بۇنى بىلمەيسىز. ئەمەلىيەتتە مەن بۇ ئىشنى ئون يىل بۇرۇنلا قىلىشقا باشلىغان. مەن سىزنىڭ ئوغلىڭىز، شۇنداقلا ئاتامنىڭمۇ ئوغلى. ناۋادا ئاتام سىزگە مۇشۇنداق قىلغان بولسا ئۇۋالچىلىقتا كەتكەن روھىڭىز ئارام تاپارمىدى؟ ئوغلىڭىزنى قانداق قىلسۇن دەپ ئويلايتتىڭىز؟ ئانا، سىز نېمىلا دېگەن بىلەن مېنى تۇغۇپ ئۆستۈرگەن، تەربىيىلىگەن ئانام، سىز مېنى ۋە ئىنى-سىڭىللىرىمنى ئانىسىدىن جۇدا قىلدىڭىز، مەن ۋە ئىنى-سىڭىللىرىم ئەمدى ئانىسىنىڭ جازا مەيدانىغا مېڭىشىغا قاراپ تۇرالمايدۇ. بۇ قېتىم مەن قىسمدىن سىزنى جىنايىتىنى ئىقرار قىلىپ ئۆزىنى مەلۇم قىلسۇن، كەڭچىلىك بىلەن بىر تەرەپ قىلىشنى قولغا كەلتۈرسۇن، شۇنىڭدا ھايات قېلىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلۇشى مۇمكىن، دېگەن مەقسەتتە رۇخسەت سوراپ كەلدىم. ئانا، مەن بىلەن ئۇكىلىرىمنىڭ بىر غېمىنى يەپ قويسىڭىزچۇ؟

— ... ...

بارا-بارا قاراڭغۇ چۈشتى. ئانا-بالا ئىككىيلەن چۈشتىن كېيىن يېرىم كۈن پاراڭلاشتى، شىن شۇرۇڭ ئانىسىغا جىنايىتىنى ئىقرار قىلىپ ئۆزىنى مەلۇم قىلىش ھەققىدە نەسىھەت قىلدى. دىلچۈەنشيۇ تىنماي كۆز يېشى قىلدى، پەرزەنتلىرىگە يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى دېگەنىدىن سىرت باشقا بىرەر گەپنىمۇ قىلمىدى.

شۇرۇڭ ئانىسىغا يەنىلا سەۋرچانلىق بىلەن نەسىھەت قىلدى، ئەمما ئۇ دىلچۈەنشيۇنىڭ شۇ تاپتا ئىنتايىن مۇرەككەپ زىددىيەتلەر ئىچىدە تۇرۇۋاتقانلىقىنى بىلمەيتتى:

ئەگەر بۇ ئىش ئۇنىڭلا ئىشى بولغان بولسا، ئۇ شۇ زاماتلا ئوغلى بىلەن بىللە ج خ ئىدارىسىگە بېرىپ ئۆزىنى مەلۇم قىلغان، كاللىسى كەتكەن تەقدىردىمۇ قىلچە ئىككىلەنمىگەن بولاتتى. ئۇ جۇجېڭشىننىڭ چېتىلىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەيتتى. چۈنكى ئۇنىڭ بىلەن گۆش بىلەن قاندەك بولۇپ كەتكەنىدى، ئوي-پىكرى بىر يەردىن

چىقاتتى، ئۇنىڭ ئۇستىگە بۇ ئىشنى پىلانلىغۇچى ئۆزى ئىدى، ئۇ ئۆزىنىڭ قىستىشى ئارقىسىدا ئۇنىڭغا ئامالسىزلىقتىن ياردەملەشكەنىدى. ئۇنى ھەممىدىن بەك ئەندىشىگە سالىدىغىنى شۇكى، جۇجىگىشىن شۇرۇۋگىنىڭ ئەرز قىلغانلىقىنى ئۇققاندىن كېيىن ئۇنىڭغا ئەگەر ج خ ئىدارىسى تەكشۈرۈپ بىلىپ قالسا مەن قىلدىم دەپلا تۇرىدىغانلىقىنى، ئۇنى ھەرگىز ئۆلۈمگە تۇتۇپ بەرمەيدىغانلىقىنى بىرنەچچە قېتىملاپ ئېيتقانىدى. جۇجىگىشىنىڭ گۇناھسىزلىقى، ئۆزىنىڭ كاساپىتىگە كېتىۋاتقانلىقى پەقەت ئۇنىڭ ئۆزىگىلا ئايان ئىدى، ناۋادا ئۇ راستىنىلا شۇنداق قىلسا ئۇنىڭ ئېچىشىۋاتقان يۈرىكىگە تۇز سەپكەندەكلا ئىش بولاتتى...

ئۇ بۇلارنى ئوغلىغا دېيەلمەيتتى، كىشىگە دېگىلى بولمايدىغان غەم-غۇسسە ۋە قورۇنۇش ئىچىدە يىغىسىلا زورلايتتى. ئوغلىنىڭ ئۇنىڭغا بولغان سەمىمىيىتى ۋە كۆيۈمچانلىقى ئۇنىڭ يۈرىكىنى يىڭنە تىققاندەك ئازابلايتتى. ئوغلى مۇشۇنداق قىلغانسىرى ئۆلۈپ كەتكەن ئېرىنىڭ، ئۆزىگە ئۈمىد ۋە خۇشاللىق بېغىشلىغان باللىرىنىڭ ئالدىدا يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى شۇنچە ھېس قىلاتتى.

تاڭ يەنە ئاستا-ئاستا يورۇدى.

خورازنىڭ چىللىشى يېزىنى ئۇيقۇدىن ئويغاتتى.

دېلىچۇەنشىۋ يەنىلا ئويغانمىدى.

شىبىن شۇرۇۋلۇ ئاخىرقى تىرىشچانلىقىنى كۆرسەتتى.

يىغا. سۈكۈت.

— ئانا، ماڭا ماقۇل دەڭ! — دېدى شۇرۇۋلۇ يالۋۇرغاندەك.

سۈكۈت، يىغا.

— ئانا، گەپ قىلسىڭىزچۇ؟ — دېدى شۇرۇۋلۇ جىلە بولۇپ.

— شۇرۇۋلۇ، ئەمدى ماڭا نەسىھەت قىلما، — دېدى دېلىچۇەنشىۋ شۇرۇۋگىنىڭ قولىنى تۇتۇۋېلىپ، — مېنى جىنايىتىمنى ئىقرار قىل دېگىنىڭدىن كۆرە ئۆلتۈرۈۋەتكىنىڭ تۈزۈك!

شىبىن شۇرۇۋلۇ خۇددى كاچكۇلغا چۈشۈپ كېتىپ پۈتۈن ۋۇجۇدىدىكى قانلىرى بىردىنلا توڭلاپ قالغاندەك بولدى، ئۇ ئانىسىنىڭ قولىنى شارتتىدە سىلكىۋېتىپ ئېتىلغىنىچە چىقىپ كەتتى.

شىبىن شۇرۇۋگىنىڭ شۇنچە يىراقتىن روخسەت سوراپ ئۆيىگە قايتىپ كېلىشىدە ئانىسىغا جىنايىتىنى ئىقرار قىلىپ ئۆزىنى ساقچىغا مەلۇم قىلىش ئارقىلىق ھايات-يولى تېپىۋېلىشنى نەسىھەت قىلىشتىن ئىبارەت بىرلا مەقسىتى بار ئىدى. ئەمما ئۇنىڭ ئارزۇسى ئەمەلگە ئاشماي ئەجرى بىكارغا كەتتى. ئۇ ئانىسىدىن ئۈمىدىنى چورتلا

ئۈزدى. ھەمدە ئەلەم بىلەن مۇنداق ئويلىدى: ئون يىل ئۆتۈپ كەتتى، ئانام نېمىشقىمۇ ئەس-ھوشىنى تېپىپ ئېغىر جىنايىتىنى تەشەببۇسكارلىق بىلەن يۇيمايدىغاندۇ؟ ئۇ راستىنىلا ئەقلى-ھوشىنى يوقىتىپ قۇتۇلدۇرغىلى بولمايدىغان ھالغا چۈشۈپ قالغاندىمۇ؟

ئۇ جۇ ئائىلىسىدىن چىققاندىن كېيىن تاڭ سەھەردىكى تۇتەك-تۇماندا بېشى قايغان، پۈتى تايغان تەرەپكە مېڭىۋېرىپ، ئۆزىمۇ سەزمىگەن ھالدا ئاتىسىنىڭ قەبرە بېشىغا كېلىپ قالدى.

سوغۇق شامال غازاڭلارنى ئۇچۇرۇپ كېلىپ، چوقچىيىپ تۇرغان قەبرىنى كۆمەتتى، ئۇ جىممىدە ياتقان ئاتىسىغا نېمىلەرنى دېيىشنى ئۇقالمىدى.

ئون يىللىق دەرد-ئەلەمنى پاكى جان تىكىپ كۆرمىش قىلىش جەريانىنى دېسۇنمۇ؟

ئەمما ئۇنىڭ ئاتىسىغا تەسەللى بېرەلەيدىغىنى ئىنىلىرى ۋە سىڭىلىسىنى بېقىپ ئاخىرى قاتارغا قوشقانلىقى، قىساس ئېلىشنىڭ تۇنجى قەدىمىنى ئاخىرى باسقانلىقى ئىدى.

لېكىن ئۇ ئاتىسىغا ئانىسىنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى دېيەلمەيتتى.

قەبرە بېشىدىكى سارغىيىپ كەتكەن ئوت-چۆپلەر غۇيۇلداپ ئۆتكەن شوخ شامالدىن شىلدىرلىغىلى تۇردى، ئۇ ئاتىسىنىڭ خاتىرجەم ياتالماي ئۆزىنى ئۆتمۈشنى ئۇنتۇپ قالدىڭ دەپ ئەيىبلەۋاتقانلىقىنى ئاڭلىغاندەك بولدى.

ئۇ قەبرە ئالدىغا ئىختىيارسىزلا تىزلاندى-دە، ئىچىدىكى دەرد-ھەسرىتىنى قايتا-قايتا تۆكۈپ ئاتىسىدىن ئەپۇ قىلىشنى ئۆتۈندى.

ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا ئاتىسى جان ئۈزۈشتىن ئىلگىرىكى مەنزىرە يەنە گەۋدىلەندى: ئۇ كېسەل كارىۋىتى ئالدىدا ئىنىلىرى ۋە سىڭلىسى بىلەن ئاتىسىنى چۆرىدىۋېلىپ كۆزىگە ياش ئالغان ھالدا تۇۋلىدى. ئاتىسى ئاخىرقى كۈزىنى مىڭ تەسلىكتە ئېچىپ ئۇنىڭغا ۋە ئىنى-سىڭىللىرىغا قاراپ چىقتى. ئاندىن نەزىرىنى ئۇنىڭغا مەركەزلەشتۈرۈپ قورايدەك قوللىرىنى سوزۇپ ئۇنى مەھكەم تۇتىۋالدى-دە، ئېغىزىنى بىرھازاغىچە ئۈمەللەپ زورۇققان ھالدا ئاخىرقى گېپىنى دەۋالدى: « شۇرۇۋلۇ، ئىنىلىرىڭغا، سىڭىلىڭغا ئوبدان قارا، ئاناڭنىڭ سۆزىنى ئاڭلا...» ئۇ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتى، ئاتىسى بەك ياۋاش ئىدى، ياۋاشلىقتا ھاياتىنى تەقدىم قىلىۋېتىپمۇ بىلمەيدىغان دەرىجىگە يەتكەنىدى.

ئاتىسىنىڭ شۇنداق سادىدىلىقى، يەنە كېلىپ ئانىسىنىڭ شۇنداق جاھىللىقى شۇرۇۋگىنىڭ كىچىككىنە قەلبىنى دەرد-ھەسرەت ئىلكىدە قىينىدى، شۇنداقلا ئاتىسىنىڭ

www.uyghurkitap.com

ئۇۋالچىلىقنى ئاقلاش ئىرادىسىنى تېخىمۇ قەتئىيلەشتۈردى.

ھازىر ئاتىسىنىڭ قەبرىسى ئالدىدا ئۇ يەنە بىر قېتىم: «مەن قېرىنداشلىقنىڭ يۈزىنى قىلىپ قولۇمدىن كېلىدىغانلىكى ياخشىلىقنىڭ ھەممىسىنى قىلدىم. ئەمدى ئاتامنىڭ روھىنى خۇش قىلىش ئۈچۈن ئانامنى جەزمەن جازا مەيدانىغا ئېلىپ چىقىمەن» دەپ قەسەم ئىچتى.

كۈن چىقتى، ئاپئاق ئاپتاپ تۇمانلارنى تارقىتىۋەتتى، شۇرۇڭنىڭ قەبرە بېشىغا تۆكۈلگەن كۆز ياشلىرىنىمۇ قۇرۇتىۋەتتى. سۈپسۈزۈك ئاسمان پايانسىز كەتكەن جىمجىت دالىنى يورۇتۇپ تۇراتتى، غۇر-غۇر شامال چىقىپ تۇراتتى، شىبىنچىگداۋ ئوغلىنىڭ سۆزىنى چۈشەنگەندەك، ئۈستىدىكى ئوت-چۆپلەر ۋە غازاڭلارنى سىلكىپ ئوغلىنىڭ قەتئىي ۋە جىددىي تۇس ئالغان چىرايىغا چوڭقۇر مېھرى بىلەن تىكىلىپ تۇراتتى.

شۇرۇڭ قەبرىگە ئۈچ قېتىم باش ئۇرۇپ ئاتىسى بىلەن خوشلاشقاندىن كېيىن تەدرىجىي ئۆرلەۋاتقان قۇياشقا قاراپ يۈرۈپ كەتتى.

شۇرۇڭ تاغىسىنى يوقلاپ باردى.

تاغىسى ئانىسىدىن ئۈچ ياش چوڭ بولۇپ، يېزا ئاساسىي قاتلام كادىرى بولۇپ كېلىۋاتاتتى.

ئۇ تاغىسىنى ناھايىتى ھۆرمەتلەيتتى، ھەممىدىن يېقىن ۋە ئەڭ ئىشەنچلىك مويسىپىت دەپ قارايتتى. كىچىك چاغلىرىدا ھەر يىللىقى قىشلىق ۋە يازلىق تەتىلنى تاغىسىنىڭكىدە ئۆتكۈزەتتى. كىچىك ئاپىسى ئۇنىڭغا ئەڭ ياخشى غىزالارنى ئېتىپ بېرەتتى، تاغىسى ھەمىشە ئۇنىڭ بېشىنى سىلاپ تۇرۇپ ئادەم بولۇشنىڭ يولى ۋە غايە توغرىسىدا سۆزلەپ بېرەتتى؛ كىچىك ۋاقتىدىن تارتىپلا ھايات نىشانىسىنى تىكلەپ، جاپاغا چىداپ ئۆگىنىپ چوڭ بولغاندا بىرەر ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش ھەققىدە تەلىم بېرەتتى. تاغىسى پۈتۈن ۋۇجۇدى بىلەن ئاممىنىڭ ئىشىنى قىلىپ بېرەتتى، ئۇنىڭ ياماندىن قاتتىق نەپرەتلىنىپ، پۇقرالار ئۈچۈن كەپ قىلىشقا جۈرئەت قىلىدىغان پەزىلىتى ئۇنىڭغا ناھايىتى چوڭ تەسىر كۆرسەتكەنىدى. ئۇ چوڭ بولغاندا تاغىسىدەك ئادەم بولۇشنى كۆڭلىگە پۈككەنىدى.

ئاتىسى قازا تېپىپ، ئانىسى ياتلىق بولغاندىن كېيىن تاغىسى ئۇنى، ئىنىلىرى ۋە سىڭلىسىنى تاشلىۋەتمەي پۇل چىقىرىپ ئوقۇتتى، ئاشلىق بىلەن تەمىنلەپ باقتى، ھەر يىلى تېخى ئۇلارغا بىرنەچچە قۇر يېڭى كىيىم تىكتۈرۈپ بەردى.

ئۇ تاغىسىنىڭ شۇنداق زور مېھىر-شەپقىتىنى ئۇنتۇلمايتتى...

تاغىسى شۇرۇڭنىڭ قىسمىدىن قايتىپ كەلگىنىنى كۆرۈپ ناھايىتى ھاياجانلاندى-دە، رايونغا بېرىپ رۇخسەت سوراپ كەلدى، چوڭ ئاپىسى جىيەن ئوغلىنىڭ چاڭ-توزان بېسىپ كەتكەن كىيىملىرىنى سالدۇرۇپ خۇشاللىق بىلەن يۇدى، ئاندىن شۇرۇڭ ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان سەيلەرنى ئېپكەلدى.

شۇرۇڭ يوشۇرۇنچە كۆز يېشى قىلدى. تاغىسى ۋە چوڭ ئاپىسىنىڭ مېھرىبانلىقى ئۇنىڭ ئانىسىنى يادىغا سالغانىدى، ئۇلارنىڭ ئانىسىنى ئەرز قىلغانلىقىنى بىلىش-بىلمەسلىكى ئۇنىڭغا قاراڭغۇ ئىدى. تاغىسى بىلەن ئانىسى نېمىلا دېگەنبىلەن بىر تۇغقان قان-قېرىنداش، ئۇ جىيەن ئوغلىنى رەھىمسىزكەن دەپ ئەيىبلەرمۇ؟

مەززىلىك غىزالار جوزىغا كەلتۈرۈلدى، تاغىسى شۇرۇڭنىڭ ھاراق ئىچمەيدىغانلىقىنى بىلەتتى، ئەمدى ئۇنىڭ ئالدىغىمۇ رومكىدىن بىرنى قويۇپ قويدى. شۇرۇڭنىڭ ياش يۇقى يۈزىنى ۋە پەرىشان ھالىتىنى سەزگەن تاغىسى ۋە چوڭ ئاپىسى ئۇنىڭ كۆڭلىدىكىنى پەملىگەندەك قىلدى، ئەمما ئېغىز ئېچىپ سوراشنى بىئەپ كۆرۈپ لام-جىم دېمەي ئولتۇرۇۋەردى.

شۇ تەرىقىدە بىرھازاغىچە سۈكۈت قىلغاندىن كېيىن تاغىسى زورۇققىنىچە كۈلۈپ، ئارىلىقتىكى جىددىي كەيپىياتنى يۇمشىتىش مەقسىتىدە ئورنىدىن تۇردى:

— شۇرۇڭ، ھاڭۋاقمىساڭچۇ، مەن ئاۋۋال قىسمىدىن بىزنى يوقلاپ كەلگىنىڭنى قارشى ئېلىپ بىر رومكا ئىچىۋېتەي.

كۆزلىرى ۋىللىدە قىزارغان شۇرۇڭمۇ رومكىسىنى كۆتۈرۈپ ئورنىدىن تۇردى:

— تاغا، چوڭ ئاپا، سىلەر خەۋەر ئالمىغان بولساڭلار، مېنىڭ، ئىنىلىرىمنىڭ ۋە سىڭلىمنىڭ بۈگۈنكى ھاياتى بولمىغان بولاتتى، مەن بۇ ھاراقنى ئالدى بىلەن ئىككىڭلارنىڭ ھۆرمىتى ئۈچۈن ئىچىمەن!

چوڭ ئاپىسى شۇرۇڭغا ئالىيىپ قويۇپ كۈلۈمسىرىگىنىچە كايىدى:

— ھەممىمىز بىر ئائىلە كىشىلىرىمىز، مۇنداق قاملاشمىغان گەپنى قىلما. يەنە شۇنداق دەيدىغان بولساڭ پاچىقىڭغا سالىمەن. ئالە، ئولتۇرۇپ يە.

شۇرۇڭ چوڭ ئاپىسى چوكا بىلەن ئېلىپ بېرىۋاتقان سەيىنى يېگەچ ئولتۇرۇپ، يۈرىكىنى پىچاق بىلەن قوچىغاندەك ئازابلاندى، ھەقىقەتەن تاقەت قىلالماي جىددىي تەلەپپۇزدا سۆزلىدى:

— تاغا، چوڭ ئاپا، بىر ئىشنى سىلەرگە دېمىسەم بولمىدى...

تاغىسى ئۇنىڭ نېمە دېمەكچى ئىكەنلىكىنى بىلىپ قالغاندەك رومكىسىنى كۆتۈردى:

— ھېچنېمىلا دېمەي قوي، بىز مىنىڭ تەسلىكتە بىر يەرگە جەم بولدۇق. بۈگۈن يەپ-ئىچىشنى ئاساس قىلايلى، ۋاقىت دېگەن تولا، گەپ بولسا كېيىن قىلىشارمىز.

— ياق! — شۇرۇق چوكىسىنى قويۇپ قويدى، — بۇ گەپنى سىلەرگە ھازىرلا دېمىسەم بولمايدۇ.

تاغىسى رومكىسىنى ئاستا قويۇپ قويۇشقا مەجبۇر بولدى:

— قېنى دە، نېمە ئىشتى؟

— مەن ... — دەپ دۇدۇقلىدى شۇرۇق، — مەن ئانامنى...

— چوڭ ئاپاڭ بىلەن ئىككىمىز بۇنىڭدىن خەۋەر تاپتۇق، — دېدى تاغىسى ئاۋازى بوغۇلغان ھالدا، — ئاناڭنىڭ قىلغىنى ھەقىقەتەن توغرا بولمىدى، ئۇ ئاكا-ئۇكا ئۇتتۇرلارنىڭ ئالدىدا يەرگە قارىدى، — شۇرۇق ئۇنىڭغا لەيىدە قارىدى، تاغىسى داۋاملىق سۆزلەۋەردى، — بۇ ئىشنى ئاۋۋال ماڭا دەپ قويۇشۇڭ لازىم ئىدى، بۇ كىچىك ئىش ئەمەس، سەن ئاناڭنى ئاتامنى قەستلىپ ئۆلتۈرگەن دەپ ئەرز قىلىپسەن، مېنىڭچە مۇنداق بولۇشى مۇمكىن ئەمەس، مەن ئاناڭنى ھەممىدىن بەك چۈشىنىمەن، گەرچە ئۇ ئاتاڭنى ئىزچىل تۇردە يامان كۆرۈپ كەلگەن بولسىمۇ، مۇنداق ياۋۇزلۇقنى قىلىدىغان دەرىجىگە بېرىپ قالمىدى.

— تاغا، — شۇرۇق ئۆپكىدەك قىزىرىپ كەتتى، — ئاتامنى ھەقىقەتەن ئانام ئۆلتۈردى، مەن ئانامنىڭ زەھەر سالغىنىنى ئۆز كۆزۈم بىلەن كۆرگەن!

— بۇنداق بولۇشى مۇمكىنمۇ؟ — دېدى تاغىسى يەنىلا شۈبھىلەنگەن قىياپەتتە، — ئاتاڭ ئۆلگەندىن كېيىن مەن بەزى گەپ-سۆزلەرنى ئاڭلاپ دوختۇرخانىغا ئۇنىڭ كېسەل تارىخىنى كۆرۈشكە ئالايتەن بارغان، ئۇنىڭغا ئېنىق قىلىپ جىددىي خاراكتېرلىك ئۈچەي ياللۇغى، ئۆلۈش سەۋەبى كالىينىڭ كەملىكىدىن پۇت-قوللارنىڭ تارتىشىپ قېلىشى دەپ يېزىلىپتىكەن. مەن تېخى ئاناڭ بىلەن ناھايىتى جىددىي يوسۇندا بىر قېتىم سۆزلەشكەن، ئۇمۇ بۇ ئىشنى ئىنكار قىلغان. سەن بۇنى قانداق چۈشەندۈرىسەن؟

شۇرۇق تىت-تىت بولۇپ كەتتى:

— تاغا، ماڭا ئىشىنىڭ، ئۇ نېمىلا دېگەنبىلەن مېنى تۇغۇپ ئۆستۈرگەن ئانام، ئۇنىڭدىن ھېچقانداق ئاساسسىزلا گۇمانلىنىدىغان ئىشنى قىلمايمەن، ئەگەر ئانامغا ئۇۋال قىلىپ قويىدىغان بولسام سىزنىڭ ھەرقانداق جازايىڭىزنى قوبۇل قىلىشقا رازىمەن!

چوڭ ئاپىسى كەينى-كەينىدىن خورسىنىپ ئولتۇراتتى. تاغىسى جىيەن ئوغلىغا ھەدەپ نەسىھەت قىلىۋاتاتتى. شۇرۇق ئۆز ئىستىھكامىنى قەيسەرلىك بىلەن قوغداۋاتاتتى.

— شۇرۇق، بىلەمسەن، ئاتاڭ تۇغۇلغىنىدىن كېيىن ئاناڭ سىلەرنى تاشلىۋەتمىدى، سەن ئۇ بەرگەن نەرسىلەرنى بىرنەچچە قېتىم رەت قىلغاندىن كېيىن ماڭا بۇ نەرسىلەرنى سىلەرگە گەپ قىلمايلا يەتكۈزۈپ بېرىشنى ئېيتتى، مەن سىلەرگە بەرگەن پۇل ۋە ئاشلىقنىڭ كۆپىنچىسىنى ئۇ بەرگەن... — تاغىسى ئىچىنى ئۇزاققىچە سىقىپ كەلگەن مەخپىيەتلىكنى ئاخىرى دەۋەتتى.

شۇرۇق تاغىسىنىڭ سۆزىنى ئاڭلاپ قارىغىنىچە تۇرۇپلا قالدى.

— راست شۇنداق، — دېدى چوڭ ئاپىسى شۇۋىرلاپ.

شۇرۇق ئىچىنى مۇشۇك تاتىلىغاندەك بىر قىسىملا بولۇپ قالدى، ئەمما مۇرەككەپ ھېسسىياتىنى ناھايىتى تېزلا تىزگىنلىۋېلىپ خاتىرجەم ھالدا سۆزلىدى:

— بۇنى بىلمەيتىمەن، شۇ چاغدا دېگەن بولسىڭىز ئالمايتتىم. مۇھەببەت دېگەن مۇھەببەت، قىساس دېگەن قىساس، مەن زىنخمۇ كۆيمەيدىغان، كاۋاپمۇ كۆيمەيدىغان ئىشنى قىلالمايمەن، ئاتا-ئانامنىڭ قەلبىمدىكى ئورنى مەن ئۈچۈن ئوخشاش، ئانامنىڭ پەرزەنتلىرىگە بولغان مېھىر-مۇھەببىتىنى بۇنىڭدىن كېيىن بىر ئامال قىلىپ تۆلەيمەن، ئەمما ئاتامنىڭ بىزنى بېقىپ چوڭ قىلغان شەپقىتىنى تېخىمۇ قايتۇرىمەن!

— كۆڭلۈڭنى چۈشىنىمەن، — دېدى تاغىسى يەنىلا نىيىتىدىن يانماي، — سەن ئاۋۋال ئەرزىڭنى قايتۇرۇۋېلىپ ماڭا ئازراق ۋاقىت بەر، مەن ئاناڭ بىلەن يەنە سۆزلىشىپ باقاي. ئەگەر بۇ ئىش راست بولسا، ئۇنىڭ بىلەن شۇ چاغدا ھېسابلىشايلى، بولامدۇ؟

— ھاجىتى يوق! — دېدى شۇرۇق كەسكىنلىك بىلەن، — مەن ئانام بىلەن سۆزلەشتىم، ئۇ پۈتۈنلەي نىيىتىدىن ياندىغاندەك ئەمەس تاغا، بىز يەنىلا قانۇنغا ئىشىنەيلى، ئۇ ھەممىدىن ئادىل!

تاغىسى ئېغىر خورسىنىپ قويۇپ رومكىسىنى نائىلاج كۆتۈردى-دە، ئاچچىق ھاراقنى غورتتىدىلا ئىچىۋەتتى...

ئالتىنچى باب

دېڭيۈەن ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسى جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭدىكى چۈەنشيۇ، جوجېڭشىنلارنى سىرتتىن رازۋېت قىلىش خىزمىتى پۈتۈنلەي ئاخىرلاشتى. بارلىق

يىپ ئۇچلىرى رەتكە تۇرغۇزۇلۇپ تەكشۈرۈلدى. نۇرغۇن دەلىل-ئىسپاتلارمۇ بىر-بىرلەپ ئېنىقلاندى.

شىن‌چېڭداۋنىڭ قەستلەپ ئۆلتۈرۈلۈشىدە دېڭچۈەنشيۇ بىلەن جۇجېڭشىن ھەقىقەتەنمۇ گۇمانلىق بولۇپ چىقتى.

مۇئاۋىن ئەترەت باشلىقى شياۋچېڭگالڭ دېڭچۈەنشيۇ ۋە جۇجېڭشىن بىلەن يۈزمۇ-يۈز ئۇچرىشىشنى قارار قىلدى.

ج خ كادىرلىرى جۇ ئائىلىسىگە كېلىپ ئۇلارنى ئايرىم-ئايرىم سوراق قىلدى.

دېڭچۈەنشيۇ ئالدىراپ‌چانلا ھازىرلىق كۆرۈپ قويغانداك تۇراتتى، شۇڭا شىن‌چېڭداۋغا يۈز كېلەلمەيدىغان ھېچقانداق ئىش قىلمىدىم، دەپ تۇرىۋالدى.

جۇجېڭشىن ئالاقزادە بولۇپ تاققا-تۇققا سۆزلىگىلى تۇردى. بىردەم شىن‌چېڭداۋغا يۈز كېلەلمەيمەن دېسە، بىردەم شىن‌چېڭداۋنىڭ قانداق ئۆلگەنلىكىنى بىلمەيمەن دېدى. دېڭچۈەنشيۇنىڭ ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇش تەدبىرلىرىنى ئۆگىتىپ قويغانلىقى ئېنىق ئىدى. كېيىن ئۇ بىراقلا يەرگە قارىۋېلىپ ھېچقانداق مەسىلىگە جاۋاب بەرمىدى.

شياۋچېڭگالڭ ئارغامچىنى ئۇزۇن قويۇۋېتىپ ئۇلارغا تەدبىر قوللانمىدى، ئۇلارنى ۋاقىتىنچە ئۆز مەيلىگە-قويۇپ بەردى.

بۇ دېلونى تەكشۈرۈپ ئېنىقلاشنىڭ ئاچقۇچى جەسەتنى تەكشۈرۈش ئىدى.

ئىدارە خىزمەت يىغىنى مۇزاكىرىدىن كېيىن جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ بۇ تەلىپىنى تەستىقلىدى.

1990-يىلى 3-ئاينىڭ 16-كۈنى چۈشتىن ۋىلايەتلىك ج خ باشقارمىسى جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتى دېگۈەن ناھىيىسىگە ئادەم ئەۋەتىپ يەرلىكنى ئېچىپ جەسەت تەكشۈرۈشكە يېتەكچىلىك قىلدى.

چۈشتىن كېيىن جىنايى ئىشلارنى رازۋېت قىلىش خادىملىرى سەنتاگۈن كەنتىگە يېتىپ باردى. كەنت ئاھالىسى ج خ كادىرلىرىغا تەشەببۇسكارلىق بىلەن ياردەملىشىپ قەبرىنىڭ ئەتراپىدىكى قالايمىقان نەرسىلەرنى تازىلىدى.

قەبرىنى ئاچىدىغان چاغدا رازۋېتكا خادىملىرى داغدۇغا پەيدا قىلىپ، بۇ ئىشنى ئەتەي دېڭچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلارغا كۆرسەتتى. دەرۋەقە، ئۇلار ئىككىسى دەككە-دۈككىگە چۈشۈپ قاتتىق ئالاقزادە بولدى.

كۈتۈلمىگەن ئەھۋاللارنىڭ كېلىپ چىقىشىدىن ساقلىنىش ئۈچۈن جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتى رەھبەرلىكىنىڭ قوشۇلۇشى بىلەن دېڭچۈەنشيۇ ۋە جۇجېڭشىننى مەخپىي كونترول قىلدى.

شىن‌شۈرۈگىنىڭ ئۆتتۈنۈپ تۇرۇۋېلىشى بىلەن ج خ ئورۇنلىرى ئۇنىڭ قەبرىنى ئېچىش ھەرىكىتىگە قاتنىشىشىغا قوشۇلدى. ئۇ ئاتىسىنىڭ يېگانە قەبرىسى ئالدىدا تۇرلۇك-تۈمەن خىياللارغا كېلىپ بولدۇقلاپ چىقىۋاتقان ئىسسىق يېشىنى توختىتالمىدى. ئون يىلدىن بۇيان ئۇ كۆرمىگىلىغان جاپالارنى تارتىپ ئىنىلىرى ۋە سىڭلىسى بىلەن كۈنلىرىنى مۇشەققەتتە ئۆتكۈزدى، ئۇنى قىساس ئېلىش ئىشەنچىسى يۆلەپ كەلدى. 3600 دىن ئارتۇق كېچە ۋە كۈندۈزدە ئۇ قىساس ئېلىپ نومۇسنى ئاقلاش ئۈچۈن ھازىرلىق كۆردى، ھەربىي سەپكە كىرگەندىن كېيىن ئانىسىدىن ئاتىسىنىڭ خۇنىنى تۆلىتىۋېلىش ئۈچۈن قانۇننى جاپاغا چىداپ ئۆگەندى. مانا ئەمدى بۇ كۈن ئاخىرى يېتىپ كەلدى. ئۇنىڭ ياشقا توشقان كۆزى قەبرە ئېچىشقا قوماندانلىق قىلىۋاتقان شياۋچېڭگالڭغا چۈشۈپ ئىچى ئىسسىق بولدى. ئۇ بىر سىناپ باقمايمەنمۇ دېگەن ھېسسىياتتا ئۇنىڭدىن ياردەم سورىغاندا ياماندىن قاتتىق نەپرەتلىنىدى-غان، ئىرادىسىدىن قەتئىي قايتمايدىغان بۇ جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ئۇنىڭغا قىلچە ئىككىلەنمەستىنلا ياردەم بەردى. ئۇ خەلق ساقچىلىرىنىڭ قانۇنغا بولغان سەممىي-ساداقىتى ۋە يۈكسەك مەسئۇلىيەتچانلىقىدىن قاتتىق تەسىرلەندى.

شىن‌شۈرۈڭ بىرىنچى كۆرجەك تويىنى ئۇسسۇۋېتىپ: «ئاتا، كۆزىڭىزنى يۇمۇۋېلىپ تۇرۇڭ، تويا كىرىپ كەتمىسۇن، بالىڭىز قىساسىڭىزنى ئالىدىغان بولدى!» دەپ ئويلىدى.

قەبرە ئېچىلدى.

كۆۋرۈك يەنە ئېچىلدى.

تېخنىكىلىق رازۋېت خادىملىرى ئۇنىڭ پۈت سۆڭىكى بىلەن قوۋۇرغىلىرىنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن تېرىۋالدى.

تېخنىكا بۆلۈمىدە تېخنىكىلىق رازۋېت خادىملىرى سۆڭەكلەرنى جىددىي تۈردە تەكشۈردى. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا شياۋچېڭگالڭ دېڭچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلارنى نازارەت قىلىش تەدبىرلىرىنى كۈچەيتتى.

دېڭچۈەنشيۇ بىلەن جۇجېڭشىننىڭ ئەرۋاھى قىرىق گەز ئۆرلىدى، ج خ كادىرلىرىنىڭ قەبرىنى ئېچىپ جەسەتنى تەكشۈرگەنلىكى ئۇلارغا ئۆلۈم كۈنىنىڭ يېقىنلىشىپ كېلىۋاتقانلىقىنى تونۇتتى. شۇ كۈنى ئاخشىمى جۇجېڭشىن قاتتىق ئەندىشىگە چۈشۈپ، دېڭچۈەنشيۇغا:

— چۈەنشيۇ، بىز بېرىپ ئۆزىمىزنى مەلۇم قىلايلى، بەلكىم شۈرۈگىنىڭ دېگەنلىرى ئورۇنلۇقتۇر، ج خ ئىدارىسى سەل كەڭچىلىك قىلار، — دېدى.

دېڭچۈەنشيۇ سەل جىمىپ كېتىپ:

— ئۆزىمىزنى مەلۇم قىلساق مەيلى، ئەمما مەن

باراي، سەن ھەممىنى ماڭا دۆڭگەپ قوي، — دېدى.

جۇجېڭشىن قەتئىي تۇردە:

— ياق، ئۇنداقدا بولمايدۇ، بۇ ئىشنى مەن ئۈستۈمگە ئالىمەن. مەن تۇرغان يەردە ئۆلۈمنىڭ نۆۋىتى ساڭا كەلمەيدۇ! — دېدى.

دېڭچۈەنشيۇ يىغلىۋەتتى:

— ئۇنداقتا، ج خ ئىدارىسىنىڭ بىگىسى بولسا ئىككىمىزنى نەق ئۆلتۈرسۇن، ئۆزىمىزنى مەلۇم قىلغىلى ھېچقايسىمىز بارمايمىز!

جۇجېڭشىن ئامالسىزلىقتىن قايتا گەپ قىلمىدى.

1990-يىلى 3-ئاينىڭ 24-كۈنى دېڭيۈەن ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسى چۇشيەن ۋىلايەتلىك ج خ باشقارمىسى بىلەن بىرلىكتە شىنچېڭداۋنىڭ سۆڭىكىنى تەكشۈرۈش نەتىجىسىنى: سۆڭەكتە زەھەرلىك ماددا بار، دەپ چىقاردى.

شۇ كۈنى دېڭچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلار قانۇن بويىچە قاماققا ئېلىندى.

خاراكتېر بېكىتىشتە دەل بولۇشنى، بىرمۇ خاتالىق چىقماسلىقنى ئىشقا ئاشۇرۇش ئۈچۈن شياۋچېڭگاڭ يەنە ئەنخۇي ئۆلكىلىك ج خ نازارىتىگە مەخسۇس ئادەم ئەۋەتىپ جەسەت سۆڭىكىنى قايتا تەكشۈرتتى. ئارقىدىن پۈتۈن كۈچىنى مەركەزلەشتۈرۈپ دېڭچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلارنى سوراققا تارتتى، شۇ ئارقىلىق جاھىللىق بىلەن ئۇششۇقلۇق قىلىۋاتقان ئۇلارنىڭ ئاغزىنى ئاچماقچى بولدى.

قاماقخانا دېڭچۈەنشيۇ بىلەن جۇجېڭشىننى رەھىمسىزلىك بىلەن ئايرىپ تاشلىدى، ئۇلارنى يورۇقلۇق بىلەن ئەركىنلىكتىنمۇ ئايرىدى.

شياۋچېڭگاڭ بىلەن جاڭيۈەنجاڭ ئىككى سوراق قىلىش گۇرۇپپىسىغا بۆلۈنۈپ، ھەر بىرسى بىردىن رازۋېتچىكنى ئالدى-دە، دېڭچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلارغا قارىتا ئايرىم-ئايرىم ھالدا كۈچلۈك ھۇجۇم قوزغىدى.

ئىككى قېتىملىق ئېلىشىشتىن كېيىن جۇجېڭشىن چىداشلىق بېرەلمىدى. ئۇ شىنچېڭداۋنى قەستلەپ ئۆلتۈرگەنلىكىنى ئېتىراپ قىلىپ، دېلو سادىر قىلىش جەريانىنى تەپسىلىي سۆزلەپ بەردى، بۇ رازۋېتكا نەتىجىسى بىلەن ئاساسىي جەھەتتىن ئوخشاش چىقتى، ئەمما ئۇ بىر نۇقتىدا قىپقىزىللا يالغان ئېيتىپ، بۇ ئىشنى ئۆزۈم يالغۇز قىلدىم، دېڭچۈەنشيۇ بىلمەيدۇ دەپ تۇرۇۋالدى.

شۇنىڭدىن كېيىنكى سوراقتا ئۇ مۇشۇ گېپىدە چىڭ تۇرۇۋېلىپ قىلچە بوشاشمىدى.

دېڭچۈەنشيۇنى سوراق قىلىش خېلى تەسكە توختىدى، كەينى-كەينىدىن توسقۇنلۇققا ئۇچراپ قىلچە ئىلگىرىلەش بولمىدى.

شياۋچېڭگاڭ سوراقچى خادىملار بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ مۇزاكىرىلەشتى، ئۇ سوراقچى خادىملارنى ئالماشتۇرۇش تەكلىپىنى بەردى. چۈنكى ئۇ ۋە ياردەمچىسى شياۋلى ئەمدىلا ئۈرتۈزدىن ھالقىغان بولۇپ، دېڭچۈەنشيۇ بىلەن ياش جەھەتتىن ناھايىتى زور پەرقلىنەتتى، سوراق ۋاقتىدا بىرمۇنچە گەپلەرنى دېيىش بىئەپ ئىدى.

ئۇ جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقى ۋاڭرېنجېنى ئوتتۇرىغا چىقىشقا تەكلىپ قىلدى، ۋاڭدۈيجاڭ دېڭچۈەنشيۇ بىلەن قۇرداش بولۇپلا قالماستىن، سوراق قىلىشتىمۇ مول تەجرىبىگە ئىگە ئىدى.

ۋاڭرېنجې ھەرقانداق ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك قىلالايدىغان پىشقەدەم جىنايى ئىشلار ساقچىسى بولۇپ، ج خ سىستېمىسىدا «تۆمۈر ئادەم» دېگەن نامى بار ئىدى. جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتى ئۇ ۋە شياۋچېڭگاڭنىڭ يېتەكچىلىكىدە 1988-يىلى شەرەپ بىلەن 3-دەرىجىلىك كوللېكتىپ مۇكاپاتقا، 1989-يىلى يەنە بىر قېتىم 2-دەرىجىلىك كوللېكتىپ مۇكاپاتقا ئېرىشكەنىدى. ئۇ دېڭچۈەنشيۇنى سوراق قىلغاندا ئۇنىڭ ئاجىز نۇقتىلىرىغا ئۈزلۈكسىز ھۇجۇم قوزغاپ، ئائىلىسى، بالىلىرى، ئادەم بولۇشتىكى نەق ئەخلاق توغرىسىدا سۆزلىدى. دېڭچۈەنشيۇ گەپنىڭ كۆڭۈلنى بۇزىدىغان يېرىگە كەلگەندە يىغلاپ ئولتۇردى، ئەمما شىنچېڭداۋنى قەستلەپ ئۆلتۈرگەن جىنايى پاكىتىنى ئاغزىغا ئېلىپمۇ قويمىدى.

ۋاڭرېنجې ئۆزىنىڭ كۈچلۈك رىقابەتچىگە ئۇچرىغانلىقىنى تونۇپ يېتىپ، ئۇنىڭغا تاقابىل تۇرۇش تەدبىرلىرى ئۈستىدە قاتتىق باش قاتۇردى: سوراقتىن شۇنى كۆرۈۋېلىشقا بولاتتىكى، دېڭچۈەنشيۇنىڭ مۇداپىئە لىنىيىسىنى قاتتىق ساقلىشى ئۆزىنى قوغداش ئۈچۈنلا ئەمەس ئىدى، جۇجېڭشىن تىلغا ئېلىنغان ھامان ئۇ يۈكسەك دەرىجىدە ھوشيارلىشىپ ۋە جىددىيلىشىپ كېتەتتى. كۆزلىرىدىن كۆڭۈل بۆلۈۋاتقانلىقى، ۋەھىمە يەۋاتقانلىقى ھەمدە قوغدىنىۋاتقانلىقى بىلىنىپلا تۇراتتى، جۇجېڭشىننى ئۇنداق ياخشى، مۇنداق ياخشى دەپ يېنىش-يېنىشلاپ چۈشەندۈرەتتى.

دېڭچۈەنشيۇنىڭ ئەنزە ئەھۋالىنى قاتتىق سىر تۇتۇپ، قاتىللىق قىلغانلىقىنى ئىنكار قىلىپ تۇرۇۋېلىشى ئاساسەن جۇجېڭشىننى قوغداش ئۈچۈنمىدۇ؟ مۇشۇ خىيال كېلىشى بىلەنلا ۋاڭرېنجېنىڭ كۆزلىرى ئىختىيارسىز چاقناپ كەيپى بىردىنلا كۆتۈرۈلدى. ئۇ سوراق قىلىش نۇقتىسىنى تېزدىن ئۆزگەرتىپ بۇ بۆسۈش ئېغىزىنى چىڭ تۇتتى-دە، ئىككىنچى قېتىملىق ھۇجۇمنى باشلىۋەتتى.

لايىھە باشقىدىن تۈزۈلگەندىن كېيىن دېگەندەكلا ناھايىتى ياخشى ئۈنۈم بەردى. ۋاڭرېنجې باشقا

كەپلەرنى قويۇپ تۇرۇپ جۇجىڭشىننى چۆرىدىگەن ھالدا سوئال سورىدى، بىردەمدىلا دىلچۇەنشيۇنىڭ پېشانىسىنى غۇچچىدە تەر تامچىلىرى قاپلىدى.

ۋالقىرىنجى پەيتىنىڭ يېتىپ كەلگىنىنى كۆرۈپ تاماكىدىن بىرنى تۇتاشتۇرۇپ بىمالال چېكىشكە باشلىدى، ئاندىن پەرۋاسىز بىر قىياپەتتە سۆزلىدى:

— جۇجىڭشىننىڭ تازا ئەخمەقكەن، ئىقرار قىلىپ قويسا بولمىدىمۇ، ھەممە جىنايەتنى ئۆزىگە ئارتىۋالىدىكەن، دىلچۇەنشيۇ بۇ يەردە تىخىچە كەپنى ئەگىتىپ ئولتۇرسا ئۇنىڭغا نىمە قويۇپتۇ!

بۇ ھىيلە زور ئۈنۈم بەردى. دىلچۇەنشيۇنىڭ كۆزى چەكچىيىپ ئۆزى تىترەپ كەتتى. ئۇ لاسىدىلا يىقىلىپ چاچلىرىنى يۇلغان پېتى ئەسەبىيلەرچە يىغلاشقا باشلىدى:

— مەن دەي، ھەممىنى دەي، ئۇنىڭ بۇ ئىش بىلەن مۇناسىۋىتى يوق، شىبىنچىڭداۋنى مەن قەستلەپ ئۆلتۈردۈم...

1990-يىلى 4-ئاينىڭ 10-كۈنى ئەنخۇي ئۆلكىلىك ج خ نازارىتىنىڭ تېخنىكىلىق رازۋېت قىلىش ئورۇنلىرى شىبىنچىڭداۋنىڭ جەسەت سۆڭىكىنى قايتا تەكشۈرۈپ: چۇشيەن ۋىلايەتلىك ج خ باشقارمىسى بىلەن دىڭيۈەن ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسىنىڭ تەكشۈرۈش خۇلاسىسىگە قوشۇلمىز، سۆڭەكتە مىشياك قاتارلىق ماددىلار بار ئىكەن، شىبىنچىڭداۋ زەھەرلىنىپ ئۆلگەن، دېگەن يەكۈننى چىقاردى.

5-ئاينىڭ 7-كۈنى دىڭيۈەن ناھىيىلىك تەپتىش مەھكىمىسى دىلچۇەنشيۇ، جۇجىڭشىنلارنى قانۇن بويىچە قولغا ئېلىشنى تەستىقلىدى.

ئۆتۈپ كەتكىنىگە ئون يىل بولغان قەستەن ئادەم ئۆلتۈرۈش دېلوسى ئاخىرى ئېنىقلىنىپ رازۋېت تەرتىپى پۈتۈنلەي ئاخىرلاشتى، ج خ ئورۇنلىرى ئۆز ۋەزىپىسىنى تاماملاپ دىلچۇەنشيۇ، جۇجىڭشىنلارنى تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ ئەرز قىلىشىغا ئۆتكۈزۈپ بەردى.

شىبىنشۇرۇڭنىڭ رۇخسەت ۋاقتىمۇ توشتى، ئۇ شياۋچىڭ-گاڭ ۋە رازۋېت خادىملىرى بىلەن خوشلىشىپ قىسمىغا قايتىش سەپىرىگە ئاتلاندى.

ئۇ يولغا چىقىشتىن ئىلگىرى يېنىدا قالغان ئەللىك يۈەنلا پۇلنى شياۋچىڭگاڭغا ئاستاغىنە بېرىپ مۇنداق دېدى:

— شياۋدۈيجاڭ، بۇ پۇلنى ئانامغا تاپشۇرۇپ بەرسىڭىز، ئۇنىڭ كېسلى بار، ئاز-تولا بىرنېمە ئېلىپ يېسۇن، ئەگەر ئۇ يەنە باشقا نەرسىلەرگە مۇھتاج بولسا ماڭا خەت يېزىپ

ئېيتىپ قويسىڭىز، ئەسلىدە بۇ ئىشلارغا سىزنى ئاۋارە قىلمىسام بولاتتى، ئەمما ئۇ يەنىلا مېنىڭ ئانام-دە!...

ئۇ سۆزىنى تۈگىتىپلا كۆز چانىقىغا كېلىپ قالغان ياشنى يوشۇرۇۋېتىپ بۇرۇلۇپلا ئىتتىك كېتىپ قالدى.

1990-يىلى 7-ئايدا جۇڭگو خەلق ئازادلىق ئارمىيىسى باش سىياسىي بۆلۈمى ھەربىي مۇزېي دىڭيۈەن ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسىگە ئالايىتەن ئادەم ئەۋەتىپ لەۋھە تەقدىم قىلدى. ئۇنىڭغا: ناھەقچىلىك ئاقلاندى، ھەققانىيەت ساقلاندى؛ قانۇن تۇتقاچ پاك بولنى، ھەربىي-ساقچى شادلاندى، دەپ يېزىلغانىدى. چىن‌شىڭخەن بۇجاڭ يەنە باش سىياسىي بۆلۈمگە ۋە ھەربىي مۇزېيغا ۋەكالىتەن سەممىي ھېسسىيات بىلەن سۇغۇرۇلغان مىننەتدارلىق خېتى ئەۋەتكەنىدى.

چۇشيەن ۋىلايەتلىك ئوتتۇرا سوت مەھكىمىسى ئارخىپ كۆرۈش خىزمىتىنى جىددىي تۈردە ئېلىپ باردى ھەمدە بۇ دېلونى تېزرەك سوراپ بىرياقلىق قىلىشنى قارار قىلدى.

يەتتىنچى باب

سوتنىڭ تەكشۈرۈشى داۋاملىشىۋاتاتتى.

دىلچۇەنشيۇ، جۇجىڭشىنلار تەپتىش ئەمەلدارى شىكايەت قىلغان جىنايى پاكىتلارنى يوشۇرماستىن ئىقرار قىلدى.

ئەمما ئۇلار بۇ ئىشقا قارشى تەرەپنىڭ قاتناشقانلىقىنى جان-جەھلى بىلەن ئىنكار قىلىپ، بارلىق جىنايى مەسئۇلىيەتنى كۈچىنىڭ بېرىچە ئۆزىگە تارتىپ تۇرۇۋال-دى.

باش سوتچى سوت ئارىلىقىدا دەم ئېلىشنى جاكارلى-دى.

سوتلاش كومىتېتى جىددىي كېڭەش ئېلىپ باردى.

چەتتىن قاتنىشىپ تىڭشىغۇچىلار قىسقىغىنە دەم ئېلىش ۋاقتىدا ۋاراڭ-چۇرۇڭ قىلىشقىلى تۇردى، مۇھاكىمە سادىسى شۇنچە چوڭ سوت زالىنى غۇڭغۇلدىتىۋەتتى. كىشىلەر دېگۈدەك كەپنىڭ ھەممىسىنىلا دەپ باقتى، بەزىلەر: « دىلچۇەنشيۇ ئامالسىز قاپتۇ، شىبىنچىڭداۋ ئاجرىشىشقا قوشۇلغان بولسا بۇنداق ئىشمۇ يۈز بەرمىگەن بولاتتى » دېسە، بەزىلەر: « بۇ تازا بىمەنە ئىش بوپتۇ، ئاجراشقىسى كەلمىسە قانۇنغا تايىنىپ ھەل قىلسا بولمامدىغۇ، بالىلىرىنى تاشلاپ ئېرىنى ئۆلتۈرۈشتىنمۇ يامانسا قانداق بولغىنى؟! ئادەم قىلىپدىن چىققان، ئازراقمۇ جىگىرى يوق كىشىلەرلا مۇشۇنداق ۋەھشىي ئۇسۇلنى

قولىمىزدۇ» دېيىشتى.

مەن بۇ گەپ-سۆزلەرگە ئارىلاشماي پۈتۈن زېھنىم بىلەن شىبىن‌شۇرۇڭ ۋە دېلىچۈەنشيۇغا دىققەت قىلىپ ئولتۇردۇم. ئاخىرى ئانا-بالا ئىككىيلەننىڭ كۆزلىرى ئۇچراشقانلىقىنى بايقىدىم. ئادەمنىڭ ئىچىنى سىيرىدىغان، تىل بىلەن ئىپادىلەپ بەرگىلى بولمايدىغان، ئوتتەك يېنىپ مۇز كەبى چاقناپ تۇرغان بۇ كۆزلەر قاتتىق سوغۇقتىكى ئەگىز سۆيگە، ئىللىق باھاردىكى جۇدۇنغا ئوخشايتتى. ئانا-بالا ئىككىيلەن بىر-بىرىگە تىكىلىشىپ، ئەتراپتىكىلەرنىڭ ھېچقايسىسى ئاڭلىيالمايدىغان ۋە ئۇققالمايدىغان تىل بىلەن يۈرىكىنىڭ ئەڭ چوڭقۇر قاتلاملىرىدىكى ھېسسىياتىنى ئالماشتۇرۇۋاتاتتى.

مەن باش سوتچى ۋە سوتچىلار يېتىپ كىرىپ سوت مۇنبىرىگە چىققىچە شۇ تەرىقىدە كۆزىتىپ ئولتۇردۇم.

سوتچىلار ئۆز ئورنىغا كېلىپ ئولتۇرۇشتى، كىشىلەر ئۈن-تىن چىقارماي ئاخىرقى ھۆكۈمنى كۈتتى.

باش سوتچى سۇرلۇق قىياپەتتە دېلىچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلارغا قازىۋەتكەندىن كېيىن ئورنىدىن تۇرۇپ ھۆكۈمنامىنى ئوقۇشقا باشلىدى:

— سوت كېڭەشمىسىنىڭ قاراپ چىقىشى، سوت كومىتېتىنىڭ بىردەك ماقۇللىشى بىلەن دېلىچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلارغا ئۆلۈم جازاسى بېرىپ، سىياسىي ھوقۇقىدىن مەڭگۈ مەھرۇم قىلىش ھۆكۈم قىلىندى. ئەگەر جاۋابكارلار بۇ ھۆكۈمگە قايىل بولمىسا، ئون كۈن ئىچىدە ئالىي خەلق سوتىغا ئەرز قىلسا بولىدۇ.

چەتتىن قاتنىشىپ تىڭشىغۇچىلار نەزەرىنى بىراقلا دېلىچۈەنشيۇ بىلەن جۇجېڭشىنغا ئاغدۇردى. ئۇنىڭدىن ھېسداشلىق، ئىچ ئاغرىتىش، تېخىمۇ كۆپرەكى مەسخىرە ۋە كەمسىتىش ئالامەتلىرى چىقىپ تۇراتتى.

كىشىلەر سوت زالىدىن يۇقىرى ئاۋازدا مۇلاھىزە قىلىشقاچ كەلكۈندەك چىققىلى تۇردى. مەن شىبىن‌شۇرۇڭنىڭ دەۋاگەرلەر ئورنىدا قانۇن ساقچىلىرىنىڭ ئانىسىنى تۇتقۇن ماشىنىسىغا يالاپ ئېلىپ چىقىپ كېتىۋاتقانلىقىغا ھاڭۋاقىنچە قاراپ تۇرغانلىقىنى بايقىدىم.

شۇنچە چوڭ سوت زالىدا بىرمۇ ئادەم قالمىدى، ئۇنىڭ كۆزىدىن ياش چىقىپ كەتتى، چىرايىنى قايغۇ-ھەسرەت قاپلىدى. ئۇ شەپكىسىنى جىممىدە كىيىپ سوتتىن ئاستا چىقىپ كەتتى.

ئەتىسى چۈشتە شياۋچېڭگاڭ ھۆججەت سومكىسىنى رەتلەپ ئىشتىن چۈشەي دەپ تۇرغاندا بىرسىنىڭ ئىشكىنى ئاستا چېكىۋاتقانلىقى ئاڭلاندى. ئۇ ئىشكىنى ئېچىپ شىبىن‌شۇرۇڭنى كۆردى.

شياۋدۇيجاڭ ئۇنىڭغا قىزغىنلىق بىلەن ئورۇن كۆرسىتىپ:

— شۇرۇڭ، مېنى ئىزدەيدىغان ئىشىڭىز بارمىدى؟ — دەپ سورىدى.

— مەن ... — شۇرۇڭ دېمەكچى بولغان گېپىنى يۇتۇۋەتتى.

— قانداق؟ ماڭا ئېيتىشقا نېمە يۈۋاتامسىز؟ — دېدى شياۋچېڭگاڭ كۈلۈپ تۇرۇپ، — زادى نېمە ئىشىڭىز بار ئىدى؟

شىبىن‌شۇرۇڭ قايتا-قايتا ئىككىلىنىپ ئاخىرى دۇدۇقلاپ تۇرۇپ سۆزلىدى:

— قاماقخانىدىكىلەرگە دەپ باقسىڭىز، ئانام بىلەن كۆرۈشۈۋالسام دېگەنتىم.

— بۇ... — شياۋچېڭگاڭ سەل تەمتىلىقتا قالدى. بەلگىلىمە بويىچە ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ ئاخىرقى كېسىمى چۈشمەستىن بۇرۇن جىنايەتچىنى يوقلاشقا بولمايتتى.

— شياۋدۇيجاڭ، مېنىڭ قايتىپ كېلىپ سوتقا چىقىش ئۈچۈن قىسىمدىن بېرىلگەن رۇخسەت ۋاقتىم چەكلىك، بۇ يەردە ساقلاپ تۇرۇۋەرسەم بولمايدۇ، ئانام بىرىنچى سوتتا ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندى، ئۇنىڭ بىلەن كۆرۈشۈۋالمىسام بولمايدۇ!

شياۋچېڭگاڭ شۇرۇڭنىڭ سەممىي تۇرقىغا قاراپ شۇ تاپتا كۆڭلىنى ئوبدان چۈشەندى-دە، ئۇنىڭ تەلىپىگە ماقۇل بولدى:

— بولىدۇ، مەن سىناپ باقاي، چۈشتىن كېيىن ئىشخانامغا كېلىڭ.

شىبىن‌شۇرۇڭ چۈشتە بازارغا چىقىپ ئانىسىغا لىق بىر تور سومكا ئاپېلسىن، ئالما ۋە كونسېرۋا دېگەندەك نەرسىلەرنى، شۇنداقلا بىرنەچچە قۇر كىيىم سېتىۋالدى. چۈشتىن كېيىن ئۇ شياۋچېڭگاڭغا ئەگىشىپ قاتتىق مۇھاپىزەت قىلىنغان قاماقخانىغا كىرىپ كەلدى.

كۆرۈشۈش ئۆيىگە كىشەننىڭ شاراقلىغان ئاۋازى بىلەن دەلدەڭشىگىنىچە كىرىپ كەلگەن دېلىچۈەنشيۇ بۇ يەردە ئوغلىنىڭ ئولتۇرغانلىقىنى كۆرگىنىدە يېرىم قەدەممۇ سىلجىيالماي لاسسىدە ئولتۇرۇپ قالدى.

ئادەمنىڭ ئىچىنى سىيرىدىغان بۇ مەنزىرىدىن شياۋچېڭگاڭدەك قەيسەر يىگىتمۇ ئۆرتىنىپ كۆزىگە ئىختىيارسىز ياش ئالدى، ئۇ ئاستا چىقىپ كەتتى.

شۇرۇڭ كۆزىگە ياش ئالغىنىچە ئانىسىنىڭ ئالدىغا بېرىپ ئۇنى يۆلىگەن پېتى ئورۇندۇققا ئولتۇرغۇزدى، تور سومكىدىن بىر ئاپېلسىننى ئېلىپ پوستىنى سويغاندىن كېيىن ئانىسىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويدى:

— ئانا، ئاپلىسىندىن بىرنى يەڭە.

دىلچېھرە نىشىۋ ئوغلىنىڭ بېشىدىن-ئايىغىغىچە سەپسېلىپ چىققاندىن كېيىن ئۆز-ئۆزىگە سۆزلەۋاتقاندەك شىۋىرلىدى:

— ئۆتكەن قېتىم مېنى يوقلاپ كەلگەن چېغىڭدىكىگە قارىغاندا جىق جۈدەپسەن، بۇنىڭ مېنىڭ كاساپىتىمدىن بولغانلىقىنى مەن سوتتىكى چاغدىلا بايقىغان!

شۆرۆك ئانىسىنىڭ قولىنى تارتىپ تۇرۇپ سۆزلىدى:

— ئانا، مەندىن خاپا بولۇپ نەپرەتلەندىڭىزمۇ؟ ئەگەر خاپا بولغان، نەپرەتلەنگەن بولسىڭىز مېنى ئۇرۇۋېلىڭ، ماڭا بۇنىڭدىن باشقا يول يوق، ئاتامنىڭ ئالدىدا يەرگە قاراپ قالسام بولمايدۇ!

دىلچېھرە نىشىۋ ھۆكرەپ يىغلىۋەتتى. ئوغلىنىڭ سۆزى خۇددى ئۆتكۈر خەنجەردەك ئۇنىڭ كۆز يېشىغا چىلىنىپ قاتتىق ئازابلىنىۋاتقان يۈرىكىدىن تېشىپ ئۆتۈپ ئىچ-باغرىنى يىلان چاققاندەك تىترىتىۋەتتى. ئۇ ئوغلىنىڭ ئايىغىغا يىقىلىپ ھاياتى ئاخىرلىشىشتىن ئىلگىرى ئۇنىڭ ئەپۇ قىلىشىغا ئېرىشىشنى ئويلىدى، ئىپلاس روھىي دۇنياسىنىڭ نىجادلىق يېشىغا تەشنا بولدى. ئۇ قاماقخانىغا سولانغاندىن كېيىن ھەمىشە ئۆزىنىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرىنى ئەسلەپ نومۇس قىلىۋاتقىنىنى، پەرزەنتلىرى ئالدىدا ئېغىر گۇناھكار بولغىنىنى، ئۆلۈمدىنمۇ ئارتۇق ئازابقا قالغىنىنى ھېس قىلدى.

دىلچېھرە نىشىۋ ئوغلىنىڭ قولىنى چىڭ تۇتۇۋالدى:

— بالام، مەن ئويلىنىپ كۆردۈم، سەن خاتا قىلمىدىڭ، ياخشى ئوغۇل بولدۇڭ، مەن ئۆزۈمنىڭ بەك شەخسىيەتچىلىكىمدىن، شەخسىيەتچىلىكتە ئىنسانىيلىقىمنى يوقىتىپ قويغانلىقىمدىنلا نەپرەتلىنىمەن، سەن يەنە مېنى يوقلاپ كەلمىسەڭ بوپتىكەن.

— ئانا، سىز يۇقىرىغا ئەرز قىلىڭ!

دىلچېھرە نىشىۋ ئۆز قۇلىقىغا ئىشەنمەي ھەيرانۇ-ھەس قالغان ھالدا ئوغلىغا تىكىلدى:

— نېمە دېدىڭ؟

— سىز ئەرز قىلسىڭىز بولىدۇ، — دېدى شۆرۆك ئۆز سۆزىنى تەكرارلاپ.

— ئاناڭنى ئەپۇ قىلدىڭما؟ — دىلچېھرە نىشىۋنىڭ كۆزلىرى يالتىنلا چاقنىدى.

— ياق! ئانا، مەن سىزنى مەڭگۈ ئەپۇ قىلالمايمەن، ئاتامنىڭ روھى سىزنى ئەپۇ قىلمايدۇ. ئوغۇل بالا ئانىسىنىڭ باشقا ھەرقانداق خاتا ئىش قىلىشىنى ئەپۇ قىلالايدۇ، ئەمما بۇنداق خاتالىق ئۆتكۈزۈشىنى ئەبەدىل-ئەبەد ئەپۇ قىلالمايدۇ. مەن سىزنىڭ جازا مەيدانىغا چىقىپ قېلىشىڭىزغا چىدىمىغانلىقىمدىن، ئىنىلىرىم بىلەن سىڭلىمنىڭمۇ ئانىسىدىن ئايرىلىپ قېلىشىنى خالىمىغانلىقىمدىن ئەرز قىلىڭ دەۋاتىمەن.

شۆرۆك سۆزلەۋېتىپ كۆز يېشىنى يەنە توختىتالمىدى. دىلچېھرە نىشىۋنىڭ كۆزلىرى بارا-بارا خىرەلەشتى:

— مەن ئەرز قىلمايمەن، مەندەك كەچۈرۈم قىلغىلى بولمايدىغان بىر ئادەمنىڭ بۇ جاھاندا يەنە نېمە ئېتىبارى قالدى، پەقەت ئۆلۈملا غەمدىن خالاس بولۇشنىڭ بىردىنبىر يولى.

— بىزنى دېمىگەن تەقدىردىمۇ، جۇجىڭىشىن ئۈچۈن بولسىمۇ ئەرز قىلىشىڭىز كېرەك. ئاتامنى زەھەرلەپ ئۆلتۈرۈشتە سىز يېلانلىغۇچى، بۇنى ھەممىدىن ئېنىق بىلىمەن، سىز جۇجىڭىشىننىمۇ قاتتىق ئازابقا سالدىم دەپ قارىمامسىز؟ ئەگەر جۇجىڭىشىن مەسئۇلىيەتنى ئۆزىگە تارتىپ تۇرۇۋالمىغان بولسا شۇنداق ئېغىر كېسىلەمتى؟ ئۇ يەنىلا سىزنى دەپ شۇنداق قىلغان گەپ-تە! — دېدى شىبىنشۆرۆك يېشىنى سۈرتۈۋېتىپ ئانىسىغا تىكىلگىنىچە.

دىلچېھرە نىشىۋ غۇززىدە بولۇپ ئوغلىنىڭ جۇدەك بەستىگە قارىغىنىچە، ئوغلۇم شۇنداق ئەقىللىق، شۇنداق ئاق كۆڭۈل ئادەم بوپتۇ، دېگەن خىيال بىلەن ئىچى ئېسسىق بولۇۋاتقىنىنى ھېس قىلدى. خىجالەتچىلىك ۋە پۇشايمان قىلىش تۇيغۇسى بىردىنلا ئۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدىنى چۇلغىۋالدى. ئۇ لام-جىم دېمەستىن يەرگە قارىۋالدى.

شۆرۆك ئانىسىنىڭ قولىنى قويۇۋېتىپ ئۇنىڭغا ئالما ئېلىپ بەرمەكچى بولدى-دە، توساتتىنلا ئۇنىڭ قولىدىكى ئالا-چىپار داغلارنى بايقاپ قالدى. ئۇ ئۇيپۇل-تۇيپۇللا ئانىسىنىڭ قولىنى كۆتۈرۈپ ئۇنىڭ قولىنىڭ ھورنىدەك ئىششىپ كەتكەنلىكىنى، يەنە يۇرچاق چوڭلۇقىدىكى جاراھەتلەر بىلەن قاپلانغانلىقىنى، پۈتىنىمۇ كىشەن يالاپ ئىششىتىۋەتكەنلىكىنى چېلىقتۇردى.

— ئانا، پۇت-قوللىرىڭىز نېمانداق ئىششىپ كەتتى؟ — دەپ سورىدى ئۇ.

— مەندە ئەزەلدىنلا بۆرەك ياللۇغى بار ئىدى، ئاغرىپ قالساملا پۈتۈن بەدىنىم ئىششىپ كېتەتتى، يېقىندىن بۇيان ئىشتىيىم تۇتۇلۇپ ئۇيقۇم قېچىپ بۇ كېسىلىم تېخىمۇ ئېغىرلىشىپ كەتتى. مەن بەرىبىر پات ئارىدا ئۆلىدىغان ئادەم، مېنىڭ بىلەن كارىڭ بولمىسۇن، — دېدى دىلچېھرە نىشىۋ ئېچىنىشلىق قىياپەتتە.

— ئۇنداقتا قولىڭىزدىكى بۇ جاراھەتلەرچۇ؟ — دەپ سورىدى شۆرۆك.

— ئۆتكەن قېتىم كېتىدىغان چېغىڭدا ماڭا ئەللىك يۈەن تاشلاپ قويغانىدىڭ، تاغاڭ يەنە يۈز يۈەن ئەكىلىپ بەردى، بۇلارنى يىغىپ جىبەكچى ئارقىلىق بۇلۇڭ يىپ

ئالدۇردۇم-دە، ساڭا ۋە ئۇكىلىرىڭغا بىردىن يوپايكا توقۇدۇم، ئاڭلىسام بېيجىڭ سوغۇقكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر قىش، ئۆزۈڭلارغا سوغۇق ئۆتكۈزۈۋالماڭلار، ھەي! مېنىڭ سىلەرگە قالدۇرغىدەك نەرسەممۇ يوق، ئەگەر مېنى يەنە ئانام دەپ قارىساڭلار، مەندىن خاتىرجەم بوپقالسۇن! — دېڭ چۇەنشيۇ سۆزلەۋېتىپ يەنە ئۆكسۈپ يىغلاشقا باشلىدى.

شۇرۇڭ ئانىسىنىڭ قولىدىن ئۈزلۈكسىز تەپچىرەپ تۇرغان ئىسسىق قانغا قاراپ يۈرىكىگە يىڭنە سانجىغاندەك بولۇپ كەتتى. ئۇ قول ياغلىقنى چىقىرىپ ئۇنى ئاستا سۈرتتى.

— شۇرۇڭ، ئىنىلىرىڭ بىلەن سىڭلىڭنى بېيجىڭغا ئېپكەتكىنىڭدىن كېيىن ئۇلارنى ناھايىتى سېغىندىم، مەن ئۆلۈپ كېتىشتىن بۇرۇن ئۇلارنى ماڭا بىر كۆرسىتەلەمسەن؟

— دېڭ چۇەنشيۇنىڭ كۆزلىرىدىن يېلىنىش ئالامىتى چىقىپ تۇراتتى.

— ياق، ئانا، بۇ ئىشنى ئۇلاردىن ھازىرغىچە يوشۇرۇپ كەلدىم، ئۇلار خەۋەر تاپقاندىن كېيىن بەرداشلىق بېرەلمەسمىكىن دەپ ئەنسىرەيمەن. ئۇلارنى خاتىرجەم ياشىغىلى قويۇڭ، ئۇلارنىڭ ھالىدىن ئۆزۈم خەۋەر ئالىمەن، — شۇرۇڭ ئىچىدىكى دەرد-ئەلەمنى بار كۈچى بىلەن بېسىپ ئانىسىنىڭ تەلىپىنى رەت قىلدى.

دېڭ چۇەنشيۇنىڭ پۈتۈن ۋۇجۇدى مۇزلاپ كەتتى، ئۇ ئېغىر خورسىنىپ قويدى:

— كۆرۈشكىلى بولمىسا كۆرۈشمەي، سەن توغرا قىپسەن، ئۇلارغا ئۇقتۇرما. مەن جىممىدىلا كېتىۋالاي، ئۇلار سەن بىلەن بىرگە يۈرگەندىكىن مەنمۇ خاتىرجەم.

— ئانا، — شېن شۇرۇڭ تور سومكىنى كۆتۈرۈپ يانچۇقىدىن يەنە ئىككى يۈز يۈەن چىقاردى، — سىزگە ئازراق يېمەكلىك، يەنە بىر نەچچە قۇر كىيىم ئالغاچ كەلدىم. ئەرز قىلىمەن، ئىنىلىرىم بىلەن سىڭلىمنى باقىمەن دەپ يۈرۈپ قولۇمدا ئارتۇقچە پۇل قالمىدى. مۇشۇنچىلىكلا چىقىرالىدىم. بۇ پۇلنى ھەرگىزمۇ باشقا ئىشلارغا ئىشلەتمەڭ، ئازراق دورا ۋە يېمەكلىك ئېلىۋېلىڭ. مەن بىر نەچچە كۈندىن كېيىن قىسمغا قايتىمەن، سىز مېنىڭ، ئىنىلىرىمنىڭ ۋە سىڭلىمنىڭ تۇغۇلغان كۈنلىرىمىزنى يېزىپ بەرسىڭىز.

دېڭ چۇەنشيۇ مېۋە ۋە كىيىم-كېچەكلەرنى يىغلاپ تۇرۇپ ئالدى، ئەمما پۇلنى ئالغىلى ئۇنىمىدى:

— سەن ئىنىلىرىڭ ۋە سىڭلىڭغا قاراپ يەتكىچە جاپا تارتىۋاتىسەن، ئۆلۈم ئالدىدا تۇرۇۋاتقان ماڭا پۇلنىڭمۇ كېرىكى يوق، يەنىلا ئۆزۈڭدە قالسۇن. سىلەرنىڭ تۇغۇلغان كۈنلىرىڭلارنى كەچتە ئويلاپ باقاي، يېزىپ چىققاندىن كېيىن جېسەكچى ئارقىلىق ساڭا يەتكۈزۈپ بېرەي.

شۇرۇڭ پۇلنى ئانىسىنىڭ قولىغا تۇتقۇزۇپ قويۇپ ئورنىدىن تۇردى:

— ئانا، مەن كەتتىم، يەنە دەيدىغان گەپلىرىڭىز بارمۇ؟

دېڭ چۇەنشيۇ ئورنىدىن تەسلىكتە تۇرۇپ، ئوغلىنىڭ ھازىرلا كېتىپ قېلىشىدىن ئەنسىرەۋاتقاندەك يېڭىدىن مەھكەم تۇتۇۋالدى، ئۇنىڭغا ئۇزاق-ئۇزاقلارغىچە تىكىلدى... ئۇ ئوغلى بىلەن جۇدالىشىدىغان ۋاقىتنىڭ يات ئارىدا يېتىپ كېلىدىغانلىقىنى تونۇپ يېتىپ، مۇھەببەت ۋە نەپرەت ئىلكىدە تولغاندى، دېمەكچى بولغان سۆزلىرىنىڭ بىرسىنىمۇ دېيەلمىدى. ئۇنىڭ تىترەپ تۇرغان پۇتلىرى بارغانسېرى ئېغىرلىشىپ كېتىۋاتقان گەۋدىسىنى كۆتۈرەلمەي قالدى، ئۇ ئوغلىنىڭ ئالدىغا يىقىلىپ پۇتلىرىنى قۇچاقلىغان پېتى ھۆڭرەپ يىغلىۋەتتى:

— ئوغلۇم، ئانالىق كىشىلىك دۇنيادىن ئايرىلىپ دوزاختا چۆشكىلىۋاتىدۇ، ئاناڭنى كەچۈرىدىغان بىرەر ئېغىز گەپ قىلساڭچۇ! ...

زەردىگۇش بولۇپ كېتىۋاتقان شېن شۇرۇڭ ئاستا ئېگىلىپ ئانىسىنىڭ قولىنى ئاجرىتىۋەتكەندىن كېيىن ئىشىككە قاراپ ماڭدى. ئىشىك تۈۋىدە توختاپ ئانىسىغا ئاخىرقى قېتىم قارىۋەتتى-دە، ئانىسىنىڭ ئەلەملىك يىغىسى ئىچىدە قاماقخانىنىڭ دەرۋازىسىغا قاراپ ئىتتىك يۈرۈپ كەتتى.

سەككىزىنچى باب

دېڭيۈەن ناھىيىلىك ج خ ئىدارىسى مېنىڭ ج خ مۇخبىرلىق پەۋقۇلئاددە سالاھىيىتىمگە قاراپ بۇ دېلو توغرىسىدا زىيارەت قىلىشىمغا ھېچنېمە دېمەيلا ماقۇل بولدى. يەنە كېلىپ، دېلو مەسئۇلى جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى شياۋچېڭگاڭنى ماڭا ھەمراھ بولۇشقا بەلگىلىدى.

مۇئاۋىن ئەترەت باشلىقى شياۋچېڭگاڭ ئوچۇق-يورۇق، بەستلىك، گەپنى چاق-چۇق قىلىدىغان، ھەقىقەتەنمۇ جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ باشلىقىغا ئوخشايدىغان ئادەم ئىكەن. مەن قاماقخانىغا كېتىۋېتىپ ئۇنىڭدىن بۇ ئەنزىگە قانداق قارايدىغانلىقىنى سورىدۇم، ئۇ سەل ئويلىنىۋېلىپ مۇنداق دېدى:

— ئەمەلىيەتتە، بۇ ئادەتتىكىلا بىر دېلو، يېزىلاردا ئاشنىسى بىلەن بىرلىشىۋېلىپ ئېرىنى ئۆلتۈرىدىغان ئىشلار ناھايىتى تولا، بۇ دېلونىڭ ئۆتۈپ كەتكىنىگە ئون يىل بولغان، يەنە كېلىپ ئوغلى چىقىپ ئەرز قىلغانلا يېرى

بار، شۇڭا ئۇ ئادەتتىكى ئىش بولماي قالغان.

— ئۇنداقتا بۇنداق ئەنزىلەرنىڭ كۆپ يۈز بېرىشىدىكى سەۋەب نەدە؟

— بۇنى ئاددىيلا قىلىپ ئىنسانىيلىقنىڭ يوقلىشىدىن كۆرگىلى بولمايدۇ، يېزىلاردا فېئودالىزم ئىدىيىسىنىڭ ئېغىر بولۇشى، قانۇن كۆزقارىشىنىڭ ئاجىزلىقىمۇ ناھايىتى مۇھىم سەۋەب. كىشىلەر نىكاھدىن ئاجرىشىش دېگەن گەپنى ئاڭلىسىلا ئاتا-بوۋىسىنىڭ قەبرىسىنى ئېچىۋەتكەندەك چۆچۈپ كېتىدۇ. بولۇپمۇ دېڭچۈەنشيۇدەك تۆت بالىلىق ئايالنىڭ ئىشلىرى تېخىمۇ چوڭ ئازغىنلىق ھېسابلىنىدۇ. ئۇنىڭ پاجىئەگە يولۇقۇشى ئازراق مەدەنىيەت سەۋىيىسى بولغانلىقى، مۇھەببەتتە ئاز-تولا بۆسۈش ھاسىل قىلىشنى ئويلىغانلىقىدىن بولغان. ئەگەر ئۇ شۈكرى-قانائەت قىلىپ ئەپلەپ-سەپلەپ ئۆتۈۋەرگەن بولسا بۇنداق ئىشمۇ يۈز بەرمىگەن بولاتتى.

— ئۇ قانۇنغا تايىنىپ ئۆز ھوقۇقىنى قولغا كەلتۈرسە بولىدۇ-غۇ! ئادەم ئۆلتۈرسە ئاخىرقى ھېسابتا ئۆزىمۇ تۈگىشىدۇ، بۇمۇ ئامال ئەمەس-تە!

شياۋچېڭگاڭ تاماكىدىن بىرنى تۇتاشتۇرۇپ قاتتىق شورىغاندىن كېيىن ئىسنى ئاستا پۈۋلىدى:

— شۇڭا ئادەم ناھايىتى مۇرەككەپ كېلىدۇ، ئۇنىڭ ئاق كۆڭۈللىكىمۇ، شەخسىيەتچىلىكىمۇ بولىدۇ دەيمىز. قانۇن-ئىنتىزام مۇكەممەللەشمىگەن شۇ چاغدىكى ئالاھىدە مۇھىتتا قانۇننىڭ تۆت بالىسى بار ئانا ئوتتۇرىغا قويغان ئاجرىشىش مەسىلىسىنى سورۇشتە قىلىشى ئەسلا مۇمكىن ئەمەس، بۇمۇ ئاجرىشىشنىڭ قىيىن بولۇشىدىكى تۈگۈن. بەزى كىشىلەر تويۇق يولغا كىرىپ قېلىپ، نەپسانىيىتىنىڭ ئەزۋەيلىشى بىلەن ھايۋانىيلىققا قاراپ ماڭىدۇ، نەتىجىدە قەبىھ ئىشلارنى قىلىپ سالىدۇ.

جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتى باشلىقىنىڭ مەسىلىگە مۇنداق چوڭقۇر قارايدىغانلىقىنى ئويلىمىغانىكەنمەن، ئۇنىڭ سۆزلىرى ناھايىتى ئورۇنلۇق ئىدى، بۇنى مەنمۇ توغرا تاپتىم.

— مەن شياۋدۇيجاڭدىن يەنە بىر مەسىلىنى سورىۋالماقچى، — بۇ گەپنى دەپ بولۇپلا يەنە ئىككىلىنىپ قالدىم.

— دېمەمسىز، بىلىدىغىنىملا بولسا سىزگە جەزمەن دەپ بېرىمەن، — دېدى شياۋدۇيجاڭ ناھايىتى سەمىمىيلىك بىلەن.

— ئاڭلىشىمچە، شېن شۇرۇڭ سىزگە بۇ ئىشنى ئېيتقاندىن كېيىن، سىز ئىدارە رەھبەرلىكىگە دوكلات قىپتىكەنسىز، ئۇلار نېمىشقا دەسلەپتە بۇ ئەنزىنى بىرياقلىق قىلىشقا قوشۇلمىدى؟ — مەن شياۋچېڭگاڭنىڭ سەل تەڭقىسلىقتا قېلىۋاتقىنىنى بايقاپ، بۇنداق نازۇك مەسىلىنى سورىمىسام بوپتىكەن، ئۇلار نېمىلا دېگەنبىلەن ئۇنىڭ باشلىقلىرى-دە، دېگەن خىيالغا كەلدىم.

شياۋچېڭگاڭ بىر تال تاماكىنى لام-جىم دېمەستىن چېكىپ بولۇپ ئاخىرى ئېغىز ئاچتى:

— ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدىگەن ھالدا سۆزلىسەك، ئەينى چاغدا ئىدارە رەھبەرلىكى بىرياقلىق قىلمايمىز دېمىدى. بىزنىڭ قولىمىزدىكى ئەنزىلەر ھەقىقەتەن كۆپ بولۇپ، ھەر بىرىمىزنىڭ قولىدا سەككىزدىن ئونغىچە ئەنزە بار ئىدى. ساقچىلىرىمىز قىس، راسخوتىمىز يوق ئىدى، يۇقىرىدىن بەرگەن پۇل ماڭاشقىلا يېتەتتى، بىز ھەمىشە ماڭاشنى ئېلىپ تۇرۇپ ئەنزە ئىشلەيتتۇق، ھېرىپ ھالىمىز قالمىغانىنىڭ ئۈستىگە خوتۇن-بالىلىرىمىزمۇ بىز بىلەن تەڭ جاپا تارتاتتى. بۇ ئەنزە ئون يىل بۇرۇن يۈز بەرگەن، يىپ ئۇچىنىڭ ئازلىقى كىشىنى ئېچىندۇرىدۇ، ئۇنى تەكشۈرۈپ دەلىل-ئىسپات تېپىش ناھايىتى تەس، نۇرغۇن ئادەم كۈچى سەرپ قىلغاندىن باشقا، ئەنزە ئىشلەش خىراجىتىنى ھەل قىلىشنىڭ ئۆزىلا ئىنتايىن تەسكە توختايدۇ. مەن ئىشتىن سىرتقى ۋاقىتلىرىمدىن پايدىلىنىپ بەزى ماتېرىياللارنى تەكشۈرۈپ چىققاندىن كېيىن ئىدارە رەھبەرلىرىگە يەنە بىر قېتىم دوكلات قىلغانىدىم. ئىدارە رەھبەرلىكى ھەقىقەتەن ئىشەنچ قىلالىساق يوشۇرۇن دېلولارنى رازۋېت قىلىش پىلانىغا كىرگۈزسەك بولىدۇ، دېگەن قاراشتا بولدى ھەمدە قولۇمدىكى بىرنەچچە ئەنزىنى تېزرەك تۈگەتكەندىن كېيىن زېھنى قۇۋۋىتىمنى مەركەزلەشتۈرۈپ مۇشۇ خىزمەتكە تۇتۇش قىلىشىمنى تاپشۇردى. دەل مۇشۇ چاغدا يۇقىرى دەرىجىلىك ئورگانلار تەستىقى يولىيورۇق بەردى، شۇنىڭ بىلەن مۇددەتتىن بۇرۇن دېلو تۇرغۇزۇپ تەكشۈرۈشكە كىرىشتۇق. ئىدارە رەھبەرلىرىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ قىيىنچىلىقى بار. سىز ئاساسىي قاتلامنى چۈشەنمىسىڭىز مۇمكىن، ئېتىم چاپسىكەن، ئەمما سامان يېمىسكەن دېبەك بولمايدۇ-دە!

شياۋچېڭگاڭنىڭ سۆزلىرى مېنى ناھايىتى تەسىرلەندۈردى. بۇ، ئاساسىي قاتلام ج خ ئورۇنلىرىدا ئومۇمىيۈزلۈك ساقلىنىۋاتقان، جىددىي ھەل قىلىنمىسا بولمايدىغان مەسىلە ئىدى، ئۇ بۇنى مۇبالىغىلەشتۈرمەيتتى، ئۆزىنىڭ ھەرىكىتىنىمۇ كۆپتۈرۈۋەتمەيتتى ياكى كېمەيتىۋەتمەيتتى. ئاق كۆڭۈل، ساددا، بىرىنچى سەپتىكى بوران-چاپقۇنلاردا جان تىكىپ ئىشلەۋاتقان كادىر-ساقچىلىرىمىز ھەقىقەتەنمۇ ناھايىتى كۆپ بەدەل تۆلەۋاتاتتى...

مەن شياۋچېڭگاڭ بىلەن بىرگە قاماقخانىغا كىردىم.

قاماقخانىنىڭ يېشقەدەم باشلىقى مېنى ناھايىتى قىزغىن كۈتۈۋالدى، دېڭچۈەنشىيۇ بىلەن جۈجېڭشىننى زىيارەت قىلىشقا كەلگىنىمنى ئاڭلاپ ماڭا دەردىنى تۆككىلى تۇردى:

— دېڭچۈەنشىيۇ بىرنەرسە يېمىگەنگە بىرنەچچە كۈن بولدى، ئازراق سۇ ئىچىدۇ، كېچە-كۈندۈز دېمەي يوپايىكا توقۇيدۇ، يېتەك تىكىدۇ، بىرنەچچە قېتىم كامېردا ھوشىدىن كەتتى، بىرنەچچە قېتىم گەپ قىلساقمۇ پىسەنت قىلمىدى، سىز دېگەن يۇقىرىدىن كەلگەن، بىزگە ياردەملىشىپ نەسىھەت قىلىپ قويسىڭىز پايدىسى بوپقالارمىكىن دەيمەن.

مەن يېشقەدەم باشلىقنىڭ تەلىپىگە ئىنتىكلا ماقۇل بولدۇم.

زىيارەت تەييارلىق سوراق ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۆيگە ئورۇنلاشتۇرۇلدى، ئۆينىڭ ئوتتۇرىسى تۆمۈر رىشاتكا بىلەن ئايرىۋېتىلگەنىدى. بۇنىڭدا جىنايەتچى بىلەن ئايرىم پاراڭلىشالايتتىم.

دېڭچۈەنشىيۇ پاختىلىق ئىشتان-چاپان كىيىۋاپتۇ. گەرچە شىبىن شۇرۇڭنىڭ تەلىپى ۋە دېڭچۈەنشىيۇنىڭ ھەقىقەتەنمۇ كېسەللىكى، ئاجىزلىشىپ كەتكەنلىكى نەزەردە تۇتۇلۇپ، ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىنغان مەھبۇسلار سېلىنىشقا تېگىشلىك كىشەن ئېلىۋېتىلگەن بولسىمۇ، ئۇ يەنىلا ناھايىتى تەستە تامغا يۆلەنگىنىچە سىلجىپ كېلىپ ئورۇندۇققا ئولتۇردى.

ئۇنىڭ بوي-بەستى ناھايىتى ئېگىز ئىدى، پۇتۇن بەدىنى ئىششىپ كەتكەن، ئۇنىڭ ئۈستىگە پاختىلىق كىيىم كىيىۋالغان بولغاچقا كېلەڭسىز كۆرۈنەتتى. ئۇ ئەمەلىي يېشىغا قارىغاندا كۆپ قېرىپ كەتكەن، ھەتتا ئېگەكلىرىگىمۇ چوڭقۇر قورۇق چۈشكەنىدى. ئەمما سىنچىلاپ قارىسىڭىز ئۇنىڭ ياش ۋاقتىدىكى گۈزەللىكىنى بىلىۋېلىشىڭىز يەنىلا تەسكە توختىمايتتى. كۆزىنىڭ قۇيرۇقىدىكى ئىنچىكە قورۇقلاردىن ۋە ئېقىپ چۈشكەندەك قاڭشارىدىن ئەينى چاغدىكى ھۆسنى-جامالى ھېلىمۇ غۇۋا كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئۇنىڭ سوغۇق نەزەرىدىن تەبىئىي بىزارلىق ۋە قارشىلىشىش كەيپىياتى چىقىپ تۇراتتى، قارىغاندا ئۇ مېنى تەييارلىق سوراق خادىمى دەپ قالغان، ئۆزلۈكسىز تەكرارلىنىدىغان قايتا-قايتا سوراقلاردىن زېرىكىپ كەتكەن ئوخشايدۇ. دېمىسىمۇ بىر ئادەمگە ئۆزىنىڭ ئازابلىق كەچۈرمىشلىرىنى يېنىش-يېنىشلاپ سۆزلىتىش ئەڭ چوڭ ئەلەم بولىدۇ-دە!

مەن ئۇنىڭغا ئۆزۈمنىڭ ئەنزە بېجىرىش خادىمى ئەمەسلىكىمنى، ئۇنى سوراق قىلىش نىيىتىمۇ يوقلۇقىنى، ئۇنىڭ بىلەن ئادەتتىكى بىر ئادەم سۈپىتىدە پاراڭلىشىدىغانىم ۋە مۇڭدىشىدىغىنىمنى چۈشەندۈردۈم، ئۆز سەممىيىتىمنى ئىپادىلەش ئۈچۈن خاتىرە قالدۇرمايدىغىنىم ۋە ئىختىيارىي سۆزلىشىدىغىنىمىزنىمۇ ئەسكەرتىپ ئۆتتۈم.

مېنىڭ سەممىيىتىم رول ئوينىغان بولسا كېرەك. ئۇ دۈشمەنلىكىنى بارا-بارا يوقىتىپ ھوشيارلىقىنى بوشاشتۇردى. كۆزلىرىمۇ تەدرىجىي مۇلايىملاشتى.

— مەن ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندىم، ئۆلۈش ئالدىدا تۇرۇۋاتقان ئادەمنىڭ يەنە نېمە كېپى بولسۇن؟!

— دېدى دېڭچۈەنشىيۇ ھەسرەت بىلەن.

— ئۆلۈمگە قورقۇنچلۇق ئەمەس، قورقۇنچلۇقى نېمە ئۈچۈن ئۆلۈۋاتقانلىقىنى بىلەلمەسلىك، سىزنىڭچە توغرىمۇ؟

— مەن پەيتنى چىڭ تۇتۇپ گەپنى ئاساسىي تېمىغا يۆتكەشكە تىرىشتىم.

— بۇنى ئەلۋەتتە بىلىمەن، جانغا جان ئېلىش قىل سىغمايدىغان بىر ئىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە مەن پەيلىمدىن يانمىدىم، — دېڭچۈەنشىيۇ بۇ گەپنى ئويلانمايلا دېۋەتتى.

— ھەممىلا ئادەم خاتالىشىدۇ، — مەن ئاساسىي تېمىغا يۆتكىلىشكە باشلىدىم، — سىز خاتالىقىڭىزنى ئوڭشىۋالغىلى بولمايدىغانلىقى ئۈستىدە ئويلىنىپ باقتىڭىزمۇ؟

دېڭچۈەنشىيۇ ئەستايىدىل ئويلىنىۋېلىپ ئاندىن سۆزلىدى:

— شۇ چاغدا ئېلىشىپ قېلىپ جۈجېڭشىن بىلەن بىرگە ئۆتتۈشنىلا ئويلاپتىكەنمەن. ئۇنىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن نېمىلا قىلسام توغرا بولۇۋېرىدۇ دەپ ئويلاپ، بۇنىڭ خاتا بولىدىغىنىنى ئەسلا تونۇپ يەتمەپتىمەن، ئاقىۋىتىنى تېخىمۇ ئويلىماپتىمەن. خاتانى توغرا دەپ قاراپتىمەن، شۇڭا ئۈستى-ئۈستىلەپ خاتالىشىپ ھازىرقى ھالغا چۈشۈپ قالدىم. ياخشىلىقنىڭ بېشى بولىدۇ، يامانلىقنىڭ چېكى بولمايدۇ، مەن قاتىللىق قىلىش دەرىجىسىگە يەتكەن تۇرسام خاتالىقىمنى يەنە قانداق ئوڭشىۋالغىدەكمەن!

— ئۇنداقتا سىز بۇرۇنقى ئېرىڭىزغا يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىڭىزنى سەزدىڭىزمۇ؟

دېڭچۈەنشىيۇ غەمكىنلىك بىلەن سۆزلىدى:

— ھەئە، مەن ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيمەن. شۇ چاغدا ئۇنىڭ ھەرنېمە دېسەمۇ ئاجراشماي تۇرۇۋېلىشىدىن نەپرەتلەنگەن ئىكەنمەن، كېيىن ئويلىسام ئۇ سەممىي، ياۋاش، ئوبدان ئادەم ئىكەن، تۆت بالىمىز تۇرسا ئايرىلىپ نېمە قىلىمىز، بالىلارنى تەڭقىسلىقتا قويمايلى، دەپ ئويلاپتىكەن، مەن ئۇنى قەستلىمىسەم، بالىلىرىمغا زىيان سالمىسام، ھازىر يەنە جۈجېڭشىنغا زىيانكەشلىك قىلمىسام بوپتىكەن.

— ھازىر سىز جۈجېڭشىنغا قانداق قارايسىز؟

— مېنىڭ ھەممىدىن بەك ئېچىنىدىغىنىم ئۇنىمۇ زىيانغا

زىيانغا ئۇچراتقىنىم، مەن ئۇنىڭ نەسىھىتىگە كۆنۈپ خالىغانچە ئىش قىلمسام بويتىكەن، ئۇ ئەمدىلا قىرىق ئۇچ ياشقا كىرگەن، مەن كۆرمىگەن قىتىم ئۆلسەمۇ ئۇنىڭ قەرزىنى تۆلەپ بولالمايمەن، — دېدى دېڭچۇەنشيۇ ئېچىنىشلىق ئەلپازدا.

— ئۇنداقتا ھازىر قانداق ئويلاۋاتىسىز؟

دېڭچۇەنشيۇ بىردەم جىمىپ كېتىپ ئۇلۇغ-كىچىك تىنىپ قويدى:

— قاماقخانىغا كىرگەن دەسلەپكى كۈنلەردە ئەتىدىن-كەچكىچە خىيال بىلەن ئۆتتۇم. مۇشۇ بىرنەچچە كۈندىن بېرى قاسىرىقىم بىلەنلا قېپقالغاندەك كاللامۇ ئىشلىمەيۋاتقاندەك بولۇپ قالدىم. بالدۇرراق ئۆلسەم ياخشى بولاتتى دەپ ئويلىدۇم. بالىلىرىم ئېسىمگە كەلسىلا جۇدالىققا چىدىيالماي بالدۇرراق ئۆلسەمكەن دېگەن خىيالغا كەلدىم. نېمە ئىبرسالك شۇنىڭ ھوسۇلىنى ئالسەن دەيدىغان گەپ بار، ئۆزۈم تاپقان بالانىڭ دەردىنى تارتماي ئامالىم يوق. بالىلىرىم تاكى ھازىرغىچە مېنى كەچۈرمەيۋاتىدۇ. مېنىڭ گۇناھىم ھەقىقەتەنمۇ ناھايىتى ئېغىر، ئۇ دۇنياغا كەتسەمۇ بۇنى يۇيۇپ تۈگىتەلمەيمەن!

— مەن ياردەملىشىدىغان باشقا ئىشىڭىز بارمۇ؟ مەن ھەل قىلالىسام جەزمەن كۈچۈمنى ئايىمايمەن، — سوئاللىرىمنى ئاساسەن سوراپ بولغاچقا، بۇ قېتىمقى سۆھبەتنى ئاخىرلاشتۇرماقچى بولدۇم.

ئۇ ئورنىدىن تۇرۇپ سەل قورۇنغان ھالدا سۆزلىدى:

— شۇرۇڭغا دەپ قويسىڭىزكەن، ئاكا-ئۇكا بىرنەچچىسى چۈشكەن سۈرەتتىن ماڭا بىرنى ئەۋەتىپ بەرسە، يەنە ئازراق يېمەكلىكلەر بار ئىدى، قاماقخانا كادىرلىرىغا دەپ جۇجېڭشىنغا يەتكۈزۈپ بەرسىڭىز، ئۇنىڭ كۆڭلى مېنىڭكىدىنمۇ پاراكەندە، بۇنىڭدىن باشقا...

ئۇ توساتتىنلا گېپىنى توختىتىۋېلىپ بىرنېمىدىن تىلى قىسىلىۋاتقىنىنى ئىپادىلەپ قويدى.

— قانداق مەسىلە بولسا دېۋېرىڭ، ئەندىشە قىلماڭ، — دېدىم مەن ئۇنى رىغبەتلەندۈرۈپ.

— جۇجېڭشىن بۇ ئىشنى ھەقىقەتەنمۇ مېنىڭ دەۋىتىم بىلەن قىلغان، ئۇنىڭ ئۈستىگە ئۆزۈم قول سالغان، ئۇنىڭغا ئۆلۈم جازاسى ھۆكۈم قىلىنسا سەل ئۇۋالچىلىق بولىدۇ، ماڭا ياردەملىشىپ مۇشۇ ئىشنى ئىنكاس قىلىپ باقسىڭىز بولارمىكىن دەيمەن، — دېڭچۇەنشيۇنىڭ كۆزلىرىدىن سەممىي ئۈمىد چىقىپ تۇراتتى.

مەن سەل ئىككىلىنىپ قېلىپ:

— سىز جۇجېڭشىن بىلەن ئەرز قىلدىڭىزمۇ؟ — مەن سورىدۇم.

ئۇ بېشىنى لىڭشىتتى.

— بولىدۇ، — دېدىم مەن، — ئىنكاس قىلىشقا جەزمەن تىرىشىمەن.

ئۇ شۇ زامات ھاياجانلىنىپ تۇنجى قېتىم كۈلۈمسىرىدى.

دېڭچۇەنشيۇ بىلەن سۆزلىشىشنى ئاخىرلاشتۇرغاندا ناھايىتى كەچ بولۇپ كەتكەنىدى، شياۋچېڭگالڭ:

— ئەمدى تاماق يەيلى، جۇجېڭشىن بىلەن ئەتە سۆزلىشەرسىز! — دېدى. مەن ئۇنىڭ ياخشى كۆڭلىنى رەت قىلىپ خىزمىتىمنى داۋاملاشتۇرماقچى بولدۇم.

دەسلەپكى سوراق ئېلىپ بېرىلىدىغان ئۆينىڭ چىرىغى بەك غۇۋا يورۇيدىكەن، پېشقەدەم باشلىق يۈز ۋاتلىق لامپۇچكىدىن بىرنى ئالماشتۇرۇۋىدى، ئۇدۇلۇمدا ئولتۇرغان جۇجېڭشىننى ئېنىق كۆردۈم.

ئۇ قامەتلىك بولمىسىمۇ ناھايىتى بەستلىك ئىدى، سەممىي ۋە ساددا كەلگەن ئەپتىدىن دېھقانلارغا خاس ياۋاشلىق چىقىپ تۇراتتى، ئۇچىسىغا ئۆتكۈپ كەتكەن كۆك ئىشتان-چاپان، بېشىغا كەتمەن شەپكە كىيىۋالغانىدى، يىلىك كىيىنگەنلىكتىن سوغۇقتىن ساقلىنىشنى ئويلىغان بولسا كېرەك، پۇشقىقى ۋە يېڭنى يۇرۇچ بىلەن باغلىۋالغانىدى، رەڭگىرويى تامدەك تاتىرىپ كەتكەنىدى، نۇرغۇن دەرد-ئەلەم ۋە غەم-ئەندىشە تۈپەيلىدىن قورۇق چۈشۈپ كەتكەن يۈزى قارىماققا پۈرلىشىپ كەتكەن قەغەزگە ئوخشايتتى.

بىزنىڭ سۆھبىتىمىز غەمكىن كەيپىياتتا ئېلىپ بېرىلدى.

ئۇ ئىنتايىن ساددا، تولىمۇ كەمسۆز، ھەتتا سەل جىمغۇر ئىكەن. دېڭچۇەنشيۇغا پۈتۈنلەي ئوخشىمايدىكەن، سىز گەپ سورىمىسىڭىز، ئۇ ھېچنېمە دېمەيدىكەن، سورىسىڭىزمۇ سىز سورىغان بىرلا مەسىلىگە جاۋاب بېرىدىكەن، يەنە كېلىپ جاۋابتا خاتالىشىپ قېلىشتىن ئەنسىرەپ تىترەپ تۇرىدىكەن.

مەن ئۇنىڭ بىلەن سۆزلىشىشتە ھېچقانداق غەرىزىم يوقلۇقىنى، قانچە ئىختىيارى سۆزلىشەلىسە شۇنچە ياخشى بولىدىغانلىقىنى، جىددىيلىشىشنىڭ ھاجىتى يوقلۇقىنى قايتا-قايتا چۈشەندۈردۈم. ئۇ بۇرۇنقىدەك ئولتۇرۇۋەردى، ئاخىرى ئامال قىلالماي ئۇنىڭغا ئۆز سالاھىيىتىمنى بىلدۈردۈم، ئەمما ئۇ يەنىلا ئالاقزادىچىلىكتىن قۇتۇلالمىدى، شۇنىڭ بىلەن بولدى قىلدىم.

سوئال: سىز دېڭچۇەنشيۇ بىلەن بىرلىكتە سۇيىقەست ئىشلىتىپ شىنچېڭداۋنى ئۆلتۈرگەندە قانداق خىيالغا كەلگەن؟

جاۋاب: شۇ چاغدا دېڭچۇەنشيۇ بىلەن بولغان مۇناسىۋىتىمىز شۇنداق ياخشى تۇرسا، ئۇنىڭ كۆڭلىنى

قايتۇرسام بولمايدۇ، دېگەننىلا ئويلاپتىمەن.

سوئال: سىز دېلىچۈەنشيۈنى ياخشى كۆرەمسىز؟

جاۋاب: ياخشى كۆرىمەن.

سوئال: ھازىرچۇ؟

جاۋاب: ياخشى كۆرىمەن.

سوئال: شىنجىڭداۋ ئۆلگەندىن كېيىن قورقتىڭىزمۇ؟

جاۋاب: قورقمىدۇم. ئۇنىڭغا يۈز كېلەلمەيدىغىنىمنى ھېس قىلدىم، ئۆزۈمنىڭمۇ ياشىغىم كەلمىدى.

سوئال: شۇنداق تۇرۇپ، ئەينى چاغدا يەنە نېمىشقا ئۇنى ئۆلتۈرمەكچى بولدىڭىز؟

جاۋاب: مەن ئۇنىڭ كېيىنگە كىردىم، ئۇ پۈتۈن نىيىتى بىلەن قىلماقچى بولغان ئىشنى قىلماي تۇرالمىدىم.

سوئال: ئۇنداق بولسا نېمىشقا دېلىچۈەنشيۈنى شۇنداق قىلىشقا مەن كۈشكۈرتكەن دەپ تۇرۇۋالدىڭىز؟

جاۋاب: مەن... مەن... (كۆز يېشى)

سوئال: ھەر ئىككىڭلار جازاغا تارتىلدىڭلار، مەن مۇخبىر، ئەنزىنگە ئاربىلاشمايمەن، سىز ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئېزدىگەن ھالدا خاتىرجەم سۆزلەۋېرىڭ.

جاۋاب: ئۇنىڭ پۈتۈن ئەزايى-بەدىنى غېچ كېسەل، يەنە بىرنەچچە بالىسىنىڭ غېمى بار، مەن قانداقمۇ ... (يىغا).

سوئال: ھازىر يەنە قانداق خىيالىڭىز بار؟

جاۋاب: مەن شۇرۇلۇ ئاكا-ئۇكا بىرنەچچەيلەننىڭ ئانىسىنى ئەپۇ قىلىپ، مەندىنلا نەپرەتلىنىشىنى ئۈمىد قىلىمەن. ئۇلار تېخى ياش، ناھايىتى ئۇزۇن يوللارنى بېسىپ ئۆتىدۇ، ئاتىسى زىيانكەشلىك بىلەن ئۆلتۈرۈلدى، ئانىسى يەنە قاتىلغا ئايلىنىپ ئېتىلىش ئالدىدا تۇرىدۇ، شۇڭا ئۇلارنىڭ دەردى تولا، بۇنىڭدىن كېيىن بېشىنى كۆتۈرۈپ يۈرمىكىمۇ تەس. مەن ھەقىقىي قاتىل دېسەم ئۇلار قۇتۇلۇپ قالىدۇ، ئانىسىمۇ ياخشىراق مۇئامىلە قىلىدۇ، بۇنىڭدا ئۆلسەممۇ خاتىرجەم كېتىمەن...

مەن توپا ئۆرلەپ تۇرغان، پات ئارىدا ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىنغان جىنايەتچىگە ئايلىنىدىغان بۇ ئەرگە ئۇزاقىچە تىكىلدىم، كۆز ئالدىمغا قەدىمكى، غوۋا، جۇشقۇن ئەمما كەلگۈ كەلگەن سېرىق تۇپراقلىق زېمىن كېلىۋالدى، پايانسىز بۇ سېرىق تۇپراقلىق زېمىن ئۆزىنىڭ تەسۋىرلەپ بەرگىلى بولمايدىغان ساددىلىقى ۋە قاقاسلىقى بىلەن شۇنداق كەلگۈ ھەمدە قارشى تۇرغىلى بولمايدىغان سېھرىي كۈچىنى نامايان قىلغىلى تۇردى.

مەن دېلىچۈەنشيۈ ھاۋالە قىلغان مىۋە بىلەن كونسېرۋانى ئۇنىڭ ئالدىغا قويۇپ، دېلىچۈەنشيۈنىڭ ئۇنىڭغا قانداق كۆڭۈل بۆلگەنلىكىنى دەپ بېرىۋىدىم، ئۇ ناھايىتى ھاياجانلاندى. مىۋە بىلەن كونسېرۋانى قۇچاقلىغان پېتى زادىلا گەپ قىلماي قويدى.

قاماقخانىدىن چىققىنىمدا ھەممىلا يەر چىراغ نۇرىغا پۈركىنىپتۇ.

مەن شياۋچېڭگاڭغا سۆزلىشىش ئەھۋالىنى قىسقىچە دەپ بېرىۋىدىم، ئۇمۇ ھەسرەت چېكىپ خورسىندى.

مەن ئۇنىڭدىن دېلىچۈەنشيۈ ئاساسلىق جىنايەتچى، جۇجېڭشىن ئەگەشكۈچى جىنايەتچى تۇرسا، نېمىشقا ئىككىسىلا ئۆلۈم جازاسىغا ھۆكۈم قىلىندۇ، بۇ سەل ئېغىر كەتتىمۇ-قانداق دەپ سورىدۇم.

شياۋچېڭگالۇ ئاچچىق كۈلۈپ قويدى:

— بۇ ئىش ئۇلار ئىككىسىگىلا ئايان. بىز رازۋېتچىكلار ئالدى بىلەن ئىككىسى قاتىللىق قىلىشنى بىرلىكتە پىلانلىغان ۋە بۇنى ئەمەلگە ئاشۇرغان پاكىتنى بېكىتتۇالىمىز، بۇنىڭدا دېلىچۈەنشيۈ پىلانلىغان ۋە قول سالغان بولۇشىمۇ، جۇجېڭشىن ئۇنىڭغا بىلەن تەمىنلىگەن ۋە كۈشكۈرتكەن بولۇشىمۇ مۇمكىن. ئۇلار ئىككىسىلا بۇ ئىشنى مەن قىلغان دەپ تۇرۇۋالدى، يەنە كېلىپ ئۇلار ئىقرار قىلغان ئەنزە سادىر قىلىش جەريانى بىلەن بىز تەكشۈرۈپ ئېنىقلىغان ۋەقەلىكلەر بىر يەردىن چىقىپ قالدى، مۇنداق بولغاندىكىن ئىش ناھايىتى تەسكە توختايدۇ. دەرۋەقە، بىزنىڭ قىياسىمىزغا ئاساسلانغاندا، دېلىچۈەنشيۈنىڭ پىلانلىغۇچى بولۇشى ئېھتىمالغا ناھايىتى يېقىن، ئەمما بىز ئۇنىڭ ئىقرارىغا ئاسانلىقچە ئىشىنىپ كەتسەك بولمايدۇ، قىياسقا ئاساسلانساق تېخىمۇ بولمايدۇ، بۇلارنى ھەقىقەتنى ئەمەلىيەتتىن ئىزدىگەن ھالدا ئەنزىنى خۇلاسىلاش دوكلاتىغا يېزىپ قويۇشىمىزغىلا توغرا كېلىدۇ، ئەرز قىلىش بىلەن ھۆكۈم چىقىرىش بولسا تەپتىش مەھكىمىسى بىلەن سوتنىڭ ئىشى.

— ئۇنداقتا سىلەر كىمنىڭ پىلانلىغۇچى ئىكەنلىكىنى ئېنىقلاپ چىقمىغان ئەھۋال ئاستىدا ئەنزىنى ئالدىراپ-تېنەپلا خۇلاسىلىمىساڭلار بوپتىكەن، تەپتىش مەھكىمىسى بىلەن سوت يەڭگىللىك بىلەن ئەيىبلىمىگەن ۋە كېسىم قىلمىغان بولسىمۇ بولاتتىكەن، — بىرنەچچە كۈندىن بېرى شياۋچېڭگالۇ بىلەن چىقىشىپ قالغاچقا گەپنىمۇ ئۇدۇللا دەۋەردىم.

— سىلەر مۇخبىرلار ناھايىتى تالىپ مىجەز كېلىسىلەر، — شياۋچېڭگالۇ خاپا بولۇپ قالماستىن يەنە تېخى مېنى بىرنى ئۇرۇپ قويدى، — ئەنزىنىڭ ئۆتۈپ كەتكىنىگە ئون يىل بولغىنىغۇ تۇرۇپ تۇرسۇن، ھازىرقى مۇشۇنداق ئەھۋالدا كىمنىڭ پىلانلىغۇچى ئىكەنلىكىنى توغرىسىدىكى دەلىل-ئىسپاتنى يەنە قانداق تەكشۈرىسىز؟

مەن تازا قايىل بولماي يەنە سۆزلىمەكچى بولۇۋىدىم،

شىياۋچېڭگاڭ كېيىمنى يۆلۈۋېتىپ قولۇمدىن تارتتى:

— يۇرۇڭ، تاماق يەيلى، قانداق مەسىلە بولسا كېيىنچە يەنە ئاستا-ئاستا مەسلىھەتلىشەرمىز.

تاماقتىن كېيىن مەن شۇرۇڭ بىلەن كۆرۈشۈپ قويۇشنى ئوتتۇرىغا قويدۇم. شىياۋچېڭگاڭ ماڭا ئۇنىڭ تاغىسىنىڭكىگە كەتكەنلىكىنى ئېيتتى ھەمدە ئۇ ئۆگۈنلۈككە قىسىمغا قايتىدۇ، مېڭىشتىن ئاۋال مېنى يەنە ئىزدەپ كەلمەكچى، شۇ چاغدا تەلىپىڭىزنى جەزمەن يەتكۈزىمەن، شۇرۇڭ مېھمانخانىغا سىزنى ئىزدەپ بارسۇن، دېدى.

بارا-بارا خېلىلا كەچ كىرىپ قالدى، مەن شىياۋچېڭگاڭ بىلەن قول ئېلىشىپ خوشلاشتىم. نەشتەردەك تىكىۋاتقان سوغۇق شامالغا قارشى كېتىۋېتىپ كۆڭلۈمنى غەشلىك قاپلاۋاتقانلىقىنى ھېس قىلدىم...

توققۇزىنچى باب

مەن مېھمانخانىدا بىرنەچچە كۈنلۈك زىيارەت خاتىرىسىنى رەتلەپ ئولتۇراتتىم. باش مۇلازىمەت مۇنبىرىدىكىلەر تېلېفون ئۇرۇپ شېن فامىلىلىك ھەربىي يولداشنىڭ مېنى ئىزدەپ كەلگەنلىكىنى ئېيتتى، مەن شېن شۇرۇڭ بولسا كېرەك دەپ پەرەز قىلىپ، مۇلازىمەت مۇنبىرىدە دېجۇرنىلىق قىلىۋاتقان يولداشقا ئۇنىڭغا ياتىقىمنى دەپ بېرىشنى ئېيتتىم.

بىردەمدىلا ئىشىك چېكىلدى، ئىشىكنى ئاچسام ھەقىقەتەن شۇ ئىكەن.

— سىز جاڭ مۇخبىرغۇ دەيمەن، شىياۋدۈيجاڭ ماڭا تونۇشتۇرۇپ ئۆتكەن، ئاڭلىسام بۇ ئەنزىنى زىيارەت قىلىۋېتىپسىز، سىز بىلەن تونۇشقىنىمغا ناھايىتى خۇشالمەن،

— ئۇ ناھايىتى ئېغىر-بېسىق ئىكەن، گەپنى جايىدا قىلىشقىمۇ بەك ئەھمىيەت بېرىدىكەن، كىشىدە ناھايىتى تەجرىبىلىك ئادەمدەك تەسىرات قالدۇرىدىكەن.

مەن كۈلۈمسىرىگەن ھالدا بېشىمنى لىڭشىتىپ ئۇنى ئولتۇرۇشقا تەكلىپ قىلدىم، ئاندىن ئۇنىڭغا بىر ئىستاكان چاي دەملەپ بەردىم:

— مەن بۇ ئەنزىدىن تاسادىپىيلا خەۋەر تېپىپ ئۇنىڭغا ناھايىتى قىزىقىپ قالدىم، كۆڭلىڭىزگە ئالماسسىز!

شېن شۇرۇڭ چاينى بىر ئوتلۇۋېتىپ سەل ئويلىنىۋالدى:

— كۆڭلۈمدىكى گەپنى قىلسام، بۇ ئىشتىن ھەرقانداق ئادەمنىڭ خەۋەر تېپىشىنى خالىمايمەن، ئۇنىڭ يەنە ماقالە بولۇپ چىقىشىنى تېخىمۇ خالىمايمەن، سىز كۆڭلۈمنى چۈشەنسىڭىز كېرەك.

يۈرىكىم جىغغىدە قىلىپ چۈشەندۈرۈشكە تەمشىلىۋىدىم، ئۇ سۆزىنى داۋاملاشتۇردى:

— ئەمما ج خ كادىرلىرى ۋە ساقچىلىرى بۇ ئەنزىگە ناھايىتى جىق ئەجىر سىڭدۈردى، ئانامنىڭ قىلمىش-ئەتمىشلىرىنى يېزىپ چىقسىڭىز باشقىلارغىمۇ تەربىيە بولغىدەك، شۇڭا قايتا-قايتا ئويلىنىپ يېزىپ چىقسىڭىز بولغىدەك دېگەن يەرگە كەلدىم.

مەن ئېغىر تىنىۋەتتىم، ئارقىدىن ئۆزۈمنىڭ نىيىتىنى تەكرار چۈشەندۈرۈپ ئۇنىڭ خاتىرجەم بولۇشىنى سورىدۇم.

— بۇ خاتىرجەم بولۇش-بولماسلىق مەسىلىسى ئەمەس، يازغانلىرىڭىزنى ھامان كۆرىدىغانلار چىقىدۇ، كۆرگەندىكىن تىللايدىغانلار بولىدۇ، بەزىدە كۆڭلۈمگە غەلىتىلا خىياللار كىرىۋالىدۇ، شۇ چاغدا بەك كىچىك بولغاچقا بۇ پاجىئەنى تونۇپ قالالمىغىنىمدىن نەپرەتلىنىمەن. بەزىدە يەنە ئانامنىڭمۇ كۈنى تەسكەندۇق دەپ ئويلاپ قالىمەن. ئىشقىلىپ ھازىر كۆڭلۈم سوۋۇپلا كەتتى، ھېچقانداق ئىشقا قىزىقمايمەن، مېڭەمۇ قاشاڭلىشىپ كەتتى، باشقىلار مېنى بىرنەچچە قېتىم چاقىرسىمۇ كىمنى چاقىرىۋاتقانلىقىنى بىلەلمەيمەن. ئۆزۈمنىڭ بۇنداق ئەھۋالدا يەنە ماشىنا ھەيدىسەم بولمايدىغانلىقىنى بىلىپ، تەشكىلنىڭ تەستىقىنى ئالغاندىن كېيىن بېيجىڭ ھەربىي رايونىغا يۆتكىلىپ لىيەندۈيگە چۈشۈپ كەتتىم.

— ھازىر سىز ھەربىي مۇزېيدا ئەمەسما؟ — مەن بۇ ئىشنى ئاڭلاپ باقمىغاچقا ناھايىتى ھەيرانلىق بىلەن سورىدۇم.

— ھەئە، چېن بۇجاڭ ماڭا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈپ ئىلتىماسىمنى تەستىقلاپ بەردى، — شېن شۇرۇڭ ئېنىق جاۋاب بەردى.

— ئىنىلىرىڭىز بىلەن سىڭلىڭىز قانداق ئۆتۈۋاتىدۇ؟ سىز لىيەندۈيگە چۈشۈپ كەتكەندىكىن ئۇلارنىڭ ھالىدىن خەۋەر ئالالمايسىز، بۇ بىر ئەمەلىي مەسىلە بوپتۇ، — دېدىم مەن كۆڭۈل بۆلگەن ھالدا.

— ئۇلار ئىنتايىن ياخشى كېتىۋاتىدۇ، ئىنىم بېيجىڭ شەھىرى ئەتراپىدىن بىر لايىق تاپتى، باھار بايرىمىدا توي قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ. سىڭلىم چېن بۇجاڭنىڭ ئالاقىلىشىشى بىلەن خەينەنداۋغا يۆتكىلىپ بىر شىركەتتە ئىشلەۋاتىدۇ، ئۇنىڭ كۈنى بىرقەدەر مۇقىم ئۆتۈۋاتىدۇ. ئۇلارنىڭ ھەممىسى مۇستەقىل ياشاۋاتىدۇ، ھالىدىن خەۋەر ئېلىشىمنىڭ ھاجىتى قالمىدى، — بۇ ئىشلارنى تىلغا ئالغىنىدا شېن شۇرۇڭنىڭ كەيپىياتى بارا-بارا ياخشىلاندى، ئۇ پات-پات ھېجىيىپ ئاپئاق چىشلىرىنى كۆرسىتىۋىدى، جاۋغىيىدا سۇبىن زىناق پەيدا بولدى.

مەن پەيتنى غەنىمەت بىلىپ ئىنچىكىلەپ سوراشقا كىرىشتىم:

— شياۋشېن، مەن كۆڭلىڭىزنى تازا ئوبدان چۈشىنىمەن، بۇنداق ئىش مېنىڭ بېشىمغا كەلسە بۇنىڭغا بەرداشلىق بېرەلىشىم ناھايىتى تەسكە توختايتتى، مېنىڭ بۇ ئەنزىنى بەلكى يازغىنىم بار. مەن مۇخبىر، ئەمما ئېنىقىنى ئېيتقاندا ساقچى بولۇشۇم كېرەك ئىدى، ئۆزۈمنى يېرىم ھەربىي دېسەممۇ بولار. تېخىمۇ مۇھىمى شۇكى، بىز دەۋرداش، قەلبداش، سىز بۇ ئەنزىنىڭ شاھىدى بولۇش سۈپىتىڭىز بىلەن ھەم دەۋاگەر، ھەم ئاساسىي شەخس، شۇڭا يۈرىكىڭىزدىكى گەپنى قىلىپ باقسىڭىز قانداق؟

شىن شۇرۇڭ سەل ئويلىنىۋېلىپ بېشىنى كۆتۈردى:

— بوپتۇ.

ئۇنىڭ بايانى مېنى ئازاب ۋە ھەسرەتكە تولغان بىر مەنىۋى دۇنياغا باشلاپ كىردى...

ئەنزىنىڭ جەريانى ۋە تەپسىلاتىنى تەكرارلىمايمەن، بۇلارنى ئارخىپتىن كۆرۈۋالغانسىز، ئەرز قىلىش جەريانىنىمۇ كۆپ سۆزلىمەي، شياۋدۇيجاڭ بۇنى بىرقەدەر چۈشىنىدۇ، ئۇنىڭدىن سورىسىڭىز بولىدۇ. سىزنىڭ دېگىنىڭىز بويىچە ئۆزۈمنىڭ ھېسسىياتى ۋە خىيالىنىلا سۆزلەي.

ئەمەلىيەتتە، ئاتام تۈگىگەندىن كېيىن ئانامدىن پەقەتلا گۇمانلاندىم، چۈنكى بىۋاستە تۇيغۇمغا ئاساسەن ئۇ ئاتامنىڭ تامىقىغا ھېچنېمىدىن-ھېچنېمە يوقلا ئىككى قېتىم ئاق پاراشوك سېلىۋەتكەنىدى. مەن مۇشۇ ئىشنى ئېنىقلىيالا دېگەنىدىم. ئويلىمىغان يەردىن بۇ ئىش قەدەممۇ-قەدەم تەرەققىي قىلىپ مەن ئەڭ ئەنسىرىگەن، ئەڭ قورققان ئاقىۋەتنى كەلتۈرۈپ چىقاردى.

ئانامنى ئاتامنى قەستلەپ ئۆلتۈردى دەپ ھېسابلىشىم ج خ ئىدارىسى ئەنزە تۇرغۇزغاندىن كېيىن ئانامنى ئىزدەپ بېرىپ ئۇزۇن پاراڭلاشقان چاغدا بولغان ئىش. شۇ چاغدا ئۇ مەردانىلىق بىلەن مېنى سۆككەن بولسا ھەتتا تىللىغان، ئۇرغان بولسا، مەندىن گۇمانلانماسلىقىڭ كېرەك ئىدى دەپ كايىغان بولسا، كۆڭلۈم ئەكسىچە ئارامىغا چۈشۈپ قالغان بولاتتى. ئەمما ئۇ ئۇنداق قىلمىدى، بەلكى قاتتىق يىغلاپ ئۆز-ئۆزىدىن كايىدى، ھەم گۇناھىنى ئېتىراپ قىلماي، ج خ ئىدارىسىگە ئۆزىنى مەلۇم قىلىشقا ئۇنىماي تۇرۇۋالدى، ھەم ئاتامغا، ئاكا-ئۇكا بىر نەچچە يىلەنگە يۈز كېلەلمەيدىغانلىقىنى ھەدەپ تەكىتلىدى. مەن بۇ ئىشنى ئانامنىڭ قىلغانلىقىدا شەك-شۈبھە يوقلۇقىنى ئازاب بىلەن تونۇپ يەتتىم. ئانامنىڭ ئۆزىنى مەلۇم قىلىشقا ئۇنىمىغانلىقىدىن قاتتىق قايغۇردۇم ھەم ئۈمىدسىزلەندىم، ئالدىنقى كۈنى مەن ئۇنى قاماقخانىغا يوقلاپ بارغان چاغدىلا ئۇ ماڭا بۇ ئىشنى چۈجىگىشىن ئۈچۈن قىلغانلىقىنى ئېيتتى. ئاۋادا شۇ چاغدا بۇ ئىشنىڭ مۇشۇنداق سەۋەبتىن بولغانلىقىنى ئۇققان بولسام چۈجىگىشىننى تېپىپ سۆزلەشكەن بولاتتىم، مېنىڭچە، خىزمەت ئىشلەش ئارقىلىق ئۇ ئۆزىنى مەلۇم قىلىشقا قوشۇلغان بولاتتى.

مەن بېيجىڭدا ئانامنىڭ قانۇن بويىچە قامالغىنىدىن خەۋەر تېپىپ زادىلا خاتىرجەم ئىشلىيەلمىدىم، ماشىنا ھايدىسام پىكرىم ھەمىشە بۆلۈنۈپ تۇردى، ئىچىم تىت-تىت بولدى. كاللامغا سۇرلۇك تۈرمە تېمى، تىكەنلىك سىم كىرىۋالدى، كېچىلىرى كۆزۈمنى يۇمسام ئانامنىڭ قاپقاراڭغۇ كامېردا باشقا جىنايەتچىلەرنىڭ قىيىن-قىستىقىغا، يالغۇزلۇقنىڭ ئېچىنىشلىق ئازابلىشىغا چىداپ ئۆتتۈۋاتقانلىقى كۆرۈندى، كۆزۈمگە ئۇيقۇ كېلىشى بىلەنلا ئانامنىڭ ماڭا ئۈمىدسىزلەنگەن ۋە ئىچ ئاغرىتقان ھالدا تىكىلىپ تۇرغانلىقى، كۆزلىرىدىكى ياش قانغا ئايلانغىنىچە ھەدەپ ئىسمىمنى چاقىرىۋاتقانلىقى چۈشۈمگە كىرىۋالدى. چىن بۇجاڭ غېمىمنى چۈشەنگەچكە مەن بىلەن نەچچە قېتىم پاراڭلاشتى، ماڭا نەسىھەت قىلىپ پاجىئەلىك تۈردە بەختسىزلىككە ئۇچرىغان ئاتامنى، ئون يىلدىن بۇيان بېشىمدىن ئۆتكۈزگەن ئازابنى كۆپرەك ئويلىسام سەل ئارام تېپىپ قالىدىغانلىقىمنى ئېيتتى. مەن چىن بۇجاڭ دېگەندەك قىلدىم، ئەمما مەنىۋى يۈكۈم يەڭگىللەپ قالمىدى. ئەترايىتىكىلەر ئاتامغىلا ھېسداشلىق قىلدى، ئانامنى بولسا پەسكەش، چۈشكۈن، رەزىل ۋە شەپقەتسىز ئايال دەپ قاراپ غەزەپ بىلەن قارغىدى، ئەمما مەن نېمىلا بولمىسۇن ئۇنداق قىلالمايتتىم، مەن ھەرنېمە دېگەن بىلەن ئانامنىڭ ئوغلى ئىدىم. ھازىر ئۇ تۈرمىگە كىرىپ قالدى. يېقىندا ئېچىنىشلىق تۈردە جازا مەيدانىغا سۆرەپ چىقىلىدۇ، قوراللىق ساقچى قىسىم جەڭچىلىرى ئۇنىڭ چاچلىرى ئاقارغان بېشىنى بېسىپ، قاپقارا مىلتىق ئېغىزىنى چوڭقۇر قورۇق قاپلىغان پېشانىسىگە تىرەيدۇ، ئوق ئاۋازىغا ئەگىشىپ قان بىلەن ياش يەرگە چاچراپ چۈشىدۇ، ئاندىن پاتقاققا مىلىنىپ ياتقان ئاشۇ گەۋدە كۆرمىگىلىغان كىشىلەرنىڭ لەنەت-نەپرىتى ۋە دەسسەپ-چەيلىشىگە ئۇچرايدۇ. ھەر قېتىم بۇلارنى ئويلىسام يۈرىكىم قورۇلۇپ بۇدۇرلىشىپ كەتكەن ياڭاقتەكلا بولۇپ قېلىپ يىغلاۋاتقان كۆڭلۈم زادىلا ئىمىن تاپالمايدۇ.

تاكى ھازىرغىچە ئانامنىڭ ئوبرازى قەلبىمدە بۇرۇنقىدەكلا گۈزەل پېتى تۇرۇۋاتىدۇ. مېنى تېخىمۇ پەرىشان قىلىۋاتقىنى شۇكى، ئۇنىڭ سوتتا قەدەممۇ-قەدەم يېڭىلىشى، سوتچىنىڭ شەپقەتسىز ھۆكۈمى، ئۇنىڭ ھاياتىنىڭ كۈنمۇ-كۈنگە قىسقىرىشىغا ئەگىشىپ، مۇنداق ھېسسىيات بارغانسېرى كۈچىيىۋاتىدۇ. مېنىڭ ئەسلىمىلىرىم

پۈتۈنلەي ئۆتمۈشتىكى قويۇق ئانا مېھرىگە يېتىپ قېلىۋاتاتتىم، كاللامغا تامامەن باللىق چاغلىرىمدىكى ئائىلە خۇشاللىقى كىرىۋېلىۋاتاتتى، ھەتتا ئەڭ كىچىك تۇرمۇش كارتىنىلىرىمۇ شۇنداق روشەنلىشىۋاتاتتى: ئاتام ئاپئاق كاگىيەنى ماڭا ۋە ئۇكىلىرىمغا ئۇسۇپ بېرىپ، ئاتام بىلەن ئىككىسى كالدىن ئەستە ئۆتىدىغان ئۇماچ ئىچەتتى، ئانام سەي قاچىسىدىكى گۆشلەرنى بىزگە بىر-بىرلەپ ئېلىپ بېرىپ: «سىلەرنىڭ ئۆسۈۋاتقان ۋاقتىڭلار، كۆپرەك يەڭلار» دەيتتى، ئەمما ئۆزى ئاچچىق ۋە بەتتام ياۋا سەي يەيتتى؛ ھەر قېتىم ھورنان سالغاندا ئانام بىزگە ئاتاپ بىرنەچچە ئاق موما سېلىپ قوياتتى. ئاتام بىلەن ئىككىسى ياگيۇدا پىشۇرۇلغان قاپقارا ۋە قاتتىق موما يەيتتى...

مەن ئۆزۈمنى بۇلارنى ئويلىماسلىققا مەجبۇرلايتتىم، ئەمما قانچىكى باسقانسېرى بۇ خىياللار شۇنچە كۈچىيەتتى. مەن: «ئاتام ئۇ ئالەمدە مېنى جەزمەن ئەيىبلەيدۇ» دەپ ئويلاپ ھەمىشە يېرىم كېچىدە گازارمىدىن قېچىپ چىقاتتىم-دە، يۇرتىمىز تەرەپكە قاراپ يۈكۈنۈپ ئاتامنىڭ روھىغا ئاتاپ چوڭقۇر ئىستىقامەت قىلاتتىم.

مەن تاكى بۈگۈنگە قەدەر بۇ ئىشلارنى ئىنىلىرىم ۋە سىڭلىمغا دېيىشكە پېتىنالماي كەلدىم. ئىنىم مەندىن بىرنەچچە قېتىم: «ئىبتىدا ئۆيدىكى ۋاقتىمدا ج خ ئىدارىسىدىكىلەر مەندىن ئانامنىڭ ئەھۋالىنى سورايدۇ، ئانام راستتىنلا ئاتامنى قەستلەپ ئۆلتۈرۈپتىمۇ-يە؟» دەپ سورىدى. مەن ئۇنىڭغا رەددىيە بېرىپ: «يوقىلاڭ خىياللارنى قىلما، ئانام ياخشى ئانا، قانداقمۇ مۇنداق ئىشنى قىلسۇن، ئاتام كېسەل بىلەن تۈگەپ كەتتى» دېدىم. سىڭلىم ھەمىشە ئانامنى تېپىپ بەر، ئۆيىمىزگە كېتەيلى دەپ جېدەل قىلدى؛ مەن دەردىمنى ئىچىمگە يۇتتۇم. يەنە سىڭلىمنى تازا غەرەز ئۇقمايدىكەنسەن، ئادەم دېگەن ئىرادىلىك بولۇشى كېرەك، ھەمىشە ئۆيگە سولىنىۋالغاننىڭ نېمە پايدىسى، ياشلار جاھان كېزىپ چېنىقىشى كېرەك دەپ ئەيىبلەپ ئۆيگە قايتىش ئىستىدىن بار كۈچۈم بىلەن ياندۇردۇم. مەن قانداقمۇ ئانامنىڭ ئىنىلىرىم بىلەن سىڭلىمنىڭ قەلبىدىكى ئوبرازىنى بۇزىمەن؟ ئانام قايتا ياتلىق بولغاندا ئۇلارنىڭ مەسۇمە قەلبى بىر قېتىم ۋەيران بولغان؛ مەن ئارمىيىگە كىرگەندە ئۇلار ئانامنىڭكىدە تۇرۇپ ھېچقانداق نەرسە ئورنىنى باسالمايدىغان ئانا مېھرىنى مىڭبىر تەسلىكتە قايتىدىن تېپىۋالغان. مەن ئۇلارنىڭ ئانامغا بولغان ئەڭ گۈزەل مۇھەببىتى ۋە سېغىنىشىنى كاللىسىدىن چىقىرىۋېتەلمەيمەن، بۇنىڭ ئۈچۈن بىر ئۆمۈر بەدەل تۆلىدىم. سىز مۇخبىر بولغاندىكىن چۈشىنىشىڭىز مۇمكىن، بىر ئادەم ئاتىسىدىن ئايرىلسا دۇنيادىكى ئەڭ قىممەتلىك نەرسىسىدىن ئايرىلىپ قالىدۇ، ئەمما ئانىنىڭ ئۇلۇغلۇقى بىردىنلا پەسكەشلىككە ئايلىنىپ قالسا، ئەڭ ساپ، ئەڭ چىن مۇھەببەت بىردىنلا شەرمەندىلىك بىلەن بۇلغانسا، شەخسىيەتچىلىك، ئاچ كۆزلۈك، گۈزەل ئەخلاق رەزىل ساختىلىققا ئايلانسا بۇ دۇنيا مەۋجۇت بولالماي قالىدۇ، بارلىق مەنىۋى تۈۋرۈكلەرنىڭ ھەممىسى غۇلاپ چۈشىدۇ، پۈتۈن ئىنتىلىش ۋە ئىشەنچلەرنىڭ ھەممىسى تۈپتىن يوقايدۇ، جاھاندىكى جىمى نەرسە سەتلىشىدۇ، ھەرقانداق ھېسسىياتمۇ سۇنغان كۆڭۈلنى ئەسلىگە كەلتۈرەلمەيدۇ.

مەن ئىنىلىرىم بىلەن سىڭلىمنىڭ بۇ ئىشتىن ھامان بىر كۈنى خەۋەر تاپىدىغانلىقىدىن ئەنسىرەۋاتىمەن، بۇنداق رەھىمسىز رېئاللىق ئالدىدا قانداق قىلىشىمنى بىلەلمەيۋاتىمەن.

مەن تۈنۈگۈن تاغامنىڭكىگە باردىم، ئۇ ماڭا ناھايىتى سوغۇق مۇئامىلە قىلدى، قاپىقىنى تۈرۈۋېلىپ قاراپمۇ قويمىدى. مەن ئۇنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىمەن، ئەمما ماڭىمۇ نېمە ئامال؟ مەن تاغامغا: «سىز مەندىن خاپا بولسىڭىزمۇ، نەپرەتلەنسىڭىزمۇ ئاتا-بالىلىق مېھرىدىن ۋاز كەچمەيمەن، مەن ئانامنى سىزدىنمۇ بەكرەك ياخشى كۆرىمەن، سىزنىڭ ماڭا ئۈچ ئىشتا ماقۇل بولۇشىڭىزنىلا تىلەيمەن» دېدىم. ئاندىن تاغام بىلەن چوڭ ئاپامنىڭ ئالدىدا يۈكۈندۈم: «بىرىنچىدىن، جىيەن ئوغلىڭىزنىڭ ۋاپاسىزلىقىنى كەچۈرسىز؛ ئىككىنچىدىن، ئانامغا ئەرز قىلىش توغرىسىدا نەسىھەت قىلمىسىز؛ ئۈچىنچىدىن، بۇ ئىشنى ئىنىلىرىم ۋە سىڭلىمغا ئېيتمايسىز. مەن ئەگەر تاغام بۇنىڭغا كۆنمىسە ئۇلارنىڭ ئالدىدا يۈكۈنۈپ ئولتۇرۇۋېرىدىغانلىقىمنى دېۋىدىم، تاغام بىلەن چوڭ ئاپام مېنى قۇچاقلاپ ھۆڭرەپ يىغلىدى.

بۈگۈن ئەتىگەن مەن بېرىپ شياۋدۇيجاڭ بىلەن كۆرۈشتۈم، ئۇ ماڭا سىزنىڭمۇ بۇ ئىشقا ناھايىتى كۆڭۈل بۆلۈۋاتقىنىڭىزنى ئېيتتى، سىزدىن تولىمۇ مىننەتدار بولدۇم. ئانام جىنايىتىگە يارىشا جازالاندى، جۈجىگىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ ئېغىرراق كېسىلىپ كەتتى، سىزنىڭ يۇقىرى دەرىجىلىك قانۇن ئىجرا قىلىش ئورگانلىرىغا بۇ ئەھۋالنى ئىنكاس قىلىپ قويۇشىڭىزنى ئۈمىد قىلىمەن، مەنمۇ ئازراق بىرنەرسە يېزىپ قويغان. خاپا بولماي تۈلكىلىك ئالىي خەلق سوتىنىڭ باشلىقى ۋاڭقىچىگلىغا بېرىپ قويسىڭىز.

شىبىن شۇرۇلاڭ سۆزىنى ئاخىرلاشتۇرۇپ، سومكىسىدىن ئاغزى چاپلانغان بىر پارچە خەتنى چىقاردى.

— مەن ئەتىلا قىسىمغا قايتىمەن، ۋاڭيوڭجاڭ، خەنيوڭجاڭلار بىلەن بىۋاسىتە كۆرۈشۈپ مىننەتدارلىقىمنى بىلدۈرەلمەيدىغان بولدۇم، كۆرۈپ باقسىڭىز، مۇشۇنداق

يازسام بولارمۇ؟

مەن مۇنداقلا كۆرۈپ چىقتىم: ئاساسەن يۇقىرى سوت رەھبەرلىكى كۆڭۈل بۆلگەنلىكى ئۈچۈنلا ئاتامنىڭ ئۇۋالچىلىقى ئاقلاندى، بۇلىغا رەھمەت ئېيتىمەن، ئۇندىن باشقا بۇ ئەلزىنىڭ پىلانلىغۇچىسى ئانام دېڭچۈەنشىۋ، جوجىڭشىن ئەگەشكۈچى جىنايەتچى، ئۇ ئېغىرراق كېسىلىپ قالدىمۇ-قانداق، ئىككى رەھبەر تەكشۈرۈپ باقسا، دېگەنلەردەك مەزمۇندىكى گەپلەر ئىدى.

مەن شىن شۇرۇڭنىڭ ئالىيجاناب پەزىلىتىدىن تەسىرلەندىم، ئۇنىڭ جۈدەڭ بوي-بەستى كۆز ئالدىمدا بىردىنلا ئېگىزلەپ كەتتى. مەن ئۇنىڭ قولىنى مەھكەم سىقتىم، ئىسسىق كۆز ياشلىرىم ئىختىيارسىز دومىلاپ چۈشۈپ قولۇمدىكى ئاپئاق كونۋېرتنى ھۆل قىلىۋەتتى...

ئونىنچى باب

ئەتىسى رۇخسەت ۋاقتى توشقان شىن شۇرۇڭ دېڭىۋەندىن ماشىنىغا ئولتۇرۇپ بېكىنگە بارماقچى، ئاندىن پويىزغا ئالمىشىپ بېيجىڭغا قايتماقچى بولدى. مەنمۇ ئۆلكە مەركىزى خېفېيغا قايتىشقا بېكىنگدا پويىزغا ئالمىشاتتىم.

بىز ھەمراھ بولۇپ بىرگە ماڭدۇق.

قىش ئاپتىپى خۇددى زۇلمەت قاراڭغۇلۇقتىكى يورۇقلۇق كىشىگە تولىمۇ جۇلالىق ۋە قىممەتلىك تۇيۇلغاندەك ئالاھىدە ئىللىق ئىدى. كۆز يەتكۈسىز قىش دالاسى يايپېشىل دەل-دەرەخلەرنىڭ ھىمايىسىدىن ئايرىلىپ قالغاچقا كەلكى، قاقاس ۋە زېرىكىشلىك كۆرۈنەتتى.

شىن شۇرۇڭ ئوروندۇقتا يېنىچە يۆلىنىپ مۈگدىگەندەك ئولتۇراتتى. ئۇدۇلىمىزدا ئولتۇرغان ياش ئەر-ئاياللار بەش-ئالتە ياشلىق بىر ئوغلىنى ئېلىۋالغانىدى. كىرپىكلىرى ئۇزۇنكىلەك، يوغان كۆزلىرى ئويناپ تۇرىدىغان، مەڭزىدىن نۇر يېغىپ تۇرغان بۇ بالا ئىنتايىن ئوماق ئىدى. ئۇ شياۋشىننىڭ ئۇچىسىدىكى ماشرەڭ ھەربىي كىيىمگە قىزىقىپ دېكىلداپ يەكرەگىنىچە كەلدى-دە، ئۇنىڭ قولىنى تارتتى. شياۋشىن راۋرۇس ئولتۇرۇپ ئۇنىڭدىن:

— ئىسمىڭ نېمە؟ — دەپ سورىدى.

— ئىسمىم جۇن جۇن، — دەپ جاۋاب بەردى ئوغۇل بالا، — چوڭ بولغاندا مەنمۇ ئازادلىق ئارمىيە جەڭچىسى بولىمەن!

شياۋشىن ئىككىلەن ئۇنىڭ كېپىكە كۈلۈپ كەتتۇق.

بۇ بالا شياۋشىننىڭ قولىنى سىلكىپ تۇرۇپ:

— تاغا، سىزگە ناخشا ئېيتىپ بېرەيمۇ؟ — دېدى.

— بولىدۇ، بولىدۇ! — دېدى شياۋشىن كەينى-كەينىدىن.

— دۇنيادا پەقەت ئانىملا ياخشى...

يۈرىكىم قارتتىلا قىلىپ قالدى. خۇددى بىرسى ئورۇنلاشتۇرۇپ قويغاندەك جاھاندا مۇشۇنداقمۇ ئۇدۇل كېلىپ قالىدىغان ئىشلار بولىدىكەن: بىز مۇشۇ پويىزدا ئولتۇرساق، بۇ پويىزدا موشۇنىداق بىر ئوماق بالا ئۇچرىسا، بۇ بالا ھېچنېمىنى ئېيتماي مۇشۇ ناخشىنىلا ئېيتسا، يەنە كېلىپ بۇ ناخشىنى ئاڭلاۋاتقان كىشى قىيىنچىلىقتا قالغاندەكلا شىن شۇرۇڭ بولسا...

مەن ياللارچە سەبىيلىككە تولغان بۇ ناخشا ساداسى ئىچىدە يوغان ئىككى تامچە ياشنىڭ شياۋشىننىڭ كۆز چانىقىدا ھەسرەت ۋە ئەلەم بىلەن پالتىراپ تۇرغانلىقىنى بايقىدىم.

مەن بالىنى يېنىمغا تارتىۋالماقچى بولۇپ قول ئۇزىتىۋىدىم، شياۋشىن بۇنداق قىلىشىمنى توستى:

— ئېيتسۇن، ئېيتىۋەرسۇن!

مەن ئۇنىڭ قولىنىڭ بىلىنەر-بىلىنمەس تىترەۋاتقىنىنى سەزدىم.

— ئانىسى يوق بالا ئۈزۈلگەن بىر تال گىياغا ...

بالا چاۋاك ئۇرۇپ ئېيتىۋاتاتتى، ناخشا ساداسى دېرىزىدىن ئۇچۇپ چىقىپ ھۇۋۇلداپ تۇرغان كەڭ دالىدا ئەكس سادا قايتۇرۇۋاتاتتى...

بېكىنگە.

مەن چىققان پويىز ئەتىسى تاڭ سەھەردە شىن شۇرۇڭ چۈشىدىغىنىدىن كېچىكىپرەك ماڭىدىغان بولغاچقا ئاۋۋال ئۇنى ئۇزىتىپ قويماقچى بولدۇم. ئۇ ياخشى نىيىتىمنى قايتا-قايتا رەت قىلىپ مېنى دەم ئېلىشقا ئۈندىدى، ئەمما مەن يەنىلا ئۇنى ئۇزىتىپ قويۇش نىيىتىمدىن يانمىدىم.

ئۇ چىققان خېفېيدىن بېيجىڭغا بارىدىغان 128-قېتىملىق تېز پويىز يېرىم كېچە ئون بىردە ماڭاتتى. مەن ئۇنىڭ بىلەن ئۇپۇل-توپۇللا ئازراقتىن تاماق يەۋېلىپ، كەچ سائەت توققۇزدىلا پويىز ئىستانسىغا يېتىپ كەلدۇق.

پويىز ساقلاش زالى ۋاراڭ-چۇرۇڭغا تولغانىدى. قاتمۇ-قات غەم-غۇسسىگە پاتقان شياۋشىننىڭ چىرايى ئېچىلمايۋاتاتتى. مەن ئۇنىڭ يۈرىكىدىن ئايرىلىش ئالدىدىكى ھېسسىياتىنى چۈشەنگەچكە يەنە بىرنېمە دەپ تەسەللى بېرىشنى بىشەپ كۆرۈپ جىممىدە ئولتۇرۇۋەردىم.

تۇيۇقسىزلا دېڭچۈەنشىۋ ماڭا ھاۋالە قىلغان ئىشنى تېخى ئورۇندىمىغانلىقىم يادىمغا چۈشۈپ، شياۋشىنغا

مۇنداق دېدىم:

— شۇرۇق، مەن چوڭ بىر ئىشنى ئۇنتۇپ قالغىلى تاس قاپتىمەن، ئانىڭىز ئاكا-ئۇكا بىرنەچچىلار چۈشكەن سۈرەتتىن بىر پارچە بەرسە دېگەنىدى.

ئۇ بېشىنى چايقىدى:

— بۇ ئىشنى شياۋدۇيجاڭ ماڭا دېگەن، بولدىلا يەنە گەپ قىلىپ ئولتۇرۇشۇمنىڭ ئورنى قالمىدى.

بېلەت تەكشۈرۈش باشلاندى، مەن ئۇنى ئۇزىتىپ ۋوگزالغا كىردىم.

— مەن ئانامغا ئاكا-ئۇكا بىرنەچچىمىزنىڭ تۇغۇلغان كۈننى يېزىپ بېرىشنى ئېيتقان، — دېدى ئۇ ۋوگزال سەھنىسىدە، — ئۇ نېمىشقا يېزىپ بەرمىدىكىن-تاڭ.

— سىلەرنىڭ تۇغۇلغان كۈنلەرنى ئانىڭىز جەزمەن ئېيتىپ بېرىدۇ. مېنىڭچە، ئۇنىڭغا سۈرەتتىن بىر پارچە بېرىشىڭىز كېرەك، ئۇ نېمىلا دېگەنبىلەن تېگىشلىك جازاغا تارتىلدى، يەنە كېلىپ ئۇنىڭ بۇ دۇنيادا ئازلا كۈنى قالدى. دەرۋەقە، بۇ ئىشنى ئۆزىڭىز بەلگىلەيسىز، — دېدىم مەن ئۇنىڭغا يەنە بىر قېتىم نەسىھەت قىلىپ.

ئۇ يەنىلا بېشىنى چايقىۋىدى، بۇ نىيىتىمدىن يالتايدىم.

پويىز پۈشقۇرتقىنىچە ۋوگزالغا كىرىپ كەلدى، مەن ئۇنى ۋاگونغا چىقىرىپ قويماقچى بولدۇم.

توساتتىن بىرەيلەن شۇرۇقنىڭ ئىسمىنى تۇۋلاپ كىرىش ئېغىزى تەرەپتىن ئۇچقاندەك يېتىپ كەلدى، قارىسام جىنايى ئىشلار ساقچى ئەترىتىنىڭ مۇئاۋىن باشلىقى شياۋچېڭگاڭ ئىكەن. ئۇ سومكىسىدىن رەتلىك قاتلانغان بىر خالتىنى چىقىرىپ شۇرۇققا ئۇزاتتى:

— بىر ئەنزىنى ھېلىلا قولدىن چىقىرىۋېتىپ سىزنى ماشىنا بىلەن قوغلاپ كېلىشىم، ھېلىمۇ ياخشى كېچىكمەپ قالماپتىمەن، بۇنى ئانىڭىز سىزگە بېرىپ قويۇشۇمنى ئېيتقان» پويىزغا چاققان چىقىڭ!

شۇرۇق شياۋچېڭگاڭ ئىككىمىزنىڭ قولىنى مەھكەم سىقىپ كەينى-كەينىدىن رەھمەت ئېيتقاندىن كېيىن پويىز ئىشىكىگە قەدەم قويدى.

گۇدۇك ئاۋازى ياڭرىدى، پويىز قوزغىلىش ئالدىدا تۇراتتى.

توساتتىنلا شىبىنشۇرۇق پويىز خادىمىنىڭ توسقىنىغا قارىماي يەرگە سەكرەپ چۈشتى-دە، ئىنىلىرى ۋە سىڭلىسى بىلەن بىرگە چۈشكەن بىر سۈرەتنى قولۇمغا تۇتقۇزۇپ قويدى:

— خاپا بولماي بۇنى ئانامغا بېرىپ قويساڭلار!

ئۇ كېيىنى تۈگىتىپلا تەمكىنلىك بىلەن ئوڭ قولىنى كۆتۈرۈپ ماڭا ۋە شياۋدۇيجاڭغا ئاخىرقى بىر قېتىم ھەربىي سالام بەردى.

ئۇ ئالمان-تالمانلا پويىزغا چىقىۋالدى، پويىزنىڭ چاقى ئاستا قوزغىلىشقا باشلىغانىدى.

شىبىنشۇرۇق ئورنىغا جايلىشىۋېلىپ ئانىسى ئەۋەتكەن خالتىنى ئاۋايلاپقىنە ئاچتى. ئۇنىڭ ئۈستىدە بىرنەچچە بالىنىڭ تۇغۇلغان كۈنى يېزىلغان بىر پارچە قەغەز، ئاستىدا تۆپتۈز قاتلانغان بىرنەچچە يۇڭ پوپايكا تۇراتتى، ھەر بىر پوپايكىنىڭ مەيدىسىگە ئاپئاق گۈل توقۇلغان بولۇپ، ئاق گۈلنىڭ ئۈستى چېكىت-چېكىت قان داغلىرى بىلەن بويالغانىدى؛ ئۇنىڭمۇ ئاستىدا بىرنەچچە جۈپ پىتەك تۇراتتى، ئۇنىڭدىكى شىرىق ئىزلىرىمۇ چېكىم-چېكىم قان بىلەن بويالغانىدى. پىتەككە يەنە «ئانا بولغىنىمدىن خىجالەتمەن» دېگەن خەتلەر كەشتىلەنگەنىدى.

شىبىنشۇرۇق بۇ خەتلەرگە تىكىلگىنىچە تۇرۇپ قالدى، ئۇنىڭ كۆز ياشلىرى سوغۇق مەڭزىنى بويلاپ پىتەككە تاراملاپ چۈشۈشكە باشلىدى.

پويىز خوەيخې كۆۋرۈكىگە يېتىپ كەلگەندە ئۇ دېرىزىنى ئېچىۋېتىپ ئەگرى-بۈگرى ئاقا دەريا خوەيخېنىڭ سوغۇق ئايدىڭدا جىمىدە ئېقىۋاتقانلىقىغا نەزەر تاشلىدى ھەمدە پىتەكلەرنى ئېلىپ دېرىزىدىن بىر-بىرلەپ چۆرۈۋەتتى، پىتەكلەر كۆۋەجەپ ئېقىۋاتقان ئەزىم دەرياغا پىلدىرلىغىنىچە چۈشۈپ كەتتى.

ئۇ بىردىنلا يەر-جاھان چۆركىلەۋاتقاندەك تۇيغۇغا كېلىپ، ئاي نۇرىغا چۆمۈلگەن بۇ سوغۇق دەريانىڭ غەربكە قاراپ ئېقىۋاتقانلىقىنى بايقاپ قالدى...

خاتىمە

مەن سېچۈەندە قەلەمكەشلەر يىغىنىغا قاتنىشىپ ئۇنى تۈگەتكەندىن كېيىن خېفېيغا ئالدىراپ-تېنەپ قايتىپ كەلدىم. مۇشۇ بىرنەچچە كۈن ئىچىدە ئەنخۇي ئۆلكىلىك ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسى دېڭچۈەنشيۇ، جۇجېڭشىنلارنىڭ ئەنزىسىنى قايتىدىن تەكشۈرەيتتى ۋە ئاخىرقى ھۆكۈمنى چىقىراتتى.

يىل ئاخىرىسى ھەممىدىن ئالدىراش ۋاقىت ئىدى، مەن ئىشخانىدا يىغىنغا قاتناشقانلىقىمدىن يىغىلىپ قالغان ئىشلارنى بىر تەرەپ قىلىۋاتاتتىم. تېلېفون جىرىڭلىدى، شىبىنشۇرۇق بېيجىڭدىن ئۇرغانىكەن. ئۇ ماڭا ئالىي خەلق سوت مەھكىمىسىنىڭ ھۆكۈمى چۈشكەنلىكىنى، جۇجېڭشىننىڭ ئۆلۈم جازاسى كېچىكتۈرۈپ ئىجرا قىلىنىشقا ئۆزگەرتىلگەنلىكىنى ئېيتتى. مەن تەقەززالىق بىلەن: «ئانىڭىزچۇ؟» دەپ سورىدۇم. ئۇنىڭ جاۋابىدىن

ھاياجانلىنىۋاتقانلىقى مانا مەن دەپلا بىلىنىپ تۇراتتى، ئۇنىڭ ئۆلۈم جازاسىمۇ كېچىكتۈرۈلۈپتۇ. مەنمۇ يۈتۈنلەي يەڭگىللەپ قالغاندەك بولۇپ كۆڭلۈم ئورنىغا چۈشتى. ئارقىدىن ئۇ بىيجىڭغا قايتىپ كەلگەندىن كېيىن مەن ماقالە يازماقچى بولغان ئىشنى لاۋچىنغا ئېيتقانلىقىنى، ئۇ ناھايىتى قوللاپ: «يېزىش كېرەك، ئەمما مېنى يازمىسۇن، يازسەن دېسە ج خ كادىرلىرى ۋە ساقچىلىرىنى يازسۇن، ئۇلار ھەقىقىي تۆھپىكارلار، خەلقنىڭ ئەڭ سادىق قوغدىغۇچىلىرى، ئۇلار جاپا-مۇشەققەتتىن قورقمىغانلىقى ئۈچۈنلا بۇ ئۇۋالچىلىق ئاقلاندى، مەن بولسام بىر پېشقەدەم جەڭچى قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنىلا قىلدىم» دېگەنلىكىنى ئېيتتى.

مەن ئابرويلۇق بۇ پېشقەدەم قىزىل ئارمىيە جەڭچىسىنىڭ ئالىيجاناب روھىدىن چوڭقۇر تەسىرلەندىم. پېشقەدەم ئىنقىلابچىنىڭ ئادەتتىكى بىر جەڭچىگە قىلغان قىزغىن غەمخورلۇقى پارتىيىمىز، سوتسيالىستىك ۋەتىنىمىز، ئارمىيىمىزنىڭ ئۇلۇغلۇقىنى گەۋدىلەندۈرۈپ بەرگەنىدى.

شىنشۇرۇڭ ئەڭ ئاخىرىدا ئانىسىنىڭ ئەنخۇي ئۆلكىلىك 3-تۈرمىگە ئاپىرىۋېتىلگەنلىكىنى، شۇ يەرگە زىيارەت قىلىپ بېرىپ قالسام ھالىدىن خەۋەر ئېلىپ قويۇشۇمنى، ئۇنىڭ كېسىلىنىڭ ناھايىتى ئېغىرلىقىنى ئېيتتى. مەن ئوپئول-توپتوللا ماقۇل بولدۇم، چۈنكى مەن شۇ يەردە ئىشلىگەن بولغاچقا ئۇ يەردىكىلەر بىلەن ناھايىتى ياخشى تونۇشاتتىم. شىنشۇرۇڭ بۇنى ئاڭلاپ تولىمۇ خۇش بولدى ھەمدە ماڭا دەررۇ بەزى دورىلارنى ئەۋەتىدىغانلىقىنى، ئانىسىغا بېرىپ قويۇشۇمنى ئېيتتى...

تۇرۇپكىنى قويۇپ ئۆزۈمنى ئۇزاققىچە باسالمىدىم. ئۆلۈم جازاسىنىڭ كېچىكتۈرۈلۈشى ئۆلمىگەنگە قارىغاندا ياخشى تۇيۇلسىمۇ، نېمىلا دېگەنبىلەن بىر جاننى ساقلاپ قالاتتى، بۇ ئاتىسىدىن ئايرىلغان، يەنە كېلىپ گۇناھقا پاتقان ئانىسىدىن ۋاز كېچىشكە چىدىمايۋاتقان بىر ئوغۇل ئۈچۈن ئېيتقاندا قانائەتلىنىشكە تېگىشلىك ئىش ئىدى.

بالكوندا چولڭ-كىچىك ئىككى قۇشقاچ بىر-بىرىنىڭ يۇمشاق پەيلىرىنى چوقۇلىشىۋاتاتتى، مەن بىردىنلا قىش ئاپتىپىنىڭ ھەقىقەتەنمۇ بۆلەكچىلا ئىسسىق ئىكەنلىكىنى ھېس قىلدىم...

(بېشى 102-بەتتە)

ھەي يۈرىكىم، ئۈمىدىمنىڭ قاپقاراڭغۇ ئورمانلىقىغا قاراپ ئۇچقىن. گويا مەڭگۇ قايتمايدىغان قۇش كەبى.

* * *

مەن ئەشەددىي ئۈمىدىنىڭ ئىگىسى. ھەي پەرۋەردىگارىم، ماڭا مۇساپەڭنى سىرلىق بولسىمۇ ئاتا قىلساڭچۇ؟

* * *

مەن ئۆزۈمنى ئىزدەيمەن، ئۆز-ئۆزۈمنىڭ يوللىرىدىن.

* * *

ھەي ئېرىنىپ كېتىۋاتقان چۈش بالبالىرى، سىزلەرنى ئۆزۈمنىڭ قان ياتقۇزۇلغان مۇساپىلىرىمنىڭ باش تۇگۈنىدىن ئىزدەيمەن؟!...

* * *

يوقال! مۇزلىغان سايىلىرىم!؟
كەل! يالقۇنجاۋاتقان چۈشلىرىم!؟

* * *

مېنىڭ گۈلگۈن ئۈمىدىم — باھار كېچىسى دېرىزىلەرنى ئۈنسىز چېكىپ يۈرگەن چۈش پەرىشتىسىدۇر.

* * *

ھەي، پەيغەمبەردىنمۇ مۇقەددەس بولغان باللىقىم قېنى سەن!؟
— مەن چۈش خارابىلىرىنىڭ ئاستىدا.

نەسرلەر

ئابدۇكېرىم ناسىر

ئىنسان — بەرىبىر ئۆز-ئۆزىنىڭ ۋەھشىي خائىنىدۇر.

*　　*　　*

ئۆلۈم — ئادەمنىڭ مەڭگۈلۈك پاكلىنىش مۇنچىسى.

*　　*　　*

«ئۇلۇغ يوقلۇق» تىن — ئۆز-ئۆزۈمنى ئىزدەيدىغان چەكسىز مۇساپىلەر تۇغۇلدۇ.

*　　*　　*

ئۆلۈش — تىرىلىشنىڭ مەنا چوڭقۇرلۇقىدىن ئاپىرىدە بولىدۇ.

*　　*　　*

شېئىر — مېنىڭ ھايات دەرىخىمگە ئويۇلغان سىرلىق چۈشۈم پەرىشتىسىنىڭ سۈرىتىدۇر.

*　　*　　*

شائىر — پەرىشتىنىڭ باش سۆڭىكىدىن ياسالغان سىرلىق كوزىدۇر.

*　　*　　*

چۈش — ئاڭ بوشلۇقىدا مەڭگۈ ئۇچىدىغان ياۋا تۇلپار.

*　　*　　*

مۇھەببەت — مەڭگۈ تېشىپ بۇلدۇقلاپ تۇرىدىغان ئىلاھى بۇلاقتۇر.

*　　*　　*

مېنىڭ ئۈمىدىم — پايانسىز كېچىنىڭ ساناقسىز كۆللىرىگە سىڭىپ تۈگىدى.

*　　*　　*

مەن مۇھەببەت سۇلالىسى دەۋرىدە مۇقەددەس پەيغەمبەرگە ئايلاندىم. تەنھالىق ئىمپېرىيىسى دەۋرىگە كەلگەندە تەقۋادار شەيتانغا ئايلاندىم.

*　　*　　*

ئادەمنىڭ ۋەھشىلىكى — دەل مۇھەببەت ئالىمىنى مەنىسىز ئالەمگە ئايلاندۇرۇپ قويغانلىقىدا.

*　　*　　*

مۇھەببەتنى يۈكسەك سىرئولۇق مەنىگە ئىگە قىلىدىغىنىمۇ ئۆز-ئۆزىنى ئۇزلۇكسىز ئىزدەۋاتقان ئادەم. مۇھەببەتنى پۇچەك-قۇرۇق مەنىسىزلىككە يۈزلەندۈرىدىغىنىمۇ ئۆز-ئۆزىنى ئىزدەۋاتقان ئادەم.

*　　*　　*

ئادەم روھى — مەڭگۈلۈك تىراگېدىيىنىڭ پۈتمەس-تۈگىمەس مەنبەسى.

*　　*　　*

ئاھ، شېرىن چۈشلىرىم؟! سېنى بەختسىز شائىرنىڭ يۈرىكىدىن ئىزدەيمەن؟!

(داۋامى 101-بەتتە)

مىسرالاردىن تەرمىلەر

دولقۇنلۇرۇم ئۈركەشلەپ يۇيۇپ ئۆتتى قوشلارنى،
قايسى قوش ئۇ قەلبىمنىڭ ئاسمىنىدا پەر
قاققان؟

— مۇتەللىپ مەخسۇرنىڭ «گۈل بەرگى» نامىلىق شېئىرىدىن

زەڭگەر ئاسمان ئوينىغان يېشىل چىمەن ئىچىدە،
بىھوش جىسمىڭ كۆلىدىن قوپتۇم قايتا تىرىلىپ.

— مۇتەللىپ مەخسۇرنىڭ «تىرىلىش» نامىلىق شېئىرىدىن

دەريالار
ئايلانغانمىش گۈلگۈن شارابقا،
ئىھ، بارچىمىز بولۇپ قاپتۇق مەست.
سۆيۈشكەندە يەر بىلەن ئاسمان
خىلۋەتتىكى نامرات كەپىمىز،
يۇلتۇزلارغا تولغانمىش پەۋەس.

— كېرىمجان سۇلايماننىڭ «تاشنامە» نامىلىق شېئىرىدىن

△ دۇنيادىكى ئۇلۇغ سۆيگۈگە
كىتىم بەردىكىن مۇھەببەت دەپ نام...
قايسى ئانا تۇغدىكىن قاچان،
شۇنچە ئاتەشكە بى ۋولقانىنى
قەيەردە ساقلاپ ئۇ پىنھان؟

— مۇنەۋۋەرنىڭ «ماۋزۇسىز» نامىلىق شېئىرىدىن

قوش ماكانى ئۆرتەنگەن قەلبىم.

— نۇرمۇھەممەت ياسىن ئۆركىشىنىڭ «بوزۇلغان سۆكۈت» نامىلىق شېئىرىدىن

تام سۇرەتسەن
بۇ جىسمىمغا نەپەس ئۇيۇلغان.

— ئادىل قارلۇقنىڭ «بۇ يەر» نامىلىق شېئىرىدىن

قوچاقلىغىن مېھرىڭ بىلەن چىڭ،
پاك روھىمنى مۇقەددەس خۇدا.

— مۇھەممەتئىمىن غۇپۇرنىڭ «تۇغۇلغان كۈنۈم» نامىلىق شېئىرىدىن

بىر تال شام بوپ نۇر چىقاردۇق قاراڭغۇلۇقتا،
ئۆزىمىزنى يورۇتۇشقا يەتمەي شولىمىز.

— مۇھەممەتتۇرسۇن ھاموتنىڭ «مەستكېچە» نامىلىق شېئىرىدىن

شاراب پەۋەس، شىشىدۇر تېنىڭ.

— تاھىر قادىرنىڭ «ماۋزۇسىز» نامىلىق شېئىرىدىن

ۋۇجۇدۇمدىن تۆكۈلدى خازان.

— ئىسمايىل قاسىمنىڭ «سۆيگۈ خاتىمىسى» نامىلىق شېئىرىدىن

قانلىرىم كۆيمەكتە، شورايمەن
ئاتەش
جەڭگىۋار سولدا تەمەن...
سەن بىر ئىستىھكام...

— مۇتەللىپ مەخسۇرنىڭ «R گە» نامىلىق شېئىرىدىن

روجەكلەردە سولغۇن بىر سىنما،
ناخشىلارغا قونىدۇ ئۆزاق.

يۈرىكىمدە يىغلايدۇ بوشلۇق.

— ئېلى ئابدۇقادىرنىڭ «لېرىكسەن ماڭا سەن ئۆزۈڭ» نامىلىق شېئىرىدىن

—ئىشىككە قاراي پىچىرلىسۇن ئۇ،
بۇ تەرەپكە كەپكەتتى سۆيۈش.

— ئابدۇرشت ئېلىنىڭ «مىنى قويۇۋەت» نامىلىق شېئىرىدىن

ئۇيغۇر كىتاب تور بېكىتى

ئەدەبىي ئۇچۇرلار

ئۇيغۇر ئەدەبىيات مۇنبىرى

شىنجاڭ «ئەدەبىي ئاخبارات تەتقىقات جەمئىيىتى» 28-ئۆكتەبىر خوتەن ۋىلايىتى قاراقاش ناھىيىسىدە 2-قېتىملىق يىغىن ئېچىپ، بىر تۈركۈم مىللىي يازغۇچىلارنى ئەزالىققا ۋە ھەيئەت ئەزالىقىغا قوبۇل قىلدى. شۇنداقلا «ئەدەبىي ئاخبارات تەتقىقات جەمئىيىتى»نىڭ بۇندىن كېيىنكى مۇھىم خىزمەت ۋەزىپىلىرىنى ئورۇنلاشتۇردى.

جۇڭگو مەتبۇئات ئۇچۇرلىرى

شىمەن خۇاڭخې ماشىنا زاپچاسلىرى ياساش شىركىتىنىڭ پېنسىيىگە چىققان ئاددىي ئايال ئىشچىسى سۇن جۇنشەن ئون يىل ۋاقىت سەرپ قىلىپ توپلىغان ماتېرىياللىرى ئاساسىدا «ئاق قار» ناملىق رومانىنى يېزىپ نەشرىيات ئورۇنلىرىغا سۇنغان بولسىمۇ، نەشرىيات تەرىپىدىن تىلى ئاددىي، بەدىئىيلىكى تۆۋەن دېگەندەك سەۋەبلەر بىلەن قايتۇرۇۋېتىلگەن. سۇن جۇنشەن قىلچىمۇ بوشاشماي سەۋرچانلىق بىلەن رومانىنى قايتا-قايتا ئوقۇپ، ئۆزگەرتىپ، قىسقارتىپ ئىشلەپ شەنشى خەلق نەشرىياتىغا سۇنغان. نەتىجىدە سۇن جۇنشەننىڭ «ئاق قار» رومانى ئاخىرى «8-مارت ئاياللار بايرىمى»غا ئۈلگۈرۈپ نەشردىن چىققان. رومان كەڭ كىتابخانلارنىڭ قىزغىن ئالقىشىغا ئېرىشكەن. رومان ۋەقەلىكىنىڭ مەنتىقىلىقى، تەسىرچانلىقى بىلەن كىشىلەرنى چوڭقۇر ئويغا سالغان.

ھازىر بۇ رومانى جۇڭگو تېلېۋىزىيە تىياتىرى ئىشلەش مەركىزى تېلېۋىزىيە تىياتىرىغا ئۆزگەرتىپ ئىشلەپ، 4-قېتىملىق دۇنيا ئاياللىرى قۇرۇلتىيىغا تەقدىم قىلماقچى بولۇۋاتىدۇ. سۇن جۇنشەن بولسا ئىككىنچى رومانىنى يېزىشقا كىرىشىپ كەتتى.

△ تۇنجى قېتىم ئىسلام مەدەنىيىتى ئومۇمىيۈزلۈك، سىستېمىلىق تونۇشتۇرۇلغان نوپۇزلۇق ئېنسىكلوپېدىيە «جۇڭگو ئىسلام ئېنسىكلوپېدىيىسى» يەتتە يىل ۋاقىت سەرپ قىلىش ئارقىلىق يېقىندا سىچۇەن لۇغەت نەشرىياتى تەرىپىدىن نەشر قىلىندى. مەزكۇر ئېنسىكلوپېدىيە مەزمۇن جەھەتتە قەدىمدىن ھازىرغىچە بولغان جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى ئىسلام مەدەنىيىتى بىلىملىرىنى يادرو قىلغان بولۇپ، ئىسلام دىنىغا مۇناسىۋەتلىك پەننىي بىلىملەر، دىنىي بىلىملەر، دىنىي قائىدە-تۈزۈم، دىنىي مەزھەپلەر، جۇڭگو ۋە چەت ئەللەردىكى دىنىي ئەربابلار، تارىخىي ۋەقەلەر، قۇرئاندىكى شەخسلەر ۋە بايانلار، مەشھۇر تەپسىرلەر، مەدەنىي مائارىپ، ھەرقايسى ئەل ئىسلام دىنى، ھېيت-بايراملىرى قاتارلىق ئون سەككىز چوڭ تۈرنى ئۆز ئىچىگە ئالغان. ئومۇمىي خەت سانى 2 مىليوندىن ئاشىدۇ.

چەت ئەل ئەدەبىيات مۇنبىرى

فرانسىيىنىڭ ھازىرقى زامان ئاتاقلىق ئايال يازغۇچىسى مارگرىت.دۇراس 1990-يىلى بالىنتىسىدىن چىقىپ «يازدىكى يامغۇر» ناملىق ئەسىرىنى ئېلان قىلدى.

دۇراس يېقىنقى بىرنەچچە يىلدا نەشر قىلدۇرغان ئەسەرلىرىنىڭ ھەممىسىنى كونا ئەسەرلەردىن ئۆزگەرتىپ يازغان. مەسىلەن: 1984-يىلى يېزىلغان

« دوست » ئەسىرىنى 1991-يىلى « شىمالدىكى جۇڭگولۇق دوست » قا، 1971-يىلى يېزىلغان « ئاھ، ئۇۋېنستو » ئەسىرىنى « يازدىكى يامغۇر » غا ئۆزگەرتكەن. « يازدىكى يامغۇر » ھەزەپ-نەپرەت ۋە ماختاشتىن ئىبارەت ئىككى خىل باھاغا ئېرىشكەن ئەسەر. دۇراس ئۆزى مۇنداق دەپ يازىدۇ: « كىشىلەر ئېھتىمال بۇ كىتابنى چۈشىنەلمەسلىكى مۇمكىن. ئۇ سۆزلۈكلا بولماستىن، بەلكى كىتاب بىلەن كىتابخان ئوتتۇرىسىدىكى بىر خىل سىرلىق مۇناسىۋەت بولۇپ، كۆپچىلىكنى بىرلىكتە ھەسرەتلەندۈرۈپ يىغلىتىدۇ ».

△يېقىندا ئەنگىلىيە رادىئو شىركىتى بىر بۆلۈم رادىئو دراممىسى ئىشلىگەن بولۇپ، پۈتۈن دراممىنىڭ ئومۇمىي ۋاقىت ئۇزۇنلۇقى پەقەتلا ئۈچ مىنۇت. دراما ئۈچ مىنۇتلۇق بولسىمۇ، ئۇ يەنە ئۈچ قىسىمغا بۆلۈنىدۇ. ھەر قىسمى بىر مىنۇتتىن. بۇ رادىئو دراممىسىنىڭ ئىسمى « تېلېفون بوتكىسى » بولۇپ، يېقىندا « جىنىس دۇنيا رېكورت قامۇسى » غا كىرگۈزۈلدى.

△ 34 يىل ئىلگىرى ماشىنا ھادىسىسىگە ئۇچراپ قازا تاپقان ئالبېرت.كامۇس تېخى پۈتمىگەن بىر قىسىم ئەسەرلەرنى قالدۇرۇپ كەتكەن. ئەسەرنىڭ نامى « بىرىنچى ئادەم » بولۇپ، مۇشۇ يىلنىڭ ئالدىنقى يېرىمىدا گارىما نەشرىياتى بۇ مىراس ئەسەرنى نەشىر قىلدى. كىتاب بازارغا چىقىشى بىلەنلا بىرنەچچە سائەت ئىچىدە پارىژنىڭ ھەرقايسى كىتابخانىلىرىدا سېتىلىپ تۈگىگەن.

1957-يىلى ئالبېرت.كامۇس نوبىل مۇكاپاتىغا ئېرىشكەندىن كېيىن، ئۇ تەرجىمھال خاراكتېرلىك ھېكايە يېزىشقا كىرىشكەن.

1960-يىلى ئالەمدىن ئۆتۈشتىن بىرنەچچە ئاي ئىلگىرى پۇلوۋاگىسدا بۇ « بىرىنچى ئادەم » ھېكايىسىنى يېزىپ قالدۇرغان. كىتابتا ئالجىرىيەدىكى فرانسىيىلىكلەر بىلەن ئەرەبلەر ئوتتۇرىسىدىكى مۇناسىۋەت ئىنچىكىلىك بىلەن تەسۋىرلەنگەن بولۇپ، فرانسىيەدىكى بازىرى ئەلا ئىنتىنىڭ كىتاب بولۇپ قالغان.

△ 1994-يىللىق ئەنگىلىيە ۋىتبىراد كىتاب مۇكاپاتىغا ئامېرىكىلىق ئايال يازغۇچى جون.بىراد ئېرىشتى. جون.براد ئامېرىكىدا تۇغۇلغان بولۇپ، كېيىن ئېرى بىلەن بىرگە ئەنگىلىيىگە كۆچۈپ كەلگەن. ئۇنىڭ مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئەسىرى « ئۇرۇش نەزەرىيىسى » ناملىق روماندىن ئىبارەت. مۇكاپات سوممىسى 23 مىڭ فوند ستېرلىڭ.

△ ئامېرىكىدىكى 25 مىڭ ئامېرىكا دوللارلىق رىيا ھېكايە مۇكاپاتىغا 82 ياشلىق ئامېرىكا ئايال يازغۇچىسى تىلىر.ئالسېن ئېرىشتى. ئۇنىڭ مۇكاپاتقا ئېرىشكەن ئەسىرى، ئۇ 50 ياش ۋاقتىدا ئېلان قىلغان ھېكايىلەر توپلىمى « ماڭا تېپىشماق تېپىپ بەر » دىن ئىبارەت. بۇنىڭ ئىچىدىكى تۆت پارچە ئەسىرى ئۆزگەرتىلىپ دراما ۋە كىنو قىلىپ ئىشلەندى. يەنە بىر قىسىملىرى « بۇگۈنكى دەۋر ئامېرىكا ھېكايىلىرى »، « ئەڭ ياخشى ئامېرىكا ھېكايىلىرى »، « ئو.ھېنرى مۇكاپاتى ئەسەرلىرى »، « 55 پارچە ئەڭ ئېسىل ئەسەرلەر » توپلاملىرىغا كىرگۈزۈلدى.

△ « نەشىر سودا ھەپتىلىك گېزىتى » نىڭ خەۋىرىگە ئاساسلانغاندا ئامېرىكا يازغۇچىسى يۈسۈف.ھاللى « ھەرىبىي مىزاننىڭ 22-ماددىسى » دېگەن ئەسىرىنىڭ داۋامى « يېپىق

پەيتتە» كىتابىنىڭ ئەسلى ئورىگىنالىنى S&S نەشىر شىركىتىگە تاپشۇرغان. ئەسەر پات ئارىدا نەشىردىن چىقىدىكەن.

60-يىللارنىڭ دەسلىپىدە «قارا يۇمۇر ئېقىمى» دەپ ئاتالغان ئەدەبىي ئېقىمنىڭ ۋەكىل خاراكتېرلىك يازغۇچىسى يۇسۇف.هاللى «ھەربىي مىزاننىڭ 22-ماددىسى» دېگەن رومانىنى ئېلان قىلغان. ئەسەر نەشىردىن چىقىش بىلەنلا غەرب دۇنياسىنى زىلزىلىگە سالغان ھەمدە ئامېرىكا ھازىرقى زامان ئەدەبىياتىدىكى ئەڭ نادىر ئەسەر دەپ قارالغان. ئارىدىن 30 نەچچە يىل ئۆتكەن بۈگۈنكى كۈندە بۇ مەشھۇر ئەسەرنىڭ داۋامى يەنە بىر قېتىم زىلزىلە پەيدا قىلامدۇ-يوق؟ كىتابخانلار ۋە نەشرىيات ساھەسىدىكىلەر بۇ كىتابنى قىزغىن كەيپىيات ئىچىدە كۈتۈشمەكتە. (تەھرىر بۆلۈم تەييارلىغان)

△ غەربتە داڭلىق ئەسەرلەرنىڭ داۋامىنى يېزىش دولقۇنى كۆتۈرۈلدى.

بۈگۈنكى كۈندە ياۋروپا، ئامېرىكا ئەدەبىيات-سەنئەت ساھەسىدە ئەزەلدىن كۆرۈلۈپ باقمىغان «داڭلىق ئەسەرلەرنى راۋاجلاندۇرۇپ يېزىش دولقۇنى» كۆتۈرۈلدى. «پەرۋاز»نىڭ داۋامى «سىيشلى» ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن «كېپىنەك چۈشى»نىڭ داۋامى «دېۋنت خانىم»، «ھاكاۋۇرلۇق ۋە بىر تەرەپلىمىلىك»نىڭ داۋامى «پېكبول» يېزىلدى. ئۇنىڭدىن باشقا «دوختۇر رىۋاك»، «شاۋقۇنغا تولغان تاغلىق كەنت»، «فورسەيي ئائىلىسى» قاتارلىق داڭلىق ئەسەرلەرنىڭ داۋامىمۇ ئارقا-ئارقىدىن كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

ياۋروپا، ئامېرىكا كىتاب ساھەسىدىكىلەرنىڭ بۇ خىل بارغانسېرى كۈچىيىۋاتقان «داڭلىق ئەسەرلەرنىڭ داۋامىنى يېزىش دولقۇنى»غا بولغان كۆزقارىشى بىردەك بولمىدى. بەزىلەر «ئۇ، كىتابخانلارنىڭ تەرەققىياتىغا بولغان ئىنتىلىش ۋە كۆڭۈل بۆلۈش پىسخىكىسىنى قاندۇردى. ئۇنى بەكمۇ ئەيىبلەپ كېتىش ھاجەتسىز» دەپ قارىسا، يەنە بەزىلەر «بۇ، ئەسلى ئاپتورغا قىلغان ھۆرمەتسىزلىك، قاما تۇماققا ماتا تاش تۇتقاندەك ئىش، ئۇنى تەشەببۇس قىلماسلىق كېرەك» دەپ قاراشتى. بەس-مۇنازىرە قانچە كۈچەيگەنسېرى داڭلىق ئەسەرلەرنىڭ داۋامىنى يازىدىغان يازغۇچىلارمۇ شۇنچە كۆپەيدى. ئۇلار يازغان ئەسەرلەرنىڭ سېتىلىشىمۇ شۇنچە تېز بولدى. بۇنىڭ بىلەن داڭلىق ئەسەرلەرنىڭ داۋامىنى يېزىش قىزغىنلىقى يۇقىرى پەللىگە كۆتۈرۈلدى. ھەتتا بەزىلەر داۋاملاشتۇرۇپ يېزىلغان ئەسەرلەرنىڭ داۋامىنى يازىدىغان بولۇپ كەتتى.

شۇنىڭ بىلەن داڭلىق ئەسەرلەرنىڭ داۋامىنى يېزىش مودا بولۇپ قالدى. بۇ ئەسەرلەرنىڭ يازمىرى ئىنتىك بولۇپ كەتكەن بولسىمۇ، ئاپتورلارغا ئويلاپ باقمىغان ئاۋارىچىلىقلارنى ئېلىپ كەلدى. بەزى داۋاملاشتۇرۇپ يېزىلغان ئەسەرلەر كىتابخانلار بىلەن يۈز كۆرۈشكەندىن كېيىن ۋەقەلىكى، تىلى ۋە يېزىلىش ئۇسلۇبى جەھەتتىن ئەسلى ئەسەر بىلەن ئىنتايىن كۆپ پەرقلىنىدىكەن ئوبزورچىلار ۋە كىتابخانلاردىن ئىبارەت ھەر ئىككى تەرەپنىڭ ھۇجۇمىغا ئۇچرىدى. ئۇلارنىڭ بېشىنى ھەممىدىن بەك قاتۇرغىنى ئەسەر داۋامى پۈتكەندىن كېيىن نەشىر قىلىشتا ئاۋارىچىلىققا ئۇچراش بولدى. «دوختۇر رىۋاك»نىڭ داۋامى بۇنىڭ ئەڭ ياخشى مىسالى. ئەينى يىلى پاستىرناك «دوختۇر رىۋاك»نى يېزىپ پۈتتۈرگەندىن كېيىن، سابىق سوۋېت

ئىتتىپاقى ھۆكۈمىتىنىڭ چەكلىمىسىگە ئۇچراپ، ئامالسىز يوشۇرۇن ھالدا ئىتالىيىنىڭ كىتاب سودىگىرى فېرتىنىال ئارقىلىق 1957-يىلى رىمغا ئاپىرىپ نەشر قىلدۇرغانىدى. شۇڭا بۇ كىتابنىڭ نەشر ھوقۇقى ھازىرغىچە ئاشۇ كىتاب سودىگىرىنىڭ قولىدا ئىدى. ئۇ باشقىلارنىڭ ئۆزىنىڭ ماقۇللۇقىنى ئالماي تۇرۇپ، بۇ ئەسەرنىڭ داۋامىنى يازغانلىقىدىن خەۋەر تاپقاندىن كېيىن، ئىنتايىن غەزەپلىنىپ ئەسەر داۋامىنى يازغان ئاپتور ئۈستىدىن سوتقا ئەرز سۇندى ۋە ئەسەر داۋامىنىڭ نەشر قىلىنىشىنى توسۇپ قالماقچى بولدى. بىراق ئەسەر داۋامىنى نەشر قىلماقچى بولغان دافود نەشرىيات شىركىتى ئەرزگە نىسبەتەن قولىقىنى يوپۇرۇۋېلىپ، بۇ ئەسەرنى يېقىندا نەشر قىلماقچى بولۇۋېتىپتۇ.

شۇنىڭغا قارىغاندا «سىجالى» بىلەن كۆتۈرۈلگەن «داڭلىق ئەسەرلەرنىڭ داۋامىنى يېزىش دولقۇنى» نىڭ توختايدىغان پەيتى تېخى يېتىپ كەلمىگەندەك قىلىدۇ.

△ ئىرلاندىيىنىڭ داڭلىق ھازىرقى زامان يازغۇچىسى ياممىس جويىسنىڭ ئۇزۇن يىللىق قان-تەرى بەدىلىگە يېزىپ چىققان نادىر ئەسىرى «يولىسس» دۇنيا ئەدەبىيات تارىخىدا ئاڭ ئېقىمى ئىجادىيەت ئۇسلۇبىدا يېزىلغان تۇنجى رومان بولۇپ، كىشىلەر ئۇنى «مۇقەددەس كىتاب» دەپ تەرىپلىشىدۇ. يازغۇچى تۇرمۇشتا گاڭگىراپ قالغان باش قەھرىمان بىروم ۋە ئۇنىڭ كېيىپ-ساپاغا بېرىلگەن خوتۇنى ھەمدە ئۆزىگە ئاتاق دادا ئىزلىگەن ياش ئوقۇغۇچى ستىپاندىن ئىبارەت ئۈچ ئادەمنىڭ بىر كېچە-كۈندۈزلۈك كەچۈرمىشلىرىنى ھەقىقىي تەسۋىرلەش ئارقىلىق، ھازىرقى زامان كىشىلىرىنىڭ يېتىمسىراش ۋە ئۈمىدسىزلىنىش ھېسسىياتىنى ئىپادىلەپ بەرگەن. «يولىسس» تۇنجى قېتىم 1922-يىلى پارىژ شېكسپىر قىرائەتخانىسى تەرىپىدىن نەشر قىلىنغاندىن كېيىن «شەھۋانىي ئىشق-مۇھەببەت تەسۋىرلەنگەنلىكى ئۈچۈن جەمئىيەتكە يامان تەسىر بېرىدۇ» دەپ قارىلىپ، توسقۇنلۇققا ئۇچرىغان ھەم ئىككى قېتىم سوتقا ئەرز قىلىنغان. تاكى 1933-يىلغا كەلگەندىلا ئاندىن ئەنگلىيە، ئامېرىكا كىتابخانىلىرى بىلەن ئاشكارا يۈز كۆرۈشكەن.

بۇ يىل يەتمىش يىللىق تارىخقا ئىگە «يولىسس» ئاقىۋەت جۇڭگو مەتبۇئاتىدا پەيدا بولدى: ئۇنىڭ خەلق ئەدەبىياتى نەشرىياتى (خەنزۇچە) نەشر قىلغان جىندى ئەپەندىنىڭ تەرجىمە نۇسخىسى (1-قىسىم) بىلەن نەنجىن تەرجىمىلەر نەشرىياتى (خەنزۇچە) نەشر قىلغان شاۋگەن، ۋىنجىرو ئەر-خوتۇن ئىككىيلەننىڭ تەرجىمە نۇسخىسى جۇڭگو كىتابخانىلىرى بىلەن يۈز كۆرۈشتى.

شاۋگەن: «يولىسس مەن كۆرگەن كىتابلار ئىچىدىكى چۈشىنىش ۋە تەرجىمە قىلىش قىيىن بولغان كىتاب» دەيدۇ. بۇ ئەسەردىن بىمەنىچىلىك ئېقىمى، رومانتىزم ئېقىمى، رېئالىزم ئېقىمى، ئابستىراكتچىلار ئېقىمى ۋە ئاڭ ئېقىمى... قاتارلىق ئۇسلۇبلارنىڭ ھەممىسىنىڭ ئامىللىرىنى تاپقىلى بولىدۇ. ئەسەردە قەدىمكى ۋە ھازىرقى ئېنگلىز تىلى، لاتىن، فرانسۇز تىلى قاتارلىق ھەرخىل تىل-يېزىقلار خالىغانچە ئارىلاشتۇرۇپ ئىشلىتىلگەن. ئۇنىڭدىن باشقا كىلاسسىك دىنىي ۋە بەدىئىي ئەسەرلەردىن ئېلىنغان سۆز-ئىبارىلەر تېخىمۇ كۆپ.

(مېھرىنسا ئىسمايىل تەرجىمىسى)

بازىرى ئىتتىك كىتابلار

جۇڭگو ئەدەبىياتى ئۇچقاندەك تەرەققىي قىلىۋاتقان بۈگۈنكى كۈندە قانۇنچىلىققا ئائىت ئەسەرلەرنىڭ كىتابخانلارنى قىزىقتۇرۇشى ئەلۋەتتە زور بولماقتا. يېقىندا مىللەتلەر نەشرىياتى «قانۇنچىلىققا ئائىت نادىر ھېكايىلەر» تېمىسى ئاستىدا بىر يۈرۈش «ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىشنىڭ ئالدىدا»، «راست-يالغان ئەر-خوتۇن»، «پۇل ئۈستىدىكى جىنايەت» قاتارلىق بىر قىسىم كىتابلارنى ئۇيغۇرچىغا تەرجىمە قىلىپ كەڭ كىتابخانلارغا سۇنماقچى. «ئۆلۈمگە ھۆكۈم قىلىشنىڭ ئالدىدا» ناملىق كىتابقا شۇ ناملىق ئەسەر، «تۆت مىڭ يۈەن بىلەن تۈگىتىلگەن دېلو»، «چەت ئەلدە ئوقۇۋاتقان قىزنىڭ چۈشكۈنلىشىشى»، «سەككىز قىزچاقتىن تەشكىللەنگەن ئوغرىلىق گۇرۇھى»، «كىشىنى ئېچىندۇرىدىغان ئاپتوموبىل بۇلاش دېلوسى»، «ئاق رەڭلىك ھالاكەت سىزىقى» قاتارلىق ھېكايىلەر؛ «راست-يالغان ئەر-خوتۇن» ناملىق كىتابقا شۇ ناملىق ئەسەر، «خەلقئارا مېھمانخانىدىكى ئىشقىۋاز ئاياللار»، «قىزىل ئۈچ بۇرجەكنىڭ مەخپىيىتى»، «بىتچىت بولغان شېرىن خىيال» قاتارلىق ھېكايىلەر؛ «پۇل ئۈستىدىكى جىنايەت» ناملىق كىتابقا شۇ ناملىق ئەسەر، «چۈشكۈنلەشكەن قىزچاق»، «پاپىنىڭ ئۈچ ئېلىشى»، «نامسىز جىلغىدىكى ئالتۇن چايقىغۇچىلار» قاتارلىق ھېكايىلەر كىرگۈزۈلگەن بولۇپ، بۇ ئەسەرلەرنىڭ مەزمۇنى مول، پىكىر ئىزچىللىقى يۇقىرى، مۇھاكىمىلىرى چوڭقۇر، ۋەقەلىكى تەسىرلىك، ئۇسلۇبى يېڭى، تىلى جانلىق ۋە گۈزەل، بەدىئىيلىكى يۇقىرى، قايىل قىلىش كۈچى كۈچلۈك. بۇ ئەسەرلەر كەڭ كىتابخانلارنى چوڭقۇر تەسىرگە ئىگە قىلىپلا قالماي، ئۇلارغا نىسبەتەن مۇئەييەن تەربىيىۋى رول ئوينايدۇ.

ئەدەبىيات-سەنئەتكە دائىر يېڭىلىقلار

مەملىكەتلىك ئۆلكە، ئاپتونوم رايونلار ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ 6-قېتىملىق تاشقى ئىشلار خىزمەت يىغىنى ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلدى. سوتسىيالىستىك بازار ئىگىلىكىنىڭ شەرتى ئاستىدا قانداق قىلغاندا ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ تاشقى ئىشلار خىزمىتىنى ئىلگىرى سۈرۈپ، ئەدەبىيات-سەنئەت ئىشلىرىنى تېز سۈرئەتتە تەرەققىي قىلدۇرغىلى بولىدۇ؟ مەملىكەتلىك 16 ئۆلكە، رايون ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ ۋەكىللىرى ئۈرۈمچىدە ئۆتكۈزۈلگەن 6-نۆۋەتلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ تاشقى ئىشلار يىغىنىدا ئەستايىدىللىق بىلەن پىكىر ئالماشتۇرۇپ، بازارغا يۈزلىنىشنىڭ تەييارلىقىنى قىلدى. يىغىندا جېجياڭ ئۆلكىسىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، فۇجيەن ئۆلكىسىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى، سىچۈەن ئۆلكىسىنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى نۇقتىلىق قىلىپ تاشقى ئىشلار خىزمىتىدىكى مۇۋەپپەقىيەتلىك تەجرىبىلىرىنى تونۇشتۇردى. شۇنداقلا يىغىن ۋەكىللىرى خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى تاشقى مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇش خىزمىتىنىڭ مۇھىم تەركىبىي قىسمى دەپ قارىدى ھەمدە يىغىندا تونۇشتۇرۇلغان ھەرخىل تەدبىر ۋە تەجرىبىلەر ناھايىتى ئەھمىيەتلىك بولدى. 9-ئاينىڭ 8-كۈنىدىن 21-كۈنىگىچە ئېلىپ بېرىلغان يىغىندا مەملىكەتلىك ھەرقايسى ئۆلكە، شەھەر، رايون ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىنىڭ تاشقى ئىشلار خىزمىتىنى باشلاش جەھەتتىكى مۇھىم تەدبىر ۋە تەجرىبىلەر تۆۋەندىكى بىرنەچچە نۇقتىغا يىغىنچاقلاندى.

① خادىملار تاق يۆنىلىشلىك ئالماشتۇرۇشتىن قوش يۆنىلىشلىك ئالماشتۇرۇشقا يۈزلىنىشى كېرەك. مەملىكىتىمىزنىڭ ئەدەبىيات-سەنئەت كەسپىي خادىملىرى چەت ئەللەردىكى كۆپ قاتلاملىق تەشۋىقات ئالماشتۇرۇش ئارقىلىق جۇڭگو مەدەنىيىتىنىڭ ئوبرازىنى خەلقئارادا يۇقىرى كۆتۈرۈش كېرەك. بۇ تەرەپتە جېجياڭ ئۆلكىلىك ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى كۆرۈنەرلىك خىزمەت ئۈنۈمىگە ئېرىشىپ، ھەرقايسى قېرىنداش ئۆلكە، شەھەرلەرنىڭ قوللىشىغا ئېرىشتى.

② ئادەتتىكىچە ئېكسكۇرسىيە زىيارىتىدىن يۇقىرى قاتلاملىق ئىلىم-پەن مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشقا يۈزلىنىش كېرەك. بۇ جەھەتتە فۇجيەن، گۇيجۇ، شىنجاڭ قاتارلىق رايونلار زور كۈچ سەرپ قىلىپ، خۇشاللىنارلىق نەتىجىگە ئېرىشتى.

③ ئاددىي مەدەنىيەت ئالماشتۇرۇشتىن مەدەنىيەتنى ئۈنۈمپەرسال ئىگىلىككە ئالماشتۇرۇشقا يۈزلىنىش. فۇجيەن ئۆلكىسى يازغۇچىلارنى تەشكىللەپ چەت ئەللىك مۇھاجىرلار كارخانىچىلىرىنىڭ تەرجىمىھال ئەدەبىياتىنى يېزىشقا ئۇيۇشتۇردى. بۇنىڭ بىلەن تەرجىمىھال ئەدەبىياتى يېڭىدىن دۇنياغا بارلىققا كەلدى. بۇنىڭ بىلەن ياخشى ئىجتىمائىي ئۈنۈم ۋە ئىقتىسادىي ئۈنۈمگە ئېرىشتى.

④ ئەدەبىيات-سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى كارخانىلار ئۈچۈن سەنئەت ئۆمىكى تەشكىللەپ زىيارەتكە چىقىش. كارخانىلارنىڭ نامىنى ھەمدە كارخانا مەدەنىيىتىنى يۇقىرى قاتلامغا كۆتۈرۈشى، تاشقى يۆنىلىشلىك تەرەققىياتنى شارائىت بىلەن تەمىنلىشى كېرەك.

يېڭى مۇلاھىزىلەر

جۇڭگودىكى تەتقىقاتچىلار نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتىنىڭ نېمە ئۈچۈن ئېلىمىز يازغۇچىلىرىغا بېرىلمەيۋاتقانلىق سەۋەبلىرى ئۈستىدە توختىلىپ مۇنداق كۆرسەتتى:

بۇ مۇكاپات ئومۇمەن ھازىرقى دۇنيا ئەدەبىياتىنىڭ ئاساسىي يۈزلىنىشىگە ۋەكىللىك قىلالايدىغان ياكى مۇئەييەن پىكىر ئېقىمىنى شەكىللەندۈرەلىگەن، شۇنداقلا خاسلىقى ئەڭ زور بولغان يازغۇچىلارغا بېرىلىپ كەلدى. لېكىن، جۇڭگو ئەدەبىياتى مۇشۇ ئەسىرنىڭ باشلىرىدا بارلىققا كەلگەچكە، تەرەققىياتى بەكلا ئاستا ھەم يېتەرسىز ھەتتا ئافرىقا ئەدەبىياتىنىڭمۇ ئارقىسىدا. شۇڭا جۇڭگودىن لۇشۈن، ماۋدۈن، ۋېن يىدۇ، لىن يۇتاڭ، چەن جۇڭشۈ، جاڭ شەنلياڭ، بېيداۋ قاتارلىق كىشىلەر نوبېل ئەدەبىيات مۇكاپاتى نامزاتلىقىغا كۆرسىتىلگەن بولسىمۇ، ئەسەر سانى ئاز ھەم تەرجىمە قىلىنغان ئەسەرلىرى چەكلىك بولغانلىقتىن باھانىلەر بىلەن قالدۇرۇلغان.

مودېرنىزم ئەدەبىياتى ئىككىنچى قېتىم باش كۆتۈرۈپ چىققاندا نوبېل ئەدەبىياتى دىققىتىنى لاتىن ئامېرىكىسى، ئافرىقا ۋە ئاسىيا ئەللىرىگە قاراتقانىدى. ھازىر، دۇنيا ئەدەبىياتىنىڭ يۈزلىنىشىدىن قارىغاندا رېئالىزم ۋە مودېرنىزم بىرلەشتۈرۈلگەن يەنە بىر پەللە كۆتۈرۈلگەن رېئالىزم كىشىلەرنىڭ دىققىتىنى تارتىۋاتىدۇ. مۇشۇنداق ئەھۋال ئاستىدا ئېلىمىزدىن باجىننىڭ بۇ مۇكاپاتقا ئېرىشىپ قېلىشىدىن ئۈمىد بار. بولۇپمۇ ئۇنىڭ «ئەدەبىيات خاتىرىلىرى» ئېلان قىلىنىپ بۇ مۇمكىنچىلىكنى تېخىمۇ كۈچەيتتى. (تەھرىر بۆلۈم تەييارلىغان)

باي بولاي دېسىڭىز، بېيىشقا دائىر يەن ـ تېخنىكا ئۇچۇرلىرىغا ئىگە بولۇڭ

يەن ـ تېخنىكا ئىنتايىن تېز تەرەققىي قىلىۋاتقان بۈگۈنكى ئۇچۇر دەۋرىدە، تاۋارنىڭ قىممىتى ئەمگەكنىڭ كۆپىيىشىگە ئەگىشىپ كۆپەيمەستىن، بەلكى تېخنىكا ئۇچۇرلىرىنىڭ تەدبىقلىنىشىغا ئەگىشىپ كۆپەيمەكتە. ئىقتىسادىي تېخنىكا ئۇچۇرلىرىنى ۋە بازار ئەھۋالىغا پايدىلىق ئۇچۇرلارنى ئىشلەپچىقىرىشتا قوللانغاندا، بايلىقنى ھەسسىلەپ ئاشۇرغىلى بولىدۇ.

بېيىغان ئائىلىلەر، كەسىپي ئائىلىلەر، يەككە تىجارەتچىلەر ۋە كارخانىچىلار قانداق قىلىپ نامراتلىقتا خاتىمە بېرىپ تېز بېيىغان؟ بۇنىڭ جاۋابى ناھايىتى ئاددىي: ئۇلار بىرىنچىدىن، كاللا ئىشلەتتى؛ ئىككىنچىدىن، ئۇچۇرغا ئەھمىيەت بەردى؛ ئۈچىنچىدىن، يەن ـ تېخنىكىغا ھۆرمەت قىلدى.

پارتىيىمىز خەلقنى ئۇچۇر مەنبەسىنى ئېچىپ، يەن ـ تېخنىكىغا تايىنىپ، بېيىش يولىغا قاراپ مېڭىشقا چاقىرماقتا. بۇ چاقىرىققا ئاۋاز قوشۇپ، ئىلغار ئىقتىسادىي تېخنىكا ئۇچۇرلىرى ئارقىلىق خەلقنى نامراتلىقتىن تېزرەك قۇتۇلدۇرۇپ بېيىش يولىغا باشلاش، چەت ـ ياقا ۋە نامرات رايونلارغا يار ـ يۆلەك بولۇش ئۈچۈن، بىز نۇرغۇن ۋاقىت، ئادەم كۈچى ۋە مەبلەغ ئاجرىتىپ، خەنزۇچە ۋە چەت ئەللەردىن تېرىقچىلىق، باغۋەنچىلىك، باقمىچىلىق، مال دوختۇرلۇق، ئوتلاقچىلىق، يەم ـ خەشەك، بېلىقچىلىق، تىبابەتچىلىك، كىچىك تىپتىكى سانائەت، جۈملىدىن يېمەك ـ ئىچمەك سانائىتى، خىمىيە سانائىتى، قول ھۈنەرۋەنچىلىككە دائىر كۆپلىگەن ئىقتىسادىي تېخنىكا ئۇچۇر ماتېرىياللىرى ئىچىدىن ئاپتونوم رايونىمىزغا ماس كېلىدىغانلىرىدىن بىرنەچچە يۈزنى تاللاپ تەرجىمە قىلىپ چىقتۇق. شۇڭلاشقا، شۇنىڭدەك سىزنىڭ تاللاپ پايدىلىنىشىڭىز ئۈچۈن بۇ ماتېرىياللارنىڭ مۇندەرىجىسىنى تۈرگۈزدۇق. تۆۋەندە بېرىلگەن ئادرېسىمىزغا بەش يۈەن پۇل بىلەن (پوچتا ھەققى ئىچىدە) ئىسىم ـ فامىلىڭىزنى ۋە ئادرېسىڭىزنى، پوچتا نومۇرىڭىزنى تولۇق يېزىپ ئەۋەتسىڭىز، ماتېرىياللار مۇندەرىجىسىدىن بىر نۇسخا ئەۋەتىپ بېرىمىز. سىز مۇندەرىجىدىكى نومۇرلار بويىچە ئۆزىڭىزگە ئېھتىياجلىق بولغان تېخنىكىنى تاللاپ ئالىسىز.

دوستلار، مۇشۇ پەيتتە بەلكىم نامراتلىقتىن تېزرەك قۇتۇلۇشنىڭ يولىنى ئىزدەۋاتقانسىز، بەلكىم ئۆز يېرىڭىزنىڭ بايلىقىنى ئېچىپ، يەرلىك ئىگىلىكنى گۈللەندۈرۈش توغرىسىدا باش قاتۇرۇپ، خەلقنى ئورتاق بېيىتىشتەك ئۇلۇغۋار غايىدە بولۇۋاتقانسىز، ئۇنداق بولسا بىز قول تۇتۇشۇپ بىرلىكتە ئالغا باسايلى.

ئۈرۈمچى « ئالتۇن كۆۋرۈك » يەن ـ تېخنىكا ئۇچۇر مۇلازىمەت مەركىزى

ئادرېسى: ئۈرۈمچى شەھىرى يەنئەن يولى 4 ـ نومۇرلۇق قورۇ

(ئاپتونوم رايونلۇق شىنخۇا كىتابخانىسى خىزمەت بىناسىنىڭ 2 ـ قەۋىتى 16 ـ نومۇرلۇق ئۆي)

ئالاقىلاشقۇچى: مۇھەممەت ئەھمەد

تېلېفون نومۇر: 2872301، 9000661

پوچتا نومۇرى: 830001

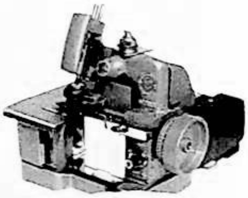

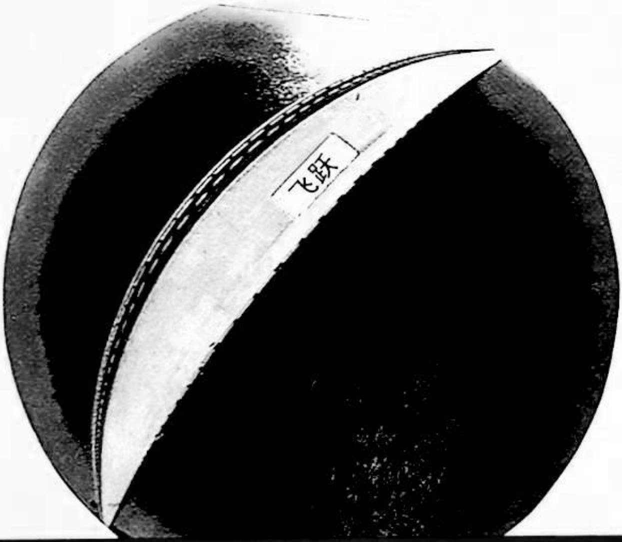

دۇنيا
فييۇنى
تونۇسۇن

فييۇنى
دۇنياغا
يۈزلەندۈرەيلى

www.uyghurkitap.com

جېجياڭ فېي يۈ كىيىم تىكىش كارخانىسى سانائىتى شىركىتى

شىنجاڭ ئۈرۈمچى شۆبە شىركىتى

ئادرېسى: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 8 - نومۇر (قوشۇمچە 1 - نومۇر)

تېلېفون نومۇرى: 2842699، 9105676، 2062 ـ 2819301

پوچتا نومۇرى: 830002 باش دىرېكتور: چيۇ جىگو

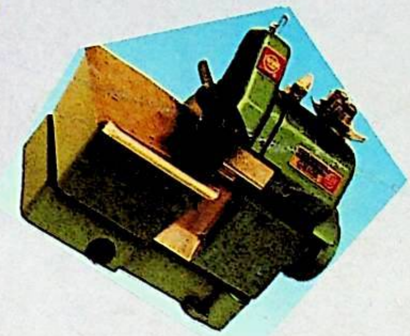

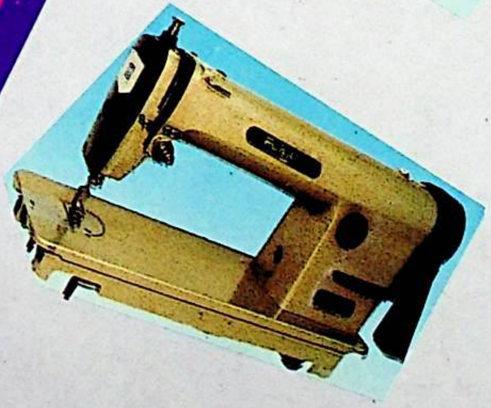

قولايلىق بولۇش ئۈچۈن تەھرىر بۆلۈمىمىز بىلەن ئالاقىلاشسىڭىزمۇ بولىدۇ.

ئالاقىلاشقۇچى: ئالىم خالىدىن

تېلېفون نومۇرى: 2818897

چاقىرغۇ ئاپپارات نومۇرى:

126 ئارقىلىق 32661

《天尔塔格》文学双月刊

1995年 第1期

主办单位： 乌鲁木齐市文学艺术界联合会

编辑出版 《天尔塔格》 编辑部

地址：乌鲁木齐新华南路16号

电话：2818897 邮编：830002

印刷：新疆工人时报印刷厂

国外总发行：中国出版对外贸易总公司 782(信箱)

国内统一刊号：CN65—1012/1

邮局代号：58—83

零售价：2。20元

Tangritag Two Monthly Literature
Journal In Uygur Language

«تەڭرىتاغ»
1995 - يىل 1 - سان

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئەدەبىيات - سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسى تەرىپىدىن چىقىرىلدى

«تەڭرىتاغ» ژۇرنىلى تەھرىر بۆلۈمى تۈزۈپ نەشر قىلدى

ئادرېس: ئۈرۈمچى جەنۇبىي شىنخۇا يولى 16 - نومۇر

تېلېفون: 2818897 پوچتا نومۇرى: 830002

شىنجاڭ ئىشچىلار ۋاقىت گېزىتى باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى

جۇڭگو خەلقئارا نەشرىيات سودا باش شىركىتى

چەت ئەللەرگە تارقىتىلىدۇ (782 - خەت ساندۇقى)

مەملىكەت بويىچە بىرلىككە كەلگەن ژۇرنال نومۇرى: CN 65—1012\1

پوچتا ۋەكالەت نومۇرى: 83 ـ 58

پارچە سېتىلىشى: 2.20 يۈەن

乌 市 XH-02